

Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi

MAKALELER

II

Eylül 2015, Antalya

MAKALELER II

Antalya Erūnal Sosyal Bilimler Lisesi Adına

Sahibi

Özgür UYGUR

Okul Müdürü

Eser İnceleme Komisyonu

Mehmet Cavit KOTANLI

Müdür Yardımcısı/İngilizce Öğretmeni

Nilgün ŞAHİN AKTAŞ

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Selmin GÜNAY

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

İletişim

Antalya Erūnal Sosyal Bilimler Lisesi

Adres : Namık Kemal Bulvarı No.35 Döşemealtı-ANTALYA

Telefon: 242- 443 19 29 / 242 - 443 19 30

Belgegeçer:0-242-4431942

E-posta adresi: 969464@meb.k12.tr

<http://antalyaerunalsbl.meb.k12.tr/>

HAYIRSEVERİMİZ ERGÜN ERÜNAL

1932 Yılında Kadıköy-Suadiye’de doğdu. İlköğrenimini Erenköy 38.İlkokulda (1943–1951), Liseyi Saint-Joseph de tamamladı (1943–1951). İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesini (1951–1956) bitirdi. 1960 yılına kadar Taşeron-Müteahhit olarak çalıştı.1960-1961 yıllarında Paris, Ecole National des ponts et chaussees de ön gerilimli beton ihtisası yaptı ve Fransa’da A.S.T.E.F. Stajyeri olarak muhtelif şantiyelerde çalıştı. 1961-1964 yıllarında Almanya’da değişik alanlarda çalıştı. 1964’de Bekol Kollektif Şti.’ni 2 sınıf arkadaşı ile kurdular. Merbalit sun’i mermer tesisini işletirken muhtelif yol ve köprü işleri yaptılar. 1974 ‘de Orman Yüksek Müh. İkbal Şenol ile evlendi ve Uludağ’da Ergün Otel, Teleski, Kafeterya işletmeleri ile turizm işletmeciliğine başladı. 1983 de de Antalya Beldibi’nde Erman Turizmi işletmeye açtı. 1992 de Uludağ Tesislerini devrederek Antalya’ya yerleşti. 1993 de Ayer Tarımı kurarak Türkiye’de ilk bilgisayar donanımlı yüksek teknoloji ekipmanlı seracılığı başlattı.

Hayatı boyunca kazandıklarını Antalya İl Milli Eğitim Müdürümüz Sayın Osman Nuri GÜLAY’ın teşvikiyle Döşemealtı-Yeşilbayır mevkiinde yaptırdığı Erünal Sosyal Bilimler Lisesi’ne harcayan, öğrencilerin “Ergün Dedesi” Sayın Ergün ERÜNAL ve kıymetli eşleri Sayın İkbal ERÜNAL halen okuldaki çalışmalarını yakından takip ediyor.

EĞİTİMLİ VE SOSYAL BİREY OLABİLMEK

“Yaratılmışların En Şerefli’si”, olarak telakki edilen insanoğlunun, Eğitimli ve Sosyal bir birey olarak topluma kazandırılmasında, hiç şüphe yok ki “Eğitimin Yeri” asla tartışma götürmez bir gerçektir.

Çocuklarımızı ve gençlerimizi “Dünyadaki gelişmeleri yakından takip edebilen, dünya ile birlikte nefes alabilen, aklın ve bilimin aydınlığında hareket etmeyi ilke edinmiş, devletine ve milletine bağlı, topluma yararlı, eğitimli ve sosyal bireyler olarak yetiştirmek” zorunluluğumuz vardır. Devletin, biz eğitimcilere yüklediği misyon ve sorumluluk bunu gerektiriyor. Kısa, orta ve uzun vadede oluşturduğumuz eğitim stratejilerinin temelinde de hep aynı idealler yatmaktadır.

Antalya eğitiminin dünü ve bugününe bakıldığında, eğitim kalitesi ve eğitim başarısını artırıcı tedbirler incelendiğinde, özellik arz eden okullarımızın ilimize kazandırılması sürecinde gösterilen çaba ve sonuçları gayet net biçimde ortadadır.

Çalışmalarımızın ve hedeflerimizin en önemli halkalarından olan Erünel Sosyal Bilimler Lisesinin, ilimize kazandırılmasında değerli ve hayırsever ve kadirşinas insan, eğitim gönüllüsü, saygı değer İkbal-Ergün ERÜNAL çiftine buradan şükranlarımı ifade etmek istiyorum. Kurulduğu 2007 yılından bu yana, bu güzide okulumuzda öğrenim gören, akademik ve sosyal-kültürel alanda gösterdikleri başarılarla, her zaman göğsümüzü kabartan öğrencilerimizi yürekten kutluyorum. Onların yetiştirilmelerinde, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak her türlü emek ve desteği veren yönetici, öğretmen, veli ve anne-babalara teşekkür ediyorum.

Okulumuz öğretmen ve öğrencilerinin; tamamen kendi gayretleri ve katkılarıyla, Ulusal ve Uluslararası alanda önem arz eden proje yarışmaları ile TÜBİTAK nezdinde açılan yarışmalara katılımlarını, kazandıkları başarıları ve gösterdikleri hassasiyeti gururla takip ediyor ve destekliyoruz.

Yapılan çalışmaların periyodik bir okul yayını haline getirilmiş olması, başta Erünel Sosyal Bilimler Lisemizde öğrenim gören öğrencilerimiz olmak üzere, ilimiz genelinde bulunan tüm okullarımıza da örnek teşkil edeceğine olan inancım tamdır.

Emeği geçen herkesi kutluyorum.

Osman Nuri GÜLAY
Antalya İl Millî Eğitim Müdürü

Güzel Antalya'mızın Döşemealtı İlçesinin başarılı okullarından Erünal Sosyal Bilimler Lisesi bizi gerek yerelde, gerekse uluslar arası bağlamda daima onurlandıran nadide okullarımızdandır. Değerli yöneticilerimiz, öğretmen ve öğrencilerimizin katkısıyla ortaya çıkan bir dizi faaliyetten oluşan bu ürünü tüm okuyuculara, eğitim camiasının kıymetli paydaşlarına sunan herkesi kutlarım.

Toplumda kalkınmanın, gelişmenin ve büyümenin anahtarı insandır. İnsanlarımızı çağdaş bilgilerle yetiştirip, sosyal, kültürel faaliyetlerde aktif hale getirirsek, geleceğin donanımlı, bilgili, başarılı sorumluluk sahibi yöneticilerini kazandırmış oluruz. Bizim ülkemize ve milletimize karşı en önemli görevimizdir.

Genel olarak bir ülkenin eğitim programlarının nihai hedefi; öğrencilerde belli düşünme, öğrenme, kavrama, anlama süreçlerini geliştirmektir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde Sosyal Bilimler Liselerine artarak devam eden ihtiyacın kaçınılmaz olduğunu söyleyebilirim. Düşünce alanında Sosyal Bilimler Liselerinin öncülerinden olan Erünal Sosyal Bilimler Lisemiz sorgulayan öğrenciler ve geleceğin Türkiye'sinde önemli mevkilerinde görev alacak olan öğrencileri ile donanımlı, iyi ahlaklı, milli ve manevi değerlerini bilen ve onlara sahip çıkan bir gençliğin yetişmekte olduğunu memnuniyetle görüyorum.

Mehmet BAYGÜL
Döşemealtı Kaymakamı

İnsan, varlıklar arasında eğitime ve öğretime en muhtaç olanıdır.

Yeni doğan bebek; aciz, bakıma ve korunmaya muhtaçtır. Kendi başına hayatını sürdürmesi, çevreye intibak etmesi imkânsızdır. Hayat boyu eğitime ve gelişime açıktır. Aynı zamanda şaşılacak kadar da öğrenme yeteneğine sahiptir.

İnsanın eğitime olan muhtaçlığı ve temayülü, yaşadığımız çağın bilgi çağı olması, takibinde zorlandığımız hızlı teknolojik gelişmeler, ülkeler arası medeniyet yarışı insanoğluna hayatı boyunca yeni bilgi beceri ve tutumlarla donanmasını zorunlu kılmaktadır. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk, “Bir ulusun asker ordusu ne kadar güçlü olursa olsun, kazandığı zafer ne kadar yüce olursa olsun, bir ulus ilim ordusuna sahip değilse, savaş meydanlarında kazanılmış zaferin sonu olmayacaktır. Bu nedenle bir an önce, büyük, mükemmel bir ilim ordusuna sahip olma zorunluluğu vardır.” Sözüyle ulaşılmaya gereken hedefimizi belirlemiştir. Huang-ce , “Planınız bir yıl içinse pirinç ekin, on yıl içinse ağaç dakin, yüz yıl içinse insanları eğitin.” Demıştır. Bunu sağlayacak olan en önemli eğitim ortamı okuldur.

Okul, sadece ilim ve fen çalışmalarının yapıldığı yer değildir. Aynı zamanda genç beyinlere insan onuruna yakışır davranışlar kazandıran, insanın kendisini değerli, güçlü ve sevilen biri olarak görmesini sağlayan, insanlığa hürmeti, millet ve memleket sevgisini şerefi ve bağımsızlığı öğreten bir kurumdur. Hedefimiz, okulların öğrencileri bu anlayışla yetiştirmeleridir.

İlçemiz Erüal Sosyal Bilimler Lisesi de bu doğrultuda öğrenci yetiştiren, bulunduğu çevrenin bilgi ve kültür merkezi olma yolunda hızla ilerleyen güzide okullarımızdan birisidir.

Bu amacın gerçekleşmesi için çaba gösteren, emek sarf eden başta idareci, öğretmen ve öğrencilerimiz olmak üzere herkesi kutluyorum.

Gültekin ACAR
Döşemealtı İlçe Milli Eğitim Müdürü

Erünal Sosyal Bilimler Lisesi ailesine söyleyebileceğim tek şey, birlik ve beraberliğin önemli olduğudur. Bir ve beraber olmak ancak kin ve nefretten uzak durularak başarılabilir. Çünkü kin ve nefret; bedenimize, ruh sağlığımıza ve karar verme melekemize zarar verir.

Bu memlekette insanlar sağcı-solcu, Alevi-Sünni, Kürt-Türk gibi sınıflamalarla kompllaştırılıyor. Bu tuzağa düşmemeliyiz.

Sevin! Kendinizi sevin, çiçeği, böceği sevin! Vatanımızı sevmek de insanımızı sevmek de böyle başlar.

Yurt dışında da yaşamış biri olarak şunun farkına vardım: Belki onlar daha konforlu bir hayat yaşıyorlar fakat bizdeki gibi bir aile bağı onlarda yok.

Türk halkının Türkiye'den başka yaşayacağı yer yok. Sevmeyi en önemlisi de vatanımızı sevmeyi öğrenmeliyiz.

Bizim gençliğimizde hakiki sosyal demokrasi vardı. İnsanlar arasında gelir farklılığı pek yoktu. Parası olan da olmayan da pek bir şey alamazdı. Çünkü yokluklar ülkesiydik. Sermaye yetersiz, yatırım yetersiz, üretim yetersizdi. O günlerden bu günlere geldik. Bu noktada 1970'li ve 1980'li yıllarda kompllaştırılmalar ve anarşi nedeniyle ülkemizde eğitimin durma noktasına geldiği dönemlerde bir kısmı ailesinin imkanlarıyla, büyük kısmı da sadece özgüvenleriyle yurtdışında eğitimini tamamlayan ufku genişlemiş, hayata bakış açıları değişmiş gençlerimize değinmeden geçemeyeceğim. Onlar ki iş hayatına ivme kattılar, mücadele ve teşebbüs ruhu aşilayarak ülkemizin bugünlere taşınmasında önyak oldular. Onlar bizim çocuklarımızdı. Sizlerde bizim çocuklarımızızsınız, bu ülkenin sizin gibi aydın ve aydınlık gençlere ihtiyacı var. Size güveniyoruz. Sizinle gurur duyuyoruz. Haydi yolunuz açık ve aydınlık olsun.

Makaleler II adlı kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen herkesi kutluyor, gayretleriniz için sizlere teşekkür ediyorum.

Ergün ERÜNAL

Eğitim-Öğretim hayatı boyunca süreç kadar sonuçlar da önemlidir. Gösterilen performansın bir eser ile taçlandırılması eseri var edenler için vazgeçilmez bir unsurdur. Erünal Sosyal Bilimler Lisesi olarak “Makaleler II” kitabımız öğrencilerimizin danışman öğretmenlerimiz rehberliğinde hazırlamış olduğu bir şaheserdir.

“Sosyal, bilimsel ve lider” özellikleri ile okulumuz bu çalışmasıyla bilim dünyasına ayrı bir tat katmış, bir taze dokunuş bırakmış ve tüm eğitim paydaşlarına ilham vermiştir.

“Öğrenmeyi Öğrenen” bir okul oluşturma çabasında olan bizler, bir kurum olarak zamanı etkin kullanabilmeyi, süreç ve kriz yönetimini başarabilmeyi, kurumsal anlamda hedeflerimize ulaşabilmeyi vizyon olarak sahiplendik. Tüm çalışmalarımızı Atatürk İlke ve İnkılâplarını temel olarak sürdürüyor, Türk gençliğinin hak ettiği eğitimi alması için gayret gösteriyoruz. Çabalarımızın bir ürünü olan “Makaleler II” kitabımız bize bizi anlatmak için büyük güç katacaktır. Yaptıklarımızı gördükçe daha iyiye ulaşmak için elimizden gelenin en iyisini yapmak için kendimizde yeni bir kuvvet bulacağız.

“Okul sayesinde, okulun vereceği ilim ve fen sayesinde ki, Türk milleti, Türk sanatı, Türk iktisadiyatı, Türk şiir ve edebiyatı bütün güzellikleriyle gelişir.” der Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK. Bizler de “okul” kavramının içini doldurmaya ve Türk milletine yakışır hizmetler vermeye Erünal Sosyal Bilimler Lisesi ailesi olarak söz verdik.

Eğitim-öğretim süreçlerindeki her türlü çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da emeği geçen tüm öğretmen ve öğrencilerimize sonsuz ve samimi teşekkürlerimi sunarım.

Özgür UYGUR
Okul Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sosyoloji

- Bilim İnsanlarımız Değerimizdir; Onları Tanıyor Muyuz? Lise Ders Kitaplarında Yer Alan Okuma Metinleri Üzerinden Türk Bilim İnsanlarının Tanıtımı *Sedatnur Zeynep ÖNAY*
- Erdem Bayazıt Şiirindeki Kent Ve Kentsel Yaşamda Büyüyen Çocuklarda Oyun Oynayamamanın Sosyalleşme Problemlerine Olan Etkisi *Zeynep KÖSE- Murat KORKMAZ*
- “Sahibim ve Kullanıyorum; Öyleyse Varım!” Lise Öğrencilerinde Markaya Bağlı Olarak Akıllı Cep Telefonu Satın Alımına Gösteriş Tüketiminin Etkisi *Burcu GÜLERCE- Beyza DAYRAL*

Psikoloji

- “Öğretmenim Size Bir Soru Sorabilir Miyim?” Lise Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Yoluyla Öğrenme Durumlarına Öğretmenlerin Etkisi Hakkındaki Görüşleri *Ayşe Betül KAYNAK- Merve Azra KOÇ*
- Ebeveynleri Boşanma Sonucu Ayrılmış Ortaöğretim Öğrencilerinde Özgüven Duygusunun İncelenmesi: Antalya İli Örneği *Ümmühan Asena CEYLAN-Esra KAVAK*
- Ergenlerde Kırdan Kente Prososyal Davranış Eğiliminin İncelenmesi *Özden YALIM-Elif İrem TÜRKKAN*

Türk Dili ve Edebiyatı

- Kırsal Kökenli Halk Kültürü ve Halk Müziğinin Kent Kültürüne Taşınması *Begüm GÜRBÜZ-İlkay AKCA*
- Türkçe Öğretiminde Ders Kitaplarının Önemi *Büşra Deniz KÖSE*

Coğrafya

- Doğru Ağaçlandırma ile Su Tasarrufu *Emine Eda DUMAN-Gülşen BATTAL*
- Korkuteli’de Mantar Kültürü: Kültür Mantarı *Nursultan CANBAŞ-Mervenur YUVALI*
- Çılgılık Çılgı Gibi Büyüyor *Aslı BARIŞ-Rukiye İNCE*
- Organik Gençlik Organik Türkiye *Münever ÖZDEMİR- Nazire Büşra ÇETİNKAYA*

Tarih

- Antalya Kültür Mirasının Köşe Taşı Su Sarnıçları *Gökçen BİLGİN-Gül Deniz AKSOY*
- Gizemli Bir Ev Mimarisi: Antalya Ormana Düğmeli Evleri *Büşra DEMİR*
- Kafkas Sürgünlerinin Parçalanmış, Sahipsiz Aileleri ve Geri Dönülmez Bir Mücadelenin Tanıkları: Çelebiler *Dilara ÖZALP-Elif ÇILOĞLU*
- Geçmişten Günümüze Antalya Yörüklerinin Günlük Konuşma Dilleri ve Eğlence Anlayışları: Küreselleşmenin Antalya Yörükleri Geleneklerini Devam Ettirmeleri Üzerinde Olumlu ve Olumsuz Etkileri *Nagihan AKIŞ-Hayva Hande KÖK*
- Geçmişten Günümüze Türk Devletlerinde Hükümdar ve Devlet Başkanlar ’ı İle Danışmanları: Danışmanların Devlet Yönetimine Etkisi *Cafar YAVUZ-Onur CENGİZ*

Matematik

- 16. Yüzyıl Âlimi Takiyüddin Bin Maruf’un Cebir Risalesi’nin Okunması ve Ortaöğretim Müfredatındaki Yeri *Türkan KAA-N-Sümeyye AKSAY*

**BİLİM İNSANLARIMIZ DEĞERİMİZDİR; ONLARI TANIYOR MUYUZ?
LİSE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN OKUMA METİNLERİ ÜZERİNDEN
TÜRK BİLİM İNSANLARININ TANITIMI**

Sedanur Zeynep ÖNAY (11 – C)

Danışman Öğretmen A.Vahap KAYA (Felsefe)

ÖZET

Okullarda değerler eğitimi projesi adı altında yürütülen çalışmalarda değerler, genel olarak davranış alanlarıyla sınırlanmaktadır. İçinden çıktığı milleti diğer milletler içinde saygın bir yer edinmesine katkı sunan çok az sayıdaki insanın bir değer olarak kabul edilip yeni kuşaklara tanıtılmaması ise bir eksikliktir. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi tarafından yayınlanan “1900 Sonrası Türk Bilim İnsanları” listesinden yararlanılarak bilim alanında başarılı olmuş çağdaş Türk bilim insanlarının yeni kuşaklar tarafından tanınmadığını ortaya çıkaran bu çalışma, eksikliğin kanıtı olmaktadır. Öte yandan kitle iletişim araçlarının popüler kültür içinde ün kazanmış insanlara ilgi duyması nedeniyle bilim ve kültür alanına katkısı olanları toplum birkaç dakikalık ölüm haberleriyle isimlerini duymaktadır. Oysaki bilime olan katkılarıyla tüm insanlık için yararlı çalışmalarda bulunan bu insanlara değer veren, başarılarını model olarak kabul eden toplumlar sonraki kuşakların da bilim alanında başarılı çalışmalara girmesinin yolunu açacaktır. Onları birer değer olarak kabul eden toplumlar, bilimde, sanatta, kültürde, toplumun her alanında gelişir ve diğer toplumlar içinde özel bir yer edinmiş olurlar.

Eğitim yoluyla bilim insanlarını tanıtmaya en doğru yollardan biri olacaktır. Bu nedenle ders kitapları önemli bir işlev görebilir. Ancak liselerde okutulan ders kitaplarının bu konuya katkısının olup olmadığı sorusunun cevabı “olmadığı” şeklinde ortaya çıkmıştır. Taraması yapılan kitaplar 9.,10.,11. ve 12. sınıflarda okutulmakta olan kitaplar olup, araştırma için seçilen örnek olarak bilim insanlarının isimleri kitapların yalnızca kaynakça kısmında geçmektedir. Okuma metinler de bilime katkı yapan bilim insanlarıyla ilgili konuları içermemektedir. Farklı konulara ilişkin olarak ders kitaplarında yer alan metinler amacına uygun olarak değerlendirilmemektedir. Okullardaki dersliklerin harf ya da rakamlarla sınıflandırılması yerine dersliklere bilime katkı yapan insanların isimlerinin verilmesi bu insanlar hakkında bilgi sağlanmasına katkı yapacaktır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Bilim İnsanı, Lise Ders Kitapları, Okuma Metinleri

GİRİŞ

Bilim insanların özelliklerine baktığımızda hem yaşadıkları toplumun hem de evrensel anlamda çok sayıda değere sahip insanlar olduklarını görürüz. Onlar elde ettikleri başarılarıyla toplumun bireylerinden taşınması gereken değerleri kişiliklerine katarlar. Çalışkanlık bir toplumsal değerdir. Bilim insanı çalışkandır. Nesnel olmak bilim insanının taşınması gereken bir özelliktir. Aynı zamanda toplumsal bir değerdir. Bu türden çok sayıda kişilik özelliği ile toplumsal değer var olduğundan söz edebiliriz.

Topluma çok az sayıda insan bilim tarihinde milletine yer ve saygı kazandırma başarısını elde eder. Bu insanlar, bilime olan katkılarıyla tüm insanlık için de yararlı çalışmalarda bulunan insanlardır. Bu insanlara değer veren, onları birer değer olarak kabul eden toplumlar sonraki kuşakların da benzer çalışmalara girmesinin yolunu açacaktır. Onları birer değer olarak kabul eden toplumlar, bilimde, sanatta, kültürde, toplumun her alanında genişir ve diğer toplumlar içinde özel bir yer edinmiş olurlar.

Ders Kitapları

Ders kitapları; genel olarak ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan, ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken yazılı gereçlerdir (Çakır, 1997, Akt., Baş,2003;257)

Ders kitaplarının kullanılmasının farklı nedenleri vardır. Birinci neden, öğretimin düzenli bir biçimde sürdürülmesidir. Ders kitapları, eğitim programına uygun olarak hazırlanır. Eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler, ders kitabında sırayla yer alır. İkinci neden ise bir öğretim aracı olarak kitabın kullanılmasıdır. Pek çok öğretmenin ders kitabı seçmesinin üçüncü nedeni, ders kitabının kullanışlı olmasıdır. (Şahin ve Yıldırım, 1999, Akt., Baş,2003;258)

Öğrenciler, ders kitaplarında yer alan ve ana dilinin her türlü imkânından ve söz varlığı zenginliğinden yararlanılarak oluşturulan edebî eserler yoluyla millî ve evrensel değerleri kazanmaktadırlar. Hedeflenen değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öncü model olan öğretmenler, ders kitaplarındaki metinlerden büyük ölçüde faydalanmaktadırlar. Çocuklar ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla toplumdaki çeşitli sosyal rollerle karşılaşmakta, bu metinlerde yer alan millî ve evrensel değerlerin sezdirilmesi / iletilmesi ile iyi ve kötüyü, doğru düşünemeyi ve doğru davranmanın nasıl olması gerektiğini görmekteyler. (Çelikpazu ve Aktaş; 2011; 415)

Ders kitapları geçmişten beri eğitimde kullanılan en temel ders araçlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bir taraftan öğretmenler vereceği ödevlerde, yapacağı etkinlik ve örneklendirmelerde ondan yararlanırken diğer taraftan öğrenciler de bu araçla öğrendiklerini

tekrar eder, pekiştirirler. Yine öğrenciler, öğretmenin sınıfta anlattıklarını ders kitabıyla somutlaştırır, dinlediklerini görme imkânı bulurlar. Bu da öğretimi çeşitlendirir, sıkıcılıktan kurtarır. Öğrencilerin okula ve derse motive edilmesinde de bu kitapların önemli katkısı vardır. (Arıcı, 2009;331)

Ders kitapları, hem eğitim hem de öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim programlarının esas aldığı ilkeler doğrultusunda hazırlanan, ihtiva ettiği bilgileri öğretmen aracılığıyla öğrenciye aktaran basılı eğitim ve öğretim materyalleridir. (Çeçen ve Çiftçi, 2007: 39)

Değerler

Sosyolojik açıdan değerler, grubun veya toplumun “kişilerin, modellerin, amaçların ve diğer sosyo-kültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütler demektir.(Topçuoğlu,1971, Akt.,Arslanoğlu, 2005)

Değerler, bir inanç olması bakımından dünyanın belli bir kısmıyla ilgili algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir.(Güngör, 1998, Akt. Arslanoğlu, 2005)

Değerler, gideceğiniz yönü belirleyen pusulalardır. Ne giydiğiniz, nerede yaşadığımız, kiminle evleneceğiniz, yaşamak için ne yaptığınıza kadar her şey değerlerin etkisindedir. Ayrıca neleri yapıp, neleri yapmamanız gerektiğini söyleyen de değerlerdir. Kendi hayatımızda neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusundaki inançlarımızdır. Hayatı daha saygın kılmak için bizim yarattığımız yargılardır. (Robbins,1995, Akt. Arslanoğlu, 2005)

Değer ve değerler konusu, hem felsefe hem de başta psikoloji, sosyoloji ve antropoloji olmak üzere diğer sosyal bilimlerin literatüründe sıkça tartışılan konulardan biridir. Değerler, kavramsal olarak üzerinde çok durulan bir konu olmasına rağmen, henüz değerler kavramı yeterince açıklığa kavuşturulmuş değildir. (Dilmaç,2002). Sosyal bilimlerin sosyal değerlere ilgisi, “birçok sosyal bilimcinin değerlerin insan davranışını açıklamada temel bir öneme sahip olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, değerlerin, araştırmacılara hem birey, hem de grup düzeyinde bilgi sağlayabilen bir kavram olması da söz konusu ilginin nedenleri arasında sayılabilir. (Yazıcı, 2013;1493)

Literatürde, değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran çeşitli tanımları yer almaktadır. Yaygın tanımlardan biri,One göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedefler olarak yazılmaktadır. Diğer bir tanımda ise, özellikle ahlaki davranış konusunda değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt demektir. (Güngör,2010;28).

Değerlerin sosyolojik yönünü vurgulayan tanımda ise, “değer, bir sosyal grubun veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan genelleştirilmiş temel ahlaki ilke veya inançlar” şeklinde tanımlanmaktadır. (Kızılcelik ve Ejder,1994;372)

Kültürel anlamda değer, topluluğun nasıl davrandığı, duyduğu ve düşündüğüdür. Bu açıdan değerler bir toplumu başkalarından ayıran ve ona kimlik kazandıran örf, âdet ve geleneklerdir. (İşçi,2000;5)

Toplumsal değerlerin, sosyal bilimciler tarafından modern ve geleneksel değerler şeklinde bir sınıflandırması da yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, evrensellik, eşitlik, doğayla birlik, barışseverlik, özgürlük, insan hakları, demokrasi, bağımsızlık, çevrecilik, refah içinde olmak sosyal bütünlük, sosyal düzen, sevecen olmak, iyi bir dış görünüş/ımaj, kendine saygı, sosyal itibar, çevresinde etkili olmak, hırslı olmak, kontrol gücü, sosyal güç, başarılı olmak, cesur olmak, temizlik, sağlık, zenginlik, yaratıcılık/yapıcılık, araştırmacılık, değişik bir hayat, akıllı olmak, geniş görüşlü olmak, heyecan verici bir hayat ve kendini belirlemek gibi değerler modern; adalet, bilgelik, ciddiyet, kibarlık, dürüstlük, sadakat, sevgi, dostluk, insanlık, şeref, bereket, hayatın anlamı, iç huzuru, maneviyatın önemi, geleneklere saygı, ahlaklı ve faziletli olmak, dindarlık, otoritelere itaat, ait olma hissi, ebeveyn ve yaşlılara saygı, yardımsever olmak, aileye bağlılık, hiyerarşiye (alt-üst ilişkisine) itibar, tutumlu olmak, bir işte kararlı olmak, tedbirli olmak, kendini kontrol etmek, işlerde acele etmemek, iyiliğe müteşekkir olmak, alçak gönüllü olmak, mutedil olmak ve sorumluluk taşımak gibi değerler de geleneksel değerler olarak kabul edilmektedir. (Aydın,2003; Akt.,Yazıcı, 2013;1496).

Değerlerin Öğrenilmesi

“Değerler” dünyayı algılayışımız ve ona nüfuz etme güdümüz için temel varoluşsal bir güç kaynağıdır. Kültürün belkemiğini oluşturan değerler sistemi, insanlar arası iletişimi sağlar ve aynı zamanda da keyfî uygulamalardan ve davranışlardan korur. Ayrıca bir arada yaşayan ve üreten insanların tarihsel bilinçlerini güvence altına alır. Buradan hareketle, eğitimi değerlerle ortak paydada buluşturan noktanın, eğitimin aktarım sürecini yerine getiren kurumun okullar olduğu söylenebilir. (Cihan,2014;432)

Değerlerin öğrenilmesi, ağırlıklı olarak kişisel çabaların sınırlara – yani kurallara ve normlara - çarpması ve üzerinde çalışılarak dengelenmesi ile gerçekleşmektedir. Kendi iç dünyası öncelikli olan çocuğun bakış açısından ilk sırada sosyallik yer alır. İkisi arasında bir bağ kurulabilmesi için çocuğun bir iç hesaplaşmaya girip bunlar üzerine düşünmesi gerekmektedir. Bunu yapabilmesi için de, ebeveynler ve öğretmenler gibi eğitsel bakış

açısıyla düşünen yetişkinlerin yardımına gereksinim duymaktadır; tek başına sosyalizasyon süreci yeterli değildir. Okullardaki değerler eğitiminin bu anlamda özel veya yeni bir alan olmadığını belirten Giesecke'ye göre değerler eğitimi, okullarda zaten yapılan veya yapılması beklenen bir şeyin altına daha kalın çizilmesi anlamına gelmektedir yalnızca. Giesecke ayrıca, okulun öğrencilerdeki değerler oluşum sürecine katkısının, ders, öğretmen modeli, kurumun kuralları ve okul kültürü olmak üzere dört düzlemde gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. (Giesecke; 2004, Akt., Cihan,2014;438)

Metinler ve Okuma

Genel manasıyla metin; herhangi bir konu veya olayın dil vasıtasıyla -yazılı veya sözlü olarak- ifadesinden oluşan söz bütünüdür. Yani; herhangi bir konu veya olayı açıklamak/anlatmakla görevli kelimeler, ibareler, deyimler, cümle ve cümlecikler, paragraflardan oluşan “söz ve söylem bütünü”ne metin denir (Çetişli, 2001, Akt., Palavuzlar, 2009;54)

Okumaya konu olan, basılı ve yazılı, anlam ve anlam bütünlüğü bulunan her şey geniş anlamda bir metindir. Bir şiirden bir romana, bir cümleden bir paragrafa değin basılı ve yazılı dil ürünlerinin tümünü metin terimiyle adlandırıyoruz. (Özdemir,2005;36)

Anlamlı olarak yazılan ve söylenen her şey bir metin ya da metin parçasıdır. Metin, iletişimde bulunmak niyetiyle sözlü ve yazılı her anlamlı ifade olarak da tanımlanır (Tosun, 1996, Akt., Palavuzlar,2009;54)

Metin türü denince, edebiyatta yer alan türler ve edebî değer taşıyan yazılar amaçlanır. Edebiyat eserlerinin biçimlerine, teknik özelliklerine ve konularına göre ayrıldığı çeşitlere tür denir. Edebiyat türleri, insanın duygu ve düşüncelerini dile getirme ihtiyacından doğmuştur. Tarih boyunca toplumlarda kendini gösteren gelişme ve değişimler, yeni ihtiyaçların doğmasına, bunların yazıya yansımaları da yeni anlatım türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kavcar ve Oğuzkan, 1999, Akt., Palavuzlar,2009;55)

Türü ne olursa olsun her yazı ya da kitap (metin) belirli bir okur kesimine seslenir. Bu yolla yazar, okurlarına sesini duyurmak, iletisini göndermek ister. Bunun için de yazı ve yapıtını biçimlendirirken dilin kendisine sunduğu olanaklardan yararlanır; kimileyin de bunlarla yetinmez, kendisi bir takım olanaklar yaratır; yeni dilsel düzenlemelere yönelir. Böylece somut bir metin kor ortaya. Sesini de, iletisini de ortaya koyduğu metnin dokusuna sindirir. Okuma, metnin bu dokusuna sindirilmiş ses ve iletinin, okurlarca alınmasıdır bir bakıma. Bu yönüyle bir ucunda yazarın (verici), bir ucunda da okurların (alıcı) bulunduğu iletişimsel bir etkinliktir (Özdemir, 1983: 5)

Belirtildiği gibi, okur metinle etkileşime geçmeden önce metinle ilgili beklenti sahibi olmak ve metin türleri arasındaki farklılığın farkında olmak durumundadır. Bu durumda bireyin okuduğunu anlamasının ilk şartı metin türünün özelliklerini ve bu türün gerektirdiği

uygun okumayı bilmektir. (Akt., Balcı,2009;205)

Bilim İnsanı

Bilim insanı evrendeki olay ve olguları inceleyen, onun altında yatan gizemin kaynağını araştıran, bu gizemin nedenlerini anlamaya çalışan ve anladıklarını basitleştirip kitlelerin anlayabileceği bir şekilde yayın yolu ile duyuran kişidir. Ayrıca bilim insanı anlamış olduğu doğal gizemi yaşamı daha da kolaylaştıracak şekilde insanlığın hizmetine sunan kişidir.(Ortaş, 2004;11)

Bilim insanı tanımını bu şekilde yapan Ortaş, ortaya bir de soru atmaktadır: Bilim insanı nasıl bir kişiliğe sahiptir ki insanlık için durmadan çalışır, özveride bulunur ve çoğu zaman da hayattayken toplumda hak ettiği itibarı görmez, hatta alay konusu edilir?

Ortaş'a göre bilim insanlığı bir yaşam biçimidir. Her şeyden önce bilim insanı kendini aşmış, evrenselleşmiş kişidir. Kendine has bir yaşamsal disiplini olan, herkesten fazla toplumsal sorumluluk taşıyan kişidir. Ülke ve bölge sınırlarını aşan, yeryüzünün her noktasında meydana gelen olayların kendisini de ilgilendirdiğini düşünen kişidir. Dili ve dini evrenseldir. Sınırları evrenin sınırları ile ölçülmektedir. Bilim insanı hipotezini kurarken veya sonuçlarını açıklarken kendi dünya görüşleri doğrultusunda hareket edemez, hissi davranamaz. Bulguları veya bilimsel gerçekler üzerinde titrediği herhangi bir konuda kendisine ters geliyor diye çalışmaktan vazgeçmez ve bulgularını gizleyemez. (Ortaş, 2004;12)

Ayverdi'ye (Akt.,Aydoğan, 2008;83) göre bilim insanının temel özellikleri arasında; sorunu doğru ortaya koyabilme, sezgi, doğru ve çabuk yargı ve seçim, sorunu doğru çözümlene yeteneği, yürürlükteki yöntemleri etkin kullanma, yöntem kurma ve geliştirme, bilgi derleme ve iletim yöntemlerini çabuk seçme ve etkin kullanma, olumlu başarı isteği, insanlığa hizmet duygusu, olumlu şüphecilik, meraklı, dikkatli ve uyanık olma, araştırmacı bir ruha sahip olma, olaylara üçüncü bir gözle bakabilme, içinde bulunduğu her durumda ve ortamda çevresini inceleyebilme, yargılayabilme ve en son olarak yaratım gücüne ve teoriyi uygulama alanına aktarma yeteneğine sahip olma gelmektedir.

Kongar (2008;15) ise bilim insanının özelliklerini şöyle sıralamaktadır;

1. Bilim insanı, teknolojik değişimin hızlandırılmasına çalışırken bu teknolojinin içinde yaşanılan doğayı ve öteki insanları tahrip edecek biçimde kullanılmasına karşı çıkmalıdır.
2. Bilim insanı, her ideolojinin somut amacının insanın mutluluğu olduğunu aklından çıkarmaksızın, soyut amaçlar uğruna insanların birbirine baskı yapmasına ve yok etmesine karşı çıkmalıdır.
3. Bilim insanı, insanın ve doğanın güzelliklerinin yansıtan bütün sanat ve edebiyat etkinliklerinin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına doğrudan destek vermelidir.

Bilim adamı, evrensel değerler olgusu içinde sürekli kendini arayan ve kendini bulduğu akıl ve duygu dünyasında da isyanı ile iç barışının dengesini kurabilen insandır. Bir bakıma bilim adamı trajik bir insandır: Kırılmadan/kopmadan “en fazla gerilebilen yay”dır. Sokrates gibi düşünen, Mevlana gibi hoş gören, Yunus gibi sade yaşayandır. Çekiç olup ön yargıyı parçalayan, taş olup kırıldıkça acı duyan ve fakat parçalarını bir araya getirmek için harcını ve suyunu arayan adamdır. Dolayısıyla kendini ve tabiatı yeniden keşif adına ödevini yapmaktan haz alan ve kesintisiz sorgulamaya sonsuza dek aracı olandır. (Kök, 2003;5)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ

Problem

Liselerde fen ve sosyal bilim alanlarıyla ilgili olarak okutulan ders kitaplarının her birinde çok sayıda farklı kazanımlar elde edilmesine yönelik okuma metinleri yer almaktadır. Okuma metinleri incelendiğinde Türk bilim insanlarıyla ilgili olarak neredeyse hiçbir bilgiye ulaşılamamaktadır. Öğrenciler, bilime katkıları olmuş çağdaş Türk büyüklerini tanımada ciddi sıkıntı ve eksiklik hissetmektedir. Bilgisayarların hayatlarına hükmettiği yeni kuşaklar, popüler kültürün sunduğu çok sayıda insan ismini duyar duymaz, resmini görür görmez tanımaktadır. Ancak 20.yy da bilimsel alanda çok sayıda çalışmaya imza atan, milletin ve ülkesinin tanıtımına katkı sunan ve her birinin birer değer olarak görülmesi gereken insanlar ile ilgili beklenen bir bilgiye sahip olmadıkları düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma;

1. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi tarafından yayınlanan “1900 Sonrası Türk bilim İnsanları” listesinden yararlanılarak bilim alanına önemli hizmetleri olmuş çağdaş Türk bilim insanlarının yeni kuşaklar tarafından ne kadar tanındığını
2. Lise ders kitaplarının bu konuya katkısının olup olmadığını göstererek ders kitaplarında yer alan okuma metinleri üzerinden bilim insanlarını tanıtmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, nitel veri elde etme yöntemlerinden içerik analizi ve nicel verileri elde etmede kullanılan tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada liselerde okutulan ders kitaplarında yer alan okuma metinleri tek tek ele alınmıştır. Araştırma verilerine ulaşmak için, 2014-2015 eğitim-öğretim yılı liselerde okutulan ders kitapları ve 16 sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm okuma metinlerinin ders içindeki işleyişleriyle ilgilidir. İkinci bölümde Türk Bilim İnsanlarının Tanıtımında Ders Kitaplarının katkısına ilişkin öğrenci görüşlerini ölçmeye çalışırken, üçüncü bölümde 28 isimden oluşan bir tablodan oluşmaktadır. Bu tabloda 1900 sonrasında yaşamış veya

yaşamakta olan Türk Bilim İnsanlarının isimleri yer almış öğrencilerin bu isimleri ne kadar tanıdıklarını öğrenme amacı güdülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 12 ortaöğretim kurumunda okuyan toplam 547 öğrenciden oluşmaktadır. Okulların seçiminde okul türleri dikkate alınmış olup, bu okullar Meslek lisesi, İmam Hatip lisesi, Anadolu lisesi, Fen lisesi, Sosyal bilimler lisesinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Anketin uygulanması için Okulumuz Erünel Sosyal Bilimler lisesi Müdürlüğü'nün başvurusuyla Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. Örneklem yoluyla anketi doldurmak öğrencilerin isteğine bırakılmıştır. Zamanlarını gönüllü olarak ayıran öğrenciler 547 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca ders kitapları incelenerek kitaplarda yer alan okuma metinlerinde isimleri anket tablosunda yer alan bilim insanlarından hangilerine nasıl yer verildiğinin bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Ulaşılan veriler bilgisayar programı yardımıyla grafiklere dökülmüştür.

BULGULAR VE ANALİZLER

Araştırmaya katılanların demografik bilgileri

Araştırmaya katılan öğrencilerden 298 kişi erkek, 249 kişi kızdır farklı liselerin 9.10.11.12. sınıflarında okuyan toplam 547 öğrenci konuyla ilgili görüşlerini bildirmişlerdir.

Araştırmaya katılanların ders kitaplarındaki okuma metinleri hakkındaki görüşleri:

547 öğrencinin 229'na göre okuma metinlerinin öğretmenler tarafından okutulması istenen seviyede değildir. Öğrencileri 162'si hiç okutulmadığı yönünde fikir belirtmiştir.

Öğretmenlerin okuma metinlerini okutmalarının ardından okuma metni yazarı hakkında bilgi verip vermediğine ilişkin soruya “hiç” diyenler ve hiç ardında yer alan “biraz” görüşünde olanlar katılımcıların 338'inden oluşmaktadır. Bu sonuca göre yazar hakkında bilgi verildiği kabul edilmemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin 246'sı okuma metinlerinin bilime katkı yapmış Türk Bilim insanlarıyla ilgili hiç bilgi vermediğini belirtmiştir. 102'si biraz bilgi verdiğini düşünmektedir. Buna göre sonuç olumsuz olup reddedilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler okuma metinlerinin amacına uygun olarak değerlendirdiğini kabul etmemişlerdir.

Ders kitaplarında yer alan okuma metinleri, bilime katkı sunmuş Türk büyüklerini tanıma fırsatını elde etmede yeterli değildir.

Araştırmaya katılan 547 öğrenciden 228 kişi okuma metinlerinin altındaki isimlerin kim olduğunu merak edip o kişi hakkında bilgi edinmeye yoluna “hiç” gitmediğini, 173 kişi “biraz”, 81 kişi “oldukça”, 44 kişi “çok” 21 kişi “fazlasıyla” vermiştir. Grafik 8’den çıkan sonuca göre öğrencilerin ortalaması merak etme duygusu içinde olmamışlardır.

Araştırmaya katılanların Türk bilim insanlarına ilişkin görüşleri:

Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler bilime katkı sunan çağdaş Türk bilim insanlarının adını bilmemektedir.

Araştırmaya katılanlar bilime katkı sunmuş birden fazla Türk bilim insanının resimlerini görmeleri halinde onları tanıyamayacaklardır.

Öğrencilere tanıdıklarını kabul ettikleri ya da hakkında bilgi sahibi olduklarını düşündükleri bilim insanları hakkında en az yarım sayfalık bilgi yazamayacakları sonucu ortaya çıkmıştır.

Öğrenciler hakkında bilgi sahibi olduklarını düşündükleri Türk bilim insanlarını ders kitapları sayesinde değil, başka araçlar vasıtasıyla tanımışlardır.

Araştırmaya katılan öğrenciler grafik 13’ten de anlaşılacağı gibi hakkında bilgi sahibi oldukları Türk bilim insanlarını ağırlıklı olarak kitle iletişim araçları yoluyla edindiklerini belirtmişlerdir. Bu maddedeki sonuç bir önceki Türk bilim insanları hakkındaki bilgilerinin ders kitaplarına dayanmadığına ilişkin görüşlerini de doğrulayan bir sonuçtur.

Öğrenciler ders kitaplarında örnek olabilecek başarı öyküleri olan insanların ya da tanıtımı yapılan bilim insanları arasında neredeyse hiç Türk yoktur.

Türk bilim insanlarının yeterince tanınması durumunda bu insanların toplum için bir değer olarak kabul edilmelerine olanak varacaktır.

Türk bilim insanlarının yeterince tanınması halinde yeni kuşaklar için birer rol model olarak görülmelerine katkı yapacaktır.

Liselerde derslikler harf ya da rakamlarla şube olarak adlandırılırlar. Okullardaki dersliklerin bilime katkı yapan insanların isimleriyle sınıflandırılması araştırmaya katılan öğrenciler tarafından bu insanların daha fazla tanınmasına katkı sağlayacağını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılanların isimleri verilen bazı Türk bilim insanlarını tanıma düzeyleri

Adı Soyadı	Hiç Duymadım – Tanımıyorum		Duydum ancak kim olduğunu bilmiyorum		Resmini Görsem Hatırlarım		Tanıyorum		Uğraştığı Bilim alanı	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Sait Akpınar	421	77	97	18	12	2	15	3	2	0
Ayşe Erzan	478	88	49	9	12	2	7	1	1	0
Cavit Erginsoy	441	81	83	15	12	2	11	2	0	0
Refik Kortan	436	79	71	13	21	4	15	3	4	1
Asım Orhan Barut	448	82	54	10	26	5	14	2	5	1
Feza Gürsey	448	82	61	11	18	3	14	3	6	1
Fikret Kargı	462	85	51	9	22	4	10	2	2	0
Ali Rıza Berkem	497	91	37	7	10	2	3	0	0	0
Remziye Hisar	487	89	48	9	7	1	4	1	1	0
Oktay Sinanoğlu	187	34	237	43	65	12	46	9	12	2
Bahattin Baysal	405	74	104	19	16	3	19	4	2	0
Cahit Arf	87	16	157	29	31	5	201	37	71	13
Erhan Çınlar	504	92	31	6	6	1	5	1	1	0
Selman Akbulut	458	84	73	13	5	1	9	2	2	0
Gündüz İkedâ	499	91	27	5	1	1	11	2	3	1
Mübeccel B Kıray	461	84	47	9	21	4	13	2	5	1
Hilmi Ziya Ülken	425	78	73	13	8	1	33	6	8	2
Mümtaz Turhan	390	71	102	19	8	1	36	7	11	2
Erol Güngör	391	71	97	18	16	3	38	7	5	1
Sırrı Erinç	462	84	66	12	9	2	8	2	2	0
İhsan Ketin	510	93	27	5	5	1	4	1	1	0
Aydın Sayılı	492	74	89	16	22	5	28	4	6	1
Halil İnalçık	120	22	98	18	34	6	179	33	116	21
Cemal Kutay	388	71	106	19	15	3	26	5	12	2
İbrahim Kafesoğlu	309	57	95	17	13	2	74	14	56	10
Kemal Karpat	447	82	61	11	8	2	24	4	7	1
Muzaffer Şerif	496	74	77	14	4	1	39	7	21	4
M. Orhan Öztürk	432	79	82	15	17	3	12	2	4	1

TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi tarafından yayımlanan 1900 sonrası Türk Bilim insanları listesinden yararlanarak Fizik, kimya, matematik, coğrafya, tarih, sosyoloji, psikoloji bilim dallarında çalışmış 28 Türk bilim insanının tanınıp tanınmadığıyla ilgili beşli bir derecelendirme anketinden elde edilen verilere göre liselerde okuyan öğrencilerin tanımadığı ortaya çıkmıştır.

28 ayrı grafik ve tüm isimlerin yer aldığı tablodan da anlaşılacağı üzere öğrencilerin Türk bilim insanlarıyla ilgili olarak %74.46'lık bir oranla bu isimleri hiç duymadıklarını ve tanımadıklarını belirtmişlerdir.

%14.35'lik oranla öğrenciler tabloda isimleri yer alan bilim insanlarının isimlerini duydıklarını ancak kim olduklarını bilmedikleri görüşündedirler.

%2.92'lik ortalama oranla öğrenciler isimleri yazılan bilim insanlarının resimlerini görmeleri halinde tanıyabileceklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrenciler isimleri verilen bilim insanlarını tanıma ortalama ağırlığı %5,92 olarak tespit edilmiştir

İsimleri yer alan bilim insanlarının çalışmalarda bulunduğu bilim alanının ne olduğun ilişkin bilenlerin ortalama ağırlığı % 2. 25 olarak ortaya çıkmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi tarafından yayınlanan “1900 Sonrası Türk bilim İnsanları” listesinden yararlanılarak bilim alanında başarılı olmuş çağdaş Türk bilim insanlarının yeni kuşaklar tarafından tanınıp tanınmadığı ve liselerde okutulan ders kitaplarının bu konuya katkısının olup olmadığını kitaplarda yer alan okuma metinleri üzerinden ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmanın bulgularından şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Liselerde fen ve sosyal bilim alanlarının fizik, biyoloji, kimya, matematik, coğrafya, tarih, sosyoloji ve psikoloji anabilim dalları adı altında okutulan ders kitapları incelemesinde, bu alanlarda çalışma yürüten bilim insanlarını tanıtan, yaşamlarıyla ilgili bilgi veren herhangi bir okuma metnine rastlanmamıştır.
- Ders kitaplarının niteliklerine ilişkin hazırlanan yönergede “Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir,” ifadesi vardır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar ışığında bilim insanlarının bu nitelikler içinde değerlendirilmediği ve gereken önemin verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.
- Taraması yapılan kitaplar 9.,10.,11. ve 12. sınıflarda okutulmakta olan kitaplar olup araştırmadan örnek olarak seçilen bilim insanlarının isimleri kitapların sadece kaynakça kısmında geçtiği tespit edilmiştir.

- Kitaplardaki okuma metinleri, yer aldığı dersin ilgili konusuyla ilişkilendirilen ve çoğunlukla internet kaynaklı haber niteliğindeki metinlerden oluşmaktadır. Serbest etkinlikler içinde değerlendirilen metinlerin ders öğretmenleri tarafından istenen seviyede öğrencilere okutmadığı görüşü öğrenciler arasında hâkim bir görüş olarak ortaya çıkmıştır.
- Anketin ders kitaplarındaki okuma metinleriyle ilgili bölümündeki ifadelere katılım düzeylerini belirten öğrencilere göre metinlerin yazarı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Metinler bilime katkı yapan bilim insanlarıyla ilgili konuları içermemektedir. Farklı konulara ilişkin olarak ders kitaplarında yer alan metinler amacına uygun olarak değerlendirilmemektedir. Tük bilim insanlarının tanıtımına katkıları hiç yoktur. Metin yazarları merak edilmemektedir.
- Okuma, yalnızca bilgi edinmede, kafamıza takılan soruların yanıtını bulmada ya da başkalarının yaşantı ya da deneyimlerini paylaşmada kullandığımız bir araç değildir. Davranış ve düşünüş gücümüzü de besler, geliştirir. Çünkü bir yazıyı okurken belli bir iletişim konumuna gireriz. Bu iletişim konumu okuduğumuz metnin konumuna göre değişiklik gösterir. Bir öyküyle bir makaleyi, bir denemeyle bir şiiri aynı iletişim konumuna göre okumayız. (Özdemir, 2005: 19) Bu görüşten hareketle çalışmadan anlıyoruz ki, bilim insanlarıyla ilgili okuma metinlerinin ders kitaplarında yer alması halinde öğrenciler bu insanların yaşamlarını kendilerine örnek alabilme yolunda olumlu düşüncelere sahip olacaklardır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin bilime katkı sunan çağdaş Türk bilim insanlarıyla ilgili bilgileri oldukça yetersizdir. İsimlerini bilmeyecek kadar bu insanları tanımamaktadırlar. Adını bilmemektedirler. İsimlerini bilmemelerinin yanı sıra resimlerini görmeleri halinde de onları tanımayacakları sonucu elde edilmiştir. Öğrenciler tanıdıklarını düşündükleri ya da hakkında bilgi sahibi olduklarını kabul ettikleri bilim insanlarından biri hakkında en az yarım sayfalık bir yazı yazamayacak kadar bu insanlara ilişkin bilgileri sınırlıdır.
- Hakkında bilgi sahibi olduğunu düşündüğü ya da isimin duyduğu Türk bilim insanlarını ders kitapları aracılığıyla değil, başka araçlarla tanımışlardır. Bu araçlar ağırlıklı olarak televizyon, gazete gibi kitle iletişim araçlarıdır. Bir başka ifadeyle bilgi çok sınırlı olsa da edinilen bu bilgiye ders kitapları aracılık etmemiştir. Ders kitaplarında okuma metinleri yoluyla verilen örnek insan yaşamları ya da başarı öyküleri arasında neredeyse hiçbir Türk bilim insanı yoktur. Öğrencilere göre Türk bilim insanlarının yeterince tanıtılması halinde toplum için bir değer olarak kabul edilmelerinin yolu açılacak ve yeni kuşaklar için birer rol model olacaklardır.
- Okullardaki dersliklerin harf ya da rakamlarla sınıflandırılması yerine dersliklere bilime katkı yapan insanların isimlerinin verilmesi bu insanlar hakkında bilgi sağlanmasına katkı yapacaktır.

- Fizik, kimya, matematik, coğrafya, tarih, sosyoloji, psikoloji bilim dallarındaki çalışmalarıyla örnek bir yaşam süren isimlerden 28 Türk bilim insanı için 28 ayrı grafikten çıkan sonuçlara göre liselerde okuyan öğrenciler çağdaş Türk bilim insanları hakkında bilgi sahibi olmadıkları gibi, isimleri verilen bilim insanları %74,46'lık bir oranla hiç duymadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. İsimleri verilen 28 kişinin hangi bilim dalında ün yaptığını bilenlerin ortalaması % 2.25 olarak belirlenmiştir.
- Bilim dalları içinde sosyal bilimlerde yer alanlar, fen bilimlerinde yer alanlara göre öğrenciler tarafından daha fazla tanınmaktadır.
- Okulun, öğrencileri topluma uyumlu hale getirmek gibi bir işlevi yerine getirdiği kabul edilen bir görüştür. Bu da ancak, toplumun takdir edeceği davranış biçimlerinin öğretilmesi ile olanaklıdır. Bu davranış biçimleri arasında dürüstlük, çalışkanlık, diğer insanlara karşı sorumluluk ve saygı gibi özellikler sayılabilir. Bilim insanı bu özellikleri taşıyan insandır. Okullar ders kitapları aracılığıyla bu örnek insanları tanıtarak öğrenciler için örnek model olmalarına katkı sunarken bu insanların birer değere dönüşmesine de katkı sunmalıdır.
- Genç kuşakların topluma yararı olmuş, tüm insanlık için çalışmalara imza atmış insanları tanımaması değerlerini yeterince tanımadığı anlamında de gelmektedir. Yapılan çalışmayla bu görüş bir kez daha kanıtlanmıştır.
- “Değerler, bir toplumun kültürünü diğer toplumların kültürlerinden ayıran ve millî sınırlar içindeki cemiyetin dağılmasını önleyen, pekiştirici ve kaynaştırıcı faktörlerdir.” Değerler, sosyal ilişkilerin gelişmesinde ve kutuplaşmaların önlenmesinde aktif rol oynarlar. Bu rolün yerine gelmesinde bilim insanları en etkin insanlardır. Onlar milli sınırlar içinde çalışkanlıklarıyla toplumun diğer üyelerine örnek olurken, kendi kültürleri ile diğer kültürler arasındaki bir köprü gibidirler. Araştırmanın teorik bölümünde altı çizilen bu görüşlerden bir kez daha anlıyoruz ki, kendi ülkesinde tanınmayan, değer bulmayan bilim insanları bir değer kaybı anlamına gelmektedir.
- Literatürde, değerlerin farklı yönlerini ön plana çıkaran çeşitli tanımları yer almaktadır. Yaygın tanımlardan birine göre değerler, arzu edilen, kişilerin hayatlarına kılavuzluk eden, önem dereceleri farklı, durum-ötesi hedefler olarak yazılmaktadır. Diğer bir tanımda ise, özellikle ahlaki davranış konusunda değer, bir kimsenin çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, istek ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurduğu bir ölçüt demektir. (Güngör,2010;28). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere bilim insanlarını tanımak onların niteliklerine sahip olmak aynı zamanda değerleri bilmek demektir.
- Çalışmanın bir değer olarak kabul edildiği toplumlarda bu değer en iyi uygulayıcılardan birileri varsa onlar kuşkusuz bilim insanlarıdır. Bilim insanlarını tanımak “çalışmak” gibi bir değeri tanımak anlamına da gelir.

- Milletine yer ve saygı kazandıran bilim insanlarının adını unutturmayan toplumların gelişmesi ve saygınlığı da artar. Bilime ve kültüre katkı sunmanın kolay bir iş olmadığını toplumlar bilerek bu insanlarına hak ettiği değeri vermelidir. Yapılan çalışma buna dikkat etme amacını gütmüş bunun önemi bir kez daha kanıtlanmıştır.
- Topluma çok az sayıda insan bilim tarihinde milletine yer ve saygı kazandırma başarısını elde eder. Bu insanlar, bilime olan katkılarıyla tüm insanlık için de yararlı çalışmalarda bulunan insanlardır. Bu insanlara değer veren, onları birer değer olarak kabul eden toplumlar sonraki kuşakların da benzer çalışmalara girmesinin yolunu açacaktır. Onları birer değer olarak kabul eden toplumlar, bilimde, sanatta, kültürde, toplumun her alanında gelişir ve diğer toplumlar içinde özel bir yer edinmiş olurlar.

ÖNERİLER

- Ders kitapları içinde bilime katkıları olmuş Türk bilim insanlarının yaşamlarına, çalışmalarına, eserlerine yer veren okuma metinlerine yer verilebilir.
- Bu okuma metinleri ders içindeki etkililiklerle öğrencinin okuması özendirilebilir.
- Okul dersliklerine bilim insanları isimleri verilebilir. İsimleriyle anılan derslikler o bilim insanı hakkında hazırlanan bilgilerin yer aldığı panolarla süslenebilir.
- Okul koridorlarına bakıldığında ağırlıklı olarak Türk Büyükleri diye bilinen tarihi kimlikleri olan insanların resimlerinin yer aldığı görülmektedir. Okul koridorlarına çağdaş Türk bilim insanlarının da resimleri ve resimlerinin altında kısa hayatları ve başarı gösterdikleri konuların yer aldığı tablolar konulabilir.
- Kitle iletişim araçlarının popüler kültür içinde ün kazanmış insanları konu ve malzeme yapması onları neredeyse tüm toplumun tamamı tarafından tanınmasını mümkün kılmaktadır. Bilim ve kültür alanında kitle iletişim araçlarında sadece ölümleri verilerek geçirilen bu değerlerin ders kitapları ve okul içinde tanınmaları mümkün olabilir.
- Okullarda branş öğretmenleri tarafından öğrencilere bilim insanlarının yaşamlarını, eserlerini, başarı gösterdikleri alanları içeren konulardan oluşan araştırma ödevleri verilebilir.

KAYNAKÇA

1. ARI Gökhan, (2011), Türkçe Ders Kitaplarındaki Okuma Dinleme ve İzleme Metinleri İle Yazma Görevleri Arasındaki Tür Uyumu (<http://turkishstudies.net/Makaleler/2121867750> internet adresinden alınmıştır.)
2. ARICI Ali Fuat (2009), İlköğretim Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinler Üzerine Bir İnceleme, EKEV Akademi Dergisi, 13 (38) (<http://asosindex.com/article> internet adresinden alınmıştır.)
3. ARSLANOĞLU İbrahim, Türk Değerleri Üzerine Bir Değerlendirme (<http://w3.gazi.edu.tr/iarslan> internet adresinden alınmıştır.)
4. AYDOĞAN, İsmail, (2008), Bilim İnsanı ve Entelektüel Özellik, Girne Amerikan Üniversitesi GAU J. Soc. & Appl. Sci., 3(6) (<http://www.gau.edu.tr> internet adresinden alınmıştır.)
5. BALCI Hülya Aşkın, (2009), Metin Dilbilime Kavramsal Açından Genel Bir Bakış, 24 Saat Yayıncılık, Ankara
6. BAŞ Bayram, (2003), Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme, TÜBAR-XIII-/Bahar (<http://www.tubar.com.tr/> internet adresinden alınmıştır.)
7. BAŞARAN İbrahim Ethem, (1989), Eğitime Giriş, 7. Basım, Sevinç Matbaası, Ankara
8. BİLGİSEVEN Amiran Kurtkan, (2005), Türk Milletinin Manevi Değerleri, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
9. CİHAN Nazlı,(2014), Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış, <http://www.turkishstudies.net/Makaleler/693965718> internet adresinden alınmıştır.
10. ÇEÇEN Mehmet Akif, ÇİFTÇİ Ömer, (2007), İlköğretim 6. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi, Millî Eğitim Dergisi, Sayı; 173 (<http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler> internet adresinden alınmıştır.)
11. ÇELİKKAYA Hasan, (2013), (6. Basım), Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık
12. DİLMAÇ Bülent, (2002), İnsanca Değerler Eğitimi, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
13. DURUKAN Erhan, (2011), Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Eğitim Fakültesi Dergisi 24 (1),(<http://kutuphane.uludag.edu.tr/Univder/uufader> internet adresinden alınmıştır.)
14. EKİNCİ ÇELİKPAAZU Esra, AKTAŞ Elif, (2011), Meb 6,7, ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Değer İletimi Açısından İncelenmesi, (<http://turkishstudies.net/Makaleler/1267529906> internet adresinden alınmıştır.)
15. GÜNGÖR Erol, (2010), Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, İstanbul, Ötüken Yayınları,

16. İŞÇİ Metin, (2013), Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme, (2. Basım), İstanbul, Der Yayınları
17. KILIÇ Abdurrahman, SEVEN Serdal, (2007) Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, 6. Basım, Ankara, Pegem A Yayıncılık
18. <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/2589>
19. KIZILÇELİK, Sezgin, ERJEM Yaşar, (1994), Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Ankara, Atilla Kitapevi
20. KONGAR Emre, (2003), Demokrasi ve Laiklik, 3. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi
21. KÖK Recep, (2003), Bilimsel Etik ve Bilim İnsanı Üzerine Metodolojik Bir Yaklaşım, (<http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/> internet adresinden alınmıştır.)
22. ORTAŞ İbrahim, (2004), Öğretim Üyesi ya da Bilim İnsanı Kimdir? , Pivolka Dergisi, Yıl;3, Sayı;12
(http://psk.baskent.edu.tr/docs/PiVOLKA_12 internet adresinden alınmıştır.)
23. ÖZDEMİR Emin, (2013), Eleştirel Okuma, (9. Basım), İstanbul, Bilgi Yayınevi
24. ÖZDEMİR Emin, (1983), Okuma Sanatı, İstanbul, İnkılap Kitabevi
25. PALAVUZLAR Tuğba, (2009), Hikâye ve Deneme Türü Metinlerde Okuduğunu Becerilerinin İncelenmesi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (<http://dspace.trakya.edu.tr> internet adresinden alınmıştır.)
26. YAZICI Mehmet, (2013), Toplumsal Değişim ve Sosyal Değerler
(<http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1258727939> internet adresinden alınmıştır.)
27. YILDIRIM Cemal, (2008), Bilim Felsefesi, 3. Basım İstanbul, Remzi Kitabevi
28. <http://tr.wikipedia.org>
29. <http://www.biyografi.net>
30. <http://sempozyum.mehmetakif.edu.tr>
31. <http://www.inalcik.com>
32. <http://www.tcmb.gov.tr>
33. <http://www.turkbilimadamlari.net>
34. <http://www.turkakademisi.org.tr>
35. <http://www.filozof.net>
36. <http://www.sosyolojidunyasi.com>
37. <http://www.tubitak.gov.tr>
38. <http://gelisenbeyin.net>
39. <http://www.bilimtarihi.org>
40. <http://bilimakademisi.org>

ERDEM BAYAZIT ŞİİRİNDEKİ KENT VE KENTSEL YAŞAMDA BÜYÜYEN ÇOCUKLARDA OYUN OYNAYAMAMANIN SOSYALLEŞME PROBLEMLERİNE OLAN ETKİSİ

Zeynep KÖSE (11 – C)

Murat KORKMAZ (11 – A)

Danışman Öğretmen A.Vahap KAYA (Felsefe)

ÖZET

Sosyalleşme sürecinde, çocuğun sosyal gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bu süreç, aile içinde, arkadaş grubu içinde, kısacası toplum içinde nasıl yaşanılacağına ve davranacağına dair sayısız kuralları içerir. Çocuk için kuralların öğrenilmesi yollarından biri de oyundur. Oyun yoluyla başkalarına olan saygı, yardımdayanışma, iletişim kurma, işbirliği, kurallara uyma, arkadaşlığı keşfetme, kendini ifade edebilme, kendi kendini kontrol edebilme bilinci gelişir. Ancak kent yaşamının çocuklar için giderek daha sorunlu hale geldiği, çocukların dış mekânlardan yararlanma olanaklarının azaldığı, giderek kapalı alanlara, evlerin içine doğru çekilmeleri sosyalleşmelerine olumsuz bir etki yaptığı hem anne babaların isteklerinden hem de çocukların tercihlerinden anlaşılmaktadır. Çocuklar rahatça koşabilecekleri arkadaşlarını kovalayabilecekleri alanlar istemektedirler.

Oyun oynama okul öncesi dönemdeki çocuklar için temel ihtiyaçlardan bir tanesi olsa da araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocuklar okul dışında, ev içinde de ikinci bir okul hayatı yaşamaktadırlar. Çocuklarının daha çok yanı başlarında yer aldığını ve arkadaş gruplarıyla oyun ihtiyacının karşılanmadıklarını düşünen aileler bu durumu derslere daha çok zaman ayırmanın gerekliliğine, ailenin çalışma koşullarına, teknolojinin sosyal yaşam alanlarının yerini almasına, kent trafiğine, çevre güvenliğine vb. nedenlere bağlamaktadırlar. Erdem Bayazıt'ın ifadesiyle çocuklar için kent “mahpus yüzlü duvarları” olan alanlardan ibaret bir hale gelmektedir. “Heyula gibi apartmanlar” dan ibaret bir kentin çocukları mutlu etmediği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocukların duvarlar ve binalar arasında koşup durarak büyümeleri halinde sonraki yaşamlarında ciddi olumsuzluklar, eksiklikler olacaktır. Erdem Bayazıt'ın eleştirdiği kent dokusunun, apartmanların, beton duvarların, yapay parkların, balkonların, kaldırımların, bulvarların, vitrinlerin, göğü kapatan çatıların, karanlık sokakların, mekanik ses ve uğultuların, dumanların, fabrikaların ortasında bir çocukluk döneminin en az hasarla atlatılması için çocukların oyun oynama tercihleri dikkate alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Erdem Bayazıt Şiirinde Kent, Kent Yaşanı, Çocuk, Sosyalleşme, Oyun, Çocuk Oyunları*

GİRİŞ

Biyolojik bir varlık olarak dünyaya gelen insan tüm yaşamını toplumsal ortamda sürdürür. Yani insan toplumsallaşan, toplumun değer, norm ve kurallarına uyum sağlayan, sosyal roller yüklenen, sosyal denetim süreci içine giren, kültürel değerler edinen, kişilik kazanan ve bütün bunlara bağlı olarak davranış ve eylemlerde bulunan bir varlıktır. Bu yönüyle insan toplum içinde kişilik kazanması süreciyle toplumsallaşma dediğimiz sürecin içinde bir yaşama dâhil olmaktadır.(Armağan ve Armağan, 1988;127)

Yaşamın en hızlı değişim ve gelişimi çocukluk döneminde başlar ve bu dönem takiben yetişkinliğe kadar geçen süreç içerisinde edinilen deneyimler ve kazanılan alışkanlıklar da çocukların birer yetişkin oldukları dönemde geliştirdikleri yaşam tarzlarının temelini oluşturur. Bu nedenle çalışmanın hedef grubunu, 6-13 yaş ilköğretim çağındaki çocuklar oluşturmaktadır.

Sosyalleşme sürecinde, çocuğun sosyal gelişimini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bu süreç, aile içinde, arkadaş grubu içinde, kısacası toplum içinde nasıl yaşanacağına ve davranacağına dair sayısız kuralları içerir. Bu süreç içerisinde çocuk oyun yoluyla başkalarına olan saygı, yardım-dayanışma, iletişim kurma, işbirliği, kurallara uyma, arkadaşlığı keşfetme, kendini ifade edebilme, kendi kendini kontrol edebilme bilinci gelişir ve ahlaki bir bilince sahip olur. Oyun ile çocuk, kontrolü elinde bulundurur, ayrıca kendi kendini kontrol edebilme potansiyelini geliştirir. Her şeyden önce dış dünyaya ayak uydurmayı, yani sosyal çevreye göre davranmayı öğrenir. Sosyalleşme sürecinde, çocuk kazanması gereken temel sosyal becerileri; içinde yaşadığı toplumun normlarına uymayı, kültürünü özümsemeyi; toplumda kabul gören roller belirlemeyi ve üstlenmeyi öğrenir. Çocuğu bu yeni duruma hazırlama konusunda çocuk oyunları çok önemli bir role ve işleve sahiptir. (Coşgun, 2012,291)

Çocukluk döneminde oyun, öğrenme sürecinde önemli bir rol oynar (Giddens, 1964, Akt. Oğuz,2011;3) Piaget'e göre çocuklar oyun oynarken bilgi edinirler, neden-sonuç ilişkisini bulurlar ve zihinsel yeteneklerini geliştirirler. Bu bağlamda çocuk oyun alanları ve oyun oynamaya olanak tanıyan kentsel açık-yeşil alanların tümü çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimlerine katkı sağlamak üzere oyun mekânı olarak önemli bir işlev üstlenmektedirler.(Oğuz,2011; 3)

Sosyalleşme

Türkçeye 'sosyalleşme' ya da 'toplumsallaşma' olarak tercüme edilen 'socialization' kelimesi, sözlükte "bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır. Toplumsallaşma, genel olarak, bireyin içinde yer aldığı grubunun normlarını, değerlerini, tutumlarını ve karakteristik dilini edinmesi

yönündeki etkileşim sürecine gönderme yapar. Bu kültürel öğelerin kazanılması sırasında, bireysel kişilik oluşur ve şekillenir. Buna göre, toplumsallaşma kavramının sosyal hayatın iki önemli problemini içerdiği söylenebilir; *toplumsal devamlılık problemi* ve *bireysel gelişim problemi*. Bu problemler, toplumsallaşma konusunun, pek çok sosyal bilim tarafından önemli-temel bir süreç olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Toplumsallaşma olgusu, 1800'lü yılların sonundan itibaren, antropoloji, psikoloji, sosyoloji ve politik yazılarda kullanılmaya başlanmıştır. Her bir disiplin toplumsallaşma sürecinin farklı yönleri üzerinde odaklanmıştır. Antropologlar, toplumsallaşmayı 'kültüre girme' (enculturation) ya da kuşaklararası kültürel aktarım sürecine gönderme yapmak için kullanmışlardır. Psikologlar, kültür aktarımına daha az vurgu yaparken, bireysel gelişimin çeşitli yönleri (dürtü kontrolünün kazanılması, bilişsel ve duyuşsal gelişim, öğrenme, gibi) üzerinde daha fazla durmuşlardır. (Çoştu, 2009;119)

Sosyalleşme, hayat boyu devam eden bir öğrenme sürecidir. Doğduğu andan itibaren insan, bu sürecin içinde yer alır ve her toplum kendi kültürünü yeni nesillere sosyal bir miras olarak aktarmak ister. Ancak bu süreçte insan sadece kendi toplumunun kültürel değerlerini öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda çeşitli kanallarla aktarılan diğer toplumların kültürünün de etkisine maruz kalır. İnsanın çocukluk evresi sosyalleşme sürecinin en önemli aşamasını oluşturur. Bu süreçte, başta aile ve okul olmak üzere birçok faktör rol oynar. Günümüzde aile ve okulun yanında, kitle iletişim araçları sosyalleşme işlevini yerine getiren en önemli unsurlardır. (Kaya ve Tuna, 2008,159)

Çocuk açısından sosyalleşme, bir öğrenme sürecidir. Sosyalleşme süreci içerisinde çocuk aile, okul, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumun kendisinden beklediği rol ve beklentileri öğrenir. Sosyologlar sosyalleşmenin genellikle iki aşamada gerçekleştiğinden söz eder. Birincil sosyalleşme, bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir ve bu sosyalleşme süreci birincil grup olan ailede başlar. İkincil sosyalleşme ise, çocukluktan sonraki dönem ile olgunluk döneminde gerçekleşir. Bu aşamada, sosyalleşmenin ilk aracı olan aileden sorumluluğun bir kısmını alır ve bunu okullara, toplumsal gruplara ve iletişim araçlarına devreder. (Giddens, 2000,25)

Anlam kazanan toplumsal davranış kalıplarının, toplumsal rollerin birey tarafından kabullenme sürecine sosyalleşme süreci denir. Toplum, toplumsal ilişkiler ve çevrenin davranış beklentileri bireyin yaşamı boyunca değişir. Bu nedenle bireyin öğrenme ve toplumsal çevreye uyum sağlama süreci de yaşam boyunca süren bir süreçtir. İnsan, yaşamında sürekli olarak yeni roller edinmek ya da edindiği rolleri değiştirmek zorunda kalır. Bu ise sürekli bir öğrenme sürecidir. Başka bir deyişle sosyalleşme olayı bir öğrenme süreci olup, bireyin toplumsal bir olgu haline gelmesi, kişilik kazanması ve toplum içinde görev alabilmesi yetkisine erişmesidir.(Armağan ve Armağan, 1988;128)

Bireylerin içinde doğdukları toplum kültürünü, hangi sürece uygun olarak elde ettikleri; kültürün yeni nesillere hangi süreç ile intikal ettiği. Sosyalleşme süreci sayesinde toplumun kültürü yeni nesillere intikal etmekte ve yine bu süreç toplum kültürünün en mühim kısımlarından birini teşkil etmektedir. Sosyalleşme, insanı sosyal sistemin üyesi haline getiren süreçtir. Öyle ki, toplum fertlerinin çoğunun, toplumun değerlerine uygun şekilde hareket etmeleri beklenir. Bu sebeple sosyologlar "sosyalleşme" ile yakinen alakalıdır. (Koştaş,1987;329)

Sosyalleşme Süreci ve Çocuk

Çocuk açısından sosyalleşme, bir öğrenme sürecidir. Sosyalleşme süreci içerisinde çocuk aile, okul, sosyal çevre ve kitle iletişim araçları aracılığı ile toplumun kendisinden beklediği rol ve beklentileri öğrenir. Sosyologlar sosyalleşmenin genellikle iki aşamada gerçekleştiğinden söz eder. Birincil sosyalleşme, bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir ve bu sosyalleşme süreci birincil grup olan ailede başlar. (Koştaş,1987;329)

Sosyalleşme sürecinin başarılı olması için tekrar ve taklit son derece önemlidir. Çocuklar deneme ve yanılma yoluyla doğru ve yanlış davranışları, böylece yaptıkları hataları bir daha yapmamayı öğrenirler. Çocukların pratik yaparak öğrenmeleri, sadece içinde buldukları anla ilgili değil aynı zamanda ileriye dönük bir sosyalleşme sürecini de kapsar. (Özkalp,1993; 87)

Toplum olgusuyla ilgili önemli gerçek, insanların sadece belli bir mekâna yığılmış olması değil, birbirlerine karşı belli psikolojik tavır ve tepkiler geliştirmiş olmalarıdır. ‘İnsanın toplumla bütünleşme süreci’ olarak tanımlanan sosyalleşme, yalnızca bir topluluğun mensubu olmak değil, bahsettiğimiz norm ve değerlere sahip çevreye adaptasyon sürecidir. Bu süreç insanın doğumuyla başlayıp insan yaşadıkça devam etmektedir. Sosyalleşme insanın, kimliğini oluşturması, toplumun mevcut değer ve normlarının bireylere öğretilmesi sürecidir. Sosyalleşme sürecinde, birey toplum içinde nasıl davranacağını, toplumun beklentilerini ve toplumda kabul gören davranışlar sergilemesinin beklendiğini öğrenir. Sosyalleşme sürecinde birey, aileden en dış sosyal katmana doğru tanışarak kimliğini oluşturur. (Bakıroğlu,2013;230)

Kent ve Kentsel Yaşam

Kent ve kentleşme kavramı insanlık tecrübesinin çok uzun birikiminin bir neticesidir. Zira kent, yapısal olarak sadece bir ekonomik örgütlenme ve değişmiş bir fiziki çevreyi değil, aynı zamanda insanın düşünce ve davranışlarına da etki eden farklı bir sosyal düzeni ifade eder. Bu noktada şehirleşme de ikamet bölgesinin değişmesinden öte, organize edilmiş bir sosyal hayata geçiş ve organizasyonu bozmayacak ya da aksatmayacak şekilde gündelik hayatla bütünleşme şartına bağlıdır.(Sezal, 1992;23)

Kent; ırk, etnik köken, sosyal yapı ve fonksiyon bakımından birbirinden ayrılmış bireylere ve gruplara mekân olması nedeniyle toplumsal dünyanın çeşitliliğini yansıtır. (Yörükhan,2006, Akt., Karadeniz,2011;26) Kentlileşme ise; ekonomik, sosyal, kültürel ve ekolojik gelişmeler ve ilerlemeler olarak kabul edilen kentleşme akımı sonucunda, toplumsal değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratma sürecidir. Kentlileşme sürecinde yeni kentli ve yurttaş kimliği, yerel, köy, cemaat vs. bağlılıklarının yerini almaktadır. Kent insanları mekânsal anlamda birbirine yakın gözükse de sosyal bir mesafe içerisinde yaşamaktadırlar. Bu da birincil düzeydeki ilişkilerin zayıflamasına, ikincil düzeydeki ilişkilerin artmasına neden olmaktadır. (Karadeniz, 2011; 26)

Kentleşme süreciyle başlayan ve kentin karmaşık ilişkiler ağında insanın kendini gerçekleştirebilmek için verdiği mücadele bir başka sorunu tetikliyor. Bu durumun en sıradan örneği ise, modern anlamda bir kentte insanlar arası fiziki mesafe azalırken, zihinsel anlamdaki mesafe artmakta ve buna bağlı olarak da bireysellik bir kültürel yaşam tarzına dönüşmektedir.(Bilgin 1995, Akt. Ersoy, 2014)

Kentlerde aralarında duygu ve heyecan bağı olmayan insanların bir arada yaşamaları ve çalışmalarını rekabet, yükselme ve düşmanlık duygusunu geliştirir. Yakın fiziksel bağa rağmen sosyal mesafenin büyüklüğü, yalnızlık duygusunu artırır ve sinirsel gerilimlere neden olur. Kentte farklı tiplerdeki insanlar arasında gerçekleşen sosyal ilişkinin heterojenliği, bireyleri farklı gruplarla ilişki içinde olmaya yöneltir. Bireyler yüksek düzeyde hareketli olmak zorundadır. (Özyurt, 2007;116)

Sosyolojide kentleşme, kentlerin oluşmasını ve büyümesini sağlayan kırsal alan kökenli bir nüfus hareketi ve nüfus yoğunlaşması (Kıray, 1982) olarak tanımlanır. Bu haliyle kentleşme süreci, büyük ölçüde tamamlanmış ve dünya kentselleşmiştir. İnsanlar da “kentsel toplum”da yaşamaktadır. Sosyal bilimciler bundan sonra, kentleşme olgusu ve kentleşme sorunlarından çok, “kentsel toplum”, “kent toplulukları”, “kent olgusu” ve “kent sorunları” üzerinde çalışmalarını yürütmek durumundadır (Manheim, 1960, Akt. Özyurt 2007, 118).

Modernliğin yaygınlaşmasıyla kentlilik modern bir süreç haline gelmiş, Üçüncü Dünya ülkeleri de bu sürecin içine girmiştir. Dünya nüfusu büyük oranda kentlileşmiş, kırsal alanda yaşayanlar ise her geçen gün kentle daha sıkı ilişki içine girer hale gelmiştir. Köylüler bugün pazara (dolayısıyla kente) daha bağımlı hale gelmiştir. Köylülerin sağlık sorunlarını çözeceği yer, çocuklarını okutacağı yer kentlerdir. Kitle iletişim araçları kentin eğlence ve kültürünü ülkelerin en ücra köyelerine kadar ulaştırmaktadır. Artık modern kent yaşamı, sadece kentte yaşayanları değil, herkesi ilgilendirmektedir. (Giddens, 2000: 501) Z. Bauman modern yaşamın kentliliğini şöyle vurgular: “Bütün kent yaşamı modern değildir; fakat bütün modern

yaşam kent yaşamıdır. Çünkü yaşamın modernleşmesi demek, kent yaşamına daha fazla benzemesi demektir” (Bauman, 2001: 169).

Kent ve Çocuk

Kentleşme ve çocuk oyunları denildiğinde ilk akla gelen çocuk oyunlarının mekân sorunudur. Zira mekân çocuk oyunlarının en vazgeçilmez ihtiyacıdır.

Özdemir, çocuk oyunlarının sahnelendiği ortamı açık mekân, açık-kapalı mekân ve kapalı mekân olarak üç bölümde inceler. Bunlardan özellikle kapalı mekânın çocuğun dünyasında muhtelif sorunlara neden olduğu ifade edilmektedir. (Ersoy, 2006;3)

Kapalı mekânlarda anne baba gözetiminde oyun oynayan çocukların kişiliklerinin oluşması, toplumsallaşması da olumsuz yönde etkilenmektedir. Çünkü “Çocuk oynarken özgür olmak ister. Oyununa karışılmasını istemez. Çocuğun oyunu, oyun içindeki davranışları büyüklere tarafından kısıtlanır ve engellenirse büyüdüğünde özgürce davranamayan, pısrık, kararsız bir kişilik ortaya çıkar.” (Özhan 1987, Akt., Ersoy, 2006;6).

Çocukların oynarken en mutlu oldukları ve kendilerini en iyi ifade ettikleri yerler ise açık mekânlardır açık mekânlardan kastedileni Özdemir şu şekilde tanımlamaktadır:

“İlkbahar, yaz ve kış mevsimlerindeki çocuk oyunlarının birkaç ana oyun grubu veya çeşitlemesi dışında genellikle açık mekânlarda oynandığı tespit edilmiştir. Çocukların ‘duvar kenarı, bahçe, sokak, avlu, çimenlik veya çayırık alan, boş arazi, çamurluk bir yer, kır, kayalık bir yer, dere kenarı, cami önü, otlak, futbol sahası, dağ yamacı, ev önü, ağaçlık bir alan, tozlu bir yer, park, meydan, kaldırım’ ve benzeri her türlü açık mekân oyun sahası olarak kullandıkları belirlenmiştir.” (Özdemir 1997, Akt., Ersoy, 2006;6)

Oyun, Oyun Alanları ve Çocuk

Oyun kavramıyla ilgili muhtelif tanımlar yapılmıştır. Bunlardan bazılarını verecek olursak “Oyun, ortak bir anlaşma yoludur. Oyun çocuğun fiziksel ve zihinsel yapısını geliştiren, nesnel dünyasıyla ilişki kurmasını, özgürlük ve bireysellik kazanmasını sağlayan ve sonra da toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinliktir” (Gürün 1984, Akt., Ersoy, 2014).

Diğer bir tanımda ise “Oyun; çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimini sağlayan, haz ve neşe yaratan, tek ya da topluca yapılabilen bir etkinliktir.” (Kantarcioglu 1992, Akt, Ersoy, 2014)

Çocukluk döneminde oynanan oyunlar, çocuğun kişiliğinin oluşmasında, arkadaşlık kurmasında, beden ve ruh sağlığının yerinde olmasında büyük önem taşımaktadır.

Oyun, hayatın her döneminde var olan bir etkinliktir. Oyunların şekli, özellikleri, oyun malzemeleri, çağdan çağa kültürden kültüre değişse de çocuğun bulunduğu her yerde oyun bulunmaktadır ve oyunun değişmeyen evrensel bir özellik taşıdığı görülmektedir (Erşan, 2006, Akt, Erbay ve Saltalı, 2012). Özellikle çocuklar için oyun hayatın ilk yıllarında

çevrelerini tanımaları ve dünyayı anlamlandırmaları, sevgi, kıskançlık, mutluluk gibi duyguları ifade edebilmeleri için kullandıkları en etkili yoldur (Kaugars, & Russ, 2009; Oktay, 1999, Akt, Erbay ve Saltalı, 2012;250).

Oyunun çocuğun bedensel, sosyal bilişsel yeteneklerini geliştirmede, ruhsal durumunu anlamada, kişiliğinin olumlu yönde geliştirilmesinde etkin bir işlevi bulunmaktadır. Eğer çocuk oyun oynamaz ise fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal yönden gelişimini tam olarak sağlayamaz. Bu nedenle oyun ihtiyacını karşılayamayan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı olduğu ifade edilemez.(Dönmez, 2000; Akt, Erbay ve Saltalı, 2012;250)

Çocuğun neredeyse doğumdan itibaren oynamaya başladığı ve ilk çocukluk yıllarında kendini, çevresini, dünyayı oyun oynayarak tanıdığı bir gerçektir. Toplumsal özellikler taşıyan çocuk oyunları; bir yandan çocuğun kendini ve içinde yaşadığı toplumu tanınması ve o toplumda kendine verilen yeri anlayabilmesine yardımcı olurken, bir yandan da çocuğu dramatik nitelikteki bir eylem yoluyla etkin kılmaya çalışır. (Sağlam, 1997; 417)

And'a (1974) göre; çocuğun en önemli işi oyun, en önemli aracı ise oyuncaklarıdır. Ancak, çocuğun yaşamında son derece önemli olan oyun ve oyuncaklar; teknolojik gelişmeler sonucunda, günümüzde şekil, biçim, oynanan ortam, oynanacak kişi sayısı ve gerekli araç ve gereçler bakımından değişmeye başlamıştır. Eskiden oynanan oyun ve oyuncaklar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de şekil değiştirmiş ve eski oyuncakların yerini bugün yapbozlar, legolar, uzaktan kumandalı oyuncaklar, barbie bebekler, robotlar, atari ve bilgisayar oyunları almıştır. Bu oyuncaklar; bazı zihinsel yararlarının olmasının yanı sıra, çocuğun sosyal gelişimini olumsuz da etkileyebilmektedir. (Başal, 2007; 246)

Zengin bir kültürel miras olarak karşımızda duran ve özellikle eğitsel amaçlarla kullanılabilir bu oyunları yaratıcı bir biçimde değerlendirmek, bunlardan ulusal bir eğitim malzemesi oluşturacak yolları araştırıp bulmak bizlere düşen en önemli görevdir. Çocuğun hayal gücü ve yaratıcılığı bu oyunlarla gelişirken, bu oyunlar da, onların üretkenliği sayesinde bizlere zengin bir malzeme olarak geri dönecektir (Sağlam, 1997;418).

Erdem Bayazıt Şiirinde Kent ve Kentsel Yaşam

Modern kentler, modern hayatın kendisini bütün boyutlarıyla ortaya koyduğu en geniş kapsamlı yaşama birimleridir. Bu bağlamda “modern kent” olgusu, “geleneksel şehir” kavramı ve varlığı ile bir karşıtlık ve yıkıcılık ilişkisi içinde, geleneksel şehirlerin ruhunu ve bu ruhu teşkil eden inanç ve yaşama biçimlerini zedeleye zedeleye, kazıya kazıya varlığını ikame etmiştir. Bu ise, bir yandan modern çağların, modernleşmiş yahut modernleşme süreci içerisinde kan-revan bir noktaya doğru sürüklenen toplumların “düşünen” aydınları, sanatçıları arasında büyük ölçekte gelenek-modernizm çatışmasının yansımaları olarak medeniyet ölçeğinde bir şehir-kent ayrıştırmasını, bu ayrıştırma muvacehesinde ise bir

“tesahub-tenafür” (benimseme-dışlama) kutuplaşmasını oluştururken, bir yandan da modern kentin sakini olan aydın ve sanatkârlar arasında hem bir modern kent bağımlılığını, hem de modern kentin eleştirisini, modern kentten kaçış ve isyan duygusunu geliştirmiştir. (Andı; 2013; 84)

Modern kente ve kentleşmeye tepkiyi şiirlerinde kalıcı ve ısrarlı bir tema olarak işleyen şairlerden birisi de Erdem Bayazıt’tır.

Erdem Bayazıt’ın şiiri, kentle yüzleşen, kentle boğuşan, kentten bunalan ve kaçmak isteyen, kentin şart ve görünümüne isyan eden bir şiirdir diyebiliriz. Ancak o modern kenti kalabalıklaşma, karmaşıklık, yabancılaşma, yalnızlaşma, maddeperestlik, teknolojik esaret, tüketim, parçalanma, bunalım ve bunaltı gibi durum ve olguların çerçevesinde oluşan patolojik bir hayatın mekânı olarak algılar. (Andı; 2013; 85)

Şaire göre modern şehir olumsuzluklar meşheridir. Bozucu ve boğucudur. “Sivrilmiş tırnaklı” bir canavar imajıyla anar şehri, “boğuk madenî böğürmeleriyle içimizi titreten bir metropol devî” diye anar. Oralar, bünyesinde “insanlığımızı eskittiğimiz mekânlar’ı barındırır. Bu “buz yüklü heykeller beldesi”, insanî sıcaklıkların donduğu bir buzul coğrafyasıdır. Bu olumsuz nitelermeler aşağıdaki mısralarda ayrıntısına kavuşur:

*“Durmadan geçiyordu o zamanlar
Üstümüzden tanklar toplar binler tonluk arabalar
Boğuk bir ses madenî bir böğürme
Bir metropol devinin içimizi titreten iniltisi
Ta uzaklarda şehirlerin üstünde kımlıdayan
Bir korkunun yüreğimizde biriken tedirginliği
Bir sam yeli gibi bedenimizi yüzümüzü saçlarımızı
Yalayarak
Çekiyordu bizi ve herkesi.”* (Andı; 2013; 85)

Modern yaşam, Bayazıt’n şiirlerinde sıkça ele alınan bir temadır. Bu yaşamın belirginleştiği mekân olarak şehir, şairin modernizmi eleştirirken sembol haline getirdiği bir kelimedir. Şehir, onun şiirinde hem olumsuz bulunan bir yaşantıyı ifade ederek başlı başına bir tema olur hem de tabiatla tezdâdı vurgularken en sık müracaat ettiği imgelerden birine dönüşür. 1963’te yazdığı “Veda” şiirinde, yozlaşan şehre karşı onu terk ederek gösterdiği tepkiyi, 67’de kaleme aldığı “Haber Veriyorum” şiirinde ise masumiyetin ve umudun simgesi olan çocuktan bekler. Bir türlü değiştiremediği bu uygunsuz yaşamın onun tarafından değiştirilebileceği ümidindedir:

Altımızdan kayan bu ölü şehri durdursana / Ey gücü toprak kadar eski / Ey gücü yer kadar ağır çocuk” (Turna, 2012; 2993)

Erdem Bayazıt'ın "Şehrin Ölümü"nde ve modern yaşamı tenkit ettiği diğer şiirlerinde ortaya koyduğu manifesto insanla, tabiatla ve temsil ettiği değerlerle barışık bir hayat arzusunu izhar eder. 1968 tarihli bu şiirden 1998 tarihli ve son şiirlerinden sayılabilecek olan "Şehir ve Doğa Burcundan" şiirine dek hep bu arzusunu anlattığı dikkat çeker. O, şehre ve şehirleşmeye karşı değildir; lakin modern zamanlarda cereyan eden çok yönlü bozulmanın timsali olan şehirlerde vuku bulan yıkımlar onu etkilemektedir. (Turna, 2012; 2995)

Erdem Bayazıt'ın şiirindeki imge dünyası, büyük oranda, ağaçtan buluta, yağmura, suya değin tabiatın hemen her unsurunu içeren "tabiat eksenli" imgeler dünyası ile ev, pencere, sokak, bulvar, vitrin gibi "şehir eksenli" imgelerden oluşur. Anne, çocuk gibi bu iki ana eksenin dışında kalan imgeler ise yine bu iki eksen etrafında kullanılır. (Coşkun, 2009;921)

1968 senesinde yayımladığı "Şehrin Ölümü", Bayazıt'ın dağılan, bozguna uğrayan insanların boy gösterdiği şehir yaşantısına bakışını net olarak ortaya koyduğu, modernizme karşı manifestosunu ustaca içine yerleştirdiği bir şiirdir. Yedi bölümden oluşan ve trajik bir senfoniye andıran şiirde, insaniyete ve hakikate dayalı ne varsa hepsinin yavaş yavaş sona erişti lirik bir tarzda anlatılır. Mahremiyetin yitirildiği, tabiatın yok edildiği, maddi olanla sınırlı kalınan, hoyratlığın hüküm sürdüğü şehir onun için azaptır:

"Nereye gitti diyorum benim elbisem nerede / Şehir soyunmuş diyor biri / Şehrin elbisesini çalmışlar / Bütün şehir çöküyor yüzünde bir insanın / Şehir boğuluyor içinde insanların kan gibi sesle / Mor bir kâbus çöküyor üstümüze / Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan bir ölümlle." (Turna, 2009;3010)

Eski, geleneksel hayatın terk edildiği, sıcaklığını, mabetlerini tüketmiş şehir soysuzlaşmanın, bedbinliğin nedenlerini doğuran ve bunların kaçınılmaz sonucunun yaşandığı yerdir. Şair, ruhunu yitirmiş, insanları benliğinde hapsedmiş, dönüştürmüş ve yabancılaştırmış; hayatları makinelerin hâkimiyetine teslim etmiş şehir düzenine öfkeli. Soğuk, yapay, maneviyatsız beldeler haline gelmiş şehre aşk, inanç, toprak ve insan veda ederek, onu büyük bir yok oluşla karşı karşıya bırakır. (Turna, 2009;3010)

Şehir, insanın önüne sürekli duvarlar çeken bir mekândır. Bu bakımdan, "duvar" Erdem Bayazıt'ın şehri anlattığı şiirlerinde özgürlük kısıtlayıcı, "mahpus"laştırıcı bir motif olarak karşımıza çıkar. Bu duvarlar, geleneksel mekânların "hâne-i saadet" yahut mabet duvarları gibi mahremiyet koruyucu veya ibadet coşturucu duvarlar değildir. Meselâ:

"Duvarlar çıkıyor önüme / Şehrin mahpus yüzü duvarları / Hiçbir sır kalmamış ardında hiçbir duvarın / Nereye gitti diyorum benim elbisem nerde / Şehir soyunmuş diyor biri / Şehrin elbisesini çalmışlar / Bütün şehir çöküyor yüzünde bir insanın / Şehir boğuluyor"

içinde insanın kan gibi bir sesle / Mor bir kâbus çöküyor üstümüze / Parkta son ağaç da ölüyor intiharı hatırlatan bir ölümlle. (Andı, 2013;86)

Kentin bu “mahpus yüzü duvarları” bazen yol kesen harami gibi insanın önüne çıkmaktadır, bazen heyula gibi apartmanlar olarak. Ve şehirli insan bu duvarlar ve binalar arasında koşup durarak bir ömrü tüketmektedir. Bu ise tam bir kısır döngüdür ve her kısır döngü gibi bir tükenmişliği de barındırır. Oysa sorulması gereken soru şairce bellidir:

“Nereye gitsen hep apartmanlar çıkıyor önüme! / Alıp başımı duvarlara çarpıyor bu yollar / Gidip gelmelerim bu dar sokaklarda /

Bir kısır döngüye girmek için bütün çabalar. / Biz bunun için mi geldik?”

Erdem Bayazıt’ın eleştirdiği bu kent dokusu, apartmanlar, beton duvarlar, yapay parklar, araçlar, balkonlar, kaldırımlar, bulvarlar, vitrinler, göğü kapatan çatılar, karanlık sokaklar, suları hapseden borular, mekanik sesler ve uğultular, dumanlar, fabrikalar ile örülmüş bir mahşerdir. Şair bu olumsuz öğelerin ve bu öğelerin yaptığı modern kentin saldırsından kaçıp kurtulmak ister. (Andı, 2013;87)

“Şehir ve Doğa Burcundan” şiirinde ise modern şehri ve karşısında doğayı buluruz. Şair, bir yanıyla modern şehirdeki hayatın keşmekeşini ve anlamsızlığını dile getirirken bir yandan da doğanın “insanlığına” vurgu yapar. Ancak bu şiirde daha ziyade doğaya yapılan “büyük göç” anlatılır. Bununla beraber şiirin ilk bölümünde modern insanın içinde bulunduğu ruh hali;

“Yüzlerde okunan sadece / Kararsızlık tedirginlik endişe / Ve içsel yalnızlığın hüznü / Ve asla dinmeyen sula özlemi,” mısralarıyla verilir. (Coşkun, 2009; 936)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ

Problem

Aileden sonra sosyalleşmenin gerçekleştiği yer arkadaşlık gruplarıdır. Kent hayatında özellikle ilkokul çağı olarak kabul edilen 6 – 13 yaş gruplarında yer alan çocuklar okul ve apartman dairesi olarak tanımlanan ev arasında sıkışmaktadır. Sıkışıklığı şiirinde en iyi şekilde dile getiren şairlerden biri de Erdem Bayazıt’tır. Erdem Bayazıt’ın dizelerinde de göze çarptığı gibi okul dışındaki zamanlarının büyük bir kısmını elektronik cihazların başında geçiren çocuklar en iyimser tarafla semt parklarında ailelerinin kontrolünde geçirmektedirler. Bu durumun sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma Şair Erdem BAYAZIT’ın “Sana, Bana, Vatanıma, Ülkemin İnsanlarına Dair” şiirinde geçen “Bir de baharlar bilirim; Apartman odalarında büyüyen çocukların bilmediği bilemeyeceği” dizesinden hareketle;

1. Çocukluk yıllarını oyun ve arkadaşlık eksikliği duyarak geçiren çocukların yer aldıkları yaşam alanlarında sosyalleşmelerini etkileyen olumsuz durumu tespit etmeyi
2. Doğa ve toprak ile bağlantının yoğun kentleşme ve kent yaşamı nedeni ile giderek azalmasıyla açık alanlarda oynama imkânı bulmaları halinde çocukların oyun arkadaşlığının fiziksel ve zihinsel sağlık durumlarına olumlu ve geliştirici etkisi olacağına vurgu yapmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Kent yaşamında doğal ortamlardan uzak oyun alanları ve arkadaş gruplarıyla yeterince zaman geçirmeyen 6-13 yaş grubundaki çocukların sosyalleşme durumlarına dikkat çekmeyi amaçlayan bu çalışma tarama modelinde olup betimsel bir nitelik taşımaktadır. Bu amaçla konu ile ilgili anket hazırlanmış olup, anne ve babalarla konuyla ilgili yüz yüze görüşme yapılmıştır. Anket hazırlanırken konuyla ilgili benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya 6 yaşında 18, 7 yaşında 21, 8 yaşında 26, 9 yaşında 42, 10 yaşında 67, 11 yaşında 68, 12 yaşında 54 ve 13 yaşında 43 öğrenci olmak üzere 164 kız ve 175 erkek, toplam 339 öğrenci katılmıştır.

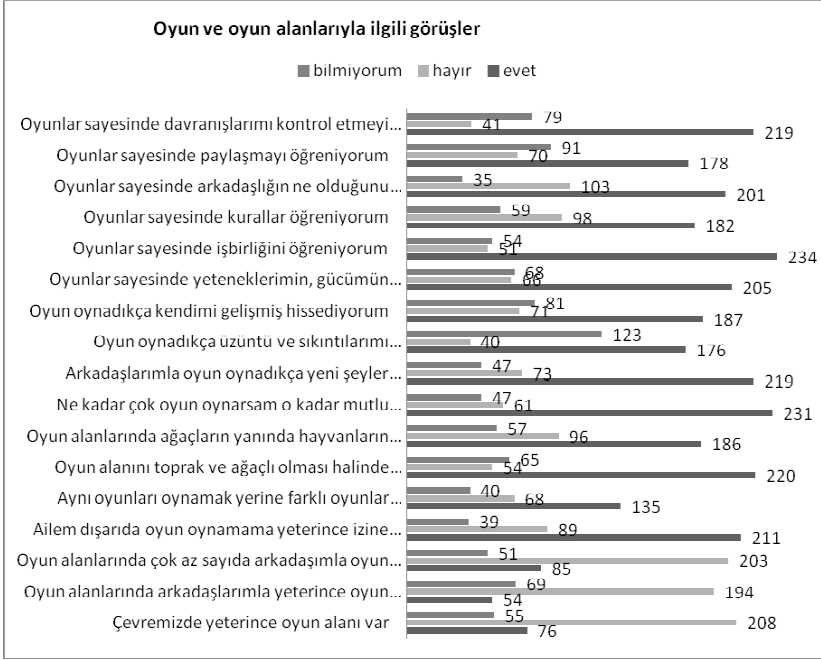
Öğrenciler okul dışındaki zamanlarını nasıl değerlendirdiklerine ilişkin soruya ağırlıklı olarak ders çalışarak cevabını vermişlerdir. Televizyon izleyip, bilgisayar kullanarak zaman geçirenlerin oranı sonraki seçenek olarak görülmektedir.

Anketin dördüncü soru olarak okul dışında arkadaşlarıyla hangi sıklıkla bir araya geldiklerine ilişkin soruya öğrencilerin % 37'si anne ve babalarının izin verdiği saat ve günlerde cevabını verirken, %31'lik oranı sadece hafta sonlarında arkadaşlarıyla bir araya geldiklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin birinci öncelikli oyun alanları çok sayıda arkadaşlarıyla bir arada bulunacağı yerler, rahatça koşabileceği yerler, ağaç ve toprak alanlar yer alırken, dokuzuncu öncelik olarak yani en az bulunmak istediği yer olarak tek başına oynayabileceği yerler, ev içi alanları yer almıştır.

Öğrenciler okul dışında ağırlıklı olarak bilgisayar/tablet oyunlarıyla oyun oynarken, futbol, basketbol gibi sporlar yapmaktadırlar. Arkadaş gruplarıyla birlikte oynanan saklambaç ve yakar top oyunları üçüncü sırada yer almıştır.

Geleneksel oyunlar olarak bilinen oyunlardan bir kısmının isminin yazıldığı oyunlardan hangisini oynadıklarına ilişkin soruya öğrenciler ilk sırada “yakar top” a öncelik verirken, ikinci olarak “saklambaç”, “körebe”, “orta sıçan” ve “koyalamaca” yer almıştır.

Oyun ve oyun alanlarıyla ilgili ifadelere ilişkin öğrencilerin görüşlerine göre:

- Öğrencilere göre çevrelerinde yeterince oyun alanı yoktur
- Oyun alanlarında arkadaşlarıyla yeterince oyun oynayamamaktadırlar
- Oyun alanlarında çok az sayıda arkadaşlarıyla oyun oynayabilmektedirler
- Aileleri dışında oyun oynamalarına yeterince izine vermemektedir
- Aynı oyunları oynamak yerine farklı oyunlar oynamayı tercih etmektedirler
- Oyun alanlarının toprak ve ağaçlı olması halinde daha rahat oyun oynayabileceklerini düşünmektedirler.
- Oyun alanlarında ağaçların yanında hayvanların da olmasını istemektedirler
- Oyun oynama süreleri arttıkça kendilerini daha mutlu hissedeceklerini düşünmektedirler.
- Arkadaşlarıyla oyun oynadıkça yeni şeyler öğrenmektedirler
- Oyun oynadıkça üzüntü ve sıkıntılarının unutmaktadırlar
- Oyun oynadıkça kendilerini gelişmiş hissetmektedirler
- Oyunlar sayesinde yeteneklerinin farkına varmaktadırlar
- Oyunlar sayesinde işbirliğini öğrendiklerini belirtmektedirler
- Oyunlar sayesinde kurallar öğrenmektedirler
- Oyunlar sayesinde arkadaşlığın ne olduğunu öğrenmektedirler

- Oyunlar sayesinde paylaşmayı öğrenmektedirler
- Oyunlar sayesinde davranışlarını kontrol etmeyi öğrendiklerini belirtmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Araştırmanın teorik çerçevesinde hazırlanan anket ve yüz yüze görüşmelerden elde edilen bilgiler ışığında kent yaşamı ve çocukların oyun oynamalarının sosyalleşmelerine olan etkileri için şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çocuk açısından oyun oynamanın sosyalleşmeyi beraberinde getirdiği sonucuna ulaşılmıştır çünkü sosyalleşme bir öğrenme sürecidir ve oyun oynamanın buna önemli bir katkısı vardır. Bir başka ifadeyle oyun sosyalleşme sürecinin önemli bir aracıdır.
2. Çocukların arkadaşlarıyla yeterli bir zaman geçirmesi çevresiyle iyi ilişkiler kurabilmesinin önünü açıp kendisine olan güveni arttıracaktır. Toplumda kabul gören davranışları öğrenmesi ve sergilemesi konusunda oyun oynamanın destekleyici etkileri olacaktır. Bu süreç içerisinde çocukta, başkalarına olan saygı, yardım-dayanışma, iletişim kurma, işbirliği, kurallara uyma, arkadaşlığı keşfetme, kendini ifade edebilme, kendi kendini kontrol edebilme bilinci gelişir. Oyun ile çocuk, kontrolü elinde bulundurur, ayrıca kendi kendini kontrol edebilme potansiyelini geliştirir.
3. Açık oyun alanları çocukların en çok kullandıkları oyun sahasıdır. Bu çalışmadan da anlaşılacağı üzere çocuklar en çok toprak ve yeşil hatta hayvanların yer aldığı alanlarda oyun oynamayı tercih etmektedirler. Anket sonuçları dikkate alındığında açık alanlara olan bir özlemin olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda yapılan çalışmaların da işaret ettiği gibi çocuklar oynayacakları oyun türüne göre oyun sahaları seçerler. Bir diğer deyişle, oynama biçimi oyun sahasını belirleyici bir nitelik taşır. Bu açıdan bakıldığında çocuk oyunlarının sahnelenmesinde yaşanan problem sadece oyun sahalarının daralmasıyla da kalmayıp buna doğal oyun araç gereçlerinin sağlanması problemi de eşlik etmektedir.
4. Kent yaşamının özellikle çocuklar için giderek daha sorunlu hale geldiği, çocukların dış mekânlardan yararlanma olanaklarının azaldığı, giderek kapalı alanlara, evlerin içine doğru çekildikleri bu durumda çocukların sosyalleşmesi yönünde olumsuz bir etki bıraktığı sonucunu hem anne babaların isteklerinden hem de çocukların tercihlerinden anlıyoruz. Çocuklar rahatça koşabilecekleri arkadaşlarını kovalayabilecekleri alanları istiyorlar.
5. Çocuklar sosyal ve duygusal gelişimlerini güçlendirmek için diğer çocuklarla birlikte zaman geçirmeye ihtiyaç duyduklarını belirtmektedirler. O halde kentte, çocuklar yaşadıkları bölgelerde arkadaşları ile oynayabilecekleri alanlara sahip olmalıdır.
6. Çocuğun, fiziksel çevresinde yer alacak bahçelerden, toprak alanlardan oluşan oyun alanlarından yararlanarak yaşadığı çevreyi keşfetmesi, öğrenmesi gerekmektedir.

7. Oyunun ortak bir anlaşma yolu olduğu görülmektedir. Oyun çocuğun fiziksel ve zihinsel yapısını geliştiren, nesnel dünyasıyla ilişki kurmasını, özgürlük ve bireysellik kazanmasını sağlayan ve sonra da toplumsallaşmasına büyük ölçüde yardımcı olan çok önemli bir etkinlik olmaktadır. Zamanlarının okuldan geri kalan kısmını da ders çalışarak geçiren çocukların bu ortak anlaşma yolundan mahrum kalması gelişimleri için olumsuz sonuçlara yol açacaktır. Çocukluk döneminde oynanan oyunların çocukların kişiliğinin oluşmasında, arkadaşlık kurmasında, beden ve ruh sağlığının yerinde olmasında büyük önemi olduğunu tekrarlamakta yarar vardır.
8. Oyun oynamak okul ve okul öncesi dönemdeki çocuklar için temel ihtiyaçlardan bir tanesidir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgulara göre çocuklar okul dışında ev içinde de ikinci bir okul hayatı yaşamaktadırlar. Anne ve babaların sınırlı izinleri içinde serbest zaman sahibi olmaktadır. Anne babalar ağırlıklı olarak hafta sonlarında çocukların açık alanlarda arkadaşlarıyla oyun oynamasına izin verdiklerinden oyunun sosyalleşmeye olan katkısı neredeyse ortadan kalkmaktadır. Çocukların, gelişimsel yönden sağlıklı olabilmesi için beslenme, uyku vb. gereksinimleri kadar oyuna da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu temel ihtiyacın karşılanmaması veya sınırlandırılması, toplumun çekirdeğini oluşturan çocukların sağlıksız bir şekilde gelişmelerine neden olacaktır.
9. Çocukların kent yaşamında geleneksel çocuk oyunlarından uzaklaştığı görülmektedir. Oyun oynamanın ile bilgisayar kullanmak, televizyon izlemek gibi durumlarla eş bir anlamı olduğu sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Önceleri çocuklar oyunu bahçelerinde ve sokakta arkadaşlarıyla, oyun araçlarını kendileri bularak oynarlardı. Günümüz kent yaşamında çocukların oyun için kullandıkları alanlar nerede ise ortadan kalkmıştır. Bunun için kentlerde mutlaka çocukların oyun gereksinimlerine en iyi şekilde yanıt verecek yeni çocuk oyun alanları tasarlanmalıdır.
10. Araştırmaya katılan çocuklar oyun oynadıklarını kendilerini daha mutlu hissettiklerini belirtmişlerdir. Buradan da anlaşılıyor ki oyun, kendiliğinden ortaya çıkan ve mutluluk getiren serbest bir etkinliktir.
11. Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç kentin çocuklar için Erdem Bayazıt'ın ifadesiyle "mahpus yüzlü duvarları" olan alanlardan ibaret bir hale geldiğidir. "Heyula gibi apartmanlar" dan ibaret bir kentin çocukları mutlu etmediği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla çocukların duvarlar ve binalar arasında koşup durarak büyümeleri halinde sonraki yaşamlarında ciddi olumsuzluklar, eksiklikler olacaktır.

Araştırma süreci içinde yüz yüze görüşme yapılan anne veya babalara yöneltilen sorulara verilen cevaplardan şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Anne ve babalar çocuklarının ağırlıklı olarak ev içinde komşu çocuklarıyla ya da kardeşleriyle oyun oynamaktan ya da ders çalışmalarından yana görüş belirtmişlerdir. Ancak bu isteklerinin her zaman yerine gelmediğini ve ev içinde zamanlarını geçiren çocuklarının sıklıkla televizyon izleyerek ya da bilgisayar kullandıklarını ifade etmişlerdir.
2. Çocuklarının okul zamanları dışında hangi sıklıkla arkadaşlarıyla bir araya geldiklerine ilişkin soruya karşılık olarak ağırlıklı olarak hafta sonu cevabını vermektedir. Hafta içinde kendileri tarafından belirlenen kısa süreler içinde de çocuklarının arkadaşlarıyla bir araya gelerek oyun oynayabildiklerini söylemektedirler.
3. Çocuklarının daha çok yanı başlarında yer aldığını ve arkadaş gruplarıyla oyun alanlarında oyun ihtiyacının karşılanmadıklarını düşünen aileler bunu nedeni olarak derslere daha çok zaman ayırmasına olan gerekliliğine, ailenin çalışma koşullarına teknolojinin sosyal yaşam alanlarının yerini almasına, kent trafiğine, çevre güvenliğine vb. nedenlere bağlamaktadırlar.
4. Yaşadıkları sitelerde site yönetimi tarafından çocuklar oyun oynama vakitlerinde onlara rehberlik edecek bir eğitiminin çalıştırılması durumunda çocukların birbirleriyle daha uygun alan ve zamanlarda oynamasına, oyun arkadaşlığına katkı sağlayacağını, planlı ve programlı etkinlikler sağlayacağından çocuklarının arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmelerine izin verebileceklerini ifade etmişlerdir.
5. Anne babalar sitelerde uygun ve yeterli oyun alanlarının bulunmadığı görüşündedirler. Bu olumsuzluk nedeniyle çocukların açık alanlardan ziyade kapalı alanlarda vakit geçirdiklerini söylemektedirler. Oyun alanlarının doğa sevgisini kazandıracak alanlardan oluşması durumunda çocuklarının daha fazla oyun oynamalarına izin verebileceklerini bu sayede sosyalleşme oyun alanlarının daha sağlıklı bir katkı sağlayacağı görüşünü dile getirmişlerdir. Kent yaşamının oyun arkadaşlığına olan etkisi sorusuna karşılık olarak “kent yaşamının gruplar halinde oynanan çocuk oyunlarının oynanma imkânını ortadan kaldırdığını” ifade etmişlerdir.

ÖNERİLER

1. Günümüzde çocukların oyun yoluyla öğrendiği ve geliştiği, öğrenmenin ilerlemesi için oyun ortamlarını düzenlemenin yetişkinlerin temel sorumlulukları arasında yer aldığı çocuk eğitiminde benimsenen temel ilkelerden olduğu dikkate alınmalıdır.

2. Çocuk yalnız büyüklerden öğrendiğini ve gördüğünü oyuna aktarmakla kalmaz kendi yeteneklerini de bunlara katarak yeni şeyler yaratır. Dolayısıyla oyunun öğretmenlere, anne babalara çocukların gizli yeteneklerini keşfetme imkânı verdiğini kabul ederek çocukların eğitimlerine bu yönden katkı sağlanmalıdır.
3. Çocuğu tanımak ve onu oyun yoluyla eğiterek kendini geliştirebilmesine izin vermek için kullanılabilir en elverişli araçlardan biri, çocuğun oynadığı oyunlardır. Oyun, çocuğun kendini ifade edebildiği, yeteneklerini fark edebildiği, yaratıcı potansiyelini kullanabildiği, dil, zihin, sosyal, duygusal ve vücut becerilerini geliştirebileceği önemli bir fırsat oluşturduğunu anne ve babaların unutmaması gerekmektedir.
4. Şair Erdem Bayazıt'ın da işaret ettiği gibi “ağaçların kök salabilme hürriyetinin yalnızca parklarla sınırlı kalmadığı, manevi kirlerinden arınmış, bulvarlarına yaprak misali çocukların dökülmediği, vitrinlerine değil horoz seslerine uyanılan bir şehir”den söz etmek bir hayal olarak görülebilir ancak en azından geleneksel oyunları oynayan çocukların özgürce koşabildikleri alanlar pekâlâ kent yaşamında da var olabilir. Bunun için bir takım projeler desteklenerek çocuklara mutlu yaşam alanları kazandırılmalıdır.
5. Geleneklerin yaşatılabildiği, çocukların güldüğü, sanayinin mekanikleştirmediği bir şehir hayatının da mümkün olabileceği düşüncesine önem verilerek çocuklar için oyun alanları oluşturulmalıdır.
6. Erdem Bayazıt'ın eleştirdiği kent dokusunun, apartmanların, beton duvarların, yapay parkların, balkonların, kaldırımların, bulvarların, vitrinlerin, göğü kapatan çatıların, karanlık sokakların, suları hapseden boruların, mekanik ses ve uğultuların, dumanların, fabrikaların ortasında bir çocukluk döneminin en az hasarla atlatılması için çocukların tercihleri dikkate alınmalıdır.
7. Çocuklar için alışılmış şehir park alanlarındaki oyun alanları doğal ortamları içeren noktalardan oluşturulmalıdır. Kültürü yansıtan oyun çeşitleriyle çocuklar zaman geçirilmelidir. Salıncaklar, kaykaylar yerine seksek, bilye oynama gibi oyunlarla çocuklar zaman geçirebilmelidir.
8. Çocuklar birçok oyunu okulda beton bahçelerde oynamaktadır. Toprak ve çim oyun alanlarında çocuklar oynamalıdır.
9. Çocuklar hayali arkadaşlıklarla büyümektedirler. Okul çağında bu hayali arkadaşlıklardan kurtulmaları zaman almaktadır. Ter taraflı ilişki kurma biçimleri sonraki yıllarda karşılıklı ilişki biçimlerinde zorlukların doğmasına yol açmaktadır.
10. Çizgi film kahramanlarıyla kendilerini özdeşleştirmelerinin önüne geçmek için çocuklar açık alanlarda zaman geçirecek güven ve ortama kavuşturulmalıdır. Bu şekilde yalnızlıkları da ortadan kaldırılabılır.

11. Boyama kitapları ve rengârenk kalemlerin çocukların dünyasını renklendirmede yeterli olmayacağı hatırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

1. ANDI M. F., (2013) “Beton Duvarlar Arasında Açan Çiçek”: Modern Kente Ve Kentleşmeye Karşı Erdem Bayazıt’ın Şiiri, Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İlim Araştırmalar ve Toplum Bilimleri Dergisi, Bahar (1) (dergi.fsm.edu.tr/index.php/ia/article/view/12 internet sitesinden alınmıştır.)
2. ARMAĞAN S., ARMAĞAN İ., (1988) Toplumbilim, Ankara, Barış Yayınları
3. BAKIROĞLU TOKGÖZ C., (2013) “Sosyalleşme ve Kimlik İnşası Ekseninde Sosyal Paylaşım Ağları”, (<http://ab.org.tr/ab13/bildiri/228> adresinden alınmıştır)
4. BAŞAL H.A. (2007), Geçmiş Yıllarda Türkiye’de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı XX (<http://kutuphane.uludag.edu.tr> adresinden alınmıştır)
5. BAUMAN Z., (2001), Parçalanmış Hayat, Çev. İ. Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
6. COŞGUN M.,(2012) “Çocukların Sosyalleşmesinde Çocuk Oyunlarının Rolü ve Önemi” Uluslararası Katılımlı Çocuk İhtiyaçları Sempozyumu, Ankara, (kasumer.kku.edu.tr adresinden alınmıştır)
7. COŞKUN S., (2009) “Modern Kent ve Yabancılaşma Bağlamında Erdem Bayazıt’ın Şiiri”, (<http://www.turkishstudies.net/Makaleler/457908332> internet sitesinden alınmıştır.)
8. ÇOŞTU Y., (2009) Toplumsallaşma Kavramı Üzerine sosyolojik Bir Değerlendirme, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sayı; 3 (ktp.isam.org.tr adresinden alınmıştır)
9. ÇELİK A., ŞAHİN M.,(2013), Spor ve Çocuk Gelişimi, International Journal of Social Science 6-1 (<http://www.jasstudies.com/Makaleler/519092621> adresinden alınmıştır.)
10. ENGİN A.O., SEVEN M.A., TURHAN N., (2004) Oyunların Öğrenmedeki Yeri ve Önemi, Cilt 4, Sayı, 2 Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (e.dergi.atauni.edu.tr adresinden alınmıştır.)
11. ERBAY F., SALTALI N., (2012) Altı Yaş Çocuklarının Günlük Yaşantılarında Oyunun Yeri ve Annelerin Oyun Algısı, Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 13, Sayı 2 (kefad.ahievran.edu.tr adresinden alınmıştır.)
12. ERKAL M, (2006) Sosyoloji (Toplumbilimi), İstanbul, Der Yayınları

13. ERSOY R., (2006) “Şehirleşme “Elektronik Kültür Ortamı” Sürecinde Çocuk-Şiddet ve Çocuk Oyunlarına Halkbilimi Disiplini Açısından Bir Yaklaşım” (turkoloji.cu.edu.tr adresinden alınmıştır.)
14. GİDDENS A., (2000) Sosyoloji, (Haz. Cemal Güzel, Hüseyin Özel), Ankara, Ayraç Yayınevi
15. GÖKŞEN C., (2014), Oyunların Çocukların Gelişimine Katkıları ve Gaziantep Çocuk Oyunları, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, ERZURUM, (www.turkiyatjournal.com/Makaleler/923333675 adresinden alınmıştır)
16. GÖNCÜ A., (2001) “Çocuk Oyunlarının Gelişiminde Toplumsal ve Kültürel Bağlamın Rolü” 3. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk, Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Haz., Bekir ONUR (http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/ adresinden alınmıştır)
17. KANDIR A., (2001). “Çocuk Gelişiminde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi”. Milli Eğitim Dergisi, Sayı, 151 (http://dhgm.meb.gov.tr/yayimler/dergiler adresinden alınmıştır.)
18. KARADENİZ G., (2011) “Çocukların Kent Yaşamına Uyum Süreçlerinde Yaşadıkları Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri”, Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, sayı 2 (fefnew.maltepe.edu.tr adresinden alınmıştır)
19. KAYA K. TUNA M.,(2008) “İlköğretim Çağındaki Çocukların Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi” SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Mayıs Sayı:17
20. KOŞTAŞ M., (1987), “Sosyalleşme” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XXIX (dergiler.ankara.edu.tr adresinden alınmıştır)
21. LEFEBVRE H., (1998). Modern Dünyada Gündelik Yaşam, Çev. I. Gürbüz. İstanbul, Metis Yayınları
22. OĞUZ D., (2011) Çocukların Açık-Yeşil Alan Kullanım Desenlerinin Belirlenmesi: Çay yolu Örneği, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (acikarsiv.ankara.edu.tr adresinden alınmıştır)
23. ÖZKALP E.,(1993) Sosyolojiye Giriş, 6. Baskı, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayını
24. ÖZYURT C., (2007) “20. Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 10 Sayı 18 (sbe.balikesir.edu.tr adresinden alınmıştır)
25. SAĞLAM T., (1997) “Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Öğeler”, (Haz, Prof. Dr. Bekir ONUR), 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi, Çocuk Kültürü, Ankara Üniversitesi, Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları (http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/ adresinden alınmıştır)
26. SEZAL, İ., (1992) Şehirleşme, İstanbul, Ağaç Yayınları

27. SİVRİ G. H., (2013) Cocuk Dostu Kent Üzerine Stratejiler, TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu, 28-30 Kasım (www.tmmobizmir.org. adresinden alınmıştır.)
28. TEKKAYA E., (2001), “Tasarlanmış Çocuk Hakları: Ankara Çocuk Oyun Alanları” Milli Eğitim Dergisi. Sayı: 151, Temmuz-Ağustos-Eylül
(<http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler> internet adresinden alınmıştır.)
29. TURNA M.,(2012) “Erdem Bayazit’in Şiir Dünyası”,
<http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1419502447> internet adresinden alınmıştır.)
30. TÜRKAN E.E. , ÖNDER S., (2011), Balıkesir Kenti Çocuk Oyun Alanlarının İrdelenmesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, C. 8 Sayı,3 (dergi.nku.edu.tr adresinden alınmıştır.)
31. YILMAZ S., BULUT Z., (2002) Kentsel Mekânlarda Çocuk Oyun Alanları Planlama ve Tasarım İlkeleri, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 33 – 3
32. YÖRÜKOĞLU A., (2010) Cocuk Ruh Sağlığı,30. Basım, İstanbul, Özgür Yayınları

“Sahibim ve kullanıyorum; öyleyse varım!”
LİSE ÖĞRENCİLERİNDE MARKAYA BAĞLI OLARAK AKILLI CEP TELEFONU
SATIN ALIMINA GÖSTERİŞ TÜKETİMİNİN ETKİSİ

Burcu GÜLERCE (11 – B)

Beyza DAYRAL (11 – B)

Danışman Öğretmen A.Vahap KAYA (Felsefe)

ÖZET

Liselerde okuyan öğrencilerde satın alma davranışına arkadaşlık ilişkilerinin ciddi bir etkisi vardır. Bunun bir sonucu olarak saygı duyulan, kabul edilen bir birey olmak istiyorsan sahip olmalısın duygusuyla hareket eden öğrenciler, ailelerinin ekonomik gelir ve tercihlerini dikkate almadan satın alma davranışını gerçekleştirmektedirler. Ailenin ekonomik geliri ile akıllı telefonların fiyatları arasında bir denge kurmayan öğrencilerin bu yaklaşımı sahip oldukları telefonları gösteriş amaçlı aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Telefonların ağırlıklı olarak taksitli alışveriş yoluyla satın alındığı belirtilerek söz konusu gelir ile satın alma arasındaki sorunun çözüldüğü mesajı verilse de en pahalı telefona sahip olma tercihlerinin devam etmesi sorun çıkmasını kaçınılmaz yapmaktadır. Öte yandan öğrencilerin kullandıkları akıllı telefon markasına olan güvenleri yüksektir. Markanın farklılaşmayı sağlama, güven aşıl原因arak müşterinin ürüne karşı hislerini etkileme bu sonuçla bir kez daha ortaya çıkmış olmaktadır.

Tanıtım ve reklamların satın alma üzerinde etkisi olduğu kabul edilirken satın almayı gerçekleştiren öğrenciler akıllı telefonları ile imaj arasında bir ilişki kurmaktadır. Telefonlarını yeni çıkan bir modelle değiştirmeleri halinde kendilerini çok daha mutlu hissedeceklerini belirten öğrencilerin tercihlerini en pahalı telefonu satın almadan yana kullanmaları gösterişçi tüketim teorisini haklı çıkarmaktadır. Teoriye göre sınıf statüsü peşinde koşan, kendini asil ve itibarlı gösterme arzusuyla yanıp tutuşan birey, tüketim yaparak memnun ve mutlu olmaktadır.

Gösterişçi Tüketim teorisinin işaret ettiği gibi başkalarına kendini beğendirme, kanıtlanma ve başkalarına daha zengin olduğunu gösterme ihtiyacı gibi psikolojik etkenlerin satın almada önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

ANAHTAR KELİMELEER: *Lise Öğrencileri, Akıllı Cep Telefonları, Marka, Tüketim, Gösteriş Tüketimi*

GİRİŞ

Yapılan çalışmalara bakıldığında Türkiye, akıllı telefon kullanımında en yüksek potansiyele sahip ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Bu cihazları kullananların olur olmaz her yerde ellerinde tutarak ya da masanın üstüne koyarak sahip oldukları telefon markasını çevreye gösterme davranışında bulunma nedeni, cevaplanması gereken bir sorudur. Zaman zaman işlevlerine bağlı kullanımdan uzaklaşan akıllı telefonların sık sık değiştirilmesi ise ekonomik anlamda bazı sorunlar doğurabilmektedir.

Liselerde okuyan öğrencilerde satın alma davranışına arkadaşlık ilişkilerinin ciddi bir etkisi vardır. Ergenlik döneminin de kendisine özgü kişilik özellikleri dikkate alındığında akıllı telefonların markasına bakılarak satın alındığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öğrenciler yeni olana sahip olmanın ayrıcalığına kavuşma isteğiyle tüketmeye devam etmektedir. Arkadaşlık gruplarında ait olma duygusu, tüketimi bir ihtiyaçtan daha çok gösterişçiliğe dönüştürmektedir. “İnsanlar tarafından saygı duyulan, kabul edilen bir birey olmak istiyorsan sahip olmalısın” duyguyla hareket eden öğrencilerin ailelerinin ekonomik gelirlerini dikkate almamaları bir takım sorunlara yol açmaktadır. Okul sıralarında elinde tuttuğu marka değeri yüksek bir cep telefonu ile kendisine bir statü belirlemeye çalışan öğrenciler hızla çoğalmaktadır. Hemen her alanda tüketim üzerinde önemli rol oynayan “marka”nın bu alandaki etkisi ise açıkça kendisini göstermektedir.

Marka

Bilindiği gibi tüketilen mal ve hizmetlerle marka kavram arasında temel gereksinimlerdeki zorunluluk gibi olmasa da doğrudan bir bağ vardır. Marka kavramıyla ilgili doyurucu bir tanımlama yapmak oldukça güçtür. Marka, göreceli bir kavram olarak farklı kavramsal tanımlamalarla anlaşılabilir.

Bu temel kuramsal özelliklerine göre marka;

1. Müşterilerin bir ürün, hizmet, ticari unvan veya imajla ilgili herhangi bir şey gibi düşündüğü bir imaj ya da fikir olarak,
2. Tahmin edilebilir sonuçlar ve kullanım sağlayacak güvenilen ve inanılan ürün ve hizmetler olarak,
3. Bir ideali veya istenen tatmin düzeyini temsil eden olarak,
4. Bir firmanın müşterilerine verdiği bir söz olarak,

5. Müşterilerin kalplerinde ve zihinlerinde yaşayan ve bir yaşam biçimi olduğuna inanılan,
6. Ekonomik bir varlıktır ve muhasebecilerin iyi niyet ifadesinin somut durumu (Moon ve Millison, 2005, Akt. Ayhan; 2009;27) olarak tanımlanmaktadır.

Marka, Ali Püsküllüoğlu'nun Türkçe sözlük tanımında ; "Bir ticaret malını tanıtmaya, benzerlerinden ayırmaya yarayan, o malın simgesi olan, resim ya da harften oluşan özel im" olarak ifade edilmektedir. (Ilıcak, Özgül, 2005;95)

Marka; herhangi bir işletme tarafından üretilen ya da çok aracı kurum tarafından piyasaya arz edilen, hizmetlere bir kimlik kazandıran, ilgili ürünü rakiplerinden farklı kılan bir terim, sembol, isim ya da bunların birleşimidir. (Kotler,1984, Akt. Ak,2009;4)

Her marka bir ürünü, hizmeti temsil etse de; her ürün, hizmet tam anlamıyla bir markayı temsil etmeyebilir. Piyasada en az markalı ürünler/hizmetler kadar kalite bakımından benzeş ürünler/hizmetler var olsa da, bu durum her zaman onların "Marka" olduğu anlamına gelmez. Marka kavramı kesinlikle kalite kavramıyla eş anlamlı değildir, kaliteli kavramını içinde barındırabilir de, barındırmayabilir de. Markalı ürünlerin genel anlamda kaliteli olduğuna dair yaygın bir görüş var olsa da, markayı kalite kavramıyla eş anlamlı kullanmak marka oluşum sürecindeki üretim hariç diğer bölümlerin katkısını hiçe saymak olur. (Değirmenci, 2008)

Marka, pek çok farklı kavramı bünyesinde bulundurur. Bu kavramları şu şekilde inceleyebiliriz:

Marka İmajı

Marka imajı, markaya ilişkin inançlar bütünüdür ve ürün kişiliği, duygular ve zihinde oluşan çağrışımlar gibi unsurları içermektedir. Marka, ürünü tanımlayan, temsil eden fakat bir isimden çok daha fazla anlam içeren bir kavramdır. Bir markanın çoğunluk tarafından kabul edilerek algılanan öğeleri, marka imajını oluşturmaktadır. (Uyar, 2003, Akt. Ak,2009;15)

Marka imajı kavramı ile ilgili olarak başlıca üç öğeden bahsedilmektedir. Bu öğeler şöyle açıklanabilir: (Demir, 2006, Akt., Ak, 2009;15)

Bilgilenme Düzeyi: Gerek teknoloji konusundaki gelişmelerden, gerekse eğitim düzeyindeki artışlardan kaynaklanan kişilerin bilgilenme düzeylerinde oluşan farklılıklar bir mal veya hizmeti satın alma kararını etkilemektedir.

Sahip Olunan Yargılar: İnsanların herhangi bir konuda zihinlerinde değişik kanallardan edindikleri bilgiler dışında, daha çok nereden kaynaklandığının saptanması güç olan; kişi, konu veya objelere yükledikleri değerler mevcuttur. Genellikle basmakalıp fikirler şeklinde olup, algılama ve yorumlama sürecinde belirleyici rol oynarlar.

Olanak ve Hizmetler: İçinde bulunulan kültürel ortamdan siyasal yapıya, ekonomik güçten tarihsel geçmişe kadar pek çok konuyla ilgili olarak kişilerin sahip oldukları imkânlarla ilgilidir.

Marka Kişiliği

Keller'e göre marka kişiliği, markaya atfedilebilen insana ait özelliklerdir. (Keller, 2003, Akt. Ak,2009;15)

Marka kişiliği; marka ve tüketici arasında oluşan bir bağ ve tüketicinin bir markayı kolayca tanımlayıp, ifade edebildiği bir özelliktir. Marka kişiliği, markanın fonksiyonel destek ve sembolik değerlerin birleşiminden oluşmaktadır. (Çavuşoğlu, 2007, Akt. Ak, 2009;15)

Marka kişiliği ve ürün arasında ilişki kuracak olan tüketicinin kendisidir. Bu kişilik ile kendi kişiliği arasında bağlantı kurulduğunda ise tüketici-marka ilişkisi oluşacaktır. Reklâmın marka kişiliği ve imajı yaratmadaki başarısı, tüketicinin mesajı algılama ve anlamlandırmasıyla ilişkilidir. Zira mesaj anlaşılmaz veya planlanan şekilde anlamlandırılmazsa ifade edilmek istenen marka kişiliği ve imajı oluşmayacaktır.(Ak, 2009;17)

Marka Kimliği

Müşterilerini, rakiplerini ve kendisini analiz eden işletme, marka oluştururken öncelikle marka kimliğini net bir şekilde belirlemelidir. Marka kimliği, işletmelerin müşterilere sundukları tüm hizmetlerin toplamını ifade eder. Bu, var olan özellikleri, katkıları, faydaları, performansı, kalitesi, tecrübesi ve markaya sahip olunduğundaki değeridir. Marka kimliği, işletmelerin müşteriler gözünde nasıl algılandıklarının özüdür. Güçlü bir marka kimliği oluşturmak işletmeye pek çok açıdan çeşitli faydalar sağlayabilir:

- Farklılaşmayı sağlar
- Müşteriye, satın almak için sebepler sunar
- Müşteriye tutarlılık ve güven sağlar
- Müşterinin ürüne karşı hislerini etkiler
- Marka yayma için sağlam temeller sunar
- İşletmeye pazarda güçlü bir konumlandırma sağlar. (Aaker,1995, Akt. Ak, 2009;18)

Marka Değeri

Marka değeri, marka satıldığında veya envanterde gösterildiğinde ayrıştırılabilir bir varlık olarak toplam değeridir. (Özkaya,2002, Akt., Ak, 2009;18) Markanın değeri, markanın farkındalık derecesine, algılanan kalitesine ve toplam müşteri memnuniyetine bağlıdır (O'Neill ve Mattila, 2004:156-165). "Bir marka tüketicinin ürün hakkındaki düşüncesidir," fikri, marka değerinin ilk ilkesi olarak düşünülebilir. Marka iki çeşit değerle düşünülebilir.

Bunlardan ilki yapısal değerdir. Klasik pazarlama değişkenleri olan ürün, fiyat ve ambalajın dağıtım ile birlikte ölçülmüş marka imajıdır. İkincisi ise, eklenen değerdir. (Ak, 2009;19)

Marka Farkındalığı

Markanın farkındalığı, iletişim sürecinde temel ve gerekli bir unsur olarak tanımlanmaktadır. Marka farkındalığı olmadan iletişim etkisi gerçekleştirilemez. Tüketicinin bir ürünü satın alabilmesi için öncelikle ürünün farkında olması gerekmektedir. Keza tüketici markanın farkında değilse ne marka tercihi ne de satın alma niyeti oluşamaz. Marka farkındalığı markanın tüketici aklında sahip olduğu izin gücü; diğer bir deyişle, marka kimlikleri olarak nitelendirilebilecek logo ya da sembol vb. işlevlerini nasıl başarıyla gerçekleştirdikleri sorunu ile ilgilidir. Marka tanınırlığı, markaya dair bir ipucu verildiğinde tüketicinin önceki bilgilerini kullanma yeteneği ile ilgili olup, tüketicinin markayı diğer markalardan ayırt edebilmesidir. Bu nedenle de marka farkındalığı tüketici satın-alma karar sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. (Ak, 2009;19)

Marka Sadakati

Marka sadakati gerek oluşturma gerekse ölçme açısından markanın en önemli değer araçlarından biridir. Yüksek düzeyde bir marka sadakatinin var olup olmadığı ise o markanın başkalarına önerilip önerilemeyeceği sorusuyla ölçülebilmektedir.

Marka sadakatinin varlığından söz edebilmek için bazı şartların bulunması gerekmektedir:

- Marka sadakati tesadüfî değildir.
- Davranışsal bir tepkidir. Bununla birlikte bilişsel süreçlerinde etkisi söz konusudur.
- Belirli bir zaman süresinde ortaya çıkar.
- Karar verici bir birim tarafından gerçekleştirilir.
- Bir veya birden fazla marka seçeneği olmalıdır. (Erbaş, 2006, Akt., Ak, 2009,23)

Marka Tercihini Etkileyen Faktörler

Günümüzde tüketiciler artık ürünün işlevsel özellikleri dışında markaya karşı birtakım soyut bağlar duymaya, kendi kişilikleriyle ortak noktalar aramaya ve farklı boyutlarını yaşam tarzlarıyla bütünleştirmeye başlamışlardır. Dolayısıyla tüketiciye sunulan ürünlerin kalitesinin artmasıyla markaların sadece fonksiyonel ihtiyaçları karşılayan kaliteli ürün olması yeterli gelmemektedir. Markalar için ürünün kalitesi ve fonksiyonelliğine ilave olarak farklı boyutlarda çeşitli değerler ekleme ihtiyacı doğmuştur. Yaşam tarzı ve elle tutulmayan

hislere, duylara hitap eden güven, memnuniyet, müşteri değeri ve sadakat gibi özellikler artık maddi özelliklerin önüne geçmektedir. (Aydın, 2009, Akt., Eren ve Erge, 2012;4455)

Tüketicilerin satın alma davranışını ürün ve hizmetlerin markasına yükledikleri çeşitli anlamlar doğrultusunda gerçekleştirdikleri görülmektedir. Tüketicinin içinde bulunduğu yaşam döneminde sahip olduğu demografik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin etkisiyle satın alma karar süreci ve marka tercihleri farklı Şekillerde etkilenmektedir. Her bir faktör tüketicinin üzerinde bir etki yaratmakta ve marka tercihinin gelişimine katkıda bulunmaktadır.

Marka tercihinin etkileyen demografik faktörler yaş, cinsiyet, eğitim, meslek ve gelir olarak açıklanabilir. Marka tercihinde tüketicinin davranışını etkileyen psikolojik faktörler ise güdülenme, algılama, tutum ve inançlar, tüketicinin yeterliliği ve kendine güven olarak açıklanabilir.

Marka tercihinin etkileyen sosyal faktörleri aile, sosyal sınıf, referans grupları, kültür, roller, arkadaşlar, medya ve reklam olarak ifade etmek mümkündür.

Tüketicinin

Tüketicinin, üretilen mal ve hizmetlerin, ihtiyaç ve isteklerini karşılamaları amacıyla insanlar tarafından kullanılması olarak tanımlanır. İhtiyaçlar sınırsız ve kaynaklar sınırlı olduğuna göre tüketicinin de sınırı yoktur. Çünkü tüketicinin amacı ihtiyaçları karşılamaktır. İnsanlar ihtiyaçları karşılanmadığında huzursuz, mutsuz olacaktır. O halde tüketicinin insanı mutlu eden bir olgudur.

Tüketicinin, gerçek dünya ile başa çıkmak için geliştirdiğimiz, kurumsallaşmış bir toplumsal savunma stratejisi olarak görülebilir; tüketicinin yoluyla, dünya ile olan ilişkilerimizden kaynaklanan kaygı ve korkulardan sakınabilir, bu tehditleri tecrit edebiliriz. (Robins,1999, Akt. Ayhan,2009;27)

Bir taraftan kitle iletişim araçlarından yayılan görsel-işitsel ve yazılı reklam iletiplerinin pek çoğunda tüketicinin reklamda rol alan starlarla özdeşleşmesi veya sosyal konumuyla saygıyı hak eden birey olacağı gibi anıştırmalarla tüketicinin olgusu vurgulanır. Diğer taraftan da tüketicinin kendisine yeni özgürlükler sunulduğuna inanabilir, oysa acımasızca aldatılmaktadır (Robins,174, Akt. Ayhan,2009;28) Bu sürece bir de elektronik ticaretin dayanılmaz çekiciliği eklenince bu aldatmacaya bilinçsizce canak tutulur.

Günümüzde gençlerin tüketicinin alışkanlıkları bağlamında belirleyici olan iki temel olguya dikkat çekmek gerekir: birincisi yaşam biçimi haline gelen moda, diğeri de toplum içerisinde kendini kanıtlama ve kimlik arayışı bağlamında tartışılabilecek statü olgusu. Moda, lüks tüketicinin gereksinim gizleme gibi işlev görmektedir. (Kellner, 1991, Akt., Ayhan,2009;42)

Tüketicinin ve Tüketicinin Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Kendisinin ve/veya ailesinin ihtiyacı olan mal ve hizmetleri üretici veya satıcılardan satın alarak kullanan veya satın alma potansiyeli olan gerçek kişilere tüketici adı verilir. Bir başka tanımla tüketici; kişisel dilek, istek ve ihtiyaçları için pazarlama bileşenlerini satın alan veya satın alma kapasitesi olan gerçek bir kişidir (Karabulut, 1989, Akt., Ak, 2009;36)

Bir diğer ifadeyle; mal ve/veya hizmetleri kendi dilek, istek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere satın alan kişi veya gruplara tüketici adı verilir.

Tüketicilerin satın alma davranışları kültürel, sosyal, kişisel ve psikolojik faktörler tarafından etkilenir. Kültür, alt kültür ve sosyal sınıf satın alma davranışında önemli faktörlerdir. Diğer taraftan tüketicilerin davranışı danışma grupları, aile, rol ve statü tarafından da etkilenir. Tüketicinin yaşı, yaşam dönemi, mesleği, ekonomik gücü, yaşam tarzı ve kişiliği, kişisel faktörleri oluşturmaktadır. Psikolojik faktörler ise motivasyon, algılama, öğrenme ve inanç ve tutumlardır (Kotler, 2003, Akt., Çakır, Çakır ve Usta; 2010;88)

Tüketicilerin satın alma davranışları mamule göre farklılık gösterebilir. Bazı kararlarında daha az çaba harcarken bazı satın alma davranışlarında fiyat, ödeme koşulları, mamulün nitelikleri, marka ayrıntıları daha ön planda olabilir. (Yükselen, 2013;143)

Tüketicilerin satın alma davranışında etkili olan kültürel, sosyal, psikolojik ve kişisel faktörler tüketim harcamalarını şekillendiren ve karar sürecinin seyrini belirleyen çeşitli faktörleri ortaya çıkarır. Örneğin kişinin belirli bir sosyal sınıfta yer alması ya da sahip olduğu unvan, markayı önemli kılabilir. Aynı şekilde kültürel değerler mamulün rengi, ambalajın dizaynı, mamul tasarımında etkili bir faktör olabilir. Ürüne ilişkin fiyat, kalite, kullanım süresi, ürünün menşei, kullanım koşulları, garanti süresi, servis olanakları, firma imajı ve tanınırlık düzeyi gibi birçok faktör tüketicilerin bilinçli ve seçici tercihlerinde önemli değişkenlerdir. (Çakır, Çakır ve Usta; 2010;88)

Gösteriş Tüketimi

İnsanlar mal ve hizmetleri tüketerek öncelikle temel fizyolojik (yemek, içmek, barınma vs.) ve güvenlik (can ve mal güvenliği) ihtiyaçlarını karşılarlar. Ancak, her toplumda bazı bireyler bu tür ihtiyaçları dışında sadece başkalarını etkileme ve gösteriş yapma amacıyla da tüketimde bulunabilirler. Bazı bireyler için gösterişe yönelik mal ve hizmetlere olan talep, fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından önde gelebilir.

Gösteriş, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre; “1. Gösterme işi. 2. Başkalarını aldatmak, şaşırtmak, korkutmak veya kendini beğendirmek için birinin yaptığı yapay davranış, çalım, alım çalım, kurum,” şeklinde bir anlam vardır. (www.tdk.gov.tr)

Gösterişçi tüketimin nedenleri olarak; başkalarına kendini beğendirme, kanıtlama ve başkalarına daha zengin olduğunu gösterme ihtiyacı gibi psikolojik etkenler yanında, toplumun değerler sistemi içerisinde önemli işleve sahip olan ekonomik sebepler sayılabilir.

Işıltılı ve renkli görünümüyle cezbedici modern dünya, insanın önüne sınırsız olanaklar sunarak onun başını döndürmüş onu sınırları olmayan uçsuz bucaksız bir gösteriş alanında yaşadığına inandırmıştır. (Hız, 2011;118)

Serveti başkalarına gösterme amacına yönelik tüketim olarak tanımlanan bu kavram ilk kez Thorstein Veblen tarafından ortaya atılmıştır. Veblen, toplumun bütün gelir gruplarında gösteriş amaçlı tüketim bulunduğunu iddia eder. En düşük gelir gruplarında yer alanlar bile, kendi ölçüleri içinde, komşularını etkilemek için pahalı mallar satın alma yoluna giderler. Veblen'e göre, zengin sınıfların pahalı eğlenceleri, kat gezileri, muhteşem baloları, v.s. hep bu amaca yöneliktir. Diğer yandan, bazı İktisatçılar da özellikle sosyal statü kazanmak için gösteriş tüketiminin az gelişmiş ülkelerde daha yaygın olduğunu öne sürmüşlerdir. (<http://gosteristuketimi.nedir.com>)

Veblen ve Gösterişçi Tüketimi

Thorstein Veblen tarafından açıklanan gösterişçi tüketim kuramıyla ile anlatılmaya çalışılan, insanların tüketimlerini faydacılık yerine kendi ekonomik güçlerini ortaya koyacak mallara yönlendirmeleridir (Baloğlu,1997, Akt. Doğan, 2004;39)

Veblen'in Gösterişçi Tüketimi, yeni yaşam tarzlarını inceler. Veblen, bu yeni yaşam tarzını bir tüketim zinciri olarak tanımlar; eğlence biçimleri, giyim kuşam, süs eşyaları ve her nevi gösterişli alışveriş bu tüketim zincirini oluşturan unsurlardır. İnsanların kimlik ve aidiyet belirlenimlerini, onun aracılığı ile gerçekleştirdiği düşünülen işteki roller gibi klasik formasyonun yerine Veblen, önemli bir ayrıntı olarak tüketim kavramını koyar. Veblen'in söz konusu tüketim kuramı, daha sonra tüketim kültürü ve tüketici davranışı alanlarına ilham olmuş ve özellikle postmodernizme ilişkin tartışmalarda söz konusu edilmiştir. Gösterişçi tüketim kavramı endüstriyel kapitalizm sonrası modern dönemle ilgilidir. (Veblen, 2005, Akt., Hürmeriç ve Baban;2012;91).

Veblen'e göre üretim karşılığı olmayan tüketim her zaman bireyi onurlandıran bir durum olarak görülmüştür. Ancak, çalışan ve emeğiyle geçinenler ile çalışmadan başkalarının çalışmasından yararlananlar arasındaki farkın "para üzerinden" değerlendirilmeye başlanması artık yeni bir evreye girildiğinin göstergesidir. Bu evre kapitalizm olarak ifade edilebilir. (Erkilet, 2012;31)

Veblen, tüketim tutkusunun kıskançlıkla ilişkili olduğunu öne sürmüş ve sonra da "gösterişçi tüketim" ve "gösterişçi israf" kavramlarını incelemiştir. Veblen her sınıfın gösterişçi harcama yapmaktan geri kalmadığını belirtmiştir. Zenginlere ağırlıklı yüklenmesine rağmen; yalnızca zenginler değil diğer sınıflara da değinmiştir. İnsanları iyiler ve kötüler gibi bir yaklaşımla ayırmıştır. O'na göre emeği ile üretime katkıda bulunmak iyiyi ve sömürü, kötüyü temsil eder. "Yani insan iki şekilde değerlendirilebilir: ilk olarak üretken çalışmada

yer alması, ikinci olarak güç kullanan davranışlarla kendini gösteren ve beynin doğal yapısından gelen savaşı çerçevesi ile yönlendirilen sömürme ve zapta dayanan davranışlarda bulunmasıdır” (Açıkalan ve Erdoğan,2004;8)

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ

Araştırmanın Amacı

Bu çalışma;

1. Liselerde okuyan öğrencilerin akıllı olarak tanımlanan cep telefonlarını satın alırken hangi ölçütleri dikkate aldıklarını
2. Akıllı telefon kullanımında markanın ön planda tutulup tutulmadığını
3. Markanın ön planda tutulmasının gösteriş davranışıyla bir ilişkisinin olup olmadığını,
4. Tüketimi hızlandıran bir davranış biçimi olarak “gösteriş” amacıyla telefon kullanan öğrencilerin ailelerinin ekonomik durumlarını zorlayıp zorlamadıklarını, ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Bu amaçla konu ile ilgili literatür taraması yapılarak iki tip anket hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında uzman kişilerin görüşünden ve konuyla ilgili benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 9 ortaöğretim kurumunda okuyan toplam 500 öğrenciden oluşmaktadır. Okulların seçiminde okul türleri dikkate alınmış olup, bu okullar, Anadolu lisesi, Fen lisesi, Sosyal bilimler lisesi, Meslek Lisesi ve Anadolu İmam Hatip lisesinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Anketlerin uygulanması için izin alınmıştır. Anketler Antalya il merkezinde örneklem olarak seçilen 9 lisedeki 9.10.11.12. sınıf öğrencilerine dağıtılmıştır. Örneklem yoluyla anketleri doldurmak öğrencilerin isteğine bırakılmıştır. Anketlerin dağıtılması ve uygulanmasında okul idarelerinden yardım alınmıştır. Toplam 694 Anket dağıtılmış olup doldurulan anketlerden 194 tanesinin doldurulmasında araştırmanın amaçlarına uymayan, soruları geçiştirilen veya sorulardan sadece bir kısmına cevap verildiğinden değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Tablo 1: Örneklem Alınan Okullar, Dağıtılan ve Değerlendirmeye Alınan Anket Sayıları

Liselerin İsimleri	Uygulanan Anket Sayısı	Değerlendirmeye Alınan Anket Sayısı
Antalya Anadolu Lisesi	110	73
Metin Nuran Çakallıklı Anadolu Lisesi	85	60
Aldemir Atilla Konuk Anadou Lisesi	90	72
Erünal Sosyal Bilimler Lisesi	65	49
Yusuf Ziya Öner Fen Lisesi	72	59
Çağlayan Anadolu Lisesi	96	70
Döşemealtı Anadolu İmam Hatip Lisesi	87	50
Antalya Anadolu İmam Hatip Lisesi	64	36
Antalya Barosu Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	55	31
Toplam	694	500

Verilerin Analizi

Anket yoluyla elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmek için bilgisayara aktarılmıştır. Araştırmanın amacına uygun istatistiksel çözümleme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada uygulanan likert tipi ölçek ise beşli derecelendirme şeklinde hazırlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde liselerde okuyan öğrencilere uygulanan anketlerde elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Tablo 2: Anketin Güvenilirliği

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,643	,565	62

Alpha 0,643 ölçek oldukça güvenilirdir.

Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmaya katılanların yaşları ve cinsiyetleri tabloda sunulmuş ve değerlendirilmiştir.

Tablo 3: Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilere Göre Dağılımları

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 14	70	14,0	14,0	14,0
15	143	28,6	28,6	42,6
16	147	29,4	29,4	72,0
17	105	21,0	21,0	93,0
18	35	7,0	7,0	100,0
Total	500	100,0	100,0	

Tablo 4: Araştırmaya Katılanların Cinsiyetine Göre Dağılım

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Kız	298	59,6	59,6	59,6
Erkek	202	40,4	40,4	100,0
Total	500	100,0	100,0	

Tablo 5: Araştırmaya Katılanların Ailenin Gelirine Göre Dağılımı

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 500-1000	36	7,2	7,2	7,2
1000-2000	133	26,6	26,6	33,8
2000-3000	141	28,2	28,2	62,0
3000-4000	85	17,0	17,0	79,0
4000-5000	50	10,0	10,0	89,0
5000 st	55	11,0	11,0	100,0
Total	500	100,0	100,0	

Araştırmanın Amaçlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 6: Araştırmaya Katılanların Kullandıkları Akıllı Cep Telefonu Markası

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Apple	77	15,4	15,4	15,4
Casper	2	,4	,4	15,8
Huawei	6	1,2	1,2	17,0
HTC	17	3,4	3,4	20,4
General Mobile	26	5,2	5,2	25,6
LG	25	5,0	5,0	30,6
Nokia	25	5,0	5,0	35,6
Samsung	281	56,2	56,2	91,8
Sony	5	1,0	1,0	92,8
Diğer	36	7,2	7,2	100,0
Total	500	100,0	100,0	

Tablo 6'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin kullandıkları akıllı telefonların oranına bakıldığında en çok kullanılan telefon markasının "Samsung" olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci sırada "Nokia", üçüncü sırada "LG" markaları yer almıştır.

Tablo 7: Akıllı Telefonları Ne Zamandan Beri Kullanmaktadırlar?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-6 ay	79	15,8	15,8	15,8
6-12 ay	68	13,6	13,6	29,4
1-2 yıl	91	18,2	18,2	47,6
2-3 yıl	157	31,4	31,4	79,0
3 yıl üstü	105	21,0	21,0	100,0
Total	500	100,0	100,0	

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin ne zamandan beri akıllı telefon kullandıklarına ilişkini verilere göre 2-3 yıl arasında kullananların oranı 31,40'lık oranla ilk sırada yer almıştır. İkinci sırada 3 yıl üstü diyenlere yer almıştır.

Tablo 8: Öğrencilerin Akıllı Telefon alırken kendileri için önemli buldukları hususlar Akıllı telefonu alırken aşağıdaki hususların/ konuların sizin için taşıdığı önem derecesini ilgili kutucuğu işaretleyerek belirtiniz

Descriptive Statistics			
	N	Mean (ortalama)	Std. Deviation (Standard sapma)
Akıllı telefonun markası	500	3,65	1,001
Çevremde fikirlerine önem verdiğim kişiler tarafından kullanılması	500	2,95	1,174
Akıllı telefon fiyatının ucuz olması	500	3,39	1,053
Akıllı telefonun güçlü ve güvenilir bir marka imajının bulunması	500	4,01	,987
Akıllı telefonun tasarımının/şeklinin estetik olması	500	3,93	,964
Teknoloji dergilerinde veya gazetelerde hakkında olumlu yazıların çıkması	500	3,45	1,167
Bilinen ve güvenilir satış noktalarında satılıyor olması	500	4,22	,903
Standart özelliklerinin yanında ilave işlevlerinin olması	500	4,09	,855
Valid N (listwise)	500		

Tablo 8 incelendiğinde elde edilen bilgiler önem derecesine göre şu şekilde gerçekteşmiştir;

1. Öğrenciler standart özelliklerin yanında ilave işlevlerinin olmasına önem vermektedirler
2. Akıllı telefonun bilinen ve güvenilir noktalarda satılıyor olması satın almalarına yüksek oranda etki etmektedir
3. Akıllı teflonların tasarımlarına, estetik görünümlerine önem verilmektedir.

4. Akıllı telefonun taşıdığı markanın taşıdığı imaj tercihlerin oranını artırmıştır
5. İmajla birlikte markanın satın almada etkisi kabul edilmektedir.
6. Akıllı telefonların ucuz olması önem derecesinde altıncı sırada kendisine yer bulmuştur
7. Teknoloji alanıyla ilgili haberlerin yer aldığı dergi veya gazetelerin satın almada etkisi en az seçeneklerden biri olarak ortaya çıkmaktadır
8. Öğrenciler çevrelerinde yer alan insanların hangi akıllı telefonları kullanmaları gerektiğine ilişkin fikirleri en az dikkate aldıkları bir seçenek olarak belirtmektedirler.

Tablo 9: Akıllı Telefon Kullanımına İlişkin İfadelere Katılma Durumları
Akıllı telefon kullanımına ilişkin aşağıdaki ifadelere katılma düzeyinizi ilgili kutucuğa işaretleyiniz

Descriptive Statistics			
	N	Mean (Ortalama)	Std. Deviation (Standard sapma)
Tüketiciler tarafından en çok tercih edilen markayı kullanmak güven hissi vermektedir.	500	2,99	1,197
Tüketiciler tarafından en çok tercih edilen markayı kullanmak arkadaşlar arasında saygınlık kazandırmaktadır.	500	1,91	1,215
Pahalı marka bir telefona sahip olmam ayrıcalık hissettirecektir.	500	1,83	1,225
Akıllı telefonları kullananlarda çevresine daha zengin olduğunu gösterme düşüncesi vardır.	500	2,16	1,360
Akıllı telefonları kullananlarda kendini beğendirme ve kanıtlama düşüncesi vardır.	500	2,14	1,311
Akıllı telefonumu çağrı gelmediği sürece cebimden/çantamdan çıkarmıyorum.	500	1,95	1,189
Bir yere oturduğumda telefonumu göz önünde olacak bir noktaya koyuyorum.	500	2,90	1,422
Akıllı telefonumun sıklıkla elimde tutuyorum.	500	2,95	1,394
Arkadaşlarımda olup bende olmaması sahip olma arzumu arttıracaktır.	500	2,27	1,316

Satın alma tercihlerinde telefonu kullandıktan sonra daha çok başkasının etkisi vardır.	500	2,02	1,150
Markalar arasındaki yenilik yaratma rekabeti satın almayı arttırmaktadır.	500	3,49	1,339
Tanıtlar satın alma isteğini arttırmaktadır.	500	2,95	1,276
Çevreye ayak uydurma çabasının telefon almam üzerinde etkisi vardır.	500	2,36	1,255
Sahip olunan telefonun yeni çıkan modelini almakla insan kendini mutlu hissetmektedir.	500	2,81	1,393
Akıllı telefonlar satın alınırken ailelerin ekonomik gelirleri dikkate alınmamaktadır.	500	2,62	1,447
Bir ihtiyaçtan çok bir arzuyla alındıklarından fiyatının bir önemi kalmamaktadır.	500	2,73	1,364
Telefonlar peşin ödemeye değil daha çok taksitle satın alınmaktadır.	500	3,31	1,271
Anne babaların isteğinden çok çocukların isteklerine göre akıllı telefon alınmaktadır.	500	3,51	1,228
Kendimi kullandığım akıllı telefon markasının sadık bir müşterisi olarak görüyorum.	500	2,67	1,413
Bir gün değiştirme gereği duyarsam yine de kullandığım markayı satın alırım.	500	2,72	1,466
Kullandığım markaya göre piyasada işlevleri daha fazla olan markalar olsa da vazgeçmem.	500	2,37	1,419
Kullandığım akıllı telefon markasına olan güvenim sahip olduğu özellikler açısından tamdır.	500	3,19	1,327
Bir daha seçme şansım olsa, şu an kullandığım telefon markası yerine farklı bir marka alırdım.	500	2,59	1,473
Valid N (listwise)	500		

Tablo 9 incelendiğinde elde edilen bulgular önem derecesine göre şu şekilde gerçekleşmiştir;

1. Öğrenciler anne babaların tercihinden çok daha fazla kendi tercihlerine göre akıllı telefon satın almaya öncelik vermektedirler
2. Markalar arasındaki yenilik yaratma rekabeti satın almayı arttırmaya yol açmaktadır
3. Telefonlar büyük bir oranla taksitli alışveriş yoluyla satın alınmaktadır

4. Öğrencilerin kullandıkları akıllı telefon markasına olan güvenleri yüksektir.
5. Tüketiciler tarafından en çok tercih edilen markayı kullanmak güven hissi vermektedir.
6. Tanıtımların satın alma üzerinde ciddi bir etkisi olduğu kabul edilirken satın almayı gerçekleştiren öğrenciler akıllı telefonlarını ağırlıklı olarak ellerinde tutup taşımaktadırlar.
7. Araştırmaya katılan öğrencilerin yüksek bir oranı bir yere oturduğunda telefonunu önündeki masa gibi görünen bir yere koymaktadır.
8. Kullanılan telefonun yeni çıkan modelini almaları durumunda kendilerini mutlu hissetmektedirler.
9. Telefonlar bir ihtiyaçtan daha çok bir arzuyla alındıklarından fiyatının bir öneminin olmadığı düşünülmektedir.
10. Kullanılan markaya olan güvenin bir kanıtı olarak öğrenciler telefonlarını değiştirmeleri halinde aynı markayı tercih etmektedirler. Buna bağlı olarak kendilerini kullandıkları markanın sadık bir müşterisi olarak tanımlamaktadırlar
11. Akıllı telefonlar satın alınırken ailelerin ekonomik gelirlerini dikkate almamaktadırlar
12. Öğrenciler, arkadaşlarının akıllı telefon sahibi olmalarının kendilerinde satın alma isteğini arttırdığını kabul etmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇLAR

Antalya il merkezindeki 9 okulda okuyan 500 öğrenciye anket tekniğiyle elde edilen bulgular ışığında ‐liselerde okuyan öğrencilerin markaya bağlı olarak akıllı cep telefonu satın almalarına gösteriş tüketiminin etkisi”ne ilişkin olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Akıllı cep telefonu satın alınırken konuşma, mesajlaşma gibi standart özelliklerle yetinilmemektedir. Buna göre ‐satın alma davranış kalıplarının biçimi, belli ihtiyaçların ön plana çıkmasında içinde bulunduğu yaş grubunun etkisi olabilmekte böylece hedef kitlenin belirli ürün ya da hizmetlere yönelmesinde etkili olacak etkenlerin arttırılmasını zorunlu hale getirmektedir,‑ düşüncesini haklı çıkarmaktadır.
2. Telefonların bilinen satış noktalarından satın alınması tercih edilirken, estetik görünüm, tasarımın ve markanın imajı öncelikli tercihler arasında yer almaktadır.
3. Akıllı cep telefonlarının ucuz olmalarının satın alınmasına olan etkisi oldukça düşüktür. Dolayısıyla ucuz telefonlar yeterince tercih edilmemektedir. Bu durum marka değeri ile satın alma arasında bir ilişki olduğunu kanıtlamaktadır. Bir başka ifadeyle telefonun markasının bilinir olması halinde fiyatı geri planda kalmaktadır. Telefonlar bir ihtiyaçtan daha çok bir arzuyla alındıklarından fiyatının bir öneminin olmadığı düşünülmektedir. Marka tercihlerinde kalite önemli bir unsur olmasının yanında fiyat kaliteyi belirleyen bir faktör olduğu için, tüketiciler markalı ürünlerin kaliteli ve yüksek fiyatlı olduğu algısını geliştirmektedir.

Tüketicilerin fiyat ve kalite algılamasına ilişkin gerçekleştirilen araştırmalarda kalite ve fiyat arasında pozitif bir ilişki bulunması ve fiyatın kalitenin değerini gösterip ürün ya da hizmetler arasında seçim yaparken fiyatın önemli bir belirleyici olarak etki ettiğine ilişkin sonuçların akıllı telefon kullanan lise öğrencileri açısından geçerliliği yüksektir.

Elde edilen bu sonuç, gösteriş etkisinin, tüketicilerin sosyal statü sağlamak amacıyla, gelirlerinde bir artış olmamasına rağmen, daha pahalı ve daha kaliteli mallar gördüklerinde bunları satın almalarını ifade eden tanımını doğrulamaktadır.

4. Teknoloji alanıyla ilgili haberlerin yer aldığı dergi veya gazetelerin satın almaya olan etkileri ve çevredeki insanların fikirleri oldukça etkisiz kalmaktadır.
5. Akıllı telefon satın almada öğrenciler anne babaların tercihinden çok daha fazla kendi tercihlerine öncelik vermektedirler. Aile içerisinde yer alan bireylerin marka tercihinde en çok aile bireyleri etkili olmaktadır. Bununla birlikte, aile üyelerinin sahip oldukları rollerin farklı olması, ürün veya markaların seçiminde etkili olma durumu bu madde ile kanıtlanmış olmaktadır.

6. Markalar arasında yenilik yaratma konusunda kıyasıya bir rekabet yaşanmaktadır. Bu rekabet yeni bir modelde daha fazla özelliğin olmasına yol açarken üstünlük sağlama rekabeti fiyatların düşmesini değil artmasına neden olmaktadır. Buna rağmen öğrenciler satın alma tercihlerini pahalı telefonlardan yana kullanması engellenememekte yeni bir modelin çıkması halinde onu satın alma istekleri yüksektir.

Bu sonuca göre tüketicilerin markanın belirli bir özelliğinden etkilenmesi, kendine yakın hissetmesi ya da marka ile özdeşleşmesi sonucunda satın alma isteği devam eder düşüncesinin haklılığı ortaya çıkmakta olup tüketicinin kişilik özellikleri bir markaya karşı yakınlık duymasında etkili olmakta ve markaya karşı pozitif tutumlar gelişmesini sağlamaktadır

7. Öğrencilerin kullandıkları akıllı telefon markasına olan güvenleri yüksektir. Tüketiciler tarafından en çok tercih edilen markayı kullanmak güven hissi vermektedir. Kullanılan markaya olan güvenin bir kanıtı olarak öğrenciler telefonlarını değiştirmeleri halinde aynı markayı tercih etmektedirler. Buna bağlı olarak kendilerini kullandıkları markanın sadık bir müşterisi olarak tanımlamaktadırlar. Markanın farklılaşmayı sağlama, müşteriye satın almak için sebepler sunma, müşteriye tutarlılık ve güven aşılayarak müşterinin ürüne karşı hislerini etkileme özelliği bu sayede bir kez daha ortaya çıkmış olmaktadır.

8. Tanıtım ve reklamların satın alma üzerinde etkisi olduğu kabul edilirken satın almayı gerçekleştiren öğrenciler akıllı telefonları ile imaj arasında bir ilişki kurmaktadır. Hedeflenen tüketicilerde ürün ve markalar konusunda farklılık oluşturmanın yanında tutum değişimi sağlama amacı güden reklamların rolü bu yolla bir kez daha kanıtlanmış olmaktadır.

Tanıtlımlardan etkilenecek satın alma karar sürecinde ve satın alma davranışında değişimlerin olduğu görüşü haklılık kazanmıştır.

9. Araştırmaya katılan öğrencilerin % 26.60'ı ailenin aylık gelirini 1000-2000 TL, %28.20'si 2000-3000 TL arasında olduğunu belirtmiştir. Tercih edilen ve sahip olunan telefonların değerinin 1000-2500 arasında değiştiği dikkate alındığında bir akıllı telefonun alımında ailenin gelir durumuyla bir paralellik göstermediği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Telefonların ağırlıklı olarak taksitli alış veriş yoluyla satın alındığı belirtilerek söz konusu gelir ile satın alma arasındaki sorunun çözüldüğü mesajı verilse de en pahalı telefona sahip olma tercihlerinin devam etmesi durumunda ekonomik anlamda sorunların çıkması kaçınılmazdır.

10. Öğrencilerin kullandıkları markalar ile sahip olmak istedikleri marka arasında fark ortaya çıkmıştır. Samsung markası %56.20'lik oranla en çok kullanılan telefon olurken bunu %15.40'lık oranla Apple markası izlemiştir.

Uygulanan anketin son bölümünde marka isimleri gizlenip resimleri gösterilen telefonlardan hangisini tercih edecekleri sorusuna katılımcıların %44'lük oranı Apple markasından yana tercihte bulunmuştur. Söz konusu telefonların aynı özellikleri taşıması varsayımından hareketle hangi telefonun tercih edileceği sorusuna da katılımcıların % 59'luk oranı Apple markasını işaretlemişlerdir.

11. Öğrencilerin %31.40'lık bölümü 2 ile 3 yıl arasında, %21'lik bölümü ise 3 yıldan fazla süredir akıllı telefon kullandıklarını belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin ağırlıklı olarak liseye başlar başlamaz akıllı teflon kullanmaya başladıkları sonucu çıkmaktadır.

Katılımcıların % 75.60'lık oranı telefonların anne veya babaları tarafından satın alındığı seçeneğini işaretlemiştir. Birer tüketici olarak öğrencilerin ailenin ekonomik durumuna olan etkisi açısından bu madde önemlidir.

12. Araştırmaya katılan öğrenciler akıllı telefon satın alımlarına arkadaş çevresinin reklamlardan daha etkili olduğunu belirtirken, telefonlarının internete bağlanma özelliğini diğer özelliklerinden daha fazla kullanarak faydalanmaktadırlar.

13. Araştırmaya katılanlara göre akıllı telefon kullananlarda kendini çevresine beğendirme ve kanıtama düşüncesinin yanı sıra çevresine daha zengin olduğunu gösterme düşüncesinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Gösterişçi Tüketim teorisinin işaret ettiği gibi başkalarına kendini beğendirme, kanıtlama ve başkalarına daha zengin olduğunu gösterme ihtiyacı gibi psikolojik etkenler yanında, toplumun değerler sistemi içerisinde önemli işleve sahip olan ekonomik sebepler burada da kendisini göstermektedir.

14. Tercih edilen bir markayı kullanmak arkadaşlar arasında saygınlık kazandırmaktadır.

Tüketim davranışlarının sosyal statüyü işaret eden bir araç olarak ele alınmasını hareket noktası yapan gösterişçi tüketim teorisi ile bu sonuç arasında bir paralellik ortaya çıkmıştır. Buna göre insanların sosyal statüsü, göreceli zenginliklerinin bir fonksiyonu olarak kabul edilmekte bu zenginliğin çevre tarafından gözlemlenebileceği varsayılmaktadır. Böylece bireyler tüketimleriyle, kullandıkları markalarla çevreyi etkileyerek statü sağlayan mallara yönelmektedir. Bu sonuç Veblen tarafından ortaya konulan ‘gösteriş amaçlı tüketim’in temel fikrine dayanmaktadır. Burada saygınlık kazanma ile arkadaşlarını kıskanma arasında bir ilişki olduğuna dair düşüncenin bir kez daha ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

15. Çağrı gelse de gelmesede telefonlar sıklıkla elde tutulmaktadır. Bir yerde oturulduğunda telefonlar göz önünde olacak şekilde bir yere konulmaktadır.

16. Arkadaşında olup kendisinde olmamasını bir eksiklik olarak gören öğrenciler bu nedenle akıllı telefona sahip olma arzularında artış meydana gelmektedir.

Tüketicilerin ekonomik özellikleri tek başına onların satın alma konusunda neden birbirlerinden farklı davrandıklarını açıklamaya yeterli olmadığı kabul gören bir düşüncedir. Tüketici davranışları bir yandan tüketicilerin bireysel olarak ihtiyaçlarının ve güdülerinin, öğrenme sürecinin, kişiliğinin, algılamalarının, tutum ve inançlarının etkisiyle; diğer taraftan, kişinin üyesi olarak bulunduğu toplumda kültür, sosyal grup, aile gibi sosyo-kültürel faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığına ilişkin sonuçlar buna göre açıklanabilir sonuçlardır.

17. Çevreye ayak uydurma çabasının telefon alma üzerinde ciddi bir etkisi ortaya çıkmıştır. Tüketiciler için sosyal gruplarda yer alabilmek için markaların sembolik bir anlam taşıdığına ilişkin düşünce doğrultusunda öğrenciler içinde buldukları gruba uymanın ve o gruba ait olduğunun göstergesi olarak genellikle tercih edilen markalar ile değerlendirme yolunu seçmektedirler.

18. Telefonunu yeni çıkan bir modelle değiştirmeleri halinde öğrenciler kendilerini çok daha mutlu hissedeceklerini belirtmişlerdir. Gösterişçi Tüketim teorisini haklı çıkaran bir başka sonuçtur bu. Buna göre yüksek ve gösterişli tüketimin, bireye sağladığı bir haz mevcuttur: statü hazzı. İktidar ve sınıf statüsü peşinde koşan ve kendini asil ve itibarlı gösterme arzusuyla yanıp tutuşan birey, tüketim yaparak ulaştığı düzeyden memnun ve mutludur. Ya da mutluluk derken, kendini ispat ve statü gösterisini işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

1. AÇIKALIN S., ERDOĞAN L., (2004) “Veblenci Gösteriş Amaçlı Tüketim”, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Sayı; 4 (<http://sead.selcuk.edu.tr/sead/article/view/385> internet adresinden alınmıştır.)
2. AK Tuğba, (2009), “Marka Yönetimi ve Tüketici Karar Sürecine Etkileri” Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, (<http://sbe.kmu.edu.tr/userfiles/file/tezler> internet adresinden alınmıştır.)
3. AKTUĞLU KARPAT, I., (2004). “Marka Yönetimi”,(Güçlü ve Başarılı Markalar İçin Temel İlkeler) İstanbul, İletişim Yayınları
4. AKTUĞLU KARPAT I., TEMEL A., (2006) “Tüketiciler Markaları Nasıl Tercih Ediyor” (<http://akademik.maltepe.edu.tr> adresinden alınmıştır.)
5. AYHAN A., (2009), “Üniversite Gençliğinde Marka-Tüketimi Bağlamında Bilinç Bilis Düzeyi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 26 Yıl; 1 (<http://sbe.erciyes.edu.tr/dergi> internet adresinden alınmıştır.)
6. BOCOCK R., (2005), Tüketim, (İ. Kutluk, Çev.)3. Baskı, Ankara Dost Kitabevi
7. ÇAKIR M., ÇAKIR F., USTA G., (2010) “Üniversite Öğrencilerinin Tüketim Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi” Organizasyon ve Yönetim Bilim. Dergisi Cilt; 2, Sayı; 2 (<http://www.sosbilko.net/dergi> internet adresinden alınmıştır.)
8. ÇELİK N., (2013) “Thorstain Veblen’in Gösterişçi Tüketim Yaklaşımı; Niğde Üniversitesi İdari Personeli Örneği” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:34 Yıl: 2013/1
9. ÇOLAK Ö.F., (2011) “Tüketim Üzerine” İktisat ve Toplum Dergisi, Yıl; 2, Sayı; 34
10. ÇOPUR H., (2013) “Reklam ve Gösteri(s) Toplumu” Diyanet, Aylık Dergi, Sayı; 276
11. DEMİRZEN İ., (2010) “Tüketim Toplumunun Oluşumu ve Din ile Etkileşimi” Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi Cilt 10, Sayı 3 (<http://www.dinbilimleri.com/Makaleler/2033022629> internet adresinden alınmıştır.)
12. DOĞAN E. Tuğba, (2004), “1990’lı Yıllarda Türkiye’de Çalışma Yaşamı ve Tüketim”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma ve Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
13. DOĞAN G. H., GÜRLER Z., GÖRKEM D., (2013) “Tokat İli Merkez İlçedeki Polis Memurlarının Tüketici Davranışlarının Belirlenmesi.” Gaziosman Paşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Dergisi, Sayı, 6 (<http://bilader.gop.edu.tr>)
14. ELDEN M., ULUKÖK Ö., YEYGEL S., (2005), “Şimdi Reklamlar”, İletişim Yayınları, İstanbul
15. EREN S. S., ERGE A., (2012), “Marka Güveni, Marka Memnuniyeti ve Müşteri Değerinin Tüketicilerin Marka Sadakati Üzerine Etkisi” Journal of Yasar University, 26 – 7

- (dergi.park.ulakbim.gov.tr/jyasar/article/view/5000066187 internet adresinden alınmıştır.)
16. ERKAL E. M., Sosyoloji(Toplumbilim), (2011) 13. Basım, İstanbul, Der Yayınları
 17. ERKİLET A.,(2012) “Mahremiyetin Dönüşümü:Değer, Taklit ve Gösteriş Tüketimi Bağlamında “İslami” Moda Dergileri”, Birey ve Toplum, Güz, , cilt,2 sayı 4, (www.academia.edu internet sitesinden alınmıştır.)
 18. GÜNGÖR ÖZÇELİK D., TORLAK Ö., (2011), “Marka Kişiliği Algısı ile Etnosentrik Eğilimler Arasındaki İlişki: Levis ve Mavi Jeans Üzerine Bir Uygulama” Ege Akademik Bakış, Cilt: 11, Sayı: 3, (<http://www.onlinedergi.com/makaledosyaları/51> internet adresinden alınmıştır.)
 19. HACIOĞLU DENİZ M., (2011) “Markalı Ürün Tercihlerinin Satın alma Davranışları Üzerindeki Etkisi” Sosyal Siyaset Konferansları, Sayı: 61 (<http://www.iudergi.com/tr/index.php/sosyalsiyaset> internet sitesinden alınmıştır.)
 20. HIZ G., (2011) “Gösterişçi Tüketim Eğilimi Üzerine Bir Alan Araştırması-Muğla Örneği” Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt 3, Sayı 2 (<http://www.sosbilko.net> internet sitesinden alınmıştır.)
 21. HÜRMERİÇ P., BABAN E., (2012), “Simmel, Veblen ve Sombart’ın Penceresinden Hedonik Tüketim: Ütopyada Negotium ve Otium” Yeditepe Üniversitesi, Global Medial Journal Dergisi, Cilt 2 - Sayı 4 (<http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler> internet adresinden alınmıştır.)
 22. ILICAK, G., ÖZGÜL, R., (2005), “Sun Tzu Savaş Sanatına Göre, Marka Pazar Stratejilerinin Belirlenmesi”, Journal Of İstanbul Kültür University, Sayı:2005/1 (<http://acikerisim.iku.edu.tr:8080> internet adresinden alınmıştır.)
 23. KOZLU C., (1991) “Marka Seçimi”, Uluslararası Pazarlama (İlkeler ve Uygulamalar), 3. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara
 24. MUCUK İ., (2009) Pazarlama İlkeleri, 17. Basım, İstanbul, Türkmen Kitabevi
 25. ODABAŞI Y., (2002) Tüketici Davranışı, İstanbul, Yeni Güven Matbaası
 26. OZANKAYA Ö., (1996) “Toplumbilim”, 9.basım, İstanbul, Cem Yayınevi
 27. TAYFUN A., YILDIRIM M., (2010) “Turistlerin Tüketim Davranışları Kültüre/Milliyete Göre Farklılık Gösterir mi? Alman ve Rus Turistler Üzerine Bir Araştırma” İşletme Araştırmaları Dergisi 2/2 (<http://www.isarder.org/isardercom> internet adresinden alınmıştır)
 28. ÜNVER A. (2012), “Marka Nedir?”, (<http://www.pazarlamamakaleleri.com> internet adresinden alınmıştır)
 29. YÜKSELEN C., (2013), “Pazarlama”, Ankara, Detay Yayınları
 30. www.tml.web.tr/download/TUKETICI-DAVRANISLARI.pdf

31. www.tdk.gov.tr

32. www.nedir.com

“ÖĞRETMENİM SİZE BİR SORU SORABİLİR MİYİM?”
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME YOLUYLA ÖĞRENME
DURUMLARINA ÖĞRETMENLERİN ETKİSİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Ayşe Betül KAYNAK (11 – C)

Merve Azra KOÇ (11 – C)

Danışman Öğretmen A.Vahap KAYA (Felsefe)

ÖZET

Eleştirel düşünme; yorumlama, analiz, değerlendirme ve çıkarımla birlikte kararın dayandığı kavramsal, yönetsel, ölçüt ya da içeriksel incelemelerin açıklamasıyla da sonuçlanan amaçlı, öz düzenleyici bir karar mekanizmasıdır. Bu mekanizmayı yani yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisini öğrencilere kazandırıp dünyadaki gelişme ve değişimleri izleyebilecek düzeye ulaşmaları, bilgi ve becerilerini kullanarak proje geliştirerek bilgi üretebilmelerini sağlamak millî eğitimin amaçları arasında yer almaktadır. Bu amaçlar paralelinde istedik hedeflere ulaşmak için öğretmenlerin; mevcut öğretim uygulamaları üzerine fikir yürütebilme, uygulamaları değerlendirebilme, çalışmalarını bireylerin ve grupların ihtiyaçlarına uygun olarak düzenleyebilme, öğrenilen bilgilerin öğrenci için anlamlı olmasını sağlamak üzere aktif öğrenmeyi destekleyebilmeleri beklenmektedir. Beklenti içinde olanların başında ise kuşkusuz öğrenciler gelmektedir. Araştırmadan elde edilen önemli sonuçlardan biri öğrencilerin ders konularıyla ilgili görüş belirtirken öğretmenin tepkilerini dikkate alma ihtiyacı hissetmeleridir. Öte yandan öğrenciler sıra dışı bir soru karşısında öğretmenin “bunun konumuzla ilgisi yoktur,” deyip öğrencinin ikinci kez konuşmasına izin vermediğini belirtip, düşüncelerinin yanlış olarak değerlendirileceği korkusuyla derse katılma isteklerini bastırdıklarını, fikir belirtilirken kendilerini baskı altında hissettiklerini düşünmektedirler. Konulara katılımları için farklı yöntemlerin uygulanmadığına ilişkin ifadeye öğrencilerin katılımı ile derslerin açık uçlu sorularla işlendiğine ve düşüncelerini söyleyen öğrencilere kanıt sunmaları için yol gösterilip gösterilmediğine ilişkin görüşleri birbirine yakın bir katılım oranıyla sonuçlanmıştır. Buna göre öğrencilerin derslere katılım düzeyleri daha da yükseltilip tartışma tekniğine ders içinde daha fazla yer vermesinde yarar vardır. Simülasyon, drama tekniklerinin kullanımında, uygulamalı derslerin işleyişindeki sıkıntılar giderilmeli, grup çalışmalarını artırma yoluna gidilmelidir. Konuların detaylı incelenmesi yönünde yöntem ve tekniklerinin kullanılmasına imkân tanınmalıdır. Eleştirel düşüncenin çağdaş eğitimin bir gereği olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Eğitim, Öğretmenler, Lise Öğrencileri,

GİRİŞ

Yaşadığımız yüzyıl hızlı toplumsal değişimlerin yaşandığı bir yüzyıldır. Toplumun tüm kurumlarındaki değişim gibi eğitim kurumu da değişmektedir. Değişimle birlikte ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermek için eğitim kurumunda, özellikle eğitim programlarında, derslerin işleyiş yöntem ve tekniklerinde yenilik ve değişiklik yapmak bir zorunluluk olmaktadır.

Hemen her fırsatta öğrencilere bilgi aktarma ve verilen bilgiyi ezberletme yaklaşımı yerine, bilgiye ulaşma ve mevcut bilgiler üzerine yeni bilgiler yapılandırma anlayışının ön planda olduğu söylene de öğrencilerin bakışından genel olarak bu durumun oluşmadığı düşüncesi yaygın bir şekilde güncelliğini korumaktadır. Eğitimin öğrenciyi öğrenmeye teşvik etmesi, öğrenciler arasında işbirliği sağlanması beklentisi vardır. Sınıf içinde her öğrenciyle birebir ilgilenilmesi, söz hakkının verilmesi istenmektedir. Öğrenci sahip olduğu düşüncelerini özgürce söyleyebilme, yeteneklerini sergileyebilme yollarının gösterilmesini beklemektedir.

İstendik hedeflere ulaşmak için öğretmenlerin; mevcut öğretim uygulamaları üzerine fikir yürütebilme, uygulamaları değerlendirebilme, çalışmalarını bireylerin ve grupların ihtiyaçlarına uygun olarak düzenleyebilme, öğrenilen bilgilerin öğrenci için anlamlı olmasını sağlamak üzere aktif öğrenmeyi destekleyebilme ve kalabalık sınıflarda bile küçük gruplarda öğrenme, bireysel öğrenme durumları yaratma gibi yeteneklere sahip olması gerekmektedir. (Kaptan ve Korkmaz, 1999, Akt. Şimşek, Aydoğdu, Doymuş, 2012, 243)

Milli Eğitim Bakanlığının belirlediği amaçlar doğrultusunda öğretmenler tarafından ders planları hazırlanmaktadır. Derslerin işleyişinde, öğrencilerin sorgulayan, eleştiren, yaratıcı becerilerine yer verilen yöntem ve tekniklerin kullanılacağı, eğitim öğretim yılının başında hazırlanan bu planlarda yazılmaktadır.

Ancak Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin şikâyet konularından biri ezber dayalı bir eğitim ve öğretimdir. Öğrenciler sürekli olarak konuların öğretmenler tarafından ezberletirildiğini iddia ederler. Özellikle sınavlara hazırlanırken birçok dersin ezber dayalı olduğunu söylerler. Ortaya çıkan bu durum öğrencilerin eleştirel düşünmeye yönelik olarak okul ortamında düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğünde bir takım engellemelerle karşılaşmış oldukları anlamına gelmektedir.

Eleştirel Düşünme

Düşünmek insanın en eski alışkanlıklarındandır. İnsan, insan olmaya başlarken düşünmeye başlamıştır. Düşünmek onun için bir zorunluluktur. İnsan olabilmek için düşünmeyi bilmek, düşünebilmek gerekir. Bunun için de insan denilince düşünce, düşünce

denilince insan akla gelir. Doğanın en güçlü varlığı olmasını başaran insan, bunu yalnızca ve yalnızca düşüncesine borçludur. (Timuçin, 1992, Akt. Aybek, 2006; 36)

Eleştiri, değerlendirme, yargılama ve ayırt etme anlamlarını dile getiren Yunanca “kritike” deyiminden türemiştir. Terim herhangi bir şeyi iyi ve kötü yanlarıyla değerlendirme anlamını kapsar. (Hançerlioğlu, 1989;81)

Benzer bir tanımlamayı D. Mehmet Doğan(1982;969) da yapmaktadır: İyiyi kötüden ayırma. Bir eser kişi ya da olay hakkında hüküm yürütme, iyi ya da kötü yanlarını ortaya koyma, tenkit.

TDK Türkçe Sözlüğünde eleştiri 1. Bir insanı, bir yapıtı, bir konuyu, doğru ve yanlış yanlarını bulup göstermek gereğiyle inceleme işi, tenkit. 2. Bir yazın ya da sanat yapıtını her yönüyle inceleyip açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazı türü 3. (Felsefi olarak) Özellikle bilginin temellerini ve doğruluk durumunu inceleme, sınama, yargılama, şeklinde tanımlanmaktadır. (www.tdk.gov.tr)

Eleştirel düşünme; önyargıların, varsayımların, sunulan her türlü bilginin sınıandığı ve değerlendirildiği; farklı yönlerinin ve sonuçlarının tartışıldığı ve sonunda bir karara varmayı hedefleyen bir düşünce biçimidir. (Argüden, 2003)

Cüceloğlu(2008; 255)’na göre eleştirel düşünce, kendi düşünce süreçlerimizin farkında olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaçlayan aktif ve organize bir zihinsel süreçtir

Kökdemir (2012;16), eleştirel düşünme sürecinin içerdiği becerileri şu şekilde sıralamaktadır:

1. Kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme
2. Elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme
3. İlişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme
4. Önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme
5. Tutarsız yargıların farkına varabilme
6. Etkili soru sorabilme
7. Sözel ve yazılı dili etkili kullanabilme
8. Bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı üst biliş (metacognition) vb.

Bu beceriler, eleştirel düşünme eğitiminin de temellerini oluşturmaktadır

Yıldırım ise eleştirel düşünmeyi şöyle tanımlamaktadır: Eleştirel düşünme, ölçülü kuşkuculuk içinde ilgi konusu olan bir görüş, bir sav, bir açıklama veya bir değer yargısını, bir davranış, bir durum, bir yapıt veya oluşumu kendine özgü ölçütlere başvurarak, doğruluk ya

da geçerlilik yönünden nesnel ve ussal bir yaklaşımla irdeleme etkinliğidir. (Yıldırım,2014;283)

Eğitimde Eleştirel Düşünmenin Önemi

Eleştirel düşünmeyi etkileyen çevresel faktörlerden birisi de okuldur. Okul ortamı planlı ve kontrollü bir eğitsel ortamı içerir. Bu bağlamda bireyin okula gelmeden önce geçirdiği toplumsallaşma sürecinin olumsuz etkileri okul ortamında azaltılmaya ve giderilmeye çalışılır. Günümüz toplumunda, eğitimin temel amacı, bireylere kendilerini yönetebilme yeteneğini geliştirme yolunda yardımcı olmak, böylelikle de gerek toplumun, gerekse bireylerin ödüllendirilmelerini sağlamaktır. Okul, öğrenciyi kendi gereksinme ve amaçlarıyla sosyal dünyasını bütünleştirerek doyum sağlayabilme olanağını hazırlar. Bugünkü eğitim sistemlerinde çağdaş okulun amacı, topluma yapıcı, yaratıcı ve eleştirel düşünebilen bireyler yetiştirmektir. Okulların bu tür bireyler yetiştirebilmesi için, öğrencilere bağımsız düşünebilme yeteneklerini geliştirme konusunda yardımcı olması gerekir (Yavuzer, 2012) Ferret't'e (1997) göre eleştirel düşünen bir öğrenci aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- Sürekli sorular sorar,
- İfadeleri sürekli değerlendirir,
- Meraklıdır,
- Sorunlara yönelik yeni çözümler bulmaya çalışır,
- Düşünceleri analiz ederken çeşitli ölçütler kullanır,
- Çeşitli görüş ve sayılıları inceler ve onları olgularla karşılaştırır,
- Başkalarını dikkatlice dinler ve geribildirim verir,
- Eleştirel düşünmenin yaşam boyu süren bir süreç olduğunu bilir,
- Tüm verileri toplayıp inceledikten sonra yargılara ulaşır,
- Görüşlerini desteklemek için sürekli kanıt arar,
- İlgisiz ve doğru olmayan bilgileri kabul etmez. (Akt. Tümkaya ve Aybek 2008; 389)

Eleştirel Düşünme Eğitimi

Demokratik eğitimde “seçme ve seçilme, eleştirme ve eleştirilme, sorumluluk duygusu, kendine güven duygusu, yardımlaşma duygusu, arkadaşlık, adalet, zihinsel eğitim, toplumsal eğitim, ahlak eğitimi” önemli kavramlardır.(Binbaşoğlu,2000) Tüm bu kavramları, eğitim ihtiyacı içinde bulunan toplumun genç bireyelerine fırsat eşitliği sağlayan bir eğitim programı kazandırabilir. Böyle bir eğitim programı, büyük bir bilgi birikimine ulaşılması ve kişilerin düşüncelerinin diğerleri tarafından öğrenilmesini sağlar. Öğrencilerine, demokratik topluluklarda katılımı öğrenmeleri ve deneyim edinmeleri amacıyla fırsatlar yaratan eğitimciler, öğrencilerinin yeni fikirler aramalarına ve bu fikirlerini dile getirmelerine

yardımcı olurlar. Öğrenciler, toplumlara eleştirel bir gözle bakmayı öğrenirler. (Akt, Davut Hotaman,2010;32)

Çağın gereklerini yerine getiren, olgulara bakışında eleştirel düşünceyi ön planda tutabilen, problemlerin çözümünde farklı ve zengin bir bakış açısı geliştirebilen nitelikte bireylerin yetiştirilebilmesi için her alandaki öğretim anlayışı kuşkusuz farklı disiplinlerle desteklenmelidir. Bu disiplinlerin en önemlilerinden bir tanesi de felsefedir. Felsefi yaklaşım bütün düşüncelerin temelini oluşturmakla birlikte eğitimin her alanında, özellikle teknoloji tabanlı öğretimde daha çok yararlanılması gereken bir disiplin olarak düşünülmelidir. Felsefenin özü, bir bilgiye sahip olmaktan çok, onu arayıp araştırmaktır. Felsefe uğraşı, bu doğrultuda olmak üzere, her şeyden önce bir düşünme çabasıdır. Aklın bir işlevi olan düşünme; edindiği bilgileri yeniden gözden geçirir, tartışır ve bir senteze varır.(Çetin ve Özcan, 2003, 28)

Öğrencilerin eleştirel düşünmeyi öğrenmesi, öğretmenlerin bu konuda eğitilmiş olmasına bağlıdır. Eleştirel düşünmenin faydaları her yönüyle belirlenmeli ve öğretmenlere belirtilmelidir. Eleştirel düşünce her yaştaki insana öğretilbilir (Demirel Özcan, 2007; 227)

Okul ortamında alınan eğitimle öğrenciler eleştirel düşünme becerilerini kazanabilirler. Bu sayede iyi düşünme ve doğru karar verebilme yeteneğini geliştirmiş olurlar. Özden (2008: 160)'e göre, eleştirel düşünme eğitimi öğrencilere şu becerileri kazandırmayı amaçlar:

- Gerçekler ve iddialar arasındaki farklılığı ayırt edebilme,
 - Kaynak güvenilirliğini test etme,
 - İlgisiz bilgilerle ilgili bilgileri ayıklama becerisi,
 - Önyargı ve bilişsel hataların farkında olma,
 - Tutarsız yargıların farkında olma,
 - Etkili soru sorma becerisi,
 - Sözel ve yazılı dilin etkili kullanımı,
 - Düşünmeyi düşünme yeteneği. (Özden, 2005; 160)
- "Eleştirel düşünme eğitimi öğrencilere neler kazandırır?" sorusunu Munzur (1999: 62-63), şöyle yanıtlar:
- Öğrencilerin grup içi etkileşim yoluyla, derslerde katılımcı, etkin, ilgili ve paylaşımcı olmalarını sağlar,
 - Öğrencilere, bağımsız düşünebilmeyi ve karar vermeyi öğretir,
 - Öğrencilerin demokrasi bilincine varmalarını sağlar,
 - Öğrencilerin çevreleriyle, çevrelerindekiyle ilişkilerini düzenler,
 - Öğrencilerin, konu ile ilgili kalıcı bilgiler edinmelerini sağlar,

- Öğrencilerin kendilerini ve karşılarındakini tanımalarını, kendilerine ve çevrelerine karşı bilinçli ve duyarlı olmalarını sağlar,
- Öğrencilerin yaşamlarının zenginleşmesine katkıda bulunur,
- Öğrencilere tartışmayı öğretir, saldırganlıklarını azaltır ve sosyal davranışlarını düzenler
- Öğrencilerin kendilerine güvenmelerini sağlar,
- Öğrencilerin takdir görme ve beğenilmeyi yaşamalarını sağlar,
- Öğrencilerin derse ilgilerini artırır, güdülenmelerini sağlar,
- Öğrencilerin araştırma yapmaya ilgi duymalarını sağlar. (Akt. Şentürk, 2009;33)

Eğitimde Eleştirel Düşünme ve Öğretmen

Öğrencileri bilgi çağında başarılı kılabilecek donanıma sahip kişiler olarak yetiştirmek temelde öğretmenin görevidir. Öğretmenin, bu görevi başarıyla gerçekleştirecek kapasitede yetiştirilmesi ve mesleğini profesyonelce icra edebileceği koşulların sağlanması gerekir. Öğretmen yetiştirme sistemini bilim yapma geleneğinde, bilginin doğasında ve eğitimin amacında meydana gelen paradigmatik değişimlere göre yeniden düzenlemek bir zorunluluk hâlini almıştır. Öğrenciler, araştırmacı olmaya teşvik edilmeli, elde ettikleri bulguları sistematik olarak sıralama ve yorumlama becerisi kazanmalı, yaratıcı fikirler geliştirmesi için sınırlamalardan kaçınılmalı ve sınırlanan düşünce yapılarının benzer bireyler yarattığı unutulmamalıdır. (Çetin, 2004)

Glock(1986), öğretmenlerin sözlü eleştirel düşünme becerisini öğrencilerin “Kim, Nerede, Nasıl” sorularından çok “Neden” sorusuna dikkatini yoğunlaştırarak kuvvetlendirebileceğini önerir. Öğretmenler ayrıca soru sorma, cevaplama, sorgulama ve soruları sorgulamayı kendi metotlarına göre dikkat çekmelidir.

Demirci'ye göre öğrencinin eleştirel düşünmeyi öğrenmesi, öğretmenin bu konuda eğitilmiş olmasına bağlıdır. Eleştirel düşünmenin faydaları her yönüyle belirlenmeli ve öğretmenlere öğretilmelidir. Öğretmen soru sorarak öğrencilerin konuyu yeniden değerlendirmelerine yardımcı olur. Burada, amacı doğru cevaba ulaşmak değil, eleştirel düşünmeyi kolaylaştırmaktır. Öğretmen, soru sorarken öğrencisinin gözünü korkutmaktan kaçınmalı ve düşüncelerini sağlıklı bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olmalıdır. Sınıf ortamı tartışmaya, eleştirmeye, sorgulamaya uygun olmalıdır. (Demirci, 2002)

Tüm bu bilgiler ışığında sınıfların artık öğrenci merkezli olması gerektiği ve öğretmenin öğrencilere bilgiyi doğrudan aktarmak yerine bir yol gösterici, bilgiye nasıl ulaşacağını ve bunu ne şekilde kullanacağını göstermek olmalıdır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE MODELİ

Hipotez

Öğrenciler eleştirel düşüncenin oluşmasında bir takım engelleyici faktörlerin olduğunu, ezbere dayalı bir öğretim sürecinin yaşandığını bu durumun öğretmenlerin davranış ve ders işleyiş yöntemleriyle ilişkisi olduğunu düşünmektedirler.

Araştırmanın Amacı

Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler sıklıkla derslerin işleyişinde düşüncelerinin öğretmenler tarafında yeterli düzeyde değerli bulunmadığını, öğrenmenin sorgulayarak, eleştirerek gerçekleşmediğini, öğretmenlerin ders işleyiş yöntemlerinin ezbere dayandırıldığını dile getirmektedirler. Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde yer alan; “öğrencilere yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisini kazandırma” amacının dışında bir eğitim ve öğretimin uygulandığı anlamına gelen bu düşüncenin doğru olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında Antalya il merkezindeki ortaöğretim kurumları ve kullanılan ölçme aracından elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Modeli

Araştırma tarama modelindedir. Bu amaçla konu ile ilgili olarak eleştirel düşünme tanımlarından hareket edilerek Likert tipi bir anket hazırlanmıştır. Anketin hazırlanmasında uzman kişilerin görüşünden ve konuyla ilgili benzer çalışmalardan yararlanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2014 – 2015 eğitim öğretim yılında Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 10 ortaöğretim kurumunda okuyan toplam 340 öğrenciden oluşmaktadır. Okulların seçiminde okul türleri dikkate alınmış olup, bu okullara, Anadolu lisesi, fen lisesi, Sosyal bilimler lisesi, Meslek Lisesi ve Anadolu imam hatip liselerinden oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması

Anketin uygulanması için izin alınmıştır. Örneklem yoluyla anketi doldurmak öğrencilerin isteğine bırakılmıştır. Zamanlarını gönüllü olarak ayıran öğrenciler 9.,10.,11. ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Anket yoluyla elde edilen veriler SPSS paket programında analiz edilmek için bilgisayara aktarılmıştır. Araştırmanın amacına uygun istatistiksel çözümleme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada uygulanan likert tipi ölçek beşli derecelendirme şeklinde hazırlanmıştır. Beşli derecelendirme ölçeği eşit ortalamalar esas alınarak puanlanmıştır.

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya Katılanların Kişisel Bilgilerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın yapıldığı örneklem grubunun cinsiyet değişkenine göre dağılımı grafik 1 den anlaşılacağı üzere katılımcıların %53.24'ü kız, yüzde 46.76 erkek öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Katılan kız oranı daha fazladır. Ancak oranın %10'nun altında olması istatistiksel karşılaştırmalarda farklılığa yol açmayacaktır.

Araştırmaya katılanların sınıf durumları incelendiğinde % 20.65'i 9. sınıfta, % 36.58'i 10. Sınıf, % 29.79'u 11. Sınıfta ve % 12.98'i 12. Sınıfta okuyanlardan oluşmaktadır.

Araştırmaya katılanların okul türlerine göre dağılımlarına bakıldığında öğrencilerin % 22.06'sı Anadolu liselerinde, % 19.12'si Fen liselerinde, % 18.82'si Sosyal Bilimler liselerinde, % 24.12'si Anadolu İmam Hatip liselerinde ve % 15.88'inin Anadolu Meslek liselerinde okudukları görülmektedir.

Araştırmanın Amaçlarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Tablo 2: Testin Güvenirlik Durumu

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,827	41

Testin güvenilirliği yüksek çıkmıştır

Tablo 3: Öğrencilerin Eleştirel Düşünme Yoluyla Öğrenme Durumlarına Öğretmenlerin Etkisine İlişkin görüşler

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
s1	339	1	5	3,14	1,118
s2	338	1	5	2,87	1,286
s3	339	1	5	2,86	1,153
s4	339	1	5	2,85	1,246
s5	340	1	5	3,06	1,334
s6	339	1	5	3,15	1,287
s7	339	1	5	2,96	1,309
s8	340	1	5	2,76	1,221
s9	340	1	5	2,79	1,337
s10	340	1	5	3,11	1,292
s11	339	1	5	2,75	1,355

s12	339	1	5	3,08	1,304
s13	340	1	5	3,19	1,344
s14	340	1	5	2,85	1,246
s15	340	1	5	2,87	1,144
s16	338	1	5	2,47	1,321
s17	339	1	5	2,74	1,274
s18	339	1	5	2,32	1,332
s19	338	1	5	2,81	1,183
s20	340	1	5	2,55	1,272
s21	339	1	5	2,71	1,457
s22	340	1	5	2,67	1,401
s23	339	1	5	2,81	1,354
s24	339	1	5	2,85	1,317
s25	340	1	5	3,34	1,417
s26	339	1	5	3,44	1,291
s27	339	1	5	2,97	1,423
s28	340	1	5	2,76	1,337
s29	337	1	5	2,88	1,475
s30	338	1	5	2,85	1,291
s31	339	1	5	2,47	1,319
s32	339	1	5	2,55	1,382
s33	338	1	5	2,87	1,354
s34	340	1	5	2,57	1,512
s35	338	1	5	2,69	1,346
s36	338	1	5	2,78	1,392
s37	340	1	5	3,22	1,506
s38	340	1	5	3,16	1,318
s39	339	1	5	3,19	1,411
s40	340	1	5	2,97	1,535
Valid N (listwise)	312				

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılanlar; “Öğrenciler, önemli konularda farklı fikir ve bilgi birikimine sahip arkadaşlarıyla tartışmaları için teşvik edilir,” görüşüne 3,44, “Derslerde “Öğrenme Toplulukları”, çalışma grupları veya proje grupları oluşturulmaktadır,” görüşüne 3,34, “Test sorularını çözmeye yönelik ödevlendirmeler dışında ödevlendirme neredeyse hiç

olmamaktadır,” görüşüne 3,22, “Öğrenciler yanlış olduğunu düşündükleri bir konu hakkında fikir belirtilirken kendilerini baskı altında hissetmektedirler,” görüşüne 3,19, “Öğrencilerden gruplar oluşturularak etkileşime dayalı katılımcı ve paylaşımcı olmaları istenmektedir,” görüşüne 3,19, “Anlatılan konuyu daha iyi kavramak için yeni ipuçlarına ihtiyaç duyulduğunun söylenmesi öğretilmekte rahatsızlık yaratmaktadır,” görüşüne 3,16, “Sorular sorular sonrasında sınıfta tartışma ortamı oluşturulmaktadır,” görüşüne 3,15, “Öğretmen konuları anlatırken sık sık soru sormaktadır,” görüşüne 3,14, “Verilen bilgilerin öğrenci tarafından sorgulanmasına izin verilmektedir,” görüşüne 3,11, “Dersin bitimine doğru konunun anlaşılıp anlamadığına ilişkin kontrol edici sorular sorulmaktadır,” görüşüne 3,08, “Görüşlerimizi ifade etmemiz için yeterince zaman tanınmaktadır,” görüşüne 3,06 düzeyinde “katılıyorum” yönünde görüş belirtmişlerdir.

“Öğrenciler düşüncelerinin yanlış olarak değerlendirileceği korkusuyla derse katılma isteklerini bastırılmaktadırlar,” görüşüne 2,97, “Öğrencilerden derslerde işlenen konular ile günlük yaşamda karşılaştıkları bir olayı ilişkilendirmeleri istenir,” görüşüne 2,97, “Problem çözümüde neden sonuç ilişkisi kurulması istenmektedir,” görüşüne 2,96, “Öğretilen her türlü bilgiyi sorgulayan bir yaklaşımla bakmamız gerektiği vurgulanmaktadır,” görüşüne 2,88, “Öğrencilerin konulara katılmaları için farklı yöntemler uygulanmaktadır,” görüşüne 2,87, “Ders boyunca soru sorma imkânı bulan öğrenci sayısı oldukça azdır,” görüşüne 2,87, “Konu üzerinde öğrenciler düşünmeye yöneltilerek, anlaşılmayan noktaların açıklanması yoluna gidilmektedir,” görüşüne 2,87, “Dersler açıklamaya dayalı açık uçlu sorularla işlenmektedir,” görüşüne 2,86, “Düşüncesini söyleyen öğrencilere kanıt sunmaları için yol gösterilmektedir,” görüşüne 2,85, “Öğrenciler de en az öğretmen kadar ders işleyişine katkı sunma şansını yakalamaktadır,” görüşüne 2,85, “Öğrencilerden arkadaşlarının yaptıkları çalışmalarını değerlendirmeleri istenmektedir,” görüşüne 2,85, “Konuyla ilgili problemi çözmek için araştırma etkinliklerini sürdürüp başarıya ulaşmasını sağlanmaktadır,” görüşüne 2,85, “Sınıf içi etkinliklerde sorunlara çözüm yolları bulmak için öğrenciler özgür bırakılmaktadır ,” görüşüne 2,81, “Bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, karşılaştırma, değerlendirme ve kullanma imkânları sağlanmaktadır,” görüşüne 2,81 düzeyinde “kısmen katılıyorum” yönünde görüş belirtmişlerdir.

“Sınıfta sebep sonuç ilişkisine dayalı etkinlikler yapılmaktadır,” görüşüne 2,79, “Değerlendirme sınavlarındaki sorular; yorum ve açıklama olanağı vermeyen sorulardan oluşmaktadır,” görüşüne 2,78, “Problem sonuçlarını öğrencilerin yorumlaması istenmektedir,” 2,76, “Derslerde simülasyon (benzetim), drama teknikleri kullanılmakta, laboratuvar uygulamaları yapılmaktadır,” 2,76, “Derslere hazırlanarak gelip gelinmediğini kontrol etmek için derse sorularla başlanılmaktadır,” görüşüne 2,75, “Öğrenciler hangi durumlarda nasıl

davranmaları gerektiğini öğrenirken problem çözme ve iletişim kurma yeteneklerini geliştirebilmektedirler, görüşüne 2,74, “Proje ve performans görevleri sayesinde araştırma imkânları elde edilebilmektedir,” görüşüne 2,71, “Sınıf içinde öğrencilerin paylaştığı fikirler öğretmen tarafından yeterince değerli bulunmamaktadır,” görüşüne 2,69, “Araştırma yöntem ve tekniklerinin kullanılması için gerekli bilgiler ve özgürlükler sunulmaktadır, görüşüne 2,67, “Konuya çözüm getirmede, karar vermede düşünce üretmenin önu yeterince açılmamaktadır,” görüşüne 2,57, “Ders işleme yöntemleri nedeniyle soru sormak neredeyse imkânsız bir hale gelmektedir,” görüşüne 2,55, “Verilen bilginin günlük yaşamla ilgili bağlantılar kurulması olanağı sağlanmaktadır,” görüşüne 2,55, “Öğrenciler, kendi yeteneklerini geliştirme ve başkalarıyla iletişim kurma olanağını bulabilmektedir,” görüşüne 2,47, “Öğretmenler sınıfla ders işlemekten çok kendilerini merkezde tutarak ders işlemektedirler, görüşüne 2,47, “Öğrencilerin sınıf içinde bir olayı gerçekmiş gibi ele alıp üzerinde eğitici çalışma yapmalarına olanak sağlanmaktadır,” görüşüne 2,32, düzeyinde “kısmen katılmıyorum yönünde görüş belirtmişlerdir.

Tablo 4: Okul türlerine göre karşılaştırma

Betimsel İstatistikler

	N	Mean (ortalama)	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimu m	Maximu m
					Lower Bound	Upper Bound		
					Anadolu Lisesi	75		
Fen lisesi	65	3,1024	,48962	,06073	2,9811	3,2237	1,95	4,43
Sosyal bil. Lisesi	64	2,8328	,38908	,04864	2,7356	2,9300	1,95	3,70
Anadolu imam hatip lisesi	82	2,8476	,45758	,05053	2,7471	2,9482	1,60	4,15
Anadolu meslek lisesi	54	2,7834	,54328	,07393	2,6351	2,9317	1,58	4,35
Total	340	2,8734	,46237	,02508	2,8241	2,9228	1,58	4,43

Tablo 5: Testlerin varyansların homojenlik durumu

Levene Statistic	df1	df2	Sig.
1,385	4	335	,239

% 95 güvenilirlikle Varyanslar homojen çıkmıştır.

Hipotez testi (tek yönlü anova)

H₀: Lise öğrencilerinin eleştirel düşünme yoluyla öğrenme durumlarına öğretmenlerin etkisi hakkındaki görüşleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık yoktur.

H₁: Lise öğrencilerinin eleştirel düşünme yoluyla öğrenme durumlarına öğretmenlerin etkisi hakkındaki görüşleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık vardır.

(I) okul türü	(J) okul türü	Mean Differenc e (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
anadolu lisesi	fen lisesi	-,29976*	,07640	,001	-,5093	-,0902
	sosyal bil. Lisesi	-,03015	,07672	,995	-,2406	,1803
	anadolu imam hatip lisesi	-,04497	,07203	,971	-,2425	,1526
	anadolu meslek lisesi	,01926	,08046	,999	-,2014	,2399
fen lisesi	anadolu lisesi	,29976*	,07640	,001	,0902	,5093
	sosyal bil.lisesi	,26961*	,07939	,007	,0519	,4874
	anadolu imam hatip lisesi	,25479*	,07487	,007	,0494	,4601
	anadolu meslek lisesi	,31902*	,08301	,001	,0913	,5467
sosyal bil.lisesi	anadolu lisesi	,03015	,07672	,995	-,1803	,2406
	fen lisesi	-,26961*	,07939	,007	-,4874	-,0519
	anadolu imam hatip lisesi	-,01483	,07520	1,000	-,2211	,1914
	anadolu meslek lisesi	,04940	,08331	,976	-,1791	,2779
anadolu imam hatip lisesi	anadolu lisesi	,04497	,07203	,971	-,1526	,2425
	fen lisesi	-,25479*	,07487	,007	-,4601	-,0494
	sosyal bil.lisesi	,01483	,07520	1,000	-,1914	,2211
	anadolu meslek lisesi	,06423	,07901	,927	-,1525	,2809
anadolu meslek lisesi	anadolu lisesi	-,01926	,08046	,999	-,2399	,2014
	fen lisesi	-,31902*	,08301	,001	-,5467	-,0913
	sosyal bil.lisesi	-,04940	,08331	,976	-,2779	,1791
	anadolu imam hatip lisesi	-,06423	,07901	,927	-,2809	,1525

*. The mean difference is significant at the 0.05 level.

Tukey testinden Fen Liselerinde okuyan öğrencilerin eleştirel düşünme durumlarına öğretmenlerin etkisi hakkındaki görüşlerinin puan ortalamasına bakıldığında diğer okul türleri olan sosyal bilimler liseleri, Anadolu liseleri, Anadolu imam hatip liseleri ve meslek liselerinde okuyan öğrencilere göre anlamlı derecede farklı olduğu gözükmektedir.

TARTIŞMA – SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrenciler sıklıkla derslerin işleyişinde düşüncelerinin öğretmenler tarafında yeterli düzeyde değerli bulunmadığını, öğrenmenin sorgulayarak, eleştirerek gerçekleşmediğini, öğretmenlerin ders işleyiş yöntemlerinin ezbere dayandırıldığını dile getirmektedirler. Bu düşüncenin doğru olup olmadığını anlamak amacıyla yapılan bu çalışmadan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Eleştirel düşünme ile ilgili literatürde yapılan tanımlardan, eleştirel düşünmenin özelliklerinden yararlanılarak hazırlanan kırk maddelik ifadelere liselerde okuyan öğrencilerin katılım düzeyleri, hipotezi kanıtlayacak katılım düzeyiyle sonuçlanmıştır

2. Öğretmenlerin konu anlatımları sırasında sıklıkla soru sorduklarını öğrenciler kabul etmektedirler.

3. Öğrencilerin konulara katılımları için farklı yöntemlerin uygulanmadığına ilişkin ifadeye öğrencilerin katılımı ile derslerin açık uçlu sorularla işlendiğine ve düşüncelerini söyleyen öğrencilere kanıt sunmaları için yol gösterilmediğine ilişkin görüşler birbirine yakın bir katılım oranıyla sonuçlanmış olup, elde edilen ortalama rakamlara göre “kısmen katılıyorum” sonucu elde edilmiştir.

4. Öğrenciler görüşlerinin ifadesi konusunda zaman sıkıntısı yaşamadıkları görüşündedirler. Bu konudaki oran ortalama orana denk gelmiştir.

5. Sorulan sorular sonrasında sınıfta tartışma ortamı oluşturulduğuna ilişkin görüşlere olan katılım ile dersin bitimine doğru konunun anlaşılıp anlaşılmadığına ilişkin kontrol edici soruların sorulup sorulmadığına ilişkin görüş bildirme oranları kırk maddenin ortalaması olan 3.00 düzeyindedir.

6. Öğretmenlerin öğrencilerin problem sonuçlarını yorumlamalarını istemeleri maddesi ile sorulan soruların belirlenmiş ölçülerle sınırlandırılıp öğrencilere “kafana estiğini sormak zorunda değilsin” ifadesiyle karşılaştıklarına ilişkin maddeye katılım oranları birbirine çok yakın bir ortalama ile sonuç vermiş, bu ortalama genel ortalamaya yakın çıkmıştır.

7. Öğretmenlerin öğrencileri anlaşılmayan konular konusunda düşünmeye sevk etmeleri ile proje ve performans görevleri sayesinde araştırma imkânlarının elde edilmesine olan katılım ortalamasının üstündedir.

8. Öğrenciler ders konularıyla ilgili görüş belirtirken öğretmenin tepkilerini dikkate alma ihtiyacı hissetmektedirler. Bu maddeye paralel olarak öğrenciler sıra dışı bir soru karşısında öğretmenin “bunun konumuzla ilgisi yoktur,” deyip öğrencinin ikinci kez konuşmasına izin vermediği belirtilmiş olup, düşüncelerinin yanlış olarak değerlendirileceği korkusuyla derse katılma isteklerini bastırdıklarını ve fikir belirtilirken kendilerini baskı altında hissettiklerine dair görüşlerinin oranı yüksek çıkmıştır.

9. Öğrencilerin “derslerin işleyişinde çoğu zaman zihnimiz bir noktaya takılıp kaldığından aynı soruyu değil bir başka sorunun çözümü denenmektedir,” maddesine katılım oranları genel ortalamanın üstünde çıkmıştır.

10. Öğrenciler detaylar nedeniyle konuların soyut bir hale geldiğini bu nedenle dersten koparak başka şeylerle meşgul olduklarını ifade etmişlerdir.

11. Araştırma yöntem ve tekniklerinin kullanılması için gerekli bilgiler verilmekte, imkânlar sunulmakta ancak konuya çözüm getirmede, karar vermede düşünce üretmenin önu yeterince açılmamaktadır. Bilgiyi etkili bir biçimde elde etme, karşılaştırma, değerlendirme ve kullanma ortamları beklenen düzeyde değildir. Benzer sonuç öğrencilerin sorunların özüne inmeye çalışıp konuyu farklı açılardan irdelemek istediklerine izin verilmemesinde ortaya çıkmıştır.

12. Değerlendirme sınavlarındaki soruların yorum ve açıklama olanağı veren sorulardan oluşup oluşmadığına ilişkin görüşlerini belirten öğrenciler ortalamanın altında bir oranla katılım düzeyi göstermişlerdir. Aynı katılım düzeyi sınıf içi etkinliklerde sorunlara çözüm yolları bulmak için öğrenciler gerektiği gibi özgür bırakılmadığına ilişkin maddede de ortaya çıkmıştır.

13. “Verilen bilginin günlük yaşamla ilgili bağlantılar kurulma olanağı yeterince sağlanmamaktadır,” maddesine ilişkin katılım düzeyi ortalamanın altındadır.

14. Verilen bilgiye sorgulayan bir yaklaşımla bakılması gerektiğine ilişkin katılım düzeyi ile öğrencilerin kendi yeteneklerini geliştirme ve başkalarıyla iletişim kurma olanakları oldukça sınırlı olduğuna ilişkin katılım düzeyleri “kısmen katılıyorum” düzeyindedir.

15. Derslere hazırlanarak gelip gelinmediğini kontrol etmek için derse sorularla başlanıldığına ilişkin görüşler “kısmen katılıyorum” düzeyinde gerçekleşmiştir.

16. Sınıfta sebep sonuç ilişkisine dayalı etkinlikler yapıldığına ilişkin görüşler ile konuyla ilgili problemi çözmek için araştırma etkinliklerini sürdürüp başarıya ulaşılmasının sağlanmadığına ilişkin görüşler ve öğrencilerden gruplar oluşturularak etkileşime dayalı katılımcı ve paylaşımcı olmaları istendiğine dair katılım düzeyi ortalamanın altındadır.

17. Öğrenciler, önemli konularda farklı fikir ve bilgi birikimine sahip arkadaşlarıyla tartışmaları için teşvik edilme durumları ile öğretmenlerin sınıfla birlikte ders işlemekten çok

kendilerini merkezde tutarak ders işlediklerine ilişkin görülerinin katılım düzeylerinin benzer çıkması beraberinde bir çelişkiyi doğurmuştur.

18. Anlatılan konuyu daha iyi kavramak için yeni ipuçlarına ihtiyaç duyulduğunun söylenmesinin öğretmende rahatsızlık yaratıp yaratmadığı hakkındaki görüşler kısmen katılıyorum düzeyiyle sonuçlanmıştır.

19. “Ders işleme yöntemleri nedeniyle soru sormak neredeyse imkânsız bir hale gelmektedir,” maddesi ile sınıf içinde öğrencilerin paylaştığı fikirler öğretmen tarafından yeterince değerli bulunmadığı maddesine katılım oranı genel ortalama olan 3.00’lık düzeyin altında gerçekleşmiştir.

20. Öğretmen tarafından öğrencilerin arkadaşlarının yaptığı çalışmaları değerlendirmelerini istemeleri istenen düzeyde çıkmamıştır

21. Ödevlendirmeler ağırlıklı olarak test çözmeye yönelik olsa da bu türden ödevlerle sınırlı kalınmamaktadır.

22. Öğrencilere dersin işleyişine katkı sunma şansları tanınmakta ancak katılımın daha da yüksek düzeyde gerçekleşmesi beklenmektedir.

23. Derslerde öğrenme toplulukları, çalışma grupları veya proje gruplarının oluşmasında katılım kısmen düzeyinde gerçekleşmiştir

24. Derslerde simülasyon(benzetim), drama teknikleri kullanılmakta, laboratuarda uygulamalar yapılmaktadır maddesine katılım düzeyi 40 madde içinde en düşük seviyede gerçekleşmiştir.

25. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin eleştirel düşünmenin özelliklerine uygun öğretim yöntemi ve tekniklerini daha fazla kullanmaları gerekmektedir.

26. Öğretmenlerin soru sorma durumları beklenen düzeyde gerçekleşmesine rağmen sınıf içindeki otoriterlik algısı devam etmektedir.

27. Araştırmaya dayalı öğrenme alanlarının atırılması gerekmektedir.

28. Öğrencilerin düşüncelerini özgürce, baskı altında hissetmeden ifade etmelerinin önündeki engellerin ortadan kalkması için daha fazla çabaya ihtiyaç vardır.

29. Öğrencilerin derslere katılım düzeyleri daha da yükseltilmelidir.

30. Öğretmenlerin derste yorumlama, alternatif görüş bulma, sorunları ortaya çıkarma, keşfetme, eleştirme, değerlendirme süreçleri üzerinde daha fazla durmasında yarar vardır

31. Öğrenciler sorulara cevap verirken yaşadıklarını düşündükleri zihinsel gerginliklerin, korku ve kaygıların yersiz olduğuna inandırılmalı, öğretmenin, öğrencinin görüşlerine önem verdiği duygusu sınıf ortamında yaratılmalıdır.

32. Öğretmenler öğrencilerle iletişim sağlamaya çalışırken, onların yaptığı hatalardan çok, onların çabaları ve olumlu davranışları üzerinde durmalıdır.

33. Öğrencilerin “ezbere eğitim veriliyor” algısının ortan kaldırılması için çalışmalar yapılmalı bu yönde öğrenciler inandırılmalıdır.

34. Öğrencinin kendini ifade ettiği, düşüncelerini serbestçe tartıştığı, korku ve otoritenin olmadığı bir sınıf ortamlarında düşünebilen, sorgulayabilen bireyler olmaları için öğrenmenin sağlanmaya çalışıldığı algısı oluşturulmalıdır.

35. Tartışma tekniğine ders içinde daha fazla yer vermesinde yarar vardır.

36. Simülasyon, drama tekniklerinin kullanımında, uygulamalı derslerin işleyişindeki sıkıntılar giderilmelidir.

37. Grup çalışmaları arttırma yoluna gidilmelidir.

38. Öğrencilerin görüş belirtirken öğretmenin tepkilerine ilişkin olumsuz düşüncelere kapılmamaları için çalışmalar yapılmalıdır.

39. Konuların detaylı incelenmesi yönündeki yöntem ve tekniklerin daha yüksek düzeyde kullanılmasına imkân tanınmalıdır.

40. Eleştirel düşüncenin çağdaş eğitimin bir gereği olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. ARGÜDEN Yılmaz. (2003), Yönetim Kurullarında Eleştirel Düşünme (Dünya Gazetesi, 15.05.2003)
(<http://www.arge.com.tr/makaleler>, internet adresinden alınmıştır)
2. AYBEK Birsal, (2006), Konu ve Beceri Temelli Eleştirel Düşünme Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi ve Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi Sos. Bil. Enstitüsü
(<http://library.cu.edu.tr/tezler/adresinden> alınmıştır)
3. CÜCELOĞLU Doğan, (1993), İyi Düşün Doğru Karar Ver, İstanbul, Sistem Yayıncılık
4. ÇETİN Münevver, ÖZCAN Kenan, (2003), Bilimsel Analiz Yöntemi ve Eğitim, İstanbul, M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, S.,18
(<http://e-dergi.marmara.edu.tr> adresinden alınmıştır)
5. ÇETİN Şaban, (2004), Değişen Değerler ve Eğitim, Milli Eğitim Dergisi. Sayı 161
(<http://www.meb.gov.tr/yayinlar> adresinden alınmıştır)
6. DEMİR Mehmet Kaan, (2006), İlköğretim Dördüncü ve Besinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 26, Sayı. 3158
(www.gefad.gazi.edu.tr adresinden alınmıştır)
7. DEMİRCİ Cavide, (2002), Eleştirel düşünme
(www.epo.hacettepe.edu.tr/eleman/yayinlar/ adresinden alınmıştır.)
8. DEMİREL Özcan, (2007), Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, Pegem Yayıncılık
9. DOĞAN D. Mehmet, (1982), Büyük Türkçe Sözlük, Ankara, Birlik Yayınları
10. HANÇERLİOĞLU Orhan,(1989) Felsefe Sözlüğü, 7. Basım, İstanbul, Remzi Kitabevi
11. HOTAMAN Davut, (2010), Demokratik Eğitim: Demokratik Bir Eğitim Programı, Kuramsal Eğitimbilim
(www.keg.aku.edu.tr adresinden alınmıştır.)
12. KAZANCI Osman,(1989), Eğitimde Eleştirici Düşünme ve Eğitim, İstanbul, Kazancı Kitap A.Ş.
13. KÖKDEMİR Doğan, (Mart, 2012), Üniversite Eğitimi ve Eleştirel Düşünme, PİVOLKA, Başkent Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Eleştirel-Yaratıcı ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı, Yıl 7, Sayı 21
(www.elyadal.org adresinden alınmıştır)
14. KÖKDEMİR Doğan, (2003) Eleştirel Düşünme ve Bilim Eğitimi, PİVOLKA Yıl 2, Sayı, 4
(www.elyadal.org adresinden alınmıştır)
15. ÖZDEN Yüksel, (2005), Öğrenme ve Öğretme, Ankara, Pegem Akademi Yayınları

16. SEFEROGLU S. Sadi, AKBIYIK Cenk, (2006) Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Akademik Başarı, Ankara, H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 194
(www.efdergi.hacettepe.edu adresinden alınmıştır.)
17. ŞENTÜRK Mustafa, (2009), Ortaöğretim Programının Eleştirel Düşünmeyi Geliştirmeye Etkisinin Değerlendirilmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
(perweb.firat.edu.tr adresinden alınmıştır)
18. ŞİMŞEK Ufuk, AYDOĞDU, Sedat, DOYMUŞ Kemal, (2012). İyi Bir Eğitim İçin Yedi İlke ve Uygulanması, Atatürk Üniversitesi, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 4
(http://www.jret.org/ adresinden elde edildi)
19. TÜMKAYA Songül, AYBEK Birsnel, (2008), Üniversite Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Sosto-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi, Adana, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 2
(dergiipark.ulakbim.gov.tr adresinden alınmıştır)
20. YILDIRIM Cemal, (2014), Bilimsel Düşünme Yöntemi, İstanbul, İmge Kitapevi Yayınevi
21. YILDIRIM Halil İbrahim, (2008) Eleştirel Düşünme Becerilerini Temel Alan Fen Eğitiminin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerine Etkisi, Ankara, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 28, Sayı 3
(www.gefad.gazi.edu.tr adresinden alınmıştır)
22. YAVUZER, Haluk (2012), Çocuk Psikolojisi, (34. Basım), İstanbul, Remzi Kitapevi
23. YUVA Elif, (2011), Hemşirelerin Eleştirel Düşünme Eğilim Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
(journals.istanbul.edu.tr adresinden alınmıştır)
24. www.meb.gov.tr
25. www.tdk.gov.tr

**EBEVEYNLERİ BOŞANMA SONUCU AYRILMIŞ ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNDE ÖZGÜVEN DUYGUSUNUN İNCELENMESİ:
ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Ümmühan Asena CEYLAN (10/A)

Esra KAVAK (10/A)

Danışman Öğretmen Hüseyin KOCA (Felsefe)

ÖZET

Ortaöğretim kurumlarında okuyan ve ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış öğrencilerin özgüven duygusunun gelişimini ve hayat kalitelerini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Araştırma tarama modeliyle yapılmıştır. Kaynak araştırması, gözlem ve görüşme teknikleriyle de desteklenmiştir. Araştırma evrenini Antalya ili merkezinde okuyan 15 000-17 000 öğrenci oluşturmaktadır .Bu liselerde tesadüfi örnekleme yoluyla 982 öğrenciye anket yapılmış sonuçları elde hesaplanarak %'likleri değerlendirilmiş ve anketin her maddesiyle ilgili %'likler ışığında yorumlanmıştır.Araştırma sonunda ebeveynleri boşanmış ergenlerden;

- Kız öğrencilerinin % 80'i , erkek öğrencilerin % 59 'u toplum karşısında rahatça konuşamayacağımi.

- Kızların % 50 ' si , erkeklerin % 43 kendisini yalnız hissediyor .*
- Kızların % 50'si ,erkeklerin % 40'ı yanında kalmadığı ebeveynini hiç görmüyor.*
- Kızlarının %48 'i ,erkeklerin % 53 'ü anne – babasıyla ilgili problemlerde kendini suçlu hissetmektedir.*
- Kızların % 17 'si ,erkeklerin % 41'i ailesiyle olumlu vakit geçirme alışkanlığını kaybettiğini düşünüyor.*
- Kızların % 45'i,erkeklerin %38 'i olumsuz yönlerini sıklıkla dile getirdiklerini belirtiyorlar .*
- Kızların %63 'ü , erkeklerin % 50 'si ilgilendikleri konuda bile odaklanamadıkları belirtilmektedir.*
- Kızların %52'si,ekeklerin %40'ı öfkesini kontrol edemiyor.*
- Kızların % 58'si ,erkeklerin % 45 'i fikirlerine annelerinin daha çok önem verdiğini belirtiyor.*
- Ailesi boşanma sonucu ayrılmış öğrencilerin %1'i Fen Lisesinde, %7 'si Sosyal bilimler Lisesinde , %22'si Anadolu Liselerinde , %70'i Meslek Liselerindedir.*
- Araştırma,gözlem ve görüşme sonuçlarından en önemlileri ;*
- Ergenlerinin özgüven duygularını azaltan temel nedenlerinden biri boşanmanın kendisi değil ebeveynlerinin olumsuz tutumlarıdır.*

- *Ayrılmalar ergende tranva durumuna getirilmektedir, 10 yıl ve daha fazla zaman geçmesine rağmen çocuklar bu olayın altında ezilmektedir.*

ANAHTAR KELİMELEER: *Aile, Ergenlik, Özgüven, Boşanma, Ortaöğretim Kurumları Öğrencileri*

PROJENİN ADI:

Ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış ortaöğretim öğrencilerinde özgüven duygusunun incelenmesi: Antalya ili örneği

PROJENİN AMACI:

Bu proje ortaöğretim kurumlarında okuyan ve ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış öğrencilerin özgüven duygusunun gelişimini ve hayat kalitelerini tespit etmeyi ve ebeveynlerin boşanma evresindeki tutumlarının değişmesi ile özgüven duygusunun ve hayat kalitesinin artıp artmayacağını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

PROJENİN HİPOTEZİ:

Ergenlik dönemini yaşayan ortaöğretim kurumlarındaki ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış öğrencilerin özgüven duygusu yeterince gelişmemiştir. Bu durum,

- 1.Hayat kalitelerini düşürmektedir.
- 2.Hayatta başarılı olmalarını zorlaştırmaktadır.

Bu doğrultuda;

Boşanma durumundaki ebeveynlerin tutumlarında olumlu yönde değişiklik meydana gelirse ergenlerin özgüven problemleri en aza indirgenebilir.

PROJENİN YÖNTEMİ:

Araştırma, kaynak araştırması, gözlem ve tarama modelindedir. Kaynak araştırmasında daha çok Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi kaynakları taranmıştır. Alan araştırması evreni 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Antalya merkezde bulunan farklı türdeki okullarda okuyan 15.000-17.000 öğrenci oluşturmaktadır. Bu liselerde tesadüfi örnekleme yoluyla 982 lise öğrencisine yirmi bir sorudan oluşan bir anket sınıf ortamında uygulanmıştır. Sonuçları elle değerlendirilmiş %'likler biçiminde belirtilmiştir. Araştırmada kullanılan doğal gözlem tekniğiyle (5 kız 5 erkek) 10 kişilik ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış öğrenci grubu ile ebeveynleri ayrılmamış (5 kız 5 erkek) ikinci 10 kişilik toplam yirmi öğrenciye filmler izletilmiştir. Altı haftaya yayılan gözlemlerde öğrencilere farklı türlerde filmler izletilerek tepkileri ölçülmüştür. Filmlerin üç tanesi konuyla ilgili, dram türü diğer üçü de tesadüfi seçilmiştir. Tesadüfi seçilen filmlerle öğrencilerin moral bulmaları sağlanarak gözlemin devam etmesi sağlanmıştır. Görüşme tekniği ile Antalya Adalet Sarayı Aile Mahkemesinde Pedagog ve aile ve yetişkin danışmanı Fatih FİDAN ve psikolog Ertan ÇAICIOĞLU ile görüşme yapılarak bilgi edinilmiştir. Ayrıca ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış bir öğrenci ile özel olarak röportaj yapılmıştır.

Boşanmanın Ergenlerin Özgüven Duygusu Üzerine Etkileri

Özgüven duygusu aniden oluşan bir duygu değildir. Ergenliğe girmiş bir çocuk giyimini, kuşamını, ödevini kendisi yapabilir, arkadaşları arasında sosyal olabilir. Yani özgüven duygusu yeterince gelişmiştir. Anne babanın boşanması bu durumdaki bir ergenin özgüven duygusunu birden bire yok edemez. Çünkü özgüven zamanla oluştuğu gibi zamanla kaybedilir. Ancak bu durum anne ve babanın tutumuna da bağlıdır. Özgüven buna bağlı olarak artabilir de azalabilir de. Ebeveynin birinin gitmesiyle ergenin sorumluluk duygusu artar ve kendi ayakları üstünde durur. Bu özgüveni artırabilir. Ancak bu durum ebeveynlerin olumsuz tutumları yüzünden engellenebilir.

Özgüveni azaltan unsurların en önemli ikisi toplumsal bakış ve ebeveyn tutumlarıdır. Özellikle toplumun boşanmaya, boşanmış ailelere ve çocuklarına bakış açısı oldukça farklıdır. Bu ergenin özgüvenini zedeler. Ailesi boşandığı için kendini diğerlerinden eksik ve farklı hissedebilir. Alay edileceğini ve küçük görüleceğini düşünebilir. Bu durumda çocuğun boşanmaya bakışı değişir ve kendini kötü hisseder.¹

Ayrıca çocuklar ailesi boşandıktan sonra ortada kalmış ve terk edilmiş gibi hissedebilirler. Bu duygu onlara güvensizlik verir. Anne ve babanın ayrı olması, eski aile ortamının olmaması ergen için alışılması zor bir dönemdir. Ebeveynin birinin her zaman yanında olamaması eksik hissetmesine neden olabilir. Özellikle erkek çocuklarda babanın yanında olmaması büyük bir sorundur. Kendine model olarak alabileceği birini bulamayan çocuk kimliğini oluşturmakta sıkıntı çeker ve özgüveninin gelişimi yetersiz kalır. Ergenlik dönemindeki çocuklar ebeveynlerinin desteğini fazlasıyla hissetmek isterler. Ancak boşanma bu durumu bir miktar kısıtlar. Özellikle yanında kalmadığı ebeveyn hiç görülüyorsa ergen için kapatılması zor bir problem haline gelir. Annesinin ya da babasının desteğini hissedemeyen bir ergen kendini güvende hissedemez. Çünkü annesinin veya babasının bir sorununda ya da herhangi bir ihtiyacı olduğu konuda yanında olamayacağını düşünür. Bu düşüncede ergenin özgüveninin azalmasına neden olur.

Boşanma durumunda aile çocukların ihtiyaçlarına kör ve sağırdır. Bu durum ergenlik dönemindeki bir çocuk için ilgilenilmediğinden dolayı sevilmediği ve istenmediği duygusuna kapılabilir. Zaten boşanma durumunda anne ve babanın birbirini istemediğini gören ergen kendisinin de istenilmediğini düşünebilir. Böyle olduğu zaman ergen kendisine kızar, kendisini sevmez ve istenilmediği için kötü biri olduğunu düşünür. Bu da özgüven üzerinde olumsuz olarak etki gösterebilir.

¹ Psikolog, Aile ve Yetişkin Danışmanı, Adli Bilirkişi Ertan Çakıcıoğlu ile yapılan görüşmeden

Ailesinin boşanmasından sonra özgüven sorunları yaşayan ergenler ilerideki hayatlarında da sıkıntı çekerler. Çünkü özgüven bir birey için oldukça önemli bir duygudur. Özellikle ailevi sorunlardan dolayı özgüveni zedelenmiş bireyler hayatlarında bunun olumsuz etkilerini sık sık görürler. Hayatta başarılı olma durumları daha düşüktür ve buna bağlı olarak yaşam kaliteleri de düşer.

Yeniden Evlilik ve Üvey Anne-Baba

Aile kutsal bir kurumdur. O kutsal ortamı tekrar oluşturmaya yönelik olumlu ve sağlıklı kişilerle evlilik çocuk açısından da ebeveyn açısından da iyi olabilir. Bunun için yeniden evlenilen kişiyle çocuğun uyumu yakalayabilmesi oldukça önemlidir. Evlenmeden önce evlenilecek kişi ve çocuk arasında bir bağ kurulması gerekir. Öncelikle tanıştırılıp yakınlık kurulması sağlanmalı. Bundan sonra eğer çocuk ve kişi arasında iyi bir iletişim olursa çocuğa evlenileceği söylenmelidir. Yeniden evliliklerin ya da üvey anne babaların her zaman kötü olma gibi bir durumu yoktur.

Ancak bazı evlilikler diğer eşten intikam almak için ya da çocuğun haberi olmadan yapılabilir. Böyle bir evlilikte sevgi yine ön planda olmadığı için soğuk ve sevgisiz bir ortam oluşur. Yani çocuk yine sevgisiz bir ortamda kalarak mağdur olur. Ya da üvey anne ve babanın çocuğa karşı tutumları yanlış olabilir. Bu yanlış tutumlar çocuğun yeni aile ortamını da sevmemesini ve mutlu olamamasına neden olur.

Boşanma Durumunda Ebeveynin Yapması Gerekenler

Boşanmayı bir trafik kazası olarak düşünebiliriz. Bu trafik kazası ne kadar az hasarla atlatılabilirse o kadar iyidir. Çocuk zaten bu trafik kazasına şahit oluyor. Çocuğun bu olayı en az hasarla atlatılması ebeveynlerin elinde olan bir durumdur.

Çocuklar zaten kötü giden evliliği fark ederek bunun böyle sürmeyeceğini anlarlar. Ancak ebeveynler bu durumu en kötü noktaya getirmemelilerdir. Boşanma durumuna çocuğu hazırlamalıdır. Karı-koca olarak uyuşmadıklarını, bazı konularda tartıştıklarını çocuklara anlatmalıdırlar. Boşanmak istediklerini çocuklara söylemelilerdir. Bunu söylerken boşandıktan sonra çocuklara neler olacağını da anlatmalıdırlar. Çocuk kimin yanında kalacak, diğer ebeveynini ne zaman görebilecek, kim harçlığını verecek, kim okula götürececek, yemesini, içmesini, giyimini, kuşamını kim sağlayacak? Bunların hepsi çocuğun kafasındaki soru işaretleridir. Anne babaların bu soru işaretlerini netleştirmeleri gerekmektedir.

Özellikle çekişmeli geçen boşanmalarda çocuk yönlendirilmeye çalışılmamalıdır. Eğer çocuk kendi kararlarını verebilecek yaştaysa kararlarına saygı duyulmalıdır. Çocuğa aralarındaki çekişmeler yansıtılmamalıdır.

Çocuğa asıl yansıtılması gereken durum ebeveynlerin karı koca olarak boşandıklarıdır. Anne baba olarak boşanmadıklarını, annelik ve babalık görevlerini hala

yerine getirmeye devam edeceklerini çocuklara anlatmalıdırlar. Çocuğun ortada bırakılmayacağı, anne ve babasının her zaman yanında olmaya devam edileceği çocuğa hissettirilmelidir.

Boşanma çocuğun gözünde normalleştirilmelidir. Çocuk bazı anne babaların da boşanabileceğini kavramalıdır. Boşanmanın kötü, utanılması ya da saklanması gereken bir şey olmadığını bilmelidir.

En önemlisi ebeveynler aralarına çocuğu sokmamalı ve bu durumdan çocuğu olabildiğince uzak tutmalıdırlar. Nasıl ki evlilik saygı ve sevgiyle başlıyorsa o şekilde bitirilmeye çalışılmalıdır.

Evlilik Okullarının Hedefleri

- 1.Okulun temel amacı genel olarak ailenin milli, manevi ve toplumsal açıdan önemini evli ve yeni evlenecek çiftlere anlatıp gelecekte doğabilecek problemlere engel olma.
- 2.Mevcut olan ailevi problemlere de danışmanlık yaparak çözüm yolu üretebilme.
- 3.Çocuk eğitimi konusunda ebeveyn bilincini artırma.
- 4.Bir ailenin kurulmasının temel sebepleri çiftlerin mutluluğu olduğu gibi vatan ve millet sevgisiyle dolu bireyler yetiştirmektir.
- 5.Suçta bulaşmış çocukların ortak özelliği ilgisiz anne baba tutumu sergilendiği veya parçalanmış ailelerden gelmesidir. Yapılan araştırmalar zararlı alışkanlıkların mutsuz ebeveynlerde ve çocuklarında, sağlıklı aile yapısına sahip çiftlere nazaran daha çok olduğunu ortaya koymuştur.
- 6.Aile ile yapılan çalışmaların o milletin sıhhatiyle doğrudan alakası vardır. Aile içi çatışmalar sadece aile fertlerini mutsuz etmekle kalmaz aynı zamanda milletimizin gözbebeği olan neslin yetişmesine de mani olur.
- 7.Yapılacak eğitimle bir milleti oluşturan bütün ünitelere sağlıktan, adalet teşkilatına kadar doğrudan fayda sağlamayı amaçlamaktadır.
- 8.Şuurlu bir aile yapısının oluşması.
- 9.Eşler arasındaki iletişimi artırma.
- 10.İnsanlarda var olan kaygı düzeyini azaltarak stresin önüne geçme ve aile içi şiddetin önüne geçme.
- 11.Mutlu ve huzurlu bir aile oluşturma.²

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

1.Ankete katılan öğrenciler 14-18 yaş grubu arasındadır. Bu yaş grubu ergenlik dönemi içinde değerlendirilmektedir.

² www.evlielikokulu.zirve.edu.tr

- 2.Ebeveynleri boşanma sonucu ayrılmış öğrencilerin okul hayatlarında başarı düzeylerinin düşük olduğu ve önemli çoğunluğunun meslek liselerinde okudukları görülmüştür.
- 3.Ailede daha çok destek alınan ve anlayışlı görülen kişi anne olarak görülmektedir. Bunun sebebinin ise boşanma sonucunda çocukların daha çok anneye kalması ve babası ile iletişiminin zayıflaması olduğunu söylemek mümkündür
- 4.Öğrencilerin büyük bölümü yanında kalmadığı ebeveynini hiç görmediğini söylemişlerdir. Bu doğrultuda, boşanmanın sadece eşler arasında değil, ebeveyn ve çocuk arasında da gerçekleştiği görülmektedir..
- 5.Öğrencilerin neredeyse tamamı bir toplum karşısında konuşamayacağını belirtmiştir. Boşanmanın ergenlerin özgüven sorunu yaşamasında büyük bir rol oynadığı görülmektedir.
- 6.Öğrenciler anne ve babalarıyla ilgili problemlerde kendilerini suçlu hissetmektedirler.
- 7.Öğrencilerin neredeyse tamamı öfkesini kontrol edemediklerini ya da kısmen kontrol edemediklerini belirtmişlerdir.
- 8.Öğrencilerin çoğu terk edildiklerini ve yalnız kaldıklarını hissetmektedirler. Boşanma ergenlerin ailesinin desteğini yitirdiklerini ve yanında olmadıklarını hissetmelerine sebep olmaktadır.
- 9.Öğrenciler olumsuz yönlerini oldukça sık dile getirmektedirler. Öğrencilerin kendilerine olan güvenleri azdır.
- 10.Ebeveynleri boşanmış erkek çocuklarının aile ile vakit geçirme alışkanlığını yitirdiklerini düşündükleri görülmüştür. Ancak kızlarda bu durum erkekler kadar fazla değildir.
- 11.Ebeveynleri boşanmış ergenlerin diğerlerine göre bir konuya odaklanmada daha fazla zorlandıkları görülmektedir.
- 12.. Ergenleri asıl etkileyen durumun boşanma değil, boşanma evresinde ebeveynlerin takındıkları davranışların olduğunu söylemek mümkündür.
- 13.Ebeveynlerin tutumlarının olumlu yönde gelişmesi ile ergenlerin psikolojik sorunlarının daha az olacağı söylenebilir.
- 14.Boşanmanın ergenlerin özgüven duygusunu doğrudan olumsuz etkilemekle birlikte ergenlerin özgüven eksikliğinin gelecekteki hayat kalitelerini ve başarılarını da olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür.
- 15.Yapılan kaynak taramalarında, ebeveynleri boşanmış ergenlerin özgüven sorunu yaşamalarının diğer bir sebebinin toplumsal baskı olduğu görülmüştür.
- 16.Toplumsal değerlerin ve geleneklerin kaybolduğu bölgelerde boşanma olaylarının daha fazla görüldüğü ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli örneği Antalya'dır.

17.Sistematik gözlem uygulamasında ebeveynleri boşanmış ergenler duygusal olarak çok daha hassas ve kırılgan yapıda oldukları ve duygusal olarak daha fazla tepki verdikleri görülmüştür.

18.Ebeveynlerin boşanma evresindeki bilinçsiz, saldırgan ve olumsuz tutumlarının yerini daha ılımlı ve sakin tutumların alması boşanma evresinin daha kolay atlattılmasını ve ergenlerin boşanma olayından daha az etkilenmesini sağlayacağı sonucu ortaya çıkmıştır.

ÖNERİLER

Antalya ili örneğinde boşanma olaylarını azaltmak veya sağlıklı bir biçimde çocukların en az hasarla boşanmayı sağlamak için öncelikle eşlerin bilinçlendirilmeleri şarttır. Bu durum Türkiye için de genellenebilir. Eşler evliliği tanıyarak evlenirse evliliği daha mutlu ve kolay yürütebilirler. Bunun için evlilik okulları yaygınlaştırılmalı ve kişiler teşvik edilmelidir. Evlilik okullarındaki eğitimler ile kişiler hem anne-baba hem de eşlik görevini daha kolay üstlenebilirler. Evlilik okulları özellikle üniversitelerde kurularak insanların daha fazla güvenerek gelmeleri sağlanabilir. Ayrıca her ailenin hekimi olduğu gibi terapisti de olmalıdır. Ailelerin karşılaştıkları problemleri anlatabilecekleri ve problemler karşısında destek alabilecekleri profesyonel bir yardım olması gerekmektedir. Ancak özel kuruluşlarda yapılan görüşmeler oldukça pahalıdır. Herkes buralardan faydalanamamaktadır. Devlet hastanelerinde yapılan görüşmeler ise oldukça kısa ve yetersizdir. Devletin bu konuda insanlara daha fazla destek olacak uygulamalar yapması gerekir.

KAYNAKÇA

- 1.Özgüven, İbrahim Ethem, Ailede İletişim ve Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara, 2001
- 2.Aslantürk, Zeki, Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001
- 3.Tezen, Mahmut, Çocuk Psikolojisi, Kök Yayınları, Ankara, 2005
- 4.Canatan, Kadir, Aile Sosyolojisi, Pınar Yayınları, İstanbul, 2013
- 5.www.alasayvan.com.tr
- 6.Özdaşık, Mustafa, Halkla İlişkiler ve İletişim, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012
- 7.Uzm. Psk. Nurgül Yılmaz, Aile İçi İletişim ve Sağlıklı Yaşam Önerileri
- 8.Çakıroğlu, Kemal, Aile İçi İletişim ve Sosyal Sağlık, Nobel Tıp Kitabevi, Ankara, 2009
- 9.Yörükoğlu, Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998
- 10.Yavuzer, Haluk, Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi, Remzi Yayınevi, İstanbul, 2007
- 11.Koç, Mustafa, Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 17, 2004
- 12.Bilgin, Mehmet, Gelişim Psikolojisi, Pegem Akademi Yayınevi, Ankara, 2013
- 13.Vefa Lisesi Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi Bilgilendirme Notu
- 14.Gander, Marry J., Çocuk ve Ergen Gelişimi, Türkçesi: Bekir Onur, İmge Yayınları, Ankara, 2007
- 15.Türkiye İstatistik Kurumu (www.tuik.com.tr)
- 16.Uzm. Psk. Nihal Apartarlı, Özgüven Nedir, Nasıl Gelişir?
- 17.Karbekiroğlu, Koray, Özgüven ve Kendilik Değeri Gelişimi
- 18.Anabilim Eğitim Kurumları, Özgüven Gelişiminde Ailenin Rolü, 2010
- 19.Altun, Dursun Ali, Çocuk ve Aile Ruhsal Hayat Rehberi, Ankara, 2007
- 20.Çakın, Akın, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007
- 21.Akipek Öcal, Şebnem, Medeni Hukuk-I, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011
- 22.www.aa.com.tr (Anadolu Ajansı)
- 23.Tezen, Mahmut, Çocuk Sosyolojisi, Kök Yayınları, Ankara, 2005
- 24.Uzm. Psk. Yaprak Veziroğlu, Boşanmış Anne Babanın Çocuğu Olmak
- 25.www.e-dadi.com.tr
- 26.www.yıldırım.bel.tr

ERGENLERDE KIRDAN KENTE PROSOSYAL DAVRANIŞ EĞİLİMİNİN İNCELENMESİ

Özden YALIM (11/A)
Elif İrem TÜRKKAN (11/A)

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ergenlerin prososyal davranış eğilimlerini yerleşim yeri, cinsiyet, ekonomik durum, arkadaş grubu açısından incelemesidir. Bu araştırma genel tarama modelindedir. Araştırmanın evrenini, kent yerleşimi olarak Antalya, kır yerleşimi olarak Korkuteli ve Serik ilçelerinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında resmi liselere devam eden 9., 10. ve 11. sınıf öğrencileri olan toplam 422 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada prososyal davranış eğilimi puanlarını belirlemek için “Prososyal Davranış Eğilimi Ölçeği” ve öğrencilerin cinsiyet, yerleşim yeri, ekonomik durum ve arkadaş grubu bilgilerini öğrenmek amacıyla araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Verilerin analizinde t testi ve varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ergenlerde prososyal davranış eğilimi özgeçelik alt boyutuyla kırdan kente anlamlı bir farklılaşma vardır. Araştırma bulgularına göre prososyal davranış eğilimi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Araştırma bulgularına göre arkadaş grubuna sahip olma durumu kent yerleşimindeki ergenlerde itaatkâr prososyal davranış açısından anlamlı bir farklılık gösterirken, kır yerleşiminde prososyal davranışlarla arkadaş grubu olma durumu arasında farklılık göstermemiştir. Araştırma bulgularına göre prososyal davranış eğilimi ekonomik duruma göre farklılık göstermemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Prososyal Davranış, Kır, Kent, Ergen*

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca mutluluğun tanımını ve mutluluğa ulaşmanın yollarını aramışlardır. Bu ihtiyacı karşılamak için çok çeşitli tatmin yolları bulunmuş ve seçilen yola göre kısa veya uzun süreli iyi hissetme sağlanabilmiş.

Bireylerin sadece kendilerini mutlu etmenin birincil yaşam hedefi yapılması, başkalarını umursamamayı doğurmuştur. Bu durum, kişilerin kendilerine öz-saygı duymasının ötesinde, bencilleşmeye neden olmuştur. Narsistleşen bireylerin, kendinden başkasının ihtiyaçlarını görmezden geldiği için diğer kişiler ile sağlıklı iletişim kurması da beklenmemektedir (Twenge, 2009, s.97). Önceki dönemler ile karşılaştırıldığında ise sosyal ilişkileri zayıflayarak menfaat çerçevesinde ilerleyen ve gittikçe yalnızlaşan bir toplum oluşmuştur.

Modern dünyada bu tabloya bir de materyalizm ile gelen aşırı tüketim arzuları eklenmiştir. Kişiler maddi hazlarla ne derece tatmin olurlarsa o derece de mutlu olunacağını düşünmektedirler. Maddi hazları elde etmek amacıyla bireylerin ne yolla olursa olsun istedikleri her şeyi yapmalarının doğru olduğu söylenmiş ve ihtiyacın ötesinde tüketime yönelme görülmüştür(Twenge, 2009, s.140).Ne var ki “ben” merkezli bu tatmin yolunun kişileri ne derece mutlu ettiği tartışılmalıdır.

Mutluluğu fiziksel tatmin duymak olarak algılamak, psikolojik doyum sağlayacak içsel tatmin unsurların görmezden gelinmesine neden olmaktadır. Mutluluğu kişisel gelişim, yakın ilişkiler, toplumsal yardım gibi bireyin yaşamına içsel anlam veren eylemlerde aramak da ‘doğal olarak’ tatmin edebilir.

Ben-nesli bireylerinin tutkularını kendileri yerine daha yapıcı yönlere çevrilmesinin bencillik ve doyumсуzлuktan kurtulmak için önemli olduğu gösterilmiştir. Twenge (2009), ben-nesli gençlerine bireysel hedeflerine odaklanmasının yanı sıra; gönüllü projeler, üniversite veya iş kurma gibi farklı alanlara yönelenmeyi tavsiye etmiştir (s.144). Özellikle gençlerin yaşadıkları yalnızlık ve sıkıntıdan kurtulması için diğerlerine katkıda bulunacağı etkinliklere zaman ayırmasının ‘yaşamdaki anlamı görmelerine yardımcı olmak ve yakın ilişkiler kurmak’ için çok değerli olduğu söylenmektedir (Twenge, 2009, s.332).

Prososyal davranışlarla ilgili tanımlar şu şekildedir:

• Dennis W. Organ, prososyal davranışı, “rolün ya da iş tanımının gerektirmediği ve çalışanın örgütle sözleşmesinde açıkça belirlenmemiş, bireysel seçime bağlı olan ve uygulanmadığında herhangi bir ceza gerektirmeyen davranış” olarak tanımlar (Yeşiltaş v.d., 2011:171-189).(Akt: Yeşiltaş ve ark., 2011)

• Carlo ve diğerlerine (2003:108) göre ise, “başka bir insanın ya da bir grup insanın yararına olabilecek, kişinin baskı altında olmadan ve kendi isteğiyle sergilediği davranışlar” olarak tanımlanmıştır. (Akt: Yıldız ve ark. 2012)

- Eisenberg (1986) prososyal davranışı "başkasına yarar sağlama niyetindeki gönüllü davranış" olarak tanımlamaktadır.(Akt:Mutafçılar,2009)

Prososyal eğilimler ölçeğinde, olumlu sosyal davranışlar, altı şekilde değerlendirilmektedir (Yıldız v.d., 2012:215-233).

• Kamusal; Diğer bireylerin fark edebileceği şekilde yapılan, başkalarına faydalı olacak istekli davranış eğilimi, Örneğin, “insanlar beni izliyorken diğerlerine en iyi yardımı yapabilirim”.

• Gizli; Başkalarının bilgisi olmaksızın, diğerlerine yardım etme eğilimi, Örneğin, “diğerlerinin bilgisi olmaksızın onlara yardım etmenin en iyi davranış olduğunu düşünürüm”.

• Acil; Sıkıntı ve kriz durumlarında, diğer bireylere yardım etme eğilimi, Örneğin, “gerçekten kriz veya ihtiyaç içinde olan insanlara yardım etme eğilimindeyim”.

• Duygusal; Duygusallığı anımsatan durumlar altında yapılan, başkalarına yarar sağlayacak istekli davranış eğilimi, Örneğin, “durumun oldukça duygusal olduğu zamanlarda diğerlerine en iyi yardımı ederim”

• İtaatkar; Kendisinden istenildiği zaman başkalarına yardımcı olma davranışı, . Örneğin, “insanlar kendilerine yardım etmemi istediklerinde hiç tereddüt etmem”.

• Özgecil; Açık bir ödülün alınmadığı zaman diğerlerine yardım etme davranışıdır. Örneğin, “yardım etme davranışından herhangi bir şey alacağımı düşünmesem bile sık sık yardım ederim”

(Akt: İpek,2014).

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ergenlerde prososyal davranış eğilimlerinin çeşitli değişkenler (yerleşim yeri, cinsiyet, arkadaş grubu, ekonomik durum) açısından karşılaştırmalı olarak incelenmesidir. Bu genel amaca ulaşmak için cevap aranacak sorular şunlardır:

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modelinde olup belirli demografik değişkenler (yerleşim yeri, cinsiyet, ekonomik durum, arkadaş grubuna sahip olma durumu) arasındaki birlikte değişimin derecesi ortaya konulmuştur.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, kent yerleşimi olarak Antalya, kırsal yerleşimi olarak Korkuteli ve Serik ilçelerinde 2014-2015 eğitim öğretim yılında resmi liselere devam eden 9.,10. ve 11. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın örnekleme yöntemi kolayda örneklemedir ve ulaşılabilen 422 kişi üzerinde yapılmıştır.

Tablo 1.Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Öğrenci Sayısı	Yüzdesi
Kır	197	%46,7
Kent	225	%53,3
Toplam	422	%100

Tablo 2.Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Sınıf	Öğrenci Sayısı	Yüzdesi
9.Sınıf	138	%32,7
10. Sınıf	161	%38,2
11. Sınıf	123	%29,1
Toplam	422	%100

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği

Prososyal davranışları ölçmek amacıyla Carlo ve Randall (2002) tarafından ilk olarak üniversite öğrencileri için 23 madde olarak geliştirilen bu ölçek daha sonra genç ergenlerde de kullanılması için gözden geçirilerek iki maddenin daha eklenmesiyle 25 maddeye çıkarılmıştır. Kumru (2004) çalışmasında ölçeğin 23 maddelik formunu kullanmıştır. Her bir madde 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendirilmiştir. Bu ölçme aracı 6 alt ölçekten oluşmaktadır. Ergenlik döneminin başında ve ortasında olan gençlerle yapılan çalışmadan elde edilen Cronbach Alfa katsayıları her iki yaş grubunda sırasıyla kamusal alt ölçeği için .76-.86, duygusal alt ölçeği için .86-.82, özgeci alt ölçeği için .59-.80, itaatkar alt ölçeği için, .80-.75, gizli alt ölçeği için .76-.84 ve acil durumlardaki prososyal davranış alt ölçeği için .71 ve.75 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Toplamda 477 öğrenciye ulaşılmıştır. Değerlendirmenin ilk aşamasında Prososyal Davranış Eğilimi Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formundaki veriler bilgisayar ortamında sınıflandırılmış, tutarsız ve gelişigüzel doldurulmuş olduğu tespit edilen 55 öğrenci örneklemden çıkarılmıştır. Demografik tabloda 422 öğrencinin dağılımı görülmektedir.

Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; yerleşim yeri, cinsiyet, ekonomik durum, arkadaş grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmanın bağımlı değişkeni ise Prososyal Davranış Eğitimi'dir. Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki

etkilerini ortaya koyacak şekilde ele alınmıştır. Her iki ölçekten elde edilen puan dağılımları ve diğer bağımsız değişkenler bilgisayara kodlanarak girilmiştir. Kodlama işleminden sonra verilerin analizi için SPSS 18.00 paket programı kullanılmıştır.

BULGULAR

Öğrencilerin demografik özelliklerine göre dağılımı gösterdikleri gösterilmiştir:

Tablo 3.Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Yüzdesi
Kız	245	%58
Erkek	177	%42
Toplam	422	%100

Tablo 4.Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin Ekonomik Duruma Göre Dağılımı

Ekonomik Durum	Öğrenci Sayısı	Yüzdesi
İyi	121	%28,7
Orta	286	%67,8
Kötü	15	%3,6
Toplam	422	%100

Tablo 5.Araştırma Kapsamındaki Öğrencilerin Belirli Bir Arkadaş Grubu Olma Durumuna Göre Dağılımı

Arkadaş Grubu	Öğrenci Sayısı	Yüzdesi
Var	391	%92,7
Yok	31	%7,3
Toplam	422	%100

1.Prososyal Davranış Eğiliminin Alt boyutları Yerleşim Yeri Değişkenine İlişkin Bulgular

Ergenlerin prososyal davranış eğilimi puan ortalamalarının yerleşim yerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla t testi yapılmıştır.

Tablo 6. Ergenlerde Yerleşim Yerine Göre Prososyal Davranış Eğilimi Ölçek Puanlarına İlişkin t testi Sonucu

Alt Boyutları	Yerleşim Yeri	N	\bar{x}	S	T	p
Kamusal	Kent	25	2,05	928	37,4	,6
	Kır	1	2,01	927	62	
		97				
Duyusal	Kent	25	2,66	885	-	,8
	Kır	1	3,67	922	170	65
		97				
Özgeci	Kent	25	2,58	880	256	,0
	Kır	1	2,38	907	25	
		97				
Acil	Kent	25	2,25	868	1077	,2
	Kır	1	3,25	963	82	
		97				
İtaatkar	Kent	25	2,83	995	-	,4
	Kır	1	3,90	986	734	64
		97				
Gizli	Kent	25	2,62	899	-	,4
	Kır	1	3,69	982	747	56
		97				

Tablo 6 İncelendiğinde yerleşim yerine göre prososyal davranış eğiliminin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık gösteren sadece özgeciler alt boyutu olduğu görülmektedir.

2. Prososyal Davranış Eğilimi Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 7. *Prososyal Davranış Eğilimi Cinsiyete Göre Farklılaşmakta Mıdır?*

	Cinsiyet	n	\bar{x}	Ss	t	p
Prososyal Davranış Eğilimi		24	3,220	,5634		
	Kız	4	8	0	2,06	,04
	Erkek	17	3,103	,5981	1	0
		6	0	3		

Tablo 7 incelendiğinde kız öğrencilerin prososyal davranış eğilimi ortalamaları 3, 2208 iken, erkek öğrencilerin ise puan ortalamalarının 3,1030 olduğu görülmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın anlamlılığını kontrol etmek amacıyla t testi yapılmıştır.

3. Prososyal Davranış Eğiliminin Altı Alt Boyutu Kent ve Kır Yerleşimindeki Ergenlerin Arkadaş Grubuna Sahip Olma Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 8. *Kent Yerleşiminde Prososyal Davranış Eğilimi Arkadaş Grubuna Sahip Olma Durumuna Göre Farklılaşmakta Mıdır?*

	Arkadaş Grubu	n	\bar{x}	Ss	t	P
Kamusal	Var	208	2,08	,939		
	Yok	17	1,76	,737	1,332	,184
Duygusal	Var	208	3,68	,878		
	Yok	17	3,43	,971	1,126	,261
Özgeci	Var	208	2,60	,891		
	Yok	17	2,33	,721	1,228	,221
Acil	Var	208	3,37	,875		
	Yok	17	3,12	,772	1,139	,256
İtaatkâr	Var	208	3,87	,987		
	Yok	17	3,29	1,001	2,318	,021

Tablo 9. Kır Yerleşiminde Prososyal Davranış Eğilimi Arkadaş Grubuna Sahip Olma Durumuna Göre Farklaşmakta Mıdır?

	Arkadaş Grubu	n	\bar{x}	Ss	t	P																																																															
Kamusal	Var	183	2,04	,938	1,518	,131																																																															
	Yok	13	1,63	,719			Duygusal	Var	183	3,70	,879	1,781	,076	Yok	13	3,23	1,333	Özgeci	Var	183	2,39	,905	,496	,660	Yok	13	2,26	,991	Acil	Var	183	3,27	,959	,987	,325	Yok	13	3,00	1,054	İtaatkâr	Var	183	3,91	1,063	,829	,408	Yok	13	3,65	1,405	Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734	Yok	13	3,60	1,270	Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok
Duygusal	Var	183	3,70	,879	1,781	,076																																																															
	Yok	13	3,23	1,333			Özgeci	Var	183	2,39	,905	,496	,660	Yok	13	2,26	,991	Acil	Var	183	3,27	,959	,987	,325	Yok	13	3,00	1,054	İtaatkâr	Var	183	3,91	1,063	,829	,408	Yok	13	3,65	1,405	Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734	Yok	13	3,60	1,270	Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok	17	3,73	,735								
Özgeci	Var	183	2,39	,905	,496	,660																																																															
	Yok	13	2,26	,991			Acil	Var	183	3,27	,959	,987	,325	Yok	13	3,00	1,054	İtaatkâr	Var	183	3,91	1,063	,829	,408	Yok	13	3,65	1,405	Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734	Yok	13	3,60	1,270	Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok	17	3,73	,735																			
Acil	Var	183	3,27	,959	,987	,325																																																															
	Yok	13	3,00	1,054			İtaatkâr	Var	183	3,91	1,063	,829	,408	Yok	13	3,65	1,405	Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734	Yok	13	3,60	1,270	Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok	17	3,73	,735																														
İtaatkâr	Var	183	3,91	1,063	,829	,408																																																															
	Yok	13	3,65	1,405			Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734	Yok	13	3,60	1,270	Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok	17	3,73	,735																																									
Gizli	Var	183	3,70	,964	,340	,734																																																															
	Yok	13	3,60	1,270			Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616	Yok	17	3,73	,735																																																				
Gizli	Var	208	3,62	,912	-,502	,616																																																															
	Yok	17	3,73	,735																																																																	

Tablo 8. İncelendiğinde yapılan t testi analizi sonuçlarına göre ($p < ,05$) kent yerleşiminde belirli bir arkadaş grubuna sahip olan öğrenciler, olmayanlara göre daha fazla itaatkâr prososyal davranış eğilimi sergilemektedirler.

Tablo 9 İncelendiğinde yapılan t testi analizi sonuçlarına göre ($p < ,05$) kır yerleşiminde belirli bir arkadaş grubuna sahip olma durumu prososyal davranış eğilimi açısından anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

5. Prososyal Davranış Eğiliminin Altı Alt Boyutu Kır ve Kent Yerleşimindeki Ergenlerin Ekonomik Durum Değişkenine İlişkin Bulgular

Tablo 10. Kent Yerleşiminde Yaşayan Ergenlerin Ekonomik Duruma Göre

Prososyal Davranış Eğilimi Ölçek Puanlarına İlişkin n, X, Ss Değerleri

Ekonomik Durum		n	\bar{x}	Ss
Kamusal	İyi	68	2,08	,928
	Orta	152	2,05	,939
	Kötü	5	1,70	,542
Duygusal	İyi	68	3,60	,969
	Orta	152	3,71	,834
	Kötü	5	3,00	1,104
Özgeci	İyi	68	2,66	,888
	Orta	152	2,54	,881
	Kötü	5	2,64	,853
Acil	İyi	68	3,31	,996
	Orta	152	3,36	,800
	Kötü	5	3,33	1,202
İtaatkâr	İyi	68	3,63	,995
	Orta	152	3,91	,985
	Kötü	5	3,80	1,151
Gizli	İyi	68	3,52	,989
	Orta	152	3,67	,859
	Kötü	5	3,80	,860

Tablo 11. Kent Yerleşiminde Yaşayan Ergenlerin Ekonomik Duruma Göre Sosyol Davranış Eğilimi Ölçek Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		K.T	df	K.O	F	P
Kamusal	Grup Arası	,663	2	,331	,383	,682
	Grup İçi	192,036	222	,865		
	Toplam	192,699	224			

Tablo 11. Kent Yerleşiminde Yaşayan Ergenlerin Ekonomik Duruma Göre Prososyal Davranış Eğilimi Ölçek Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

		K.T	df	K.O	F	P
Kamusal	Grup Arası	,663	2	,331	,383	,682
	Grup İçi	192,036	222			
	Toplam	192,699	224			
Duygusal	Grup Arası	2,823	2	1,412	1,813	,166
	Grup İçi	172,809	222			
	Toplam	175,632	224			
Özgeci	Grup Arası	,629	2	,315	,404	,668
	Grup İçi	173,012	222			
	Toplam	173,642	224			
Acil	Grup Arası	,120	2	,060	,079	,924
	Grup İçi	168,719	222			
	Toplam	168,840	224			
İtaatkâr	Grup Arası	3,743	2	1,872	1,906	,151
	Grup İçi	217,997	222			
	Toplam	221,740	224			

Tablo 11 incelendiğinde ekonomik durum değişkenine göre PDE (Kamusal, duygusal, özgeci, acil, itaatkâr, gizli) puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin hesaplanan, F değerleri (,383, 1,813, ,404, 079, 1,906, ,734) .05 anlamlılık düzeyinde anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulguya göre kent yerleşiminde yaşayan ergenlerin PDE puanları ekonomik duruma göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

Tablo 12.Kır Yerleşiminde Yaşayan Ergenlerin Ekonomik Duruma Göre Prososyal Davranış Eğilimi Ölçek Puanlarına İlişkin n, X̄, Ss Değerleri

Sınıf Düzeyi		n	\bar{x}	Ss
Kamusal	İyi Yüksek	53	2,04	,983

	Orta	134	2,01	,916
	Kötü düşük	10	1,85	,835
Duygusal	İyi	53	3,72	,892
	Orta	134	3,67	,923
	Kötü	10	3,50	1,130
Özgeci	İyi	53	2,43	,986
	Orta	134	2,36	,896
	Kötü	10	2,46	,647
Acil	İyi	53	3,19	,928
	Orta	134	3,29	,979
	Kötü	10	3,13	,996
İtaatkâr	İyi	53	3,79	1,026
	Orta	134	3,97	1,074
	Kötü	10	3,55	1,517
Gizli	İyi	53	3,77	,916
	Orta	134	3,71	,981
	Kötü	10	3,10	1,227

Tablo 10. Grup Arası ve İçinde Yeterli ve Yetersiz Ekonomik Duruma Göre Prososyal						
Acil Durum	Grup	Ortalama	P	K.O	F	P
Kamusal	Grup Arası	2,137	2	1,249		
	Grup İçi	168,853	194	1,879	1,889	,846
	Toplam	170,990	196	1,935		
Duygusal	Grup Arası	3,327	2	2,014		
	Grup İçi	166,051	194	1,954	2,606	,739
	Toplam	169,378	196	2,014		
Özgeci	Grup Arası	,269	2	,315		
	Grup İçi	161,005	194	,830	,162	,850
	Toplam	161,274	196	,830		

Tablo 13 incelendiğinde ekonomik durum değişkenine göre PDE (Kamusal, duygusal, özgeci, acil, itaatkâr, gizli) puan ortalamalarının farklılaşp farklılaşmadığına ilişkin hesaplanan, F değerleri (,180, ,250, ,262, 272, 1,059, 2,006) .05 anlamlılık düzeyinde anlamlı fark bulunmamıştır. Bu bulguya göre kır yerleşiminde yaşayan ergenlerin PDE puanları ekonomik duruma göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

TARTIŞMA VE YORUM

1. Prososyal Davranış Eğiliminin Alt boyutları Kır ve Kent Yerleşimleri Arasında Anlamlı Bir Farklılık Gösteriyor Mu?

Özgeci Prososyal Davranış Eğilimi kır ve kent yerleşimine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş, kır yerleşimindeki öğrenciler kent yerleşimindeki öğrenciler arasında prososyal davranış eğilimi açısından fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani açık bir ödülün algılanmadığı zaman diğerlerine yardım etme davranışı kentte ve kırdaki farklılık göstermektedir.

2. Prososyal Davranış Eğilimi Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

Prososyal davranış eğiliminin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiş, kız ve erkek öğrencilerle erkek öğrenciler arasında prososyal davranış eğilimi açısından anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatüre bakıldığında çocuklar, ergenler ve yetişkinlerle yapılan pek çok araştırmada olumlu sosyal davranışlarda ki cinsiyet farklılıkları da sıklıkla incelenmiş ve genelde kızların erkeklerden daha fazla olumlu sosyal davranış sergileme eğiliminde oldukları bulunmuştur (Eisenberg, Miller, Shell, McNalley ve Shea, 1991; Lennon ve Eisenberg, 1987; Whiting ve Edwards, 1974) .

3. Prososyal Davranış Eğiliminin Altı Alt Boyutu Kent ve Kır Yerleşimindeki Ergenlerin Arkadaş Grubuna Sahip Olma Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular

Prososyal davranış eğiliminin altı alt boyutunun kır ve kent yerleşimine göre farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Kent yerleşiminde belirli bir arkadaş grubuna sahip olan öğrenciler, olmayanlara göre daha fazla itaatkâr prososyal davranış eğilimi sergilemektedirler. Yani kendisinden istenildiği zaman başkalarına yardımcı olma davranışının arkadaş grubunun olup olmamasına bağlı olarak değiştiği görülmüştür.

Kır yerleşiminde belirli bir arkadaş grubuna sahip olan öğrencilerle olmayanlar arasında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir.

Akran ilişkileri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ebeveynleriyle ve akranlarıyla iyi ilişkilere sahip ergenlerin olumsuz ilişkilere sahip ergenlere kıyasla daha az anti sosyal davranışlar sergiledikleri (Ma ve ark., 2000) ileri sürülmüştür. Akranlarla destekleyici bir ilişki içinde olmanın ise ergenlerin diğerlerine karşı olumlu sosyal davranış eğilimini arttırabileceği ve olumlu sosyal davranışın türüne göre farklılaştığı belirtilmektedir (Carlo ve ark., 1999a; Kumru ve ark. 2004).

4. Prososyal Davranış Eğiliminin Altı Alt Boyutu Kır ve Kent Yerleşimindeki Ergenlerin Ekonomik Durum Değişkenine İlişkin Bulgular

Araştırma sonuçları kır ve kent yerleşiminde ekonomik durum değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Prososyal davranış eğiliminin maddi olarak yardımın dışıdır çok kavramı içinde barındırmış olması bu yüzden ekonominin karşılıksız yardım davranışında etkisinin olmaması beklenen bir sonuçtur.

KAYNAKÇA

Aktaş, V.,& Güvenç, G. B. (2006). Kız ve Erkek Ergenlerde Saldırgan ve Olumlu Sosyal Davranışlar İle Yaş, İlişkisel Bağlam ve Kişiler Arası Duyarlılık Arasındaki İlişkiler. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 23(2), 233-264.

Ayten, A. (2009). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık Ve Empatinin Rolü* , Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalı, İstanbul

Bilgin, N. (1988). Sosyal Psikolojiye Giriş. İzmir: Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi(60), 555-576.

İpek, M. G. (2014). *Prososyal Davranışta Liderlik Tarzının Rolü: Milletvekili-Danışman İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Ankara

Kahraman, Ö. G. (2012). *Zihin Kuramına Dayalı Eğitim Programının 48-60 Aylık Çocukların Bilişsel Bakış Açısı Becerileri Ve Sosyosyal Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara

Karadağ, E.,&Mutafçılar, I. (2009). Sosyosyal Davranış Ekseninde Özgeciliğin Üzerine Teorik Bir Çözümleme. Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi(8), 41-69.

Kumru, A., Carlo, G., &Edwards, C. P. (2009). Olumlu Sosyal Davranışların İlişkisel, Kültürel, Bilişsel ve Duyuşsal Bazı Değişkenlerle İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 19(54), 109-128.

Mutafçılar, I. (2008) *Özgeciliğin Kavramının Tarihsel Gelişimi Ve Öğretmen Özgeciliği Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ana Bilim Dalı, İstanbul

Özdemir, Z. (2010). *Lise Öğrencilerinin Sosyosyal Davranışlarının; Mizah, Öfke Ve Utangaçlık Düzeylerine Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Bölümü, Ankara

Pınar San Bayhan, İ. A. (2007). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Topuz, C. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Özne İyi Oluş Ve Psikolojik İyi Oluş İle İlişkisinin İncelenmesi*, T.C Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık Yüksek Lisans Programı, İstanbul

Twenge, J.M. (2009). 'Ben' Nesli. (E. Öztürk, Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Uzmen, S. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 15, 193-212.

Yeşiltaş, M., Türkmen, F., & Ayaz, N. (2011). Otel İşletmelerinde Algılanan Örgütsel Prestijin Örgütsel Vatandaşlık. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(2), 171-191.

Yıldız, S., Boz, İ. T., & Yıldırım, B. F. (2012). Kişilik Tipi İle Olumlu Sosyal Davranış Arasındaki İlişki: Marmara Üniversitesi Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(1).

KIRSAL KÖKENLİ HALK KÜLTÜRÜ VE HALK MÜZİĞİNİN KENT KÜLTÜRÜNE TAŞINMASI

Begüm GÜRBÜZ (11/C)

İlkay AKCA (11/C)

Danışman Öğretmen Ahmet SELEN (Türk Dili ve Edebiyatı)

PROJENİN AMACI

Bu çalışmada,

- *Geleneksel yapının kent yaşamına taşınması ve küresel aktörlerle karşılaşmasıyla oluşan kültürel etkileşimin irdelenmesi,*
- *Yöresel kaynaklardan güç alan halk kültürünün kent kültürüne tutunma sürecinde yaşadığı dönüşümlerin incelenmesi,*
- *Halk kültürünün en önemli taşıyıcısı olan halk müziğinde yaşanan değişimlerin nedenleriyle birlikte ele alınması,*
- *Modern yapıların, Türk halk müziğine ve âşıklık kültürüne etkisinin incelenmesi,*
- *Antalya'daki halk müziği etkinliklerinin, halk kültürüne ve halk müziğine etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.*

GİRİŞ

Kültürel Değişimin Halk Kültüründeki ve Halk Müziğindeki Yansımaları

Genel olarak sınıflandırıldığında günümüz toplumlarının müzik kültürlerinde “geleneksel müzikler, evrensel nitelikteki müzikler, ve popüler müzikler” olmak üzere üç temel müzik türüyle karşılaşırız. Müziğin en önemli altyapısı olan geleneksel müzik, kendi arasında “geleneksel sanat müziği ve halk müziği” olmak üzere iki kola ayrılır. Araştırmamızın kapsamı içine giren halk müziği, ‘halkın ortak malı olan, halk tarafından benimsenen, kulaktan kulağa yayılan, basit ve kolay anlaşılır ve çoğunlukla monofonik (tek sesli) yapıda olan ezgiler’ olarak tanımlanır ve bu bağlamda en eski müzik türüdür.

Yazılı bir kültür olmayan ve kulaktan kulağa yayılan halk müziği ezgileri artık günümüzde sözlü bir gelenekle değil, yazılı kültürle geleceğe taşınma olanağı bulabilmektedir. Sözlü eserler, çeşitli yörelerdeki ozanlardan, aşıklardan veya halktan, eğitilmiş müzisyenler tarafından derlenerek notaya alınmıştır.

Anadolu coğrafyası, müzik kültürü bakımından zengin bir içeriğe sahiptir. Anadolu halk müziği diye nitelendirilen müzik tarzının, birbirinden farklı özellikler taşıyan ve birbirinden farklı müziksel bileşenleri olan yerel, bölgesel, etnik müzik kültürlerini içine aldığı bilinen bir gerçektir. Bazen aynı yapının içinde olduğu varsayılan bir oluşumda bile birbiriyle çelişen durumlar söz konusu olabiliyor. Örneğin, tekke müziğini icra eden bir tasavvuf ekolünde, ilahi coşkuyu artırmak için “def” kullanılırken saz benzeri çalgılar, bayağı bir çalgı aleti olarak görülmekte. Bir başka tasavvuf ekolünde ise “bağlama” ilahi coşkunun aracı olarak kullanılırken, ‘def’ gibi vurmali çalgılar bayağı bir eğlence aracı olarak görülmektedir.

Anadolu halk müziği, genel halk müziği özelliklerini içermesinin yanında “aşıklık geleneği” diye nitelendirilen köklü bir geleneği de içine alır. Kaynağını Orta Asya Türk Kültüründeki ozan-baksı geleneğinden alan ve Osmanlı coğrafyasında şekillenerek günümüze kadar ulaşan aşıklık geleneği, tarihsel seyri içinde bazı kırılmalar, değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Özellikle de 19. yüzyıldan sonra yaşananları kırılmanın ötesinde bir yol ayrımı olarak nitelemek daha doğru olur

Yirminci yüzyılın başında yaşanan değişim ve dönüşüm süreci, aşıklık geleneğinin İstanbul çıkarmasını boşa çıkarmış olmalı ki bu dönemdeki bazı bilim adamı ve araştırmacılar aşıklık geleneğinin bittiği yönünde görüş belirtmişlerdir. Geleneğin çözülüşüne ilk dikkat çeken Fuat Köprülü olmuştur. O, görüşlerini çevresel etkilerle destekleyerek, günümüz aktarımıyla, şöyle dile getirir: “19. asır sonlarında, yeni bir yaşam biçimi arayan Osmanlı toplumunda, ortaçağ geleneklerini saklayan bu aşıklar sınıfının da artık eski şekliyle yaşayamayacağı pek doğal idi.”⁸ Gezgin ve köy karakterli aşıklık geleneğinin 1940’lı yıllardan sonra ise giderek, sosyal konumunu ve önemini yitirdiğini belirten Köprülü, bu

görüşünü, günümüz aktarımla şöyle kuramlaştırır: “Her sanatsal yapı, toplumsal etkenlerle yaşam bulur ve o koşullar sürdüğü sürece ayakta kalabilir.”

20. yüzyılın ikinci yarısında Elektronik ortam ve diğer teknik gelişmeler müzik türleri arasındaki yakınlaşmayı hızlandırdı. Bu kapsamda pop, rock, özgün ve arabesk olarak adlandırılan müzik türleri içinde aşık tarzından esinlenme yoluna gidildi. Pop müziğin önemli temsilcilerinden Sezen Aksu'nun Aşık Daimi'ye ait olan ve “Ne ağlarsın benim zülfü siyahım” dizesiyle başlayan şiirini seslendirmesini buna örnek olarak gösterilebiliriz.

Araştırmacılar, müzik türleri arasındaki yakınlaşmanın önemli bir misyon taşıdığını öne sürdü. Örneğin, Çobanoglu'na göre, “Barış Manço, eserlerinde toplumsal değerleri, güncel olaylara bağlayarak güncelleştirip topluma gitarı /kopuzu eşliğinde söylediği sözlerle ileten, toplumsal etiği pekiştiren ve kendine has ve mükemmel bir terkibi estetikle birleştiren bir sanatçısıdır.”¹⁴ Barış Manço, besteci, yorumcu, aranjör, şarkı sözü yazarı gibi yetenekleriyle, bir yanda aşık tarzının müzik eşliğinde şiir söyleme boyutunu, diğer yanda öykü anlatma tekniğini geliştirerek bir dinleyici kitlesi oluşturmuş. Bu çabalarından dolayı aynı zamanda Anadolu Rock akımının kurucuları arasında kabul edilmektedir.

Anadolu Rock müziği tarzındaki yaklaşımlar, köy kökenli olan aşıklık geleneğini kentlere taşıyarak hem kitleleri arkasından sürüklemiş hem de müzik endüstrisi içinde kendine yer açmış. Kentli aşık/ozan rolüne büründüklerini söyleyebileğimiz bu sanatçılar, bu müzik tarzlarıyla geleneğe ait motifleri kullanarak halk şiirini, türkülerini yeniden üreterek halkla buluşturmayı başarmışlardır.

Müzikte yaşanan bu değişim, bir kaynaktan beslenme savını taşımakla birlikte geleneksel kalıplarla aktarılan eserleri batılı formlara dönüştürebilmiştir. Yeni müzik tınılarıyla elde edilen bu kazanımla, hem sözlü ürünlerin gelecek kuşaklara aktarılması amaçlanmış hem de dinleyici kitlesi oluşturarak müzik endüstrisinin ilgisi çekilmek istenmiş. Halk müziği uyarlamalarıyla bilinen Ruhi Su da sanatın yaşamı yansıtmayı gerektiğini şu sözlerle açıklar: “sanat toplumsal gelişmelerin ne dışında ne de arkasında yürümeli, sanat hayatla yan yana olmalı”.

Tıpkı türkülerdeki uyarılama gibi aşıklığa başlama biçimi de günümüz koşullarına uyum sağlamıştır. Geleneği öğrenmek için çırak olup bir ustaya bağlanmak yerine büyük kentlerde saz ve bağlama kurslarına gitmek yeterli olmaktadır.

Kültür Endüstrisinin Halk Kültürüne İlgisi

Küreselleşme sürecinde, halkın seçimlerinin değişmesiyle, halk şiiri ve türküler de teknolojik olanaklarla yeniden yorumlanarak kitlelere sunulmuştur. Theodor W. Adorno, “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken” adlı makalesinde şu tezi savunur: “Kültür endüstrisi, eskide kalanla popüler olanı yeni bir nitelikte birleştirir. Bunun sonucunda verili ve

değişmez sanılan bir zihniyet çoğaltılmış olur.” Kültür endüstrisinin bu işleviyle; bazı kültürel ürünlerin formlarının değiştirilmesine, sanat eserinin otantikliğinin başkalaşmasına kapı aralanmıştır. Bütün bunlar yapılırken toplumun yönelimleri ve ekonomik beklentiler belirleyici rol oynamıştır. Bu bakış açısının bizdeki yansıması sonucu; halk şiiri, özellikle de türküler kültür endüstrisinin ilgi alanına girmiştir. Kültür endüstrisinin bir taşıyıcısı olan Anadolu Rock akımıyla türküler, ‘rock sound’uyla yorumlanmıştır.

Giriş bölümündeki verilerin gösterdiği üzere, ‘Günümüz halk kültürünün, kent kültürüne tutunma çabaları, küresel aktörlerle etkileşimi, geleneği yenide yaşatma biçiminin incelenmesi araştırılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli ve Veri Toplama Araçları

- Veriler gözlem, mülakat ve anket yoluyla toplandı. Görüşme yöntemi olarak, bireysel görüşme, anket uygulaması faydalanıldı.

Yazılı kaynakların taranması ve video kayıtları da araştırmamızda faydalanılan yöntemlerdendir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Halk müziği tarzında müzik icra eden yorumcu kitlesinin ana omurgasını Anadolu rock çizgisinde sayabileceğimiz müzisyenler oluşturmakta. Bununla birlikte yorumcular, popüler kültürün bir başka yansıması olan pop, arabesk ve fantezi müzik tarzlarını da dinleyicilere sunabilmektedirler.

Müzik icra edenlerin büyük çoğunluğuna bakınca erkek egemenliği belirgin olmakla birlikte kadın yorumcuların sayısı da azımsanamaz. Âşıklık geleneğinden gelen erkek egemen oluşumun zamanla kadınlar lehinde değişeceğini düşünmek günümüz toplum yapısında kolay aşılacak bir eşik olsa gerek.

Yorumcuların eğitim seviyesinin gelenekteki âşıklara oranla oldukça yüksek bir seviyede olduğu görülüyor. Çoğu ya akademik eğitim ya da konservatuar eğitimi almış veya bir müzik oluşumunun eğitiminden geçmiş bireyler olarak karşımıza çıkıyor.

Toplumdaki konumları itibariyle de abdallık geleneğindeki müzisyenlerde görüldüğü üzere belli bir mahalleye veya yerleşim yerine kapanıp kaldıklarını söyleyemeyiz. Çünkü yaptıkları müziğin etnik ve otantik boyutları öne çıkmakla birlikte bireysel yaklaşımları nedeniyle kapalı bir toplum yapılanmasına gerek duymamaktadırlar. Ayrıca günümüz toplum yapısında her kesimden alıcıları bulunduğu için ne kendilerini toplumdaki konumlarından soyutluyorlar ne de toplum katmanları onları kendi dışında bir konuma yerleştiriyor. Kaldı ki Antalya gibi kültürel geçişliliğin çok fazla olduğu bir kent ortamında bireyler, içe kapanık bir toplum anlayışı yerine dışa dönük bir yaşam tarzını tercih etmektedirler. Kültür endüstrisinin bir parçası olan

müziyen ve yorumcuların da toplumdan kendilerini soyutlayamadıklarını düşünürsek bu durumun toplumsal yaşamın doğal akışına uygun olduğunu görürüz.

Yorumcular, ekonomik konumları itibarıyla genellikle orta gelir düzeyindedir. Halk müziği ve âşıklık tarzı müzik geleneğinin kültür mirasından faydalanan ve uyarlamalar yapan müzisyenler ve yorumcular arasında, modernlik bağlamında rol model olarak Anadolu Rock akımı öne çıkmaktadır.

Kent ortamlarındaki yorumcular, 19. yüzyıldan günümüze kadar yöresel müzik kültürünü ve geleneksel otantik halk kültürünü üreten ve yorumlayan usta sesleri model olarak görmektedirler. Özellikle ulusal boyutta tanınmış, plakları olanlardan başlayarak CD'ye uzanan yelpazede ulusal temsil gücüne ulaşmış, halk müziğiyle bir şekilde ilişkilendirebileceğimiz sanatçı ve yorumcuları da içine alan bir çerçevedir. .

Kısaca halk müziğini kent ortamlarında yorumlayanlar; örnek aldıkları Anadolu Rock akımındaki gibi yer yer protesto içerikli epik tarz türküleri zaman zaman ahlaki öğretileri dile getiren türküleri ama en çok da lirik duygulara tercüman olan türküleri repertuarlarında bulunduyorlar. Bu açıdan bakıldığında yorumcuları belli kategorilere ayırmak oldukça güç. Ancak bireysel anlamda bakıldığında bazı yorumcularda yukarıda saydığımız yapılardan biri baskın olabilmektedir.

Yorumcuların en çok kullandığı ezgi formları kırık hava olarak türkü, uzun hava olarak Bozlak, ağıt ve divan ile ve deyiş formları ya da gelenekten esinlenerek kendilerine özgü form üretip yorumladıkları gözlemlenmiştir.

Kent ortamlarında seslendirilen eserlerin büyük çoğunluğunun sözlü gelenekten aktarıldığı gözlemlenmektedir. Ancak son dönem şairlerinin yazılı olarak ifade ettiği bazı şiirlerin de popüler hale geldiğini görüyoruz. Örneğin, Abdurrahim Karakoç'un "Mihriban" şiiri Musa Eroğlu tarafından bestelenerek türkü formatında icra edilince sözlü kültür ürünü gibi algılandı.

Ezgilerin biçimsel formlarında ve şiirsel metinlerinde geleneksel yapının dışına çıkan "özgün" tarzda oluşmuş yorumların da kendine yer bulduğu ve popülerlik sağladığı görülüyor.

İcra edilen ezgilerin konu yelpazesini ise şu başlıklar altında toplayabiliriz: 'Doğa, aşk, kına, ölüm, mizah, gurbet, eşkıya, hayvanlar, yergi, didaktik ve kişisel konular'dır. Temsil ettiği anlamlar bakımından özetlersek; 'aşk ve hüznün' ile ifade edebiliriz.

Biçimsel ritim özellikleri bakımından bazı müzisyenlerce halk müziği geleneğinden gelen "ayak" kelimesi kullanılmakta, bazılarınca da sanat müziğinden alınan "makam" nitelemesi öne çıkan terimler olarak görülmüştür.

Halk müziğine ilgi gösteren kitlenin önemli bir kesitini, geleneksel yapıda eski tip düğünlerde türkünün tadını almış bir kesim oluşturmaktadır. Artık günümüz koşullarında eski düğünlerin yerine salon düğünlerinin alması, türkü kültürüne ve yöresel kültüre özlem duyanları bu mekanlara çekmektedir. Köyden çıkan bu kitle doğal olarak sosyal statüsü de değişen bir kesimdir. Büyük çoğunluğu orta halli ekonomik geliri olan ailelerdir. Eğitim düzeyi, büyük ölçüde lise ve lisans düzeyindedir. Ailelerin yanı sıra okul yıllarında folklor oynamış, çeşitli kurslarda bağlama eğitimi almış gençlerin de bu mekanlara ilgi gösterdiği görülmektedir.

Dinleyici kitlesi geleneksel dokudaki erkek egemenliğini kıran bir yapıdadır. Özellikle Antalya özelinde ve turizm hareketliliği bağlamında bir zamanlar, aşıklık tarzı müziğin icra edildiği kahvehane kültürünün tersine kadın erkek birlikteliğine dayalı bir niteliktedir. Bu durumu, gerek ataerkil aile yapısının yerini çekirdek ailenin almasına gerekse küresel ölçekteki kültürel değişimin etkisine bağlayabiliriz. Ayrıca diğer eğlence yerlerine kıyasla bu tarz yerlere gelenlerin büyük oranda ailelerden oluşmasını ise gelenekten gelen birlikte eğlenme kültürüne bağlayabiliriz. Kadın ve erkeklerin birlikte halay çekmesi bu bağlamda örnek olarak gösterilebilir.

Ortamların birçoğu bar niteliğinden dolayı yarı modern, türkü kültüründen dolayı yarı otantik aksesuarlar ve formlar dikkati çekmektedir. Kapalı mekanların yanı sıra turizm yörelerinde Antalya'nın iklimsel özelliklerinden de kaynaklı olarak işletmelerin bahçeleri de müzikli eğlenceler ve konserler için kullanılabilir.

Büyük çoğunluğu köy kökenli olan toplum katmanlarının kente taşınmasıyla kültürel ve sosyal alanda gereksinimler açığa çıkmıştır. Küreselleşmenin getirdikleri ve dayattıkları karşısında kendisine yer edinmeye çalışan müzisyenler, geleneksel dokuyu modern formlarla yorumlama arayışına girişmişler. Kitlelerin gereksinimlerini karşılayacakları ve müzisyenlerin ürettiklerini sergileyebilecekleri mekan ve ortamlar da kent kültüründe kendine yer edinmiş. Tıpkı kitleler gibi, tıpkı müzisyenler gibi işletmeciler de modernlikle geleneksel formları harmanlayarak yeni ortamlar ve yeni yapılar üretmişler. Dinleyicinin beklentilerine, müzisyenlerin arayışlarına yanıt vermeye çalışan işletmeciler, kültür endüstrisinin, turizm ve eğlence sektörünün ve müzik piyasasının olanaklarını kullanma yoluna gitmişler. Günümüz ekonomik sisteminde hiçbir işletme, günün koşullarına ayak uydurmadan ayakta kalamaz.

Halk kültürü de geleneksel müzik tarzı da, tarihinin ne ilk ne de son değişimini yaşamaktadır. Eski Türk kültürünün köklü bir geleneği olan 'ozanlık geleneği' yerini 13. Yüzyıldan sonra 'âşıklık geleneğine' devretmiş. Değişim bununla da sınırlı kalmamış, zamanla âşıkların aruza yönelmeleri ve mahlaslarındaki değişime bazılarının göre yozlaşma

olarak değerlendirmiş. Bazılarına göre de güçlü bir gelenek içinde güç arayışı olarak görülmüştür.

Köy kahvelerinde, aşık kahvelerinde, bey konaklarında, köy düğünlerinde ve uzun kış gecelerinde köy evlerinde gerçekleştirilen halk müziği etkinliklerinin kent ortamında türkü bar, türkü evi, müzik kursu ya da halk kültürünü yaşatmaya çalışan dernek ve vakıflar aracılığıyla gerçekleştiriliyor olması, halk müziği kültürünün, kent yaşamına, gözden ve gönülden irak düşmeden tutunabildiğinin göstergesidir. Daha da önemlisi toplumsal kaynaşmanın da aracıdır.

Kent kültüründeki bu yeni yapılar, genellikle bilgisi sınırlı, usta çırak ilişkisi nedeniyle etki alanı dar ve kendisini yenileyemeyerek yerel bir çevreye seslenen yapıların yerine, geniş bir kesimi hedeflemektedir. Konservatuar vb. kurumlarda eğitim alan, nota bilen, dünyadaki farklı toplulukların müziksel tavırlarını bilen, kazanımlarını yerel, bölgesel, uluslararası düzeye taşımaya amaçlayan ve teknik becerisi olan sanatçı veya yorumcuların yetiştiği yapıların öne çıkması yok olmaya yüz tutmuş geleneksel kültürün çıkış kapısı olarak görülebilir.

İşte tüm bu analizler doğrultusunda; kent yaşamındaki geleneksel özellik taşıyan yapılar ve Anadolu Rock benzeri oluşumlar, toplumsal bir işlev amacıyla ortaya çıkmış ve biçimlenmiş. Bu aynı zamanda modernizm ve küresel değişim karşısında yenilmiş ve yok olmaya yüz tutmuş geleneksel ve yerel değerleri yeni bir bakış açısıyla kucaklama çabası olarak da görülebilir.

Olumsuz yaklaşanlarca ise; kent ortamlarındaki yeni yapılar, geleneksel yapılara savaş açan ve kültürel değerleri yozlaştıran bir anlayışın ürünü olarak görülebilmekte.

Bilindiği gibi yöresel Anadolu kültüründe, muhabbet toplantıları, kış gecesi gezmeleri ve düğünler, yöresel halk müziğinin icra edildiği ortamlar olarak karşımıza çıkmaktaydı. Hızla kentleşen ülkemizde geleneksel kültürü olduğu gibi taşımak sosyo-ekonomik koşullar nedeniyle olanaksızlaştı. İşte yeni yapılar, tam da bu aşamada geleneksel dokuyu bir ölçüde kentlere taşıyarak kitlelere ulaşabildi. Bu yapıların gelenekle köprü oluşturması küçümsenecek bir olgu değildir. Yeni yapılar en azından geleneği, farklı biçimde taşıma arayışı olarak görülebilir.

KAYNAKÇA

- TURAL, Sadık Kemal (1994), Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler, Ankara.
- Kongar, 'Emre' 1997, "Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür"
- Güvenç, Bozkurt, (1999), İnsan ve Kültür, İstanbul: Remzi Kitapevi Yay.
- MALINOWSKI, B. Bilimsel Bir Kültür Teorisi. Çev.: Saadet Özkal, 1992, Kabalcı Yayınları = 21, Bilim Kitapları = 6", İstanbul.
- Oğuz 'M. Öcal'(2001) "Küreselleşme ve Ulusal Kalıt Kavramları Arasında Türk Halkbilimi, Milli Folklor"<http://www.millifolklor.com/tr/>" Erişim: 6 Ocak 2014
- Ulrika Wolf-Knuts, "Folklorizm, Nostalji ve Kültürel Miras" Uçan, A. Türk Müzik Kültürü, Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları),
- ÇELEBİ Nilgün, "Sosyoloji Ve Kültür" Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Makaleler. <http://turkoloji.cu.edu.tr/> Erişim: 1 Ocak 2014
- Ali YILDIRIM ve Hasan ŞİMŞEK, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 3. Basım, Ankara: Seçkin Yay., 2003.
- ERGİNER, Gürbüz (2002), Küreselleşme ve Geleneksel Kültür, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Saran, Nephana 1995: "Antropoloji", İnkılap Kitapevi.
- Mümtaz Turhan, (1972), Kültür Değişimleri M.E. Basımevi, İstanbul.
- Fuat Köprülü: (1962) "Türk Saz Şairleri" Ankara Milli Kültür Yay.
- Mardin, Şerif, (1992) 'Türk Modernleşmesi Makaleler 4', İletişim Yayınları,
- Çobanoğlu, Özkul (1999) "Elektronik Kültü Ortamında Aşık Tarzı Şiir Geleneği"
- Bayart, J.F. :Kimlik Yanılsaması (Çev. Mehmet Morali), İstanbul:1990
- Dilmener, Naim. (2006). Bak Bir Varmış Bir Yokmuş (Hafif Türk Pop Tarihi). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Günay, Edip., (2006). Müzik Sosyolojisi, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Gürçayır, Selcan, (2007). haz. Folklorun Sahtesi: Fakelore. Ankara: Geleneksel Yayınları,

“Bir Dünya Dili Olarak Türkçe”
TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DERS KİTAPLARININ ÖNEMİ

Büşra Deniz KÖSE (11/C)

Danışman Öğretmen: Arif NALLI (Türk Dili ve Edebiyatı)

GİRİŞ

Bireyler toplumsal yapıyı ayakta tutan temel unsurdur. Bireylerin varlığı ve niteliği toplumsal yapının ve yaşamın da belirleyicisidir. “İnsanın duygu, düşünce ve davranışlarında yeni, olumlu ve geliştirici” değişiklikler meydana getirmek biçiminde ifade edilebilecek “insanı eğitmek düşüncesi” uzun uğraşları gerektirse bile önemini yüzyıllardır korumaktadır.

Bir toplumun ilerlemesi, gelişmesi ve insanlığa yön vermesi o toplumun eğitime verdiği önemle doğru orantılıdır. Bu nedenle toplumsal yaşamın oluştuğu zamanlardan günümüze değin toplumsal yaşama kural koyan ve topluma yön veren bütün kurumlar eğitime büyük değer biçmiştir. İster demokratik ister baskıcı olsun tüm rejimler var olmayı ve devamlılığı eğitimde görmüşler, kendilerine ve diğer toplumlara çizdikleri yolun eğitime güvence altına alınabileceğinde birleşmişlerdir.

Modern çağın ve yaşamın tüm unsurlarıyla insanı kuşatıp onun topluma, dünyaya ve hayata bakışını kökten değiştirmesi, eğitim kurumunun varlığının gözetime yanında niteliğinin de yüksek olmasını zorunlu kılmaktadır. Çağımızda modern insan artık sadece eğitim alıp almadığı yönünden değil aldığı eğitimin niteliği yönünden de değerlendirilmektedir. Bireyin aldığı eğitimin kalitesi aynı zamanda bireyin toplum içindeki statüsünü belirlemede, yaşadığı toplumda öne çıkmasını sağlamakta, gelişen durumlara uyum sağlamasında büyük pay sahibi olmaktadır.

Modern çağ karmaşık bir yaşam dinamiğinin yanında bu dönüşüme uyum sağlayabilecek bir insan modelini de beraberinde getirmiştir. Artık çağımızın gereksinim duyduğu bireyler düşünen, araştıran, sorgulayan, sorunlara uygun çözümler üretebilen ve demokratik kültürü içselleştirmiş bireylerdir. Kültürün kuşaktan kuşağa aktarımıyla gelişen eğitim ve eğitilmiş birey düşüncesi kültürü taşımanın yanında bireyi sosyalleştirmiş, onu hem kültürün ürünü hem de parçası haline getirmiştir.

Günümüze kadar ortaya konmuş pek çok eğitim-öğretim anlayışı vardır. Artık bilgi, öğretimde amaç olmaktan çıkmış bir araca dönüşmüştür. Önemli olan öğrenme yöntemlerinin bilinmesi ve iyi kullanılmasıdır. Geldiğimiz noktada, iyi eğitilmiş bireylerin klasik anlayışlardan farklı olarak “öğrenmeyi öğrenmiş” olmaları beklenmektedir. Bu anlayışın temelinde “bilgiyi insana aktarma” yerine “bilgiyi insanda oluşturma” vardır. Bu durum bireyin “anlamlandırma süreci”nden geçmesini zorunlu kılmaktadır. “Anlamlandırma” bilginin tüketilmesi yerine bilginin üretilmesini sağlar.

Hiç şüphe yok ki insan, düşünce üretme, anlama-anlamlandırma ve çıkarımlar yapabileceğini en iyi kendi ana dilinde yapar. Geleceğin bireyleri olan çocukların ve gençlerin eğitimi, çok küçük yaşlardan itibaren onların öğrenmek istedikleri konuyla ilgili soru sormalarına, yorum yapabilmelerine bağlıdır. Eğitilmiş insanın değeri, aklındaki bilgi miktarının büyüklüğüyle değil bilgilerini yeni bilgiler üretmede kullanma başarısıyla anlaşılır. Bu çerçevede Türkçe eğitiminde ve öğretiminde bilgi üretebilen bireyler yetiştirme zorunluluğu eğitim politikalarının esasını oluşturmalıdır.

Araştırmacıların pek çoğuna göre çocuklar ana dillerini 12-13 yaşlarına kadar temel anlamda öğrenme aşamasındadırlar. Bundan sonraki eğitim aşamaları kişinin ana dili becerilerini geliştirme ve kullanma dönemleri olarak değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında eğitim sistemimizdeki ilköğretim ve ortaokul çağlarının bireyin Türkçe eğitimi aldığı dönemler içinde ayrı bir öneme sahip olduğu görülmektedir.

Ana dili bilinciyle Türkçe eğitimi ve öğretimi Cumhuriyet Dönemi'yle başlar. Bu dönemle birlikte Türkçe ders kitapları hazırlanmış ve metin seçimleri “insancıl” ve “faydacı” anlayışlara göre yapılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren toplumda meydana gelen gerek ekonomik gerekse sosyo-politik değişimler eğitim politikalarına, dolayısıyla Türkçenin eğitimine ve öğretimine yansımıştır.

Dil toplumun aynasıdır. Dil, kullanıldığı toplumun fikrî düzeyini gösterir. Kendi dilinde ilerlemeler kaydedemeyen toplumlar büyük bir kültür yaratamaz. Bir insan topluluğunu medeni bir topluma dönüştüren etkenlerin başında bireyleri birbirine bağlayan, onlara ortak bir evreni anlama ve anlatma yolunu gösteren dil vardır.

Toplumların düşünen, üreten ve problem çözen bireylere olan ihtiyacı birbirinin benzeri insanlar yetiştiren sistemlerin gözden geçirilip değiştirilmesi sonucunu doğurmuştur. Bilgi toplumu üyelerinin taşıması gereken yaratıcı düşünme, iş birliği, karar alma, kendini yönetme, öğrenmeyi öğrenme ve problem çözüme gibi üst düzey becerilerin değerini fark eden ülkeler, bu anlayışı geliştirecek öğretim araçlarını eğitim ve öğretim yapılan tüm kurumlara ve öğretmenlere hızla temin etmektedir.

Çağımızda teknolojik gelişmelerle birlikte öğrencilerin bilgi alabileceği kaynaklar çoğalmıştır ancak eğitim sistemleri için ders kitapları çok uzun zamanlardan beri önemini koruyagelmıştır. Bunun başlıca nedeni hem okul öğrenmelerini destekleyecek hem de öğrencinin okul dışında etkili öğrenmesini mümkün kılacak yazılı araçlara duyulan ihtiyaçtır. Her ulus, eğitim sisteminde ders kitaplarının eğitim-öğretimin sistematik biçimde verilmesini sağlama işlevinden yararlanmıştır. Eğitim programlarının uygulanması sürecini en iyi işleten araçlardan biri ders kitaplarıdır. Tüm alanların eğitiminde olduğu gibi Türkçe eğitiminde de eğitim programlarının içeriğine uygun hazırlanmış nitelikli ders kitapları, Türkçe derslerinin hedefi olan ve öğrencilerde gözlenmek istenen becerilerin gerçekleştirilmesini sağlamakta öğretmenlerin en büyük yardımcısıdır. Türkçe ders kitapları aynı zamanda hem öğretmen hem öğrenci için en kolay ulaşılır öğretim aracıdır.

Ders kitabı öğrencinin bireysel öğrenme hızına göre çalışmasını, öğretimin belli bir düzene göre verilmesini, dersin başka kaynaklarla desteklenmesini, bilginin etkili bir şekilde verilmesini sağlayarak ilgi çekici hale gelmesini, öğrenilen bilgilerin tekrar edilerek pekiştirilmesini, öğretmenin yaptıklarını değerlendirmesini ve eksik kalan konuların tamamlanmasını sağlamaktadır. Ders kitabı sınıf içi etkinliklerin yapımında öğretmene yardımcı olmaktadır. Bu nedenle ders kitapları öğretmen-öğrenci ilişkisini güçlendirmektedir. Öğretim sırasında öğrencilerin neler öğreneceğinin planını sunmaktadır. Yapılan araştırmalar günümüzde öğretmenlerin büyük çoğunluğunun ders kitaplarını diğer eğitim-öğretim araçlarından çok daha fazla kullandığını göstermektedir. Mevcut duruma bakıldığında Türkçe ders kitapları, Türkçe eğitimi yapılırken hedeflenen eğitilmiş bireylerin istenilen becerileri kazanmasında en önemli araçtır.

Türkçe dersi bir beceri ve alışkanlık dersidir. Bununla birlikte Türkçe dersi öğrencilerin kişiliğini kurma ve geliştirme işlevini de yürütür. Türkçe derslerinde okunacak ve işlenecek metinler, yapılacak etkinlikler kişiliğin oluşmasında etkili olan eleştirel düşünmeye, imge gücünü ve Türkçeyi güzel ve etkili kullanma isteğini beslemeye dönük olmalıdır. Seçilen metinlerin günlük hayatla ilişkili olması ve öğrencilere düzeylerine uygun bir “kavram alanı” sunması gerekir.

Öğrencilerin öğretim ortamının gerçek bir parçası yapacak etkili bir Türkçe ders kitabı çağdaş ve güncel olmalı, öğrenciyi düşünmeye yönleltmelidir. Öğrencilerde ilgi uyandırabilen isteklerini karşılayan bir ders kitabı o ilgi alanında öğrenciyi öğrenmeye de sevk edecektir.

İyi hazırlanmış bir Türkçe ders kitabı öğretmenin derste anlattıklarının yanında anlatmadıklarını da düşündürebilmeli; öğrencinin derse hazırlanmasını, bağımsız çalışabilmesini sağlayabilmelidir.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinler uzmanlar tarafından seçilmeli ve gerekiyorsa yeni metinler yazdırılmalıdır. Kimi öğrencilerin hayatı boyunca bu kitaplardan başka kitap okumadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle ders kitapları öğrencilerin kişisel kelime servetlerini artırıcı özellikte olmalıdır. Öğrenciye kazandırılacak kelime ve kavram sayısı belirlenmeli, bunun için alt ve üst sınır çizilmelidir.

Türkçe ders kitaplarında okutulan metinler öğrencilerin hayal gücüne ve öğrenme yeteneklerine katkıda bulunmalıdır. Bu metinler öğrencilerde ana dilini sevmeye, tarihi değerlerine ilgi duymaya, estetik zevk duymaya hissi yaratabilmeli; öğrenciye çeşitli mesajlar verebilmelidir. Eleştirel düşünme, olguları analiz etme, yeni düşünceler oluşturma, oluşturduğu yeni düşünceleri yayma, görüşlerini savunma, karşılaştırmalar yapma, çıkarımlarda bulunma ve problemleri çözmeye yeteneği kazandırmalıdır.

Ders kitabındaki temalarla metinler arasında güçlü bir ilişki olmalı; temalar anlama düzeyine uygun, hayata ve insana dair duyarlık oluşturabilecek nitelikte olmalıdır. Tüm ders kitaplarında Türkçenin doğru ve etkili kullanılmasına dikkat edilmeli, yazım ve noktalama kurallarına uyulmalıdır.

Türkçe ders kitaplarının taşınması gereken biçimsel nitelikler de vardır. Bunlar arasında sayfa tasarımının seviye özelliklerine uygun olması ve bütünlük göstermesi, metin ve görsel oranının yaş düzeyine uygunluğu, yazı tiplerinin kolay okunabilir olması, hacim ve ağırlık yönünden taşınabilir olması, kullanılan kâğıdın uzun süreli kullanıma uygun ve mat olması şeklinde sıralanabilir.

Türkçe ders kitapları ana dili öğretimine yardımcı olan kitaplardır. Bu kitaplar Türk dili, toplumu, yaşayışı, kültürü, inançları vb. birçok özelliğin izlerini taşır. Ders kitaplarındaki metinler çocuğun kişilik özelliklerinin oturmasında etkilidir. Çağdaş yöntemlerle hazırlanan Türkçe ders kitapları öğrencinin düşünme yeteneğine çok büyük yarar sağlamaktadır.

Ders kitabı, nitelikli öğretim etkinlikleriyle birlikte yerinde kullanıldığında öğrencilerin öğrenme ve araştırma becerilerini geliştirir. Öğrenci için karmaşık olan bilgilerin düzenlenip önceki bilgilerle anlamlı bir bağ oluşturmasına ve işlenen konular arasında birlikteliğin sağlanıp öğrencinin becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlar.

Amacına uygun hazırlanmış bir Türkçe ders kitabı öğrenciye ana dili sevgisini kazandırmada etkili, edebi metinleri tanıtmada yol gösterici, günlük yaşamda karşılaşılabileceği sorunlara örnek çözümler üretmede yardımcıdır.

Türkçe dersi ve Türkçe ders kitapları bir ulusun temel taşı olan dili öğreten bir araçtır. Bu araçların önemini ortaya koyan ise Türkçenin öğretimini sağlayan, dil bilinci ve sevgisini oluşturan metinlerdir. Öğrenciler Türkçe ders kitabındaki metinler sayesinde Türkçenin inceliklerinin farkına varırlar.

Türkçe öğretiminin istenen düzeye ulaşması için ders kitaplarının öğrenme esasına uygun hazırlanması gerekmektedir. Çünkü ders kitapları öğrencilerin kendi milletini ve dilini tanıyıp öğrenmesindeki en büyük ve önemli unsurdur.

Türkçe öğretimi öğrencilerin hayal ve düşünce dünyalarını zenginleştirmede etkilidir.

Türkçe eğitimi en başta Türk diliyle ilgili bilgi, beceri ve davranışların kazanılmasını kapsar. Genel olarak bu eğitimin amaçlarından biri ana dili becerilerini iyi ve doğru kullanan insanlar yetiştirmek diğeri ise bilgi üreten, problem çözen, öğrenmeyi öğrenmiş bireyleri topluma kazandırmaktır.

Beklentiler, hedef kitlenin niteliği ve ilgileri dikkate alınarak hazırlanan Türkçe ders kitapları öğrencilere gözlem yapma, inceleme ve araştırma fırsatı verebilecek yeterliliğe sahip olduğunda öğrenciler “bilgiyi taşıyan” olmaktan çıkıp “bilgiyi üreten” konumuna gelecektir.

Türkçeyi öğretmek, öğrenme ve değişim süreciyle farklı imkân ve araçları bir araya getirme işidir. Ders kitapları uzmanların tasarımından öğrencilerin kullanımına varıncaya kadar Türkçe öğretiminin yadsınamaz bir parçasıdır. Okuduğunu, dinlediğini, duyduğunu doğru ve eksiksiz anlayan, düşündüğünü doğru ve eksiksiz anlatabilen bireyler yetiştirmek Türkçe eğitimine verilen önemle mümkündür.

KAYNAKÇA

BATUR, Zekerya. (2010). **İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Öğretmenliği Bilim Dalı (Doktora Tezi)

BÜYÜKARSLAN, Zühal. (2011). **İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Etkinliklerinin Eleştirel Düşünme Becerileriyle Örtüşme Düzeyi** (Erzurum İli Örneği). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)

ÖZBAY, Murat. (2003). **Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi**. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü. TUBAR-XIII-/2003-Bahar

ÖZDERE, Özlem. (2011). **İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metinlerde Düşünme Becerilerinin İncelenmesi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi)

DOĞRU AĞAÇLANDIRMA İLE SU TASARRUFU

Emine Eda DUMAN (10/B)

Gülşen BATTAL (10/B)

Danışman Öğretmen Nazmi KARAKAYA (Coğrafya)

PROJE AMACI

Projemizin amacı yaşadığımız bölgedeki cadde, park ve bahçe gibi yerlerde yapılan ağaçlandırmalarda, kullanılan ağaç ve çalı türlerinin, Akdeniz ikliminde yetişebilirliğini ve bitkilerin su tüketim miktarının bölgemizin sahip olduğu su kaynaklarına göre tasarruflu olup olmadığını araştırmaktır Böylece giderek kuraklaşan ülkemizde gereğinden fazla su tüketen ağaçların kullanılıp kullanılmadığını öğreneceğiz. Antalya bölgesinde yapılan ağaçlandırmada kullanılan ağaç ve çalıların bu bölgeye uygunluğunu, su tüketimini ve yetiştirilebilirliğini tespit edeceğiz. Ayrıca belediyeler ağaçlandırma yaparken, bitkilerin su tüketimini ve bölgede yetiştirilebilirliğini dikkate almıyorlarsa, dikkate almalarını sağlamaya çalışacağız.

PROJE YÖNTEMİ

Akdeniz bölgesinde, özellikle Antalya'da yapılan ağaçlandırmaların nasıl olduğunu, nelere göre yapıldığını merak ettik. Öncelikle bize rehberlik eden coğrafya öğretmenimize danıştık. Konyaaltı Belediye'sine gittik fakat Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nde görev yapan ziraat mühendisiyle görüşemedik. Döşemealtı Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü'nde görevli ziraat mühendisi ile görüştük. Antalya Büyükşehir Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğüne gittik, ziraat mühendisi ile görüştük. Bu birimlerden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda yapılan ağaçlandırmalarda kullanılan ağaç ve çalıları tespit ettik. Ağaçlandırma yapılırken neleri dikkate aldıklarını öğrendik. Daha sonra ziraat mühendisi ile görüşerek susuzluğa dayanıklı ağaç ve çalıları tespit ettik. Tespit ettiğimiz ağaç ve çalıların özelliklerini öğrenmek için Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi'ne gittik. Rapor için ön hazırlık yaptık.

PROJEDE ELDE EDİLEN SONUÇ

Projemizin sonunda Akdeniz iklimine uygun bitkileri yaptığımız araştırmalar ve görüşmeler doğrultusunda belirledik. Vardığımız sonuçlar doğrultusunda Antalya bölgesinde yapılan ağaçlandırmalarda kullanılan bitkilerin Akdeniz iklimine uygun olduğunu öğrendik. Ancak belediyenin ağaçlandırma yaparken, kullandığı bitkilerin su tüketimini dikkate almadığını, gereğinden fazla su tüketen bitkileri kullandıklarını tespit ettik. Böylelikle bölgemizde ağaçlandırma yapılırken bitkilerin su tüketiminin göz önünde bulundurulması gerektiği kanısına vardık.

Anahtar Kelimeler: Su Tasarrufu, Ağaçlandırma, Akdeniz İklimi, Antalya

ARAŞTIRMALARIMIZ SONUCUNDA AĞAÇLANDIRMADA KULLANILMASI İÇİN ÖNERDİĞİMİZ BİTKİLER

"Prof. Dr. Mehmet Sıkı: Bu ağaçlar suyumuzu tüketiyor, bu ağaçların kökünü kurutalım."Ege üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Sıkı 94 okalıptüs ağacının kesilmesine destek verdi. Sıkı, Türkiye'nin doğal bitkisi olmayan okalıptüslerin yeraltı su seviyelerini düşürdüğünü vurgulayarak, "10 yaşındaki bir okalıptüs ağacı yılda 250 ton suyu bünyesine almakta ve buharlaşma yolu ile havaya vermektedir" dedi.

Yukarıdaki 2014 yılında kaleme alınmış haberdan de anlaşılacağı gibi, bitkilerin türlerine göre farklı su tüketim miktarları vardır. Bazı bitkiler tonlarca su tüketirken, bazıları aylarca susuz canlı kalabilir.Bizde suyun çok değerli olduğu bu zamanda bölgemize iklim açısından uygun, su tüketimi az olan bitkilerimizi araştırdık.

YAPRAKLI AĞAÇLAR LİSTESİ:

***Acacia cyanophylla:** Kumlu ve kireçli topraklarda iyi gelişir. Kuru normal ve sahil arazilerde yetiştirilmeye uygundur. Ilıman iklimlerde geniş ölçülerde yetiştirilir. Sıcaklığa ve kuraklığa dayanıklıdır.

***Acacia dealbata, Acacia farneciana, Acacia retinoide, Acer Campestre, Acer Negundo, Acer Negundo "Argenteovariegatum", Acer Negundo"Flamingo", Acer Platanoides"Crimson King, Aesculus Carnea, Aesculus Hippocastanum**

***Albizzia julibrissin:** Gülibrişim, baklagiller familyasından 15 m'ye kadar boy yapabilen küçük bir ağaç.

***Bahunia purpurea:** Küçük- orta boylu bir yaprak dökten, kısa gövdeli, yayvan, yuvarlak taçlı bir ağaçtır. Doğal yetişme alanlarında 10- 15 m ye kadar taç yapabilir.6-10 cm çapında, 2 loblu,11-13 damarlı gri yeşil yuvarlatılmış kanatlı kelebek şeklinde yaprakları vardır.kuraklığa dayanıklıdır.

***Beaucarnea recurvata, Nolina, Betula alba, Betula alba "laciniata", Brachiton populneum, Brugmansia arborea**

***Cercis siliquastrum:** Baklagiller familyasından, 10 metreye kadar boylanabilen, tek gövdeli, yaprak dökten, çalı görünümünde bir ağaççıktır.

***Chorisia speciosa, Cycas revoluta, Cinnamonum camphora, Crataegus monogyna, Crataegus oxyacantha**

***Eleagnus angustifolia:** 10 metreye kadar yükselebilen, dikenli, beyaz veya pembe çiçekli bir ağaçtır. Susuzluğa dayanıklıdır.

***Erythrina bidwillii, Erythrina falcata, Eugenia myrtifolia**

***Fraxinus Excelsior:** Zeytingiller familyasının maksimum boyu 10-30 m arasında değişebilen dolgun ve düzgün gövdeli yuvarlak tepeli bir ağaçtır. Yaprak döken veya bazen herdem yeşil ağaç veya çalı formunda olabilirler.

***Lagerstromieia indica:** Boyu yaklaşık 6 metre, çapı 3 yaklaşık 3 metre kadar olabilen ve küçük yuvarlak bir tepesi olan, ılıman iklim türüne uygun susuzluğa dayanıklı bir süs bitkisidir.

* **Magnolia soulangea, Soulange Manolyası, Malus communis, Melia azedarach, Morus alba, Morus alba pendula, Parkinsonia aculeata, Paulownia tomentosa, Photonia serrulata, Phytolacca dioica, Platanus orientalis, Quercus Coccinea, Quercus ilex, Quercus Rubra, Quercus Sub**

***Tilia Platyphyllos:** Boyları 20-30 m. kadar ulaşabilir. Büyüklüğü 5-10 cm arasında değişen yaprakları genellikle çarpık, kenarları dişli ve uzun saplıdır.

***Quercus Rubr, Quercus Suber, Robinia hispida, Robinia pseudoacacia, Robinia pseudoacacia umbracuifera, Salix babylonica, Schefflera actinophylla**

İBRELİ AĞAÇLAR LİSTESİ

***Cupressocyparis leylandii:** Çok hızlı büyüyen bir ağaçtır. İlıman iklim türüne uygun ve susuzluğa dayanıklıdır.

* **Juniperus media old-gold, Juniperus sabina, Juniperus variegata, Juniperus wichita "Blue", Libocedrus decurrens, Picea Orientalis, Picea Abies, PiceaPungens, Picea Pungens"Glauca**

* **Ginkgo biloba:** Ginkgolar 20-35 metre arasında yüksekliğe varan, orta ile geniş arası boyutlarda yaprakdöken ağaçlardır. Zirveleri çoğu kez köşeli, yaprakları uzun ve dağınıktır. Kökleri genelde derine iner ve rüzgar ve karın sebebiyet verebileceği hasarlara karşı dayanıklıdırlar.

* **Pinus pinea, Pinus pinaster, Pinus radiata, Pinus strobus, Pinus sylvestris, Tamarix canariensis, Tamarix romassima rubra, Tamarix tentandra**

* **Taxodium Distichum:** Vadilerde ve dağ eteklerindeki suluk, nemli topraklarda doğal olarak yetişen bir ağaçtır. Görünüş olarak çam ağacını andırır. Geleneksel halk tıbbında, yaprağı, kökü ve ağaç kabuğu şifa amacıyla kullanılmaktadır.

MEYVE AĞAÇLARI VE NARENCİYELER

***Bergamot, Citrus chinensis, Citrus fortunella, Citrus lemon, LimonCitrus reticulata, Corylus Colurna, Cydonia vulgare, Diospyrus kaki, Oleaoleaster, Olea europaea, Persea grastissima, Prunus avium, Prunus americana, Prunus amygdalis, Prunus cerasifera atropurpurea, Prunus, Cerasifera"Pissardii Nigra"**

Prunus cerasus, *Pyrus communis*, *Prunus domestica*, *Punica granatum*, *Punica granatum 'nana'*, *Prunus Laurocerasus*, *Prunus pesca*, *Prunus persica*, *Prunus, Percica"Albaplena"*, *Prunus serrulat*

PALMIYE TÜRLERİ LİSTESİ

**Archontophoenix cun.illawaraa*, *Arenga engleri*, *Arenga microcarpa*, *Arenga tremula*, *Bismarcia nobilis*, *Bismarcia nobilis silver*, *Brahea armata* *Coccothrinax crinata*, *Coccothrinax el manuel*, *Coccothrinax ready*, *Copernicia alba*, *Corypha umbraculifera*, *Dypsis ambositrae*, *Dypsis decaryi*, *Dypsis decipiens*, *Dypsis lutescens*, *Eleasis guinensis*, *Guihia argyata*, *Jubaea chilensis*, *Licuala grandis*, *Licuala spinosa*, *Linospadix australica*, *Livistona australis*, *Livistona bentharii*, *Nannorrhops ritckieana* "Silver", *Oraniopsis apendiculata*, *Parajubea cocoides*, *Phoenix acoulis*, *Phoenix canariensis*, *Phoenix dactylifera*, *Phoenix laureiri var.*

Humilis, *Phoenix reclinata*, *Phoenix reclinata X roebelenii*, *Syagrus sancona*, *Syagrus schizophylla*, *Syagrus spp*, *Thrinax morrisii*, *Trachycarpus fortunei*

ÇALILAR LİSTESİ

***Alocasia macrorrhiza:** Anavatanı Çin olan bu bitki 1,5 m'ye kadar boylanabilen bir çalıdır. Sıcak ılıman ve güneşli yerleri sever. Yaz boyunca sonbahara kadar güzel kokulu, pembe ve beyaz renkli, küçük çanları andıran çiçekler açar. Budanarak çok iyi şekil verilebilirler.

***Azelea Japonica Amoena**, **Azelea Japonica Kırmı**, **Azelea Mollis Homebust**, **Azelea Mollis Hotspur Red**, **Azelea Mollis Brasil**, **Berberis Buxifolia Nana**, **Berberis Thunbergii Atropurpurea**, **Berberis Thunbergii Atropurpurea Nana**, **Bougainvillea 'mini tai'**

***Calistemon citrinus:** Bol ışık seven ve her dem yeşil çiçekli bir çalıdır. Kırmızı fırçayı andıran çiçekleri bitkiye güzel bir görünüm katar. Sıcak bölgelerimizde daha iyi yetişmekte olup kumlu-balçıklı topraklardan hoşlanırlar.

* **Crataegus monogyna**, **Cytisus maderensis**, **Datura cornigera**, **Datura Deutzia Xmagnifica**, **Dracaena draco**, **Dresena**, **Duranta Repens**, **Duranta Elaeagnus Pungens Maculata Aurea**, **Erica Calluna Vulgaris**, **Erica Darleyensis**, **Erica Carnea**, **Escallonia Cardinalis**, **Escallonia rosea**, **Euryops pectinatus**

Ligustrum ovalifolium: Besince zengin, çoğunlukla kireçli, ılıman ve humuslu topraklarda iyi gelişir. Ağır killi, çakıllı, kurak, kumlu ve kuru topraklar ile tuzlu topraklar ve sahil arazide yetiştirmeye uygundur. İlman iklimli yerlerde optimal gelişim gösterir. Ancak soğuk iklim şartlarına ve kuraklığa dayanıklıdır.

* **Osmanthus Armatus:** Dere yataklarında ve su kenarlarında yetişir. Susuzluğa en dayanıklı bitkilerdendir ve kışın yapraklarını dökmeyiz. Ayrıca bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir.

Akdeniz bölgesinde çevre ağaçlandırması yapılırken, önermiş olduğumuz ağaç ve çalılar kullanılırlarsa, bölgemiz için önemli bir su tasarrufu yapılmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2009. Dünya biyoçeşitlilik günü. Çevre ve İnsan Dergisi, Sayı 76. Atik, A. D., Öztekin, M.,
- Erkoç, F., 2010. Biyoçeşitlilik ve Türkiye'deki endemik bitkilere örnekler. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi
- Baytop, A, 1989. Bitkilerimizin Yerli Adları II. Doğa Türk Botanik Dergisi. 13(3): 329-336.
- Eliçin, G., 1980. Sözlük (Bitki Adları). İstanbul Ün. Orman Fak. 116 sayfa
- Güner, A., Akyıldırım, B., Alkayış, M. F. Çingay B., Kanoğlu, S.S., Özkan, A.M., Öztekin, M. ve Tuğ, G.N. (2012). Türkçe bitki adları. Şu eserde: Güner, A., aslan, S. Ekim, T. Vural, M. & Babaç, M.T. (edlr.). Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler). Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları Flora Dizisi 1 İstanbul
- Sevgi, O., 2012: Farkındalık Yaratma: "Yerli Ormancılık Terimleri" Çalışması. VII. Türk Dili Kurultayı 24- 28 Eylül 2012, Ankara.

KORKUTELİ'DE MANTAR KÜLTÜRÜ: KÜLTÜR MANTARI

Nur Sultan CANBAŞ (10/B)

Merve Nur YUVALI (10/B)

Danışman Öğretmen Nazmi KARAKAYA (Coğrafya)

MANTAR NEDİR?

Mantarlar (Latince: Fungi), çok hücreli ve tek hücreli olabilen ökaryotik canlıları kapsayan bir canlılar alemi ve şapkalı mantarların tümüne halk arasında verilen genel addır.

MANTARIN TARİHÇESİ

Mantar çok eski yıllardan beri insan hayatına girmiş bir bitkidir. Diğer otsu bitkilerde olduğu gibi, ilk insanlar çevresinde bulunan mantarları toplayıp besin maddesi olarak kullanmıştır. Yalnız doğadaki bazı mantarların zehirli ve bazılarının zehirsiz oluşu, zaman içinde meydana gelen zehirlenme olayları insanların dikkatini çekmiştir. Mantarlar bir yandan insanların tedavisinde, sinirlerini yatıştırma ve büyü amacıyla kullanılmıştır.

KÜLTÜR MANTARI NEDİR?

Agaricus bisporus, Türkiye'de en çok bilinen ve kültür mantarı olarak adlandırılan bir mantar türüdür. Portabello mantarı olarak bilinen büyük mantarlar aslında Agaricus bisporus'un erginleşmiş halidir. ³ Kültür mantarcılığında şapkalı mantar (A.bisporus) en çok yetiştirilen mantar türüdür.

Toprak üstünde bulunan beyaz renkli sap ve şapka yenen kısmını oluşturur. Toprak altında ise kökleri bulunur. Şapkanın alt kısmında birbirine az çok paralel ince yapılı lameller bulunmaktadır. Bu lamellerin arasında bulunan sporlar gözle görülmeyecek kadar küçüktür ve uygun ortamda çimlenerek misiller oluşturur. Misiller ise ortama yayılarak yoğunlaşır ve mantarı meydana getirir.

KÜLTÜR MANTARI YETİŞTİRİCİLİĞİ

- 1) Kompost hazırlığı
- 2) Pastörizasyon
- 3) Misel ekimi
- 4) Örtü toprağı serimi
- 5) Hasat ve bakım
- 6) Odanın boşaltılması ve dezenfeksiyon
 - Miseli ekilmiş kompostlar üretim odasına yerleştirilir

³ http://tr.wikipedia.org/wiki/Agaricus_bisporus

- Misel ön gelişme dönemi için iklim faktörleri ayarlanır
- Misel ön gelişme dönemi normal şartlarda 12–15 gündür
- Örtü toprağı serilir
- Tırmıklama yapılır (toprak seriminden sonra 8–9.gün)
- Primordium oluşumu için iklimsel faktörler ayarlanır
- Sıcaklık düşürülür, havalandırmaya başlanır
- Hasat yapılır (yaklaşık 35 günde)
- Bu sırada sıcaklık, sulama ve havalandırma işlemleri önemlidir.
- Üretim sonlandıktan sonra üretim odası boşaltılır ve dezenfeksiyon yapılır.⁴

MANTAR YETİŞTİRME YERLERİ

- Açıkta yetiştiricilik,
- Mağara ve tüneller
- Soğuk hava depoları
- Ahır ve Kümesler
- Kümesler
- Seralar
- Modern mantar işletmeleri

MANTAR YETİŞTİRME SİSTEMLERİ

1.KASA SİSTEMİ

Mekanizasyonun üst düzeyde yapıldığı orta ve büyük işletmelerde uygulanır. Elle yapılan kasa taşımaları için kasanın büyüklüğü 0,5 m² geçmemelidir. Makineyle yapılan taşımalar için kasalar 120 cm eninde 170 cm uzunluğunda ve 25 cm derinliğinde olabilir. Kasaların alt veya üstünde 20–30 cm uzunluğunda taşıyıcı ayaklar bulunmalıdır.

2.RANZA SİSTEMİ

Ranza sitemi büyük işletmelerde uygulanır bu işletmelerde kompost doldurumu, taşınması boşaltılması tamamıyla makinelerle yapılmaktadır. Ranza genişliği 120–130 cm ranza boyu oda boyunca olabilir. Ranzalar arasında 100–150 cm mesafe ranza ile duvar arasında 75–90 cm mesafe ranzalar 4–5 kat olarak yapılabilir.

3.PLASTİK TORBA SİSTEMİ

Kısa süreli üretimler için 15–20 cm yükseklikte kompost doldurulur. Uzun süreli üretimler için 30–35 cm kompost doldurulabilir. Kompost doldurulduktan sonra torbaların üzerinde kalan miktar katlandığında torbanın üzerini kaplayacak miktarda olmalıdır.

⁴ KORKUTELİ'NDE MANTARCILIKIN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ Yrd. Doç.Dr. Halil DEMİR
Korkuteli Meslek Yüksekokulu Mantarcılık Programı

Torbalarda kompostun iinin havalanmasını sağlamak amacıyla torba etrafında delikler açılmalıdır.

KÜLTÜR MANTARININ DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Mantar, dünyada insan beslenmesi ve tıbbi açıdan önemli bir yere sahiptir. Dünyada teknolojinin ilerlemesiyle birlikte mantar üretiminde büyük gelişme ve artışlar kaydedilmiş, bunun sonucunda mantarcılık gelişmiş ülkelerde bir sanayi kolu durumuna gelmiştir. Mantar üretiminde yaşanan bu gelişmelere uyum sağlayan ülkelerde bu üretimin bölgelerin ekonomik kalkınmasında önemli rol oynadığı da bir gerçektir.

DÜNYADA KÜLTÜR MANTARI ÜRETİMİ

Yemeklik mantar üretimi tüm dünyada hız kesmeden artarak devam etmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde mantar yetiştiriciliği tam anlamıyla bir sanayi kolunu almıştır. Mantar üretimiyle ilgili pek çok işlemin mekanize edildiği büyük ve modern işletmelerde bilgisayarlı otomatik kontrol sistemiyle modern üretimler yapılmaktadır

Dünya kültür mantarı üretimi 3,4 milyon ton olup üretimin yüzde 33'ü AB ülkeleri yüzde 51'i Asya, yüzde 10'u ABD, geri kalanı diğer ülkelerde yapılmaktadır.

KÜLTÜR MANTARININ TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

Mantar, Türk mutfağında az kullanılan bir üründür. Bunun nedeni, kuşkusuz yetiştiriciliğinin ülkemize geç girmiş olmasıdır. Bununla birlikte yirmi yıldır yapılmaya başlanan üretimi sayesinde giderek aranan ve kullanımı yaygınlaşan bir ürün olma eğilimindedir. Oysa dünya ülkelerinde yüzyıllardan beri yetiştirilmekte, ileri teknoloji kullanıldığından ucuza mal edilebilmektedir.

TÜRKİYE'DE KÜLTÜR MANTARI ÜRETİMİ

Ülkemizde kültür mantarı yetiştiriciliğinin geçmişi çok kısadır. İlk olarak 1960 yılında

Ankara Ziraat Fakültesi'nde üretim yapılmıştır. 1970 yılında mantarcılığa önem verilmiş ve Tarım Bakanlığı'na bağlı Yalova Atatürk Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü'nde Mantarcılık Bölümü açılmıştır. Kùltür mantarcılığı son yıllarda ülkemizde de hızlı bir gelişme göstermiş, 1982'de 750 ton olan üretimimiz 2008 yılında yaklaşık 26.500 ton olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizde mantar yetiştiriciliğinin Akdeniz, Marmara, İç Anadolu, Ege Bölge'lerinde yaygın olarak yapıldığı, buna karşılık Karadeniz ve Güney Doğu Anadolu Bölge'lerinde ise üretim miktarının çok az olmakta ve yetiştiricilik yaygınlaşmamıştır

KÜLTÜR MANTARININ KORKUTELİ'NDEKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

İlçenin ekonomik olarak kalkınması yakın zamana rastlamaktadır. 1960 yılından sonra başlayan meyvecilik ve makinalı tarım ile sulama barajının yapımı vasıtasıyla kalkınma hızlanmış ve büyük ölçüde artmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak da ilçe merkezi, kasaba ve köylerin de modern konutlaşma kendini göstermeye başlamıştır. Antalya'daki turistik

hareketlilik yaz aylarında ilçede de görülmektedir. Halkın genellikle uğraşı alanı tarım, meyvecilik, hayvancılık ve arıcılık ile orman işçiliğidir. Türkiye’de ilk kültür mantarı üretimi çalışmaları 1960’lı yıllarda başlamıştır. Korkuteli’nde birkaç girişimciyle başlayan mantar üretimi aile işletmeciliği şeklinde yaygınlaşmıştır. Ayrıca kompost sektörünün (1986) de ilçede kurulmuş olması bu hızlı yaygınlaşmada etkili olmuştur. Bölgede son yıllarda yaygınlaşan kültür mantarı üretimi de ilçe ekonomisine büyük katkılar sağlamaktadır. İlçede çok hızlı gelişen bu sektör ülke genelinde büyük bir paya sahiptir. İlçede üretilen kültür mantarı miktarı ülkemizin %45’i gibi büyük bir oranına sahiptir. Bu üretimin temel kaynağı ev altı işletmeleri olduğu için, ailelerin ekonomiye katkısı yadsınamaz büyüklüktedir.

KORKUTELİ’DE KÜLTÜR MANTARI ÜRETİMİ

İlçede kültür mantarı yetiştiriciliği yapan 700’ün üzerinde işletme bulunmaktadır. Genel olarak aile işgücünden yararlanan işletmelerde ve sektörlerle ilgili alanlarda işçi-geçici işçi, teknik eleman, işletme yöneticisi gibi pozisyonlarda yaklaşık 5.000 kişi iş olanağı bulunmaktadır. Mantar üreticilerinin 1/3’ü (%32,9) için ana geçim kaynağı, diğerleri için ek geçim kaynağı durumundadır.

Mantar üretim tesisleri iyi tarım uygulamalarının geçerli olduğu tesisler haline getirilebilirse, daha modern işletmelerde sağlıklı ürünler elde edilebilir.

Dünya kültür mantarı üretimi 3,3 milyon ton olup üretimin %33’ü AB ülkeleri %30’u Asya, %20’si Güney Amerika’da yapılmaktadır. Avrupa Birliği 1,1 milyon ton üretime sahiptir.

Hollanda tek başına bu değerin 1/4’ünü üretmekte, Fransa ve İngiltere ise takip etmektedir.

Kültür mantarı bir tarım ürünü olarak sebze grubunda yer almaktadır. Mantar üretiminde en önemli girdi “Kompost” olup, bu üretim girdisi kültür mantarı için gerekli materyalleri içeren bir yetiştirme ortamıdır.

Korkuteli Türkiye’nin kültür mantarı yetiştirme ve kompost üretiminde kültür mantarı üretim merkezi durumundadır. Türkiye taze mantar üretiminin yaklaşık olarak ½’si, kompost üretiminin ise 1/2’sinden fazlası Korkuteli’de gerçekleştirilmektedir. İlçe’deki üretici sayısı 1000 civarında olup, sektör 5000 kişiye iş olanağı sağlamaktadır.

Türkiye’de kültür mantarı üretimi 1973 yılında 80 ton, 1983 yılında 1400 ton, 1995 yılında 7.728 ton olup, 2005 yılında yaklaşık 40 bin ton/yıldır. Korkuteli’de mantar üretim miktarı 18.000 ton civarında olup tek başına toplam ülke üretiminin %45’i Korkuteli ilçesinde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye kompost üretimi 150 bin ton kadardır. Korkuteli bunun yaklaşık yarısından fazlasını (%53) üretmektedir. Ancak Korkuteli’nde kompost üretim kapasitesinin yarısı kullanılmaktadır. Dolayısıyla esas üretim kapasitesi 145 bin ton/yıl kadardır.

Halen ülkemizde kültür mantarı tüketimi yeterli düzeyde değildir. Kişi başına yıllık 550 gr

civarında olan tüketim, Avrupa Birliği ülkelerinde 2,5 kg kadardır. Dolayısıyla sektör hızla gelişmekle birlikte gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında arzulanan düzeye çıkmamıştır. Sektör ekonomik krizlere rağmen son 10 yılda 10 kat büyümüştür. Bundan sonra yapılacak doğru çalışmalarla 5-6 kat daha büyümesi mümkündür. Sermaye devir hızının fazla olması nedeniyle yatırımcılar için cazip bir üretim koludur.

Ayrıca taze kültür mantarı tüketimi dışında işlenerek (konserve, kurutma vb.) tüketime sunulmasına yönelik faaliyetler mantar talebini arttıracak, bu da üretime yansıtacaktır. Toplam üretimin binde 3'ü (200 ton) ihraç edilmekte olup esas pazar İzmir, Ankara gibi büyük illerdir.

Kültür mantarı sektörünün Korkuteli ilçe ekonomisine 50 milyon TL'nin üzerinde yıllık katkısı dikkate alındığında, bu katkının Türkiye geneli için 100 milyon TL'nin üzerinde olduğu söylenebilir.

TÜKETİM

Korkuteli'nde üretilen mantar ve konservelerin neredeyse tamamı yurtiçinde tüketilmektedir. Ülkemizde kişi başına düşen tüketim miktarı yılda 0,5 kg civarındadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti haricinde ihracatımız yoktur.

SEKTÖRÜN SAĞLADIĞI KATKILAR

Kültür mantarı üretiminde kullanılan kompostların hammaddesi buğday sapı tavuk gübresi ve at gübresi tarımsal atıklardan karşılanmaktadır. Bu sayede atılacak yer dahi bulunamayan tavuk gübresi bu sektör sayesinde ekonomiye kazandırılmıştır. Mantarcılık sektörü geliştikçe ülkemizde anız yangınları da azalmıştır. Böylece topraklarımızın yakılması sonucu canlı floranın yok olması durumu önlenmiştir.

GELİŞME POTANSİYELİ

Ülkemizde şu anda 0,5 kg olan kişi başına tüketim gelişmiş ülkelerde 2,5-3 kg civarlarındadır. Tüketim miktarı ölçü alındığında mantarcılık sektörü kısa sürede en az 4-5 kat daha büyüyebilir, buna paralel olarak ülke genelinde geniş kitlelere iş olanağı sağlayabilir. Geçtiğimiz yıllardaki gelişme trendine baktığımızda, mantarcılık sektöründe çalışan sayısının önümüzdeki 5 yıl içinde 40.000 kişiye kadar çıkabileceği öngörülebilir.

MANTAR ÜRETİM MERKEZİ KORKUTELİ'NDE MANTARCILIĞA DÖNÜK FAALİYETLER

1) KORKUTELİ MANTAR FESTİVALİ

Korkuteli Geleneksel Şehzade Korkut Şenlikleri kapsamında bu yıl dördüncüsü yapılacak olan MANTAR FESTİVALİ önemli ölçüde ilgi odağı haline gelmiş olup, bu yıl 11-15 Ağustos 2008 tarihinde Korkuteli'nde gerçekleştirilecektir

2) MANTAR TANITIM GRUBU (MTG)

Türkiye'de mantarcılık sektörünün sesi olması yönünde "MANTAR TANITIM GRUBU" kurulmuştur. Kültür mantarı sektörünün geleceği açısından önemli bir girişim olan "MANTAR TANITIM Grubu'nun ilk toplantısı 26 Ocak 2007, ikinci toplantısı ise 30 Mart 2007 tarihinde Akdeniz Üniversitesi Korkuteli Meslek Yüksekokulu'nda gerçekleştirilmiştir. MTG bu toplantılarla, resmi bir kimlik kazanarak ve ilgili prosedürlerin işbirliği içinde yürütülmesiyle yeni bir noktaya gelinmiştir.

MTG çalışmaları Antalya Ticaret Borsası, Korkuteli Belediyesi ve Yüksekokulumuz tarafından yürütülmekte olup, koordinasyon ve sekreteryaya birimimizce gerçekleştirilmektedir. Geniş bir katılımı gerçekleştiren toplantılarda MTG nin TÜRKİYE deki tüm mantar yetiştiricilerini kapsadığı görüşü benimsenmiş ve MTG'nin Türkiye'deki tüm mantarcılık sektörünün sesi olacağı vurgulanarak, sektörle ilgili tüm kişi ve kuruluşlar MTG'ye üye olmaya davet edilmiştir

3) KORKUTELİ MESLEK YÜKSEKOKULU MANTARCILIK PROGRAMI

Bu yıl Korkuteli Meslek Yüksekokulu'nda Mantarcılık Programı açılmıştır. Açılan Mantarcılık Programı ile bölge ve ülke mantarcılığına katkıda bulunulması beklenmektedir

BÖLGE MANTARCILIĞININ GELİŞİMİNDE TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜNÜN KATKISI

1989 yılında 2 teknik eleman Yalova Atatürk bahçe kültürleri araştırma enstitüsüne mantarcılık kursuna gönderildi.

1990 yılında il ve ilçelerde 22 teknik eleman kurs için Yalova'ya gönderildi. Ayrıca 1990 yılında 25 çiftçi mantarcılık kursu için Yalova'ya gönderdi. Bu kursları müteakip gerekli hazırlıklar yapılarak yönetim çalışmalarına başlandı.

Yörede yapılacak eğitim çalışmaları için Yalova'da teknik elemanlarımızın senaryolaştırdığı ve çektiği mantarcılık filmi hazırlandı. Hazırlanan bu film diğer illere de yayım kaseti olarak gönderildi.

Korkuteli ilçesinde 3 adet mantarcılık kursu açılmıştır. 150 çiftçimiz bu kurslarda eğitim göreberek belge almışlardır.

Mantarcılık için dönüm noktası olan ilk pastörize ünitesi 1992 yılında özel idarenin katkılarıyla Korkuteli ilçesi gümüşlü köyünde kuruldu ve kooperatife devredildi. Bu pastörize odası kompost yapımının ve kalitesinin artmasına neden oldu. Özel sektörde pastörize üniteleri kurarak kompost üretimine başladı.

TRT Antalya radyosuyla 6 adet mantar yetiştiriciliği konulu program yapıldı. Antalya ili mantarcılığıyla ilgili TRT' le Bu Toprağın Sesi programına 4 adet çekim yapıldı ve ülke geneline yayınlanması sağlandı. Yapılan bu programlar konuyla ilgili tüm girişimcilerin

dikkatini ilimize toplamıştır. Bu ilgi kompost sektörünün hızla gelişmesine neden olmuştur. Kapasitenin artmasıyla birlikte teknolojik yeniliklerde yurt dışından ilimize getirilmiştir. Antalya merkezde İl Müdürlüğü hizmet binasının bodrum katında üreticilere tatbiki bilgi verebilmek amacıyla 3 devre mantar üretimi gerçekleştirilerek elde edilen gelir, döner sermayeye aktarıldı.

KORKUTELİNDE MANTARCILIĞIN SON DURUMU

Yapılan anket sonuçlarını değerlendirecek olursak, mantar üretimi yapan işletmeler ve firmaların %84'ünün mantarcılık dışında gelirleri olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun Korkuteli'nde tarım sektörünün gelişmiş olmasıyla yakından ilişkisi bulunmaktadır. Bahar ve yaz aylarında tarım sektörü yoğun, kış aylarında ise durağandır. Bu sebeple insanlar ek gelir getirmesi için mantarcılık sektörüne girmişlerdir. Mantar sektörünün ticari anlamda cazip bir hal almasıyla üreticiler bu sektöre girmeye devam etmişlerdir. Üreticilerin çoğu ek gelir getirmesi amacıyla aile işletmesi kurmuştur, bu oran %96'dır. Çoğu üreticinin ailesinden 2 kişi bu işletmelerde çalışmaktadır. Üretim yapan işletme ve firmaların büyük çoğunluğunun eğitim durumu %80 'lik oranla ilkökuldür. Üretim alanlarını ele alırsak çoğunluğu 0-100m² 'lik alanda üretim yapmaktadırlar. Küçük işletmelerin yoğunlukta olması sektörün canlanmasını da geciktirmektedir. Küçük işletmelerin yoğunlukta olması ortalama üreticilerin oda sayısını da 2,2 olmasına sebep olmuştur.

Yaptığımız bu proje çalışması ile elde edilen sonuçlara göre İlçemizde 3 kompost üretim işletmesi, 25 mantar pazarlama işletmesi, 2560 üretim deposu ve 1150 işletme mevcuttur. Korkuteli ilçemizde yıllık 28.000 ton mantar üretimi, 92.000 ton kompost tüketimi sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kültür mantarı yetiştiriciliği ülkemizde gerek asıl geçim kaynağı gerekse de yan gelir amacıyla yapılmaktadır. Ancak bu güne dek mantar üreticileri kendi çabalarıyla üretim yapmaktadır. Bunda mantarın tarımsal ürünler içerisinde tanımlanmamış olmasının rolü büyüktür. Mantarın tarımsal ürünler listesinde yer almaması nedeniyle mantar üreticisi tarımsal destek ve teşviklerden yararlanamamaktadır.

Üreticilerinin bir çoğunluğunun ürettikleri mantarı toptancıya vermelerinin en büyük sebebinin üretmiş oldukları mantarı kendilerinin pazarlayamamış olmaları olduğunu tespit ettik. Mantar üreticilerinin örgütlenmesi sağlanarak sektörün dağınıklığı giderilmelidir.

Mantar üreticilerinin neredeyse tamamının %100 devlet destek kredisi istediği kaydedildi.

Mantarın hammaddesi olan kompostun KDV oranının yüksek olması ve enerji fiyatlarındaki yükseklikler nedeniyle kompost ve mantar üreticisi gerçek anlamda mağduriyet yaşamaktadır.

Mantar üreticiliğinin desteklenmesi teşvik edilmesi ve geliştirilmesi amacıyla komposta uygulanan %18 olan KDV oranının acilen düşürülmesi gereklidir.

Mantar üreticilerinin tarımsal destekleme alması gerekmektedir.

Yapılan anketlerle anlaşılmıştır ki: mantar tüketiminin artırılması için halkın bilinçlendirilmesi gerektiği ve reklamlarla mantar tanıtımının desteklenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksu, Ş. (2006). Kültür Mantarı Üretim Teknikleri. Hasad Yayıncılık, İstanbul.
- Barutçıyan, J. (2012). Türkiye'nin Mantarları 1, Oğlak Yayıncılık, İstanbul.
- Demir, Y ve Uzun, A. (1998). Karadeniz Bölgesi Kültür Mantarı Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu, Sorunları ve Üretim Tesislerinin İyileştirilmesine Yönelik Öneriler. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, Volume 22, Issue 3, p. 273-279, TÜBİTAK.
- Demirci, Ö. (2010). Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de Mantar Sektörü ile ilgili Düzenlemeler, 46.Dönem AB Temel Eğitim Kursu, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- KORKUTELİ'NDE GELİŞEN YENİ BİR EKONOMİK FAALİYET KOLU: MANTAR YETİŞTİRİCİLİĞİ
- Erkel, İ. (2000). Kültür Mantarı Yetiştiriciliği. Kocaoluk Yayınevi, İstanbul.
- Günay, A. (1995). Mantar Yetiştiriciliği. İlke Kitap ve Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara.
- Güney, E., 2003, Toprak – Bitki Ekocoğrafya Sözlüğü. 2. Baskı, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Özdemir, C. (2010). Mantar Yetiştiriciliği. T.C Samsun Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, Çiftçi Eğitimi Yayın Şubesi, Samsun.

ÇIĞLIK ÇIĞ GİBİ BÜYÜYOR

Aslı BARIŞ (10/C)

Rukiye İNCE (10/C)

Danışman Öğretmen Nazmi KARAKAYA (Coğrafya)

GİRİŞ

Yaşadığımız coğrafyada bulunan Çığlık bölgesini tarihi ve kültürel dokusunu da koruyarak gezip görülecek gözde bir mekan haline getirmeyi hedefledik.

Bu projedeki temel amacımız birçok değeri içinde barındıran ama tanıtımının yapılmamasından dolayı geri planda kalan Antalya ilinin Döşemealtı ilçesine bağlı Çığlık bölgesini gün yüzüne çıkarmak ve cazibe merkezi haline getirmektir.

Öncelikle Çığlık bölgesinin kültürel ve tarihi dokusunu inceleyip halkıyla irtibata geçtik. Halka eğer bu proje gerçekleşirse “Çığlık Bölgesi nasıl etkilenir ?” sorusunu yönelttik. İlçemizde bulunan Milli Eğitim Müdürlüğüne gittik. Projemiz hakkında fikir ve önerilerini aldık. Bölge hakkında bilgi almak için Döşemealtı Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya İl Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Antalya Müzesi, Antalya Müzesi Bölge Koruma Kurulu ile görüştük. Bu yerlerden bölgenin fiziki ve beşeri özellikleri, bölgede bulunan tarihi yerleri, doğal güzellikleri hakkında bilgi aldık. Bölgeye düzenlenebilecek turlarla ilgili tur şirketleri ile görüşmeler yaptık. İnternette bölge ile ilgili bilgiler aldık. Bölge hakkında bazı kişilerle görüştük fikirlerini aldık.

Bu projeden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda Çığlık'ın şehir merkezine uzaklığı, yeterli tanıtımının yapılmaması, bölgeye yönelik çeşitli faaliyetlerin uygulanamaması vb. nedenlerden dolayı bölgedeki turizm potansiyeli fark edilmektedir.

Bölgenin potansiyelini ortaya çıkarabilmek için bilgilerimiz doğrultusunda şunların yapılabileceğini planladık. Bölgedeki taş evler restore edilip kullanıma açılabilir, bedesten ve hobi bahçeleri yapılması planlanmaktadır. Bölgeye çeşitli turlar düzenlenebilir. Bölgede unutulmaya yüz tutmuş meslekleri canlandırmak için kurslar düzenlenebilir.

Belirttiğimiz önerilerin gerçekleştiği takdirde bölge turizm ve ekonomik yönden gelişecektir. Halkın refah seviyesi yükselecek ve bölgeye olan rağbet artacaktır.

ÇIĞLIK'IN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

İklim

Çığlık bölgesinde iklim yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Antalya şehir merkezine göre 4-5 derece sıcaklık farkı olması nedeniyle biraz daha serin bir havaya ve düşük nem etkisine sahiptir.

Rüzgâr genelde gece yarısından itibaren kuzey yönden eser, öğleden sonraları ise güneyden meltem olarak, esmektedir.

Çığlık bölgesinde en sıcak ay Temmuz-Ağustos aylarıdır. En soğuk ay ise Ocak ve Şubat aylarıdır. Kış ve Bahar aylarında yağmur olarak yağış alan Çığlık bölgesinde kar yağışı yüksek kesimler haricinde ortalama 10 yılda birde olsa az miktarda kar düşmektedir.

Yer Şekilleri

Döşemealtı ilçesinin batı, kuzey ve doğu tarafının bir kısmı Batı Torosların küçük uzantılarıyla çevrilidir.

Genel olarak Döşemealtı ovası olarak adlandırılan hafif engebeli bir arazi yapısı vardır. Tam olarak yayla havası oluşmasa da bile Dağbeli, Bademağacı ve Akkoç mahalleleri yayla havasına sahiptir. İlçenin birçok mahallesinde yaşayanlar uzun yıllar önce Korkuteli ilçesinden göç etmelerinden dolayı yaz aylarında Korkuteli'nde bulunan yerleşim alanlarını yayla olarak kullanmaktadır. Örneğin, Kızılcadağ, Bahçeyaka, Karabayır, Çığlık Yaylası, Nebiler Yaylası, Piyadin Yaylası, Söbüce Yaylaları gibi.

İlçede en önemli su kaynağı olan Kırkgöz Su Kaynağıdır. Kırkgöz Gölü'nde bulunan su, DSİ tarafından yapılan kanal ilçe merkezi içerisinden geçerek Kepez Elektrik Santralini beslemektedir ayrıca Kırkgöz'den küçük sulama kanalları ile ilçenin değişik alanları sulanabilmektedir.

Bitki Örtüsü

Bölgenin bitki örtüsü Çalılık ve makili bir bitki örtüsü konumunda olmasıyla birlikte, dört tarafı çam ormanlarıyla çevrili ormanlık bir alana sahiptir. Bu nedenle Antalya şehir merkezinin akciğeri konumundadır. Düzlerçamı ve Termessos bölgesi ormanlık alanı Milli parklar sınırındadır. Bölgenin bitki ve ağaç türü zenginlikleri ile yaban hayvanları yönünden Türkiye'nin en ilginç ve en zengin ormanlık alanlarından.

Yaban Hayatı

Döşemealtı Termessos Bölgesi Milli Park alanı olması dolayısıyla bu alan başta dağ keçisi ve geyik türü yaban hayvanlarının üretim merkezi konumundadır. Ayrıca Kırkgöz Gölü de kış aylarında yaban kuşlarının uğrak merkezidir.

ÇIĞLIK'IN BEŞERİ ÖZELLİKLERİ

İdari Durum

İlçenin idari yapısı Kaymakamlık ve Kaymakamlığa bağlı Kurum Müdürlükleri ile İlçe sınırları tamamı sorumluluk sahası içerisinde olan Döşemealtı Belediye Başkanlığı ve 32 Mahalle Muhtarlığından oluşmaktadır.

Nüfus Durumu ve Yerleşme

Döşemealtı İlçesinin 2013 Nüfusu, Adrese Dayalı Nüfus Sayımı sonucu 52.013 olmuştur. İlçenin nüfus dağılımına baktığımızda dağınık bir yapıya sahiptir. Sebebi ise 5747 ve 6360 Sayılı Yasalarla yeni yerleşim yerlerinin dahil olmasından kaynaklanmaktadır. Çığlık bölgesinin nüfusu yaklaşık olarak 4.000'dir.

EKONOMİK DURUM

Çığlık bölgesindeki halk geçimini çoğunlukla tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır.

Tarım ve Hayvancılık

İlçenin sulanabilir alanlarında geçmiş yıllarda pamuk üretimi yoğun şekilde yapılmakta iken son yıllarda imar alanlarının genişlemesi nedeniyle bahçe tarımcılığı ön plana çıkmıştır. Bunların başında nar ve zeytin üretimi gelmektedir. İlçede nar üretiminin en yaygın olduğu bölge Çığlık bölgesidir. Burada Antalya ilinin nar üretiminin büyük bir bölümü karşılanmaktadır.

Bölgede ticari nar üretiminde hakim çeşit Hicaznar çeşididir. "Hicaznar", koyu kırmızı daneleri ve mayhoş tadıyla dış pazarlarda (Özellikle Avrupa'da) iyi fiyattan alıcı bulmaktadır. Söz konusu çeşit yüksek verimi, nakliye elverişliliği ve depolamaya uygunluğuyla da ciddi avantajlar sağlamıştır. Ayrıca bölgenin coğrafi konumu, toprak yapısı ve iklim özelliklerinden dolayı Hicaznar en iyi bu bölgede yetişmektedir

İlçede 2014 yılında 588 ayrı bahçede yaklaşık 7000 dekar alanda 18000 tonun üzerinde nar üretimi gerçekleşmiştir. Bu 7000 dekar alanın 2582 dekarı çığlık bölgesine aittir.

Nar üretiminin artırılması ve Pazar payının genişlemesi amacıyla Belediye her yıl Nar Festivali düzenlediği gibi Görsel Ürünler Fuarları, Gıda Fuarlarında gerekli tanıtım faaliyetlerini üstlenmektedir.

İlçede narın yanı sıra zeytinde önemli yer tutmaktadır. İlçede toplam zeytinlik alanı 17000 dekar olup çiftçi kayıt sistemine dahil ve tarımsal anlamda kültürü yapılan zeytinlik alanı 2.601 dekadır.2014 yılında yaklaşık 9.500 ton zeytin üretimi yapılmıştır. Tarımsal Bilgi Sistemine Kayıtlı olmayan zeytinlerin büyük bir kısmı Zeytincilik kanununa istinaden çiftçilere dağıtılan yabancı zeytinliklerden oluşmaktadır. Bu zeytinliklerin bir kısmı aşılınmış, bir kısmı yöresel zeytin çeşitler olarak hayatini devam ettirmektedir. İlçede yöresel olarak yetiştirilen zeytin çeşidi yörede, Kara Zeytin (Kan Zeytini) olarak adlandırılmaktadır.

Genellikle aşısız olarak yetiştirilen kara zeytin yağ oranının düşüklüğü nedeniyle sofralık olarak yerelde tüketilmektedir.

İlçede yoğun olarak yetiştirilen Zeytin çeşitlerinden, Gemlik (Yağlık ve Sofralık olarak), Ayvalık (Sofralık ve Yağlık olarak) üretilmektedir. Bunu Tavşan Yüreği (Sofralık-Yeşil), Domat (Sofralık-Yeşil) ve son yıllarda Manzanilla (Yeşil-Salamuralık) olarak üretilmektedir.

İlçede 2014 Tarım Bilgi Sistemi Kayıtlarına göre Zeytin üretimi yaklaşık 3000 dekar alanda yapılmaktadır. Bu alanlarda elde edilen zeytin miktarının %80 'i yağlık, %20 'si sofralıktır.

Bölgede Nar ve zeytinin yanı sıra yer yer narenciye bahçeleri ve azda olsa diğer meyve çeşitlerinin ağaçları bulunmaktadır. Sulanmayan kurak alanlarda ise hububat ekimi yapılmaktadır. Yer yer sere altı sebze üretimi yapılan alanlarda mevcuttur.

Bölge halkı tarımın yanı sıra hayvancılıkta yapmaktadır. Çığlık bölgesinde toplam 1.222 büyükbaş, ve 15.303 tane küçükbaş hayvan bulunmaktadır.

Sanayi ve Ticaret

Antalya Organize Sanayi bölgesi Döşemealtı ilçesi sınırları içerisinde olmasından dolayı Antalya'nın sanayi alanıdır. İlçede başta iş istihdamı olmak üzere önemli ölçüde katma değer sağlanmaktadır. Organize Sanayi bölgesinde bulunan başlıca iş kolları tekstil sektörü, gıda sektörü, plastik, makine metal, cam, ahşap, çimentolu ürünler gibi sektörler bulunmaktadır.

Ayrıca ilçe merkezinde halkın ihtiyaçlarını karşılayacak iki adet sanayi sitesi bulunmaktadır.

İlçede ticari faaliyet ilçe merkezinde yoğunlaşmıştır. Birçok dalda ticari faaliyet gösteren iş yerleri mevcuttur. Birçok mahallede semt pazarında sebze, meyve, hayvansal ürünler ve diğer temel gıda ile giyim satışları gerçekleştirilmektedir. Çığlık 'da Pazar günleri semt pazarı kurulmaktadır.

İlçe merkezinde sanayi ve ticaret bu kadar gelişmiş iken kırsal kesimde bu oran daha düşüktür.

KÜLTÜREL VE SOSYAL DURUM

Kültürel ve Sosyal Yaşam

Çığlık, halk kültürünün vazgeçilmez öğeleri açısından seçkin bir yere sahiptir. Yöre insanı, toplumsal değişimden etkilenmekle birlikte gelenek ve göreneklerini, halk oyunlarını ve müziğini, giyimini, el sanatlarını, mutfak kültürünü ve yöresel şiveyi günümüze taşımıştır.

El işlemeleri, Döşemealtı Halısı dokumacılığı, yöre mutfağı, yerel etkinliklerden Nar Festivali, Yayla Şenlikleri, Badem Şenlikleri, Çubukbeli Şenlikleri, Yaylalarda yapılan yayla şenlikleri ve kutlama güleri gibi aktiviteler bölgenin canlı kültür hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır.

ÇIĞLIK'TAKİ TURİZM POTANSİYELİ

Çığlık bölgesi Antalya da denize kıyısı olmayan ve denize en yakın bölgeler arasındadır. Çığlık bölgesi ilçede bulunan Termessos, Karain Mağarası, Kırkgözhan, Kırkgöz Gölü, Döşemealtı Antik Yol, tarihi su kanalları ve birçok sarnıca konumu bakımından yakındır. Antalya gibi turizm merkezlerinden birinde olan bölgemiz denize kıyısı olmamakla birlikte alternatif turizm faaliyetlerine çok uygun bir yerdir.

ÇIĞLIK'IN KALKINMASI İÇİN GEREKENLER

Çığlık bölgesi konumu açısından çok önemli bir yerdedir. Döşemealtı ilçesinin merkezine ve konum bakımından Döşemealtı ilçesinde bulunan birçok tarihi esere yakındır. Bunun dışında da kendi içinde halen keşfedilmemiş tarihi eser ve birçok sarnıçı barındırmaktadır. Ayrıca bölgede bulunan yamaçlardan biri yamaç paraşütü yapmaya uygundur ve bölgede mevcut olan ormanlık alan doğa yürüyüşleri, mesir alanı gibi faaliyetler için de uygundur. Bunun yanı sıra halı dokumacılığı, el sanatları ve çarşı oluşturularak bölgeye ekonomik katkı sağlanabilir. Böylelikle ekonomik açıdan yeterince gelişmemiş olan bölgenin potansiyellerini kullanarak yüksek yaşam düzeyine ulaştırmak ve Türkiye ekonomisine katkıda bulunmak için bu kapsamda yeni çalışmalar yapılabilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çığlık bölgesinin turizm potansiyelini inceledik. İnceleme sonucu bölgenin çok büyük bir turizm potansiyeline sahip olduğunu fakat bölge ekonomik ve sosyal açıdan yeterince gelişmediği için bu potansiyellerin değerlendirilemediğini gördük.

Bu projeden elde ettiğimiz veriler doğrultusunda Çığlık'ın şehir merkezine uzaklığı, yeterli tanıtımının yapılmaması, bölgeye yönelik çeşitli faaliyetlerin uygulanamaması vb. nedenlerden dolayı bölgedeki turizm potansiyeli fark edilmemektedir. Bölgenin potansiyelini ortaya çıkarabilmek için:

- Bölgede ki taş evler restore edilip kullanıma açılabilir.
- Bölgede bedesten oluşturulabilir.
- Bölgeye çeşitli turlar düzenlenebilir.
- Bölgede hobi bahçeleri oluşturulabilir.
- Bölgede unutulmaya yüz tutmuş meslekleri canlandırmak için kurslar düzenlenebilir.
- Bölgenin tanıtımı yapılarak cazibe merkezi haline getirilebilir.

Yukarıda belirttiğimiz önerilerin gerçekleştiği takdirde bölge turizm ve ekonomik yönden gelişecektir. Halkın refah seviyesi yükselecek ve bölgeye olan rağbet artacaktır.

KAYNAKÇA

-Antalya Valiliği Kültür Envanteri (Merkez)

-<http://www.antalya.gov.tr/>

-<http://www.dosemealti.gov.tr/> -

www.dosemealti.bel.tr

-www.tuik.gov.tr.

-Antalya Turizm Envanteri

ORGANİK GENÇLİK ORGANİK TÜRKİYE

Münevver ÖZDEMİR (10/B)

Nazire Büşra ÇETİNKAYA (10/B)

Danışman Öğretmen Nazmi KARAKAYA (Coğrafya)

ÖZET

Bu projede çevre duyarlılığı gelişmiş, doğaya saygılı, ülke kalkınmasına yarar sağlayabilecek bilinçli genç bireylerin yetişmesine olanak sağlayabilme; doğal dengeyi bozmadan sağlıklı ürünler üreten, bitki koruma ve zararlı etkiler mücadelesinde doğal yöntemleri tercih eden kontrollü üreticiler oluşturabilme amaçlanmıştır. Yeni bir üretim tarzı olan organik tarımı konveksiyonel tarıma alternatif tarım olarak ortaya çıkararak sağlık, gıda kalitesi ve besin değeri açısından değerlendirilmesi hedef alınmıştır.

Öncelikle Antalya İl Tarım Müdürlüğü ile görüşüldü. Organik Tarıma ait temel veriler ve istatistikler temin edildi. Organik Tarım kanunu ve Organik Tarımın esasları ile uygulanmasına ilişkin yönetmelik alındı. İnternette konu ile ilgili yazılmış makaleler, yazılmış tezler ve uygulanan anketler, hazırlanmış tablo ve grafikler incelendi. Elde ettiğimiz veriler sonucunda Organik Tarım ürünlerinin geleneksel tarıma göre daha sağlıklı, gıda ve besin değerinin yüksek olduğu ve kalitesi ile raf ömrünün daha uzun olduğu sonucuna vardık. Organik ürün tüketimini etkileyen faktörler ve tutumlar üzerine yapılan bir makaleyi inceledik. Bunların doğrultusunda organik ürünleri kullanan tüketicilerin, bu ürünlere yönelik tercihlerini etkileyen verileri ele aldık.

Yaptığımız detaylı ve geniş kapsamlı araştırmalar ışığında organik tarım ile ilgili şu sonuçları çıkardık:

- Organik tarımın Türkiye’de yaygınlaştırılması için üreticilerin ve tüketicilerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Organik üretim ve organik ürünlerin pazarlanma stratejileri birlikte yürütülmelidir.
- Yurt dışı pazar bağlantıları kurulmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Organik tarım, sağlıklı yaşam, sağlıklı nesil, organik gençlik, organik ürün

AMAÇ

Sanayi Devrimi sonrasında hızla artan nüfus beraberinde açlık sorununu da getirmiştir. Bunun sonucunda insanlığın ana hedefi ucuz gıda maddesi üretmek ve bulduğu gıda maddeleri ile sadece karınlarını doyurmak olmuştur. İnsanoğlu bu hedef doğrultusunda birim alandan daha fazla ürün elde etme yoluna gitmiştir. Bu amaçla çeşitli kimyasal maddeleri aşırı ve bilinçsizce kullanarak kendi sağlığını tehlikeye atmıştır. Kimyasal madde kullanımının gelecekte neleri etkileyeceğini hesap etmeyen insanoğlu kendisi ile birlikte doğaya, canlılara, toprağa ve suya büyük zararlar vermiştir. Bu projedeki amacımız özellikle genç nesillerin daha sağlıklı yaşam sürmesi ve bunu yaparken doğanın da sağlıklı yaşamını sürdürmesini sağlamaktır. Bu kapsamda;

- Organik tarımın bilinmeyen yüzünü görünür hale getirip, yaygınlaştırmak.
- Çevre duyarlılığı gelişmiş, doğaya saygılı, ülke kalkınmasına yarar sağlayabilecek bilinçli genç bireylerin yetişmesine olanak sağlamak.
- Doğal dengeyi bozmadan sağlıklı ürünler üreten, bitki koruma ve zararlı etkiler mücadelesinde doğal yöntemleri tercih eden kontrollü üreticiler oluşturmak.
- Kimyasal tarım girdilerinin insan, hayvan ve bitki sağlığı üzerinde yarattığı tehditleri ortadan kaldırarak yüksek kaliteli, sağlıklı ve risksiz ürünler üretmek.
- Üretici gelirini ürüne bağlı olarak arttırmak ve Türkiye’de bulunan organik tarıma yatkın bakir toprakların işlenmesi sağlanarak iş imkânı elde etmek.
- Yeni bir üretim tarzı olan organik tarımı konveksiyonel tarıma alternatif tarım olarak ortaya çıkarmak.
- İhtiyacı karşılayacak ve ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan dengeyi yeniden kurmak amaçlanmaktadır.

ORGANİK TARIM NEDİR?

Organik tarım, bitki nöbetleşmesi, yeşil gübre, kompost, "biyolojik zararlı kontrolü"nü içeren ve toprak üretkenliğini sağlamada mekanik işlemeye dayanan; sentetik gübre, pestisit, hormon, hayvan yem katkıları ve genetiği değiştirilmiş organizmaların kullanımını reddeden veya sınırlayan tarım yöntemidir.

ORGANİK TARIMIN ÖNEMİ

Organik tarım yönteminde kimyasal gübre, ilaçlama, hormon gibi dış etkenler kullanılmaz. Her şeyden önce belirli kurallar çerçevesinde sürdürülebilir bir tarımdır. Başta toprak, su, hava ve çevresindeki doğayı korur.

- Üretilen ürünlerin kolayca izlenebilmesi ve üretim esnasındaki denetlemeler ile tarımdaki ciddi denetim eksikliğini giderebilir.

- İnsan sağlığına zararlı atıklardan bazılarının barındırılmasının önüne geçerek hastalıkların yayılmasını/oluşmasını engelleyebilir. Yalnızca insan sağlığını değil, dünyamızın da korunmasını sağlar.
- Mevcut tarım arazilerinin azalmasını, çölleşmesini, kullanılamaz hale gelmesini engeller.

ORGANİK TARIM SİSTEMİNİN AVANTAJLARI

Ülkemizde sentetik ve kimyasallar çiftçilerimizin büyük bir kısmı tarafından ya çok az kullanılmakta, ya da hiç kullanılmamaktadır. Bu nedenle ekolojik tarıma geçişin kolay olması beklenebilir.

- Üretici geliri ürüne bağlı olarak artmaktadır.
- Fiyatı hızla artıran kimyasal gübre, pestisit ve enerji girdilerinde tasarruf edilmektedir.
- Ekolojik ürünlerin ihraç fiyatı diğer ürünlerden %10-20 daha yüksektir.
- Sözleşmeli tarımla üreticinin tüm ürününün alınması garanti edilmektedir.
- Ekolojik ürünlerin ihracatı ile ülkemiz tarım ürünleri için ilave bir kapasite oluşmaktadır. Dolayısıyla ihraç edilen her ton daha önce ulaşılamayan tüketici kitlesine gitmektedir.

ORGANİK TARIMIN İLKELERİ

Organik tarım ile normal tarımı ayıran özelliklerin başında organik tarımın sahip olduğu temel ilkeler gelmektedir. Bu ilkeler, doğa ile uyumlu üretim, kendi kendine yetebilen bir kapalı sistem biçiminde üretim yapmak ve ürün münavebesidir. Bu nedenlerden dolayı organik tarımda alternatif tarım teknikleri ve ilkelerin gerçekleştirilmesini sağlamak için üretimin belirli bir proje kapsamında yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca yürütölen organik tarım projesinin kontrolü ve sertifikasyonu zorunludur.

Organik tarım, belirli bir bütönlük içinde ele alınması gereken bir tarım sistemidir. Temel düşünce ve uygulanabilirlik açısından organik tarımın başlıca üç ilkesi bulunmaktadır. Bunlar, doğa ile uyumlu üretim, kendine yeterli tarım ve sürdürülebilirlik şeklinde sıralanabilir.

Doğa İle Uyumlu Üretim: Bitki tür ve çeşitlerinin seçiminde, üretim yapılacak yerin ekolojik koşulları ve bu koşullarda hastalıklara en az seviyede yakalanma olasılıkları dikkate alınmaktadır. Böylece, ekolojikdengeye uygun üretim planlaması, tür ve çeşit seçimi, yaban hayatın korunması, doğal habitata uyum sağlanması mümkün olabilmektedir.

Kapalı Sistem (Kendine Yeterli Tarım): Tarımsal üretimde, üretim ile ilişkili tüm faktörler ve olaylar bir bütönlük halinde dikkate alınmakta ve organik üretim yapan tarım işletmesinin kendi kendine yeterliliği sağlanmaktadır. Bunun için toprak, bitki, hayvan ve insan arasındaki doğal

döngünün doğal kökenli hammaddeler kullanılarak mümkün olduğunca işletmenin kendi içinden veya yakın çevresinden sağlanmasına gayret edilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik: Toprağın iyileştirilmesi ve içindeki organizmaların korunması, beslenmesi sağlanmakta ve toprağın doğal verimliliği artırılmaktadır. Bunu sağlamak için ürün değişimi (ekim nöbeti) ve organik gübreleme yapılmakta, faydalı canlılar teşvik edilmekte ve uygun toprak işleme yöntemleri kullanılmaktadır.

GENETİĞİ DEĞİŞTİRİLMİŞ ORGANİZMALAR (GDO) VE ORGANİK ÜRÜNLER

Son yıllarda genetik olarak modifiye edilmiş (transgenik çeşitler vb.) gıda maddelerinin piyasaya sürülmesi ile Belçika'da ortaya çıkan dioksin skandalı tüketici tercihlerini organik ürünlerin lehine yönlendiren en önemli olaylar olmuştur. Organik üretimde genetik modifikasyona tümüyle karşı çıkılması, bu maddeleri içeren ürünlerden kendilerini korumak isteyen tüketicilerin tüm dünyada organik ürünlere yönelmesine yol açmıştır. Bütün bunlara bağlı olarak tükettiğimiz gıdaların güvenliğine ilişkin sorgular artmaktadır.

Bugün genetik olarak değiştirilmiş organizma (GDO) içeren bir ürünün herhangi bir gıda maddesinde katkı maddesi olarak kullanılıp kullanılmadığı bilinmemektedir. Diğer yandan ekim alanlarında da GDO'lar organik ürünleri etkilemektedir. ABD 'de GDO'lu unsurlar içermeyen 20 ürün üzerinde yapılan araştırmada, 11 üründe GDO maddeleri izi bulunmuş ve besinde bunun önemli oranlarda olduğunu ortaya koymuştur. Azalan gıda güvenliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sağlık ve çevre sorunları insanları farklı arayışlara yöneltmektedir. Birçok tüketici sağlıkla ilgili endişelerinden dolayı organik ürün tüketimine yönelmekte iken, organik ürünler daha henüz etkileri tam olarak ortaya konmayan fakat mağaza raflarında sayıları her geçen gün artan biyoteknolojik ürünler ile rekabet etmek durumundadır.

Günümüzde özellikle tarım ve eczacılık sanayi alanlarında, modern biyoteknoloji yöntemleri kullanılarak çeşitli özelliklere sahip yeni canlı türleri elde etmek mümkün hale gelmiş, bu şekilde üretilen tarım ürünleri ve bunları içeren işlenmiş ürünler ile eczacılık sanayi ürünleri uluslararası ticarete giderek artan oranda konu olmaya başlamıştır.

Bu ürünler bünyelerinde birtakım riskleri de barındırmaktadırlar. Çeşitli çevrelerde, bu ürünlerin doğal canlı çeşitliliğine, insan sağlığına ve sosyo-ekonomik yapıya zarar verebileceği öngörülere bulunmakta, ancak bu zararın boyutları tahmin edilememektedir ve buna rağmen bu ürünler piyasada diğer ürünlerle birlikte farkı belirtilmeden satılmaktadır.

Ekmek, bisküvi, bebek maması, pizza ve diğer hazır gıdalar gibi vazgeçemeyeceğimiz yiyeceklerin yarısından fazlası genetiği değiştirilmiş ekinlerden yapılmaktadır. Doğrudan beslendiğimiz bitkilerin yanı sıra transgenik bitkilere dolaylı yollardan maruz kalmaktayız. Etiyle beslendiğimiz hayvanlara yem olarak verilen soya ve mısırın da genetik yapıları

değiştirilmekte ve genleri değiştirilen bitkilerin sağlığınıza zararları olup olmadığı ve uzun vadeli etkileri, çevreye ne derece zarar verebilecekleri henüz kesin olarak bilinmemektedir.

ORGANİK TARIMIN DÜNYA, AB VE TÜRKİYE'DEKİ DURUMU

Organik tarım çevrenin korunması amacıyla, kullanımına izin verilen organik girdi ve uygun tarım teknikleri yoluyla bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, bunların işlenmesi, etiketlenmesi, kontrolü, sertifikalandırılması ve pazarlanmasına yönelik sürdürülebilir bir tarım şeklidir. Kısaca, organik tarım kimyasal girdi kullanmadan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı tarımsal üretim biçimidir. Bu sürecin tüm aşamaları ulusal ve uluslararası geçerliliğe sahip kurallara göre yapılmakta ve bu standartlara uygunluk bağımsız kuruluşlarca kontrol edilerek, sertifikalandırılmaktadır. Bu sayede, organik ürünlerle yönelik tüketici güveni sağlanmaktadır.

Organik tarım dünyada 120 ülkede, yaklaşık 31,5 milyon hektar alanda ve 622 782 tarım işletmesinde uygulanmaktadır. Yirmi beş üyeli AB'de ise 144 bin tarım işletmesi tarafından yaklaşık 6 milyon hektar alanda (toplam tarım alanlarının %3,5'i) organik tarım yapılmaktadır. Organik tarım ve gıda ürünleri ticaretinin dünyadaki payı her ne kadar küçük (%1-4) olsa da, yıllar itibarıyla hızlı bir gelişim trendi göstermektedir. Organik ürünler ticaret hacmi, 1996 ile 2000 yılları arasında 1,3 kat artarak 21,5 milyar dolara erişmiştir. Günümüzde ise bu ticaret hacminin 25 milyar dolar civarında olduğu tahmin edilmekte olup, bunun %52'si Batı Avrupa, %45'i Kuzey Amerika ve %3'ü de Okyanusya'dadır.

Türkiye'de de organik tarım hızla gelişmektedir. 1980'li yılların ortalarından itibaren Avrupalı organik tarım firmalarının öncülüğünde sözleşmeli tarım sistemi ile ihracata yönelik olarak kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı ve fındık ile başlatılan örgün üretim, günümüzde işlenmiş organik ürünlerin de katılımıyla 205'e ulaşmıştır. Türkiye'de halen 14.401 sertifikalı üretici, 20,3811 ha alanda organik tarım yapmaktadır. Türkiye organik ürünler sektöründe Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca (TKB) yetkilendirilmiş 3'ü yerli ve 6'sı yabancı olmak üzere toplam 9 kontrol ve sertifikasyon kuruluşu ve kayıtlı 236 çeşitli (üretici, işleyici, pazarlayıcı vb.) firma bulunmaktadır. Organik ürünlerin iç pazarı ise, büyük illerimizdeki birkaç müstakil satış yeri ve süpermarketlerdeki bölümler ile sınırlıdır. Ancak, son yıllarda organik hayvancılığa yapılan yatırımlar dikkat çekmektedir.

Türkiye, dünyada en fazla organik üretim alanına sahip 30. ülke olmasına rağmen; toplam tarım arazisinin sadece %0,8'inde organik tarım yapılmaktadır. Bunun 2013 yılında %3 ve 2020'de %8 olması hedeflenmektedir. Türkiye'nin organik tarım ve gıda ürünleri ihracatı dalgalanan bir artışla 2005 yılında 26,3 milyon dolara çıkmıştır. Ancak, dünya organik ürünler pazarında Türkiye'nin payı %1'in de altındadır. Türkiye'de üretilen organik ürünlerin başlıca

pazarı AB ülkeleridir. Bunlar arasında Almanya (%37,3), İngiltere (%9,4), Hollanda (%7,7), İsviçre (%7,4), Fransa (%6,8) ve İtalya (%5,4) ön sıralarda yer almaktadır.

TİCARET

Dış Pazar

Diğer ülkelerde olduğu gibi henüz ülkemizde de organik tarım ürünleri dış ticaretine ilişkin istatistiksel altyapı oluşturulamamıştır. Bahsedilen nedenle, ihracata ait istatistikî değerler ancak Ege İhracatçı Birlikleri kayıtlarından izlenebilmektedir. Buradan hareketle ihracatçı firmalarımızın organik tarım ürünlerini ihraç ederken söz konusu ürün grubunun ihracatının kayda bağlı olduğunu göz önünde bulundurmaları ve ilgili İhracatçı Birliğine kayıt yaptırmaları önem arz etmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından açıklanan üretim istatistikleri ile Ege İhracatçı Birlikleri tarafından açıklanan dış ticaret istatistikleri arasında önemli bir farklılık görülmektedir.

İç Pazar

Türkiye'deki organik ürünlerin iç pazardaki durumuna yönelik çok az araştırma bulunmaktadır. 1990'ların sonlarından itibaren iç talebi geliştirmeye yönelik büyük süpermarketlerde tanıtım girişimleri olmuş ancak tüketici bilincinin yetersiz olması, ürün sayısının sınırlı ve fiyatının da yüksek olması gibi sebeplerle bu girişimler pek başarılı olamamışlardır. Çok küçük olan iç pazardaki tüketiciler de genelde gelir düzeyi yüksek, orta yaşın üzerinde, eğitilmiş ve sağlık riskleri konusunda duyarlı kişilerden oluşmaktadır.

EKOLOJİK (ORGANİK) PAZARLAR

Büyük şehirlerde kurulmaya başlanan ekolojik (organik) pazarlar da son zamanlarda dikkat çekmeye başlamış, üreticiler ürünlerini direk tüketiciye pazarlama yoluna gidebilmişlerdir. Bu şekilde son tüketiciler de medya araçları haricinde organik tarım ile buluşma fırsatı yakalamışlardır. Ambalajsız satılan taze ürünler pazarın açılacağı günün bir gün öncesinden üreticinin bahçesinden toplayıp getirdiği, tüketicileri ambalaj maliyetinden kurtarmak amacıyla dökme olarak satılmaktadır. Bu ürünler fatura, irsaliye, üretici belgesi veya müstahsil makbuzu ile pazara kabul edilmektedir. Ayrıca hem pazara girişte, hem de çıkışta ürünler tartılmaktadır. Bu şekilde hem ibraz edilen miktarlar kontrol edilmekte, hem üreticinin o hafta sattığı miktarlar ilgili sertifika kuruluşuna rapor edilmektedir.

Satılan her ürünün sertifikası tezgâhlar üzerinde sergilenmekte olup, tüketicilerin hem ürünün nerde üretildiğini hem de sertifika kuruluşunu bilmeleri sağlanmaktadır.

Organik ürünler hal kanunu ve hükümlerinden muaf tutulduğu için bu pazarlar üretici ve tüketicinin doğrudan buluştuğu noktalar. Ayrıca ürünlerin fiyatları için alt ve üst limitlerin belirlenmesi ürün ve para değişimini en adil biçimde sağlama şansını beraberinde

getirmektedir. Yüz yüze kurulan iletişim sayesinde belgelerin ve sertifikaların ötesinde bir güven ortamının da oluştuğu dikkate alınmalıdır.

Son olarak, bu pazarların tüketicilerde ekolojik yaşam bilincini ve duyarlılığını oluşturmak, organik ürünlerin pahalı-lüks imajını kırmak gibi sosyal faydaları da bulunmaktadır.

ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİ PAZARLARININ GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

Organik tarım ürünleri pazarı üretim, tüketim ve ticaret hacmi bakımından çok hızlı bir gelişme göstermektedir. Organik tarım ürünleri üretimi ve tüketimini, dolayısıyla pazarın gelişimini etkileyen birçok faktör vardır. Bu yüzden organik ürünler halk tarafından zor benimsenmektedir. Türkiye'nin organik ürünler pazarını destekleyen ve engelleyen kendine özgü bazı özellikleri bulunmaktadır. Bu unsurları, aşağıdaki şekilde gruplandırmak mümkündür:

Tüketici Eğilimlerindeki Değişimler

Konvansiyonel tarımda kullanılan kimyasallara bağlı olarak ortaya çıkan hastalıklar, etkileri henüz tam olarak bilinmeyen biyoteknolojik ürünlerin sürekli artması, güvenilir gıda maddesi bulmanın zorlaşması ve çevresel bozulmanın giderek artması sonucu tüketici eğilimleri organik ürünlere doğru kaymaktadır.

Son zamanlarda, özellikle gelişmiş ülkelerdeki tüketici talebi refah ve bilinçlenme düzeyindeki artışın yanı sıra, iletişim ve ulaşım olanaklarındaki gelişmeye bağlı olarak organik ürünlere yönelmiştir.

Sağlık İle İlgili Endişelerin Artması

Yapılan araştırmalar tüketicilerin organik ürünleri tercih etme nedenlerini başında, sağlık problemleri ya da sağlıkla ilgili endişelerinin olmasını ve doğal çevreye karşı duyarlı olmalarının geldiğini göstermektedir.

Ülkemizde yapılan bir araştırmada ise, tüketicilerin organik ürünleri tercih etme sebepleri olarak dört ana kriterin öne çıktığı saptanmıştır.

- Daha sağlıklı bir yaşam sürdürmek için (%47)
- Çocukların sağlığını düşündüğü için (%37)
- Yeni bir eğilim olduğu için (%13)
- Lezzetinden dolayı (%8).

Buna göre, öncelikle sağlık ardından çevreye ilişkin yaşanan kaygılar, tüketicilerin organik ürünleri tercih etmelerinin en önemli sebepleri arasındadır. Bunun dışında yedikleri yiyeceklerin lezzetli olmasına dikkat eden ve damak tarıma önem veren tüketicilerle birlikte çiftçi haklarına önem veren ve tüketimlerini şekillendirerek çiftçi haklarını korumaya çalışan tüketiciler de organik ürünleri tercih etmektedir. Tüketicilerin sağlıkla ilgili endişeleri ve

organik ürünlerin konvansiyonel ürünlerden daha sağlıklı olduklarının düşünmeleri, organik ürünlerin güvenilir bir alternatif olarak görülmesine ve tercih edilmesine yol açmıştır. Organik ürünlerin sağlıklı olmasından dolayı özellikle bebek gıda ürünleri gibi belli ürün gruplarındaki talepte önemli artış olmuştur. Çocuklarını daha sağlıklı yetiştirmek isteyen aileler, bu ürünler için daha fazla ücret ödemeye isteklidirler. Bu ve benzeri konuların medya ve diğer iletişim araçlarında sıklıkla işlenmesiyle bilinçlenen tüketiciler, son yıllarda ortaya çıkan çeşitli hastalıkların da yol açtığı psikolojik etkiyle birlikte, üretimi esnasında hiçbir kimyasal madde kullanılmayan organik ürünlerin tüketimine yönelmişlerdir. Özellikle antibiyotiklere karşı mikroorganizmalarda giderek artan direncin görülmesi, tamamlanamayan çeşitli hastalık sıklığındaki artış tüketicilerin hayvansal ve bitkisel ürünlerdeki kalıntılara odaklanmasına, hem kendilerini ve hem de çevreyi koruma adına doğal alternatif ürünlere yönelmelerine neden olmuştur. Tüketiciler artık daha yüksek beslenme değeri olan ve aynı zamanda kimyasal kalıntılardan arınmış gıda tüketmeyi tercih etmektedir.

Organik ürünleri tercih etmeyen tüketiciler ise ya organik ürünler konusunda yeterli bilgiye sahip değillerdir ya da ekonomik sebeplerden ötürü bu ürünleri tercih edememektedirler. İletişim araçlarının ve eğitim çabalarının yaygınlaşmasıyla tüketici bilincinin artacağı ve bu duruma paralel olarak organik ürünlere olan talepte de artış olacağı tahmin edilmektedir.

Çevre Duyarlılığın Artması

Tüketicilerin çevreyle ilgili endişelerinin artması ve organik tarımın ekolojik sistemle dost bir üretim tarzı olduğuna inanmaları, tüketicileri organik ürünleri tercih etmeye yönelten önemli bir unsur haline gelmiştir. Organik ürünlerde pesitist kalıntısını olmaması, kimyasal gübrelerin ve hasat sonrası kimyasalların kullanılmaması, doğaya ve çevreye verdikleri değerden dolayı tüketicilerin organik ürün satın almaya yöneldiği saptanmıştır. Bu yüzden dünyada organik ürünler pazarının gelişimini destekleyen unsurların başında, sağlığına ve doğal çevrenin korunmasına ilişkin gittikçe artan tüketici duyarlılığı gösterilebilir.

KAYNAKÇA

1. http://tr.wikipedia.org/wiki/Organik_tar%C4%B1m
2. ERSUN, N. , ARSLAN, K. , ; Türkiye’de Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Üretim ve Pazarlama Esasları, İstanbul, 2011.
3. AKGÜN T. , Uzman ve İzleme Değerlendirme Birimi, Organik Tarım Makalesi.
4. HEKİMOĞLU B. , ANTİNDEĞER M., Samsun, 2006, Organik Tarım ve Bitki Koruma Açısından Organik Tarımda Kullanılacak Yöntemler
5. GÖK, S. , Genişleyen Avrupa Birliği Pazarında Türkiye’nin Organik Tarım Ürünleri Ticareti Açısından Değerlendirilmesi, Ankara, 2008.
6. TÜRKÖZÜ D. , KARABUDAK E. , Organik Gıdaların Besin Değeri, Gıda Güvenliği Ve Lezzet Açısından Değerlendirilmesi, Ankara,2014.
7. DEMİRYÜREK K. ,BOZOĞLU M.,Türkiye’nin Avrupa Birliği Organik Tarım Politikasına Uyumu, Samsun, 2007.
8. SAYIN C. , Avrupa Birliği’nde Organik Tarıma Yönelik Politikalar, Antalya, 2007
9. YÜRÜDÜR E. , KARA H. , ARIBAŞ K. , Türkiye’nin Organik (Ekolojik) Tarım Coğrafyası, 2010
10. KARABAŞ S. , GÜRLER Z. , Organik Ürün Tercihinde Tüketici Davranışları Üzerine Etkili Faktörlerin Logit Regresyon Analizi İle Tahminlenmesi, 2012.
11. DEMİRYÜREK K. , Organik Tarım Kavramı Ve Organik Tarımın Dünya Ve Türkiye’deki Durumu, Samsun, 2011.
12. KIZILASLAN H. , OLGUN A. , Türkiye’de Organik Tarım Ve Organik Tarıma Verilen Desteklemeler, Tokat, 2012.
- 13.GÜNDÜZ Y. , KAYA M., Avrupa Birliği Tarım Politikası Ve Türkiye’de Organik Tarımın Geliştirilmesi Üzerine Olası Etkisi, 2007.
14. SARIKAYA N. , Organik Ürün Tüketimini Etkileyen Faktörler ve Tutumlar Üzerine Bir Saha Çalışması, Kocaeli, 2007.
15. ATASEVER Y. , GÜNEŞ E. , Türkiye’de İşlenmiş Organik Tarım Ürünleri Üretimi ve Ticaretindeki Gelişmeler, Ankara, 2008.
16. İPEK S. ,ÇİL YAŞAR G., Uluslararası Ticari Boyutuyla Organik Tarım Ve Devlet Destekleri

ANTALYA KÜLTÜR MİRASININ KÖŞE TAŞI: SU SARNIÇLARI

Gökçen BİLGİN (10/A)

Güldeniz AKSOY (10/A)

Danışman Öğretmen Mahir Selim AKÇAKAYA (Tarih)

GİRİŞ

Tarihteki tüm uygarlıkların oluşmasında en önemli faktör sudur. Bütün uygarlıklar tarihi boyunca canlıların yaşaması için suya ihtiyaç duyulmuştur. Susuz bir hayat düşünülemez. Geçmişe şöyle bir baktığımızda, Mısır uygarlığı Nil, Osmanlı Devleti Tuna, Mezopotamya Dicle ve Fırat demektir. Sınırları sular çizer, sınırları sular belirler. Su kudret demektir, bereket demektir, kutsal demektir. Türk kültür tarihinde gerek İslamiyet'ten önce gerek İslamiyet'ten sonra su temel değerlerimiz arasına girmiştir. Türklerde suda ölmek şeref sayılırdı. Attila'nın Thies Nehrinde, Alp Er Tunga'nın Urmiye Gölünde hayatları son bulmuştur. Su inançlarımızı bile şekillendirmiş, birçok türkülerimize, manilerimize, destanlarımıza konu olmuştur ve günümüze kadar gelmiştir. Kendilerine su ikram edenlere "su gibi aziz ol" diyen atalarımız suyu korumak amacıyla birçok su saklama yapısı inşa etmişlerdir. Suyu sarnıçlarla kuyularla kontrol altına alma ve biriktirmek hatta onunla ruh ve sinir hastalıklarını tedavi etmek su kültürümüzün ne kadar eskiye dayandığını gösterir. Ülkeler hep suların etrafında kurulmuş herkes suya sahip olmaya çalışmıştır. Suları önce avuçlarımızla içtik. Sonra su kaplarına doldurduk. Yetmeyince havuzlar, depolar ve sarnıçlar yaptık. Geçmişte Orta Asya'dan göç eden dedelerimizin kuraklık ve susuzluk nedeniyle Anadolu'ya geldiklerini tahmin ediyoruz. Dedelerimiz susuzluk çektikleri için suya çok önem vermişler ve Orta Asya'da pek çok su yapıları inşa etmişlerdir. Bu kültürü Anadolu'da da devam ettirmişlerdir. Daha yakın tarihe baktığımızda Orta Asya kültürünün devamı niteliğinde olan Yörükler de gerek hayvancılıkla uğraştıkları için gerekse göç ettikleri için sarnıçlara önem vermişlerdir. 'Tarihini bilmeyenlerin coğrafyasını başkaları çizer' diyen Dede Korkut'tan feyz alarak tarih bilinci oluşturmaya yönelik çalışmaların coğrafyayı vatan yapmak için çok önemli olduğu söylenebilir. Yörükler için hem kendi hem de gelir kaynakları olan hayvanların su ihtiyacını karşılaması bakımından sarnıçlar çok önemlidir.

Yörüklerde yaylak-kışlak:

Yörüklerin ana geçim kaynağı hayvancılık olduğundan sürülerini rahatça barındırabilecekleri ve otatabilecekleri yerler bulmak zorundaydılar. En önemlisi de yazın sıcak hava hayvanlara iyi gelmiyor, otlaklar kuruyordu. Yazın yaylalar hem Yörükler hem de hayvanları için yaşamsal öneme sahipti. Bu nedenle yazın daha yüksek bölgelere çıkarak elverişli yayılma alanlarına kavuşurlardı. Kışın ise aşağı kesimlere inerek kışlaklara gelmekteydiler.

Yörükler kış aylarını Kasım ayından Mayıs başına kadar kışlakta geçirirlerdi. Açık arazide kışlanır. Yörüğün kışlakta arayacağı özellik ot, güvenlik, ısınacağı odundur. Mayıs ayı geldiğinde Yörükler yaylak yolunu tutarlar. Yörükler için asıl önemli olan yayladır. Yaylasını iyi alan kışını iyi geçirirdi. Hıdrellez'den Eylül- Ekim aylarına kadar hayvanlar ile birlikte yaşanan serin ve otlu yüksek dağ başlarında yaşarlardı..

Göç yollarında su:

Göç yolları daha çok pratik ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Hanlar, kervansaraylar, kuyular, mezarlıklar ve sarnıçlar bulunurdu. Daha önce belirttiğimiz gibi göç yolları, su ihtiyacı temin edebilmek için sulak yerlerden ve su toplama yapılarının yakınından geçmek zorundaydı. Yayla yolunda su temin etmek gerçekten zordu. Göçlerde çok sayıda çadır ve ondan daha fazla hayvan varlığı için su hayati önem teşkil etmekteydi. Su yapıları inşa etmek için obalardaki kuyucular derhal faaliyete geçirilirdi, kuyular kazılırdı çeşmeler yapılırdı. Bu su yapılarından sadece Yörükler değil yolcular ve kervanlar da yararlanırdı. Peki, neden bu su yapıları yapılmak zorunda kalmış? Bazı bölgeler çok yağış almasına rağmen coğrafi yapısından dolayı su temini çok zordur. "Antalya'nın batısı ve kuzeyini dolanan Toroslar çok yağış almasına rağmen dağların boşluklu karstik yapısı, yayla ve ovalarda su tutulmasına manidir. Bu sebepten dolayı susuz kalan bölgelere yapılan *sarnıçlar* yol belirleyici özellik de göstermiştir.

Sarnıç Nedir?

Su kaynaklarının yetersiz ve mevsimlere göre değişken olduğu bölgelerde su biriktirmek için bazı yapılar inşa edilmiştir. Bunlar başta sarnıçlar olmak üzere su kemerleri, hamamlar, şadırvanlar, çeşmeler, sebiller, kuyular, yanıklar ve musluklardır. Bu yapıların her birinin önemi olmasına rağmen sarnıçlar suyun biriktirilerek kullanıma hazır tutulduğu yapılar olması bakımından diğerlerinden ayrılır. Sarnıçlar daha çok düzensiz yağış rejimine sahip olan bölgelerde yaygınlık gösterir. Bunun nedeni; su ihtiyaçlarını karşılamak ve hayvanlarını sulamak amacıyla az yağış alan bölgelerde su biriktirme ihtiyacı duyulmasıdır. Sarnıçlar, kazılan çukurun duvarları taş veya tuğlayla örülerek ve horasan harcı gibi su geçirmez bir sıvayla yalıtılarak veya kayalara oyularak yapılırdı.

Daha çok yüksek yerlere yapılan kalelerde ve kervan yollarında suyu depolamak önemliydi. Sarnıçlar yerleşim yerlerinde ve yollarda bazen çok bazen az, fakat hacmi büyük olarak yapılmıştır. Bu nedenle sarnıçların yerine göre farklı mimari özelliklere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı birçok çeşitte sarnıç tipleri oluşmuştur. Bu konuya daha sonra tekrar değineceğiz.

Sarnıçların Tarihsel Gelişimi:

Tarihin tüm devirlerinde insanlar su ihtiyacı karşılamak için kent ve kasabaları su, göl ve nehir yakınlarına kurmuşlardır. Kentler büyüdükçe su gereksinimi kendini daha çok hissettirmiş ve su temini için çeşitli yollara başvurmuşlardır ve suyu elde etme yoluna gitmişlerdir. Buna en iyi örnekler kanallar ve sarnıçlardır. Su insanoğlu için hayati bir ihtiyaçtır. Su içme, temizlenme, beslenen hayvanların ihtiyacı için gereklidir. İnsanoğlunun uygarlık ilerledikçe suya bağımlılığı artmış ve suya olan ihtiyacı miktar olarak çoğalmıştır. Bu ise su yapılarına yönelmeyi gerektirmiştir. Bu yüzden sarnıç gibi birçok su yapısı inşa edilmiştir. Su mimarisinin en muhteşem yapılarını inşa eden Romalılar kemerlerle taşıdıkları suyu toplama havuzlarında biriktiriyor, oradan kanal ve künklerle şehirlere dağıtıyordu. Bizanslılar bu sistemi geliştirerek kemerlerle dışarıdan su getirerek kuşatmalar sırasında şehrin susuz kalmasını önlemek amaçlı şehri yüzü aşkın sarnıçlarla donatmışlardır. Eskiden Anadolu şehirlerinin neredeyse hepsinde sürekli şehri besleyen su bulunduğu halde yeni sarnıçlar yapılmıştır. Bunun nedeni olası bir düşman kuşatmasında teslim olunması için şehrin su ve besin yollarının kesilmesi sonucu çıkacak sıkıntıların önlenilmesidir. Ayrıca suyolları ve su kemerleri yoluyla şehirlere su temini sağlanmadan önce de su ihtiyacının sarnıçlar tarafından karşılandığı bilinmektedir. 7.yüzyılda şehre su getiren suyolları tahrip olunca üstü kapalı sarnıçlar önem kazanmış ve çok sayıda kapalı sarnıç yapılmıştır. Bunların en önemli örnekleri İstanbul'daki Yerebatan ve Binbirdirek sarnıçlarıdır. Bizim sarnıç geleneğimiz ise Orta Asya'da başlar. Orta Asya kurak bir bölge olduğu için orada sarnıçlara önem vermişlerdir ve güzel sarnıçlar yapmışlardır. 11.yüzyıldan itibaren Anadolu'yu yurt edinen Türkler de yeni sarnıçlar yapmışlar veya eskileri tamir etmişlerdir. İslam'da suyla ilgili yapıların özel bir yeri vardır. Müslümanlar yeni kurdukları şehirlerin su ihtiyaçlarını kanallar ve sarnıçlarla karşılıyordu. Geniş İslam coğrafyasında ihtiyaç duyulan her yerde özellikle ticaret ve göç kervanları yolları üzerinde belirli aralıklarla sarnıçlar bulunurdu.

Sarnıçların İşlevi:

İlk çağlardan beri insanlar su ihtiyaçlarını giderebilmek için değişik şekillerde su yapıları inşa etmişlerdir. Sarnıçlar bu yapılar arasında önemli bir yer tutar. Şehir merkezlerinde, göç yollarında ve kırsal kesimlerde insanların, kabilelerin ve hayvanların su ihtiyacını gidermek için yapılmıştır.

Gerek kalelerde, gerek tarımsal alanlarda bazen kayalara oyularak bazen taşlarla kapatılarak yapılmış olan sarnıçlar hem içme suyu temin etmek hem de tarımsal faaliyetlerde kullanılmıştır. Sarnıçların aynı zamanda göç toplanma yeri olduğunu öğrendik. Kafile genelde en çok su temini edeceği sarnıçlarda toplanır kafilenin su ihtiyacı karşılanır hayvanlar suların sonra göçe devam edilirdi. Bu sarnıçların aynı zamanda topoğrafik işaretler olduğunu bunların bir nirengi noktası olduğunu öğrendik. Ayrıca sarnıçların etrafında bazen panayırlar düzenlenir bazen de güreşilirdi.

Sarnıçların Önemi:

İnsanların yaşam tarzlarına kültür denir. Toplumların seçmiş olduğu ekonomik araçlarda kültürün içine girer. Yörükler de hayatlarını sürdürebilmek için hayvancılığı seçmiştir. Yörüklerin yaşam tarzları bakımından göç önemli bir unsurdur. Göçlerde yüz binlere ulaşan insan ve ekonomik varlıkları olan hayvanlar için en önemli şey su idi. Sarnıçlar da tüm hayvanların ve kafilenin su ihtiyacını karşılamaları bakımından göç kültüründe önemli bir unsurdur. Günümüzde şehirlere su şebekelerinin gelmesiyle beraber her ne kadar sarnıçlar önemini kaybetmiş olsa da atalarımızın 400 yılı aşkın su ihtiyaçlarını bu yapılardan gidermiş olmaları bakımından değerlidir. Sarnıçların su temin etmesi dışında göç güzergâhlarını belirlemesi gibi önemli bir fonksiyonu vardır. Çünkü göç daha çok su kaynaklarının olduğu veya su toplama yapılarının bulunduğu yollardan geçmek mecburiyetinde idi. Göç yolu güzergâhındaki sarnıçlar arasında yaklaşık 3 km. mesafe vardır. Şehirlerde yapılan sarnıçların mesafeleri ise farklıdır.

Neden Sarnıç?

Kuyu adı su depolama yapılarına verilen genel addır. Ancak kuyu ve sarnıç arasında teknik olarak bazı farklar vardır. Kuyular su kaynakları üzerinde açılan su yapılarıdır. Yani kuyular sularını kendi kaynağından toplar. Sarnıçlar ise yağmur sularını toplamak için inşa edilen su yapılarıdır. Halk daha çok bu yapılara 'sarnıç' der. Antalya'da yaylaya doğru çıkan yolların etrafı, sarnıçlarla doludur. Genelde sarnıçlar göç yolları üzerinde bulunduğundan Antalya'da da yaygınlık göstermiştir.

Sarnıç çeşitleri

Sarnıçlar,

1. Kayaya oyma sarnıçlar
2. Zemine gömme sarnıçlar
 - 2.1 Tam gömme sarnıçlar
 - 2.2 Kısmi gömme sarnıçlar
3. İki katlı sarnıçlar

Sarnıçların çeşitleri bu şekildedir.

1 Kayaya oyma sarnıçlar: kayalık arazilerde su depolamak amacıyla yapılmışlardır. Üzerleri açık veya merdivenlerle inilen bir yer altı odası şeklinde inşa edilmişlerdir.

2 Zemine gömme sarnıçlar:

2.a Tam gömme sarnıçlar: zemine çukur açılarak kenarlarına taş duvar örme suretiyle yapılmışlardır. Yapıların toprak seviyesi üzerinde sarnıç ağız ve giriş dehlizi bulunmaktadır. Bu plan tipindeki sarnıçların haznelerinin üzeri ahşap kirişleme, tonoz kubbe veya külah ile örtülmüştür.

2.b Kısmi gömme sarnıçlar: tam gömme sarnıçlara benzerdir. Bu tür sarnıçlarda su haznesi toprağa gömülü olduğu halde hazne örtüsü, toprak üstünde yükseltilmiştir. Hazne üzerleri tam gömme sarnıçlarla benzerlik gösterir.

3 İki katlı tam gömme sarnıçlar: Toprağa gömülü haznenin üzerinde yarı kapalı veya kapalı bir üst mekân bulunmaktadır. Bu yapı su almak için sarnıca gelenleri güneşten, yağmurdan ve kötü hava şartlarından korumaktadır. Bu plan tiplerinden ayrı olarak büyük ebatlarda üzeri açık haznelerinin yapıldığı da bilinmektedir.

Sarnıçlar dış görünüş bakımından Kubbeli Sarnıç ve Kırık Çatılı Sarnıç olmak üzere ikiye ayrılır. Kubbeli sarnıçlar da kendi içinde Sivri kümbetler, toprak kümbetler ve çadır kümbetler olmak üzere 3 tiptir. Kırık çatılı sarnıçlar ise eğer ve beşik çatılı sarnıçlar olmak üzere ikiye ayrılır.

Sarnıçta Su Nasıl Birikir?

Göç yolu üzerindeki sarnıçlarda su 3 şekilde birikirdi. Birincisi gözlükuyu denilen sarnıçlar sayesinde, bunlar çok küçük bir su kaynağının üstünde yapılırdı. Sarnıca alttan sürekli besleyen bir su kaynağı vardır. Dışarıdan da su girişi olurdu. İkincisi ise Merdivenli kuyu denilen sarnıçlardır, bunlarda su dışarıdan geldiği gibi kendi su kaynağından da takviye alırdı. Üçüncüsü ise özel bir ad vermediğimiz, sarnıç dediğimiz sadece dışarıdan su temin eden yapılarıdır.

Sadece yağmur suyuyla beslenen sarnıçlar bir düzlüğe yapılırdı. Yağmur suyunu alması için, mümkün olduğu kadar etrafının çalılık ve ağaçlık olması tercih edilirdi. Yağmur yağdığında bu çalılar ve ağaçlar doğal filtre görevi görerek suyun temiz olmasını sağlardı. Yağmur suları çimenliğe toplandığında yapılan ark sayesinde su sarnıca yönlüyor ve sarnıçtaki gelek denilen girişe artan gelen su giriyor. Bu arkan içerisine çakıl taşları ve ağaç dalları döşeniyor, böylece çevreden gelen toprak ve süprüntüler orada takılıyor ve su temiz oluyor. Peki, sarnıçlara çamur ve toprak girmemesi için ne yapılabilir?

Öncelikle sarnıcin etrafı düzenlenmeli, yani sarnıcin su giriş deliği seviyesine göre düzenlenmeli. Eğer su giriş seviyesinden yüksek olursa, sarnıca süprüntüler girer. Sonra sarnıcin şekline göre sarnıç çevresinde bir çökelti kanalı oluşturulur. Dışarıdan gelen yağmur

suyu önce çökelti kanalında sürüklediği parçaları bırakmalı. Sonra bu çökelti kanalından bir taşma ağızı verilerek sarnıcın giriş deliğine yönlendirilmeli. Bu da sarnıca hep pis su giriyor lafının çok basit bir önlemi niteliğindedir. Şimdi de sarnıç sularının özelliğine değinelim:

Sarnıç sularının iki özelliği vardır: Çok soğuk olması ve çok temiz olması. Çok soğuktur çünkü yeraltından gelen sularla beslenir. Çok temizdir çünkü sarnıçların içi Horasan sıvası ile sıvalıdır. İçinde yumurta akı, kireç ve diğer kimyasal maddeleri bulduran bu sıva sarnıcın geçirimsiz olmasını sağlıyordu. Ayrıca suyun içindeki kireci çektiği için su temiz oluyordu. Ayrıca sarnıçların kubbeli olması da suyun temiz olmasında bir etkeni. Fakat sarnıç sularının hem iç hem de dış etkenlerden bozulması kaçınılmazdı. Bu durumda su içilmezdi. Eskiden Yörükler suyun murdar olup olmadığını sarnıcın su haznesinde bir çift öküzün dönüp dönemediğine göre anlarırmış. Eğer bir çift öküz su haznesinde rahatlıkla dönebiliyorsa su temiz demekmiş. Sarnıçların suyunun temiz olması tabii ki yapılan bakıma da bağlıydı. Yakın geçmişte sarnıçlar kullanıldığı için bakım yapılıyordu. Hatta sarnıcın tabanına biriken çamur yörede *atlama* denilen imece usulü ile temizlenirdi. Atlamaya katılmayan kişi sarnıcın suyundan yararlanamazdı. Şimdi kullanılmadığı için sarnıç suları hayliyle pis ve bakım yapılmamaktadır. Bazı sarnıçlar ise işlevini yerine getiremez duruma gelmiştir. Sarnıçlarda su döngüsünün devamı sarnıçların da devamlılığını sağlar.

Antalya bölgesi sarnıçlarının günümüzdeki durumu

Antalya yöresindeki bazı sarnıçlarda gözümüze çarpan unsurları sıralayacak olursak; **“Tek Sarnıç”**ın aslına uygun olarak yeniden inşası gerekmektedir. **“Mancarlık Sarnıcı”** Pil fabrikası önündeki yol çalışmaları sırasında yıkılmıştır. **“Kırdı Sarnıcı”** Maalesef şu anda bu sarnıç şehir plancısının bilinçsizliği yüzünden bir okul arsasının içinde ve bir kısmı kaldırımdadır. **“Yedi Kuyular Sarnıcı”**nın kaderi de pek farklı olmamış. Zamanın Antalya Belediyesi ve Milli Eğitim ve Cami Yaptırma Derneği bu kuyuların çoğunu yıktırıştır. Aynı şekilde Şehir Plancıları da bu sarnıçları korumak yerine onları refüjlere atıp yıkılmalarına neden olmuşlardır. Yine aynı şekilde Sütçüler Camii'nin bahçesinde **“Zeytinli”** adı verilen sarnıç da imam evi yapılmak üzere yıkılmıştır. **“Kadının Kuyusu”** adlı sarnıç Koruma Kurulu tarafından tescillenmiş olmasına rağmen bugün bulunduğu yerin üstünde binalar vardır. Muhtemelen Bizans veya Osmanlı'dan kaldığı düşünülen ve eşi benzeri olmayan **“Dört Kubbeli Sarnıç”** su saklama yapısı olduğu için değil aynı zamanda özgün biçimi ile de dikkat çekmektedir. Tescilli olmasına rağmen mimari açıdan önemli olan bu sarnıcın korunmaması ve yıkılma tehlikesi ile yüz yüze olması çok üzücüdür.

Kirişçilerdeki **“Akbiyık Sarnıcı”**, Korkuteli kavşağında bulunan **“Aşır Sarnıcı/Kanlı Sarnıç”**, **“Nebiler Sarnıcı”**, Yukarı Karaman Köyü'nde **“Uzun Kuyu Sarnıcı”**, Yenice boğazına girmeden **“Çifte Kapılı Sarnıç”**, **“Gökdere Yolundaki Sarnıç”**, **“Uzun Kuyu...**

Hacılar-Duacı Arasında bir Sarnıç”, “Duacıda Ahırlı Kuyu Sarnıcı”, Eski Sütçüler bölgesinde bulunan “Çifte Sarnıçlar”, Habipler mezarlığının doğusunda ve şelale yolunda bulunan “Kırdı Sarnıcı”, Antalya’ya gelip gidenlerin yorgunluklarını attıkları ve buluşma, toplanma yeri olan diğer adı Kepezaltı Sarnıcı olan ve Zeytinli sarnıcına yakın olan “Kahveler Sarnıcı”, Düden Şelalesi’nden Gazilere giden yol üzerinde bulunan “Güllü Bekir Sarnıcı”, Varsak’ta eski mal pazarında “ Akkuyu Sarnıcı”, Varsak köy merkezinde “Hacı Mestan Sarnıcı”, Kızıllı Köyü Manavlar Mahallesiindeki “Hacı Musa Sarnıcı/Koca Musa Sarnıcı”, Nebiler mahallesinin girişindeki “İtin Sarnıcı”, Yukarı Karaman’daki “Hacı Ahmet Sarnıcı”, Çıplaklı’ya doğru bulunan “Kartça Sarnıcı”, Kömürçüler Köyü’ndeki “Hacı Ramazan Sarnıcı/Topak Sarnıcı”, “Göçerler’de Çatal Aşırlar veya Çifte Sarnıçlar”, “Tomalar Sarnıcı”, Batı göç yolunda “Kaplan Sarnıcı”, “Hacı Nebi Sarnıcı”, “Havvaca Sarnıcı” gibi sarnıçların kimisi bölge halkı tarafından onarılmak istenirken özellikleri kaybolmuş, kimisi ilgisizlikten dolayı yıkılmış ve yok olmaya yüz tutmuştur.

Sonuç

Günümüzde sarnıçların büyük çoğunluğu tahrip olmuş durumdadır. Antalya bölgesindeki sarnıçların bir kısmı tescil altına alınmış fakat korunmadığı için yakın dönem tarihi eser olduğu halde çıkar sahibi kişilerin tahribinden dolayı yıkıntı haline gelmiştir. Tescil edilmemiş birçok sarnıç da yıkılmış, yerlerine okul, park, bina yapılmıştır. Sarnıçların korunma altında olması için sarnıçların bulunduğu alan ve çevresi kamulaştırılmalıdır. Koruma kurulları bu sarnıçların dökümlerini çıkarmalı, sarnıçların korunması müzelerin değil belediyenin sorumluluğu altında olmalıdır. Aynı zamanda koruma kurulu, müzeler ve belediye bu konuda ortaklaşa çalışmalıdır. Bu sarnıçlar konusunda çok hassas davranılmalı, mutlaka üst düzey koruma altına alınarak Antalya’daki birçok sarnıç gibi yok olmasına izin verilmemelidir. Sarnıçlar şu anki durumundan acilen kurtarılıp aslına uygun şekilde restore edildikten sonra bilgilendirme levhaları ile okul yetkililerinin ve mahalle sakinlerinin dikkati çekilerek konuya ilgili olmaları sağlanabilir.

Ayrıca sarnıçlarında tarihi eser olduğu bilinci geliştirilmeli ve kültür miraslarının korunması konusunda belediyenin üniversite ile koordineli çalışması sağlanmalıdır. Antalya’da Roma dönemine ait unsurların çok öne çıkarılmasının önüne geçilerek, Türklerin Antalya’ya gelmesinden sonraki tarihin daha bütün olarak ele alınması sonucu, Antalya tarihinin anlatımında bir dengenin kurulması mümkün olur.

Bugün musluklarımızı kadar gelen suyun değerini bilmeyen bizlere geçmişte atalarımızın bir damlası için bile ne kadar uğraş verdiklerini anlamak, Antalya tarihinin belli bir dönemini kavrayabilmek için konargöçer toplumun su biriktirme yapıları olan sarnıçların incelenmesinin önemini belirtmeye çalıştık. Antalya sokaklarında yürürken bir şekilde

karşımıza çıkan ve önemi bilinmediği için korunmayan ve tahrip olan bu sarnıçlar geçmişte Yörük atalarımız için hayati bir durum arz ettiğini bilmeliyiz. Öyle ki bu yapılar hem göç için bir toplanma yeri niteliğindediydi, hem göç yollarını belirlerdi hem de kafilenin su ihtiyacını giderirdi. Göç ve su kültürü için bu kadar önemli olan sarnıçlar günümüzde su ihtiyacının farklı yollarla giderilmesi ve göç kültürünün unutulması nedeniyle maalesef terk edilmeye ve yok olmaya yüz tutmuştur. Sadece taş binalardan ibaret olmayan aynı zamanda Antalya'nın Yörük ruhunu en iyi yansıtan bu tarihi eserlerin tanıtılması, korunması, yanlış kentleşme politikalarının kurbanı olmamaları gerekmektedir. Unutulmamalıdır ki tanımayan sahip çıkmaz, sahip çıkmayan sevmez, sevmeyen aynı zamanda korumaz.

KAYNAKÇA

A.KİTAPLAR

Antalya Valiliği Kültür Envanteri , Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Antalya, 2003.

ÇİMRİN, Hüseyin, **Bir Zamanlar Antalya (Tarih, Gözlem, Anılar)**, ATSO C.1, Antalya, Ekim 2006.

ÇİMRİN, Hüseyin, **Bir Zamanlar Antalya (Tarih, Gözlem, Anılar)**, ATSO C.2, Antalya, Ekim 2006.

ERCENK, Giray, **Dünden Bugüne Döşemealtı ve Su Saklama Yapıları**, ATS Kültür Yayını, Antalya, 2010.

ÖNGE, Yılmaz, **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları**, TTK, Ankara 1997.

YILDIZ, Ali, **Sarnıçlar Seyahatnamesi**, Antalya Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Antalya 2012.

SEYİRCİ, Musa, **Batı Akdeniz Bölgesi Yörükleri**, DER yayınları, İstanbul 2000.

JOHENSEN, Ulla, **Türkiye’de Yörüklerin Yaşla Hayatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2005.

ÇELİK, Ali, **Yörüklerin Dünyası**, Erenler Matbaacılık, Isparta 2009.

ERÖZ, Mehmet, **Yörükler**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1991.

SAKİN, Orhan, **Anadoluda Türkmenler ve Yörükler**, Ekim Yayınları, 2010

ANDREWS, P. Alford **Türkiye’de Etnik Gruplar**, Çev. Mustafa Küpüşoğlu, Ant Yayınları, Wiesbaden, 1989

ERMAN, Artun, **“Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Göreneklere”**, **Yörükler**, Kültür Bakanlığı, Ankara 1996

EREN, Naci **Yörük Göçü**, T.F.A., İstanbul, 1979

GAZETELER

<http://www.antalyabugun.com/makale/antalya-yorukleri-3-2569.html>

[http://www.bizimantalya.com/haber-53972-Tarihi_sarnic_kaderine_terk_edildi#.VMFq-](http://www.bizimantalya.com/haber-53972-Tarihi_sarnic_kaderine_terk_edildi#.VMFq-UesXfi)

[UesXfi](http://www.bizimantalya.com/haber-53972-Tarihi_sarnic_kaderine_terk_edildi#.VMFq-UesXfi)

DERGİLER

Antalya Dergisi 16. Sayı

Yağmur Dergisi 11 Nisan Mayıs Haziran 2001

Kastamonu Eğitim Dergisi Mart 2002

ÖNGE, Yılmaz, *Antalya Çevresinde Türklerin Yaptığı Eski Su Sarnıçları*, **Arkitekt Mimarlık Şehircilik ve Turizm Dergisi**, İstanbul, 1967

BAYKARA, Tuncer, **Türk Kültür Tarihine Bakışlar**, Ankara 2001

EMEKSİZ, Abdulkadir, **Yunus Emre'nin su imgesini kullanımına dair**, Çukurova Üniversitesi, 2011

İNTERNET SİTELERİ

<http://adetler.com/adetlerimiz/yoruklerde-yayla-gocu.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=04vX6t0Ltjg>

[_http://www.youtube.com/watch?v=-nzChLOWX3M](http://www.youtube.com/watch?v=-nzChLOWX3M)

<http://www.yorukler.org/>

<http://www.kepez-bld.gov.tr/news.php?id=3454/Tutuncuden-Yoruklere-mujde>

<http://semrabayraktar.blogspot.com.tr/2012/11/yorukler-kokeni-ve-tarihcesi.html>

TEZLER

AKSOY, Erdal, **Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel yapısı**, Hacettepe Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2001

DOĞAN M.Said, DOĞAN, Cihangir, **Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler**, İstanbul Üniversitesi 2011.

ÖTER, Nacide, **Muğla Sarnıçları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008

SEMPOZYUMLAR

DUYMAZ, A.Şevki, **Teke Yöresi Sarnıçları**, 13. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu(Denizli) 2009

ANSİKLOPEDİLER

İslam Ansiklopedisi

RÖPORTAJLAR

Hüseyin ÇİMRİN, Yazar, 19.11.2014 tarihinde yapılan görüşme.

Ali YILDIZ, Yazar, 30.12.2014 tarihinde yapılan görüşme

Hakan TÜTÜNCÜ, Kepez Belediye Başkanı ile 22.01.2015 tarihli görüşme.

Hayri Şimşek, Receptli Yörüğü 20.01.2015 tarihli görüşme.

Mustafa DENKTAŞ, Sanat Tarihi Bölümü Prof. Dr., 20.01.2015 tarihli görüşme.

Halime SOYDAŞ, Göçerler Mahallesi Sakini, 29.12.2014 tarihli görüşme.

GİZEMLİ BİR EV MİMARİSİ: ANTALYA ORMANA DÜĞMELİ EVLERİ

Büşra DEMİR (10/A)

Danışman Öğretmen Mahir Selim AKÇAKAYA (Tarih)

GİRİŞ

Antalya İli, İbradı İlçesine bağlı olan Ormana, Bizans ve önceki dönemlerde, Erymna, Etenna, ve Kotenna isimli üç şehir devletinden biridir. İsmi Erymna iken zamanla Ormana olarak kalmış ve bugünlere gelmiştir. 1960`lı yıllarda birçok yöre adı ile birlikte Ormana`nın adı da "Ardıçpınarı" olarak değiştirilmiş, ancak halkın ısrarı üzerine Ormana adı tekrar geri verilmiştir.

Antik dönem kentlerini gösteren haritalarda bu yörede zamanında üç kent devleti olduğunu göstermektedir. Tarih içinde Büyük İskender`in ve Persler`in kontrolü altına geçen bölge, 13. yüzyılda Selçuklular`ın eline geçti, II. Mehmet zamanında da Osmanlılar`ın kontrolü altına girdi.

Antik devir kentlerini içeren haritalarda bu yöredeki Etenna (Iygal), Gotenna (Göden), Erymna (Ormana) adlarında üç kent devletinin varlığından söz edilmektedir. Romalılar döneminde İbradı ve Ormana bölgesinde geniş sedir ormanları bulunduğu, bunların Roma İmparatoru Mark Antonius tarafından Kleopatra`ya armağan olarak verildiği ve bu bölge ormanlarındaki sedir ağaçlarının bu devirde büyük ölçüde tahrip edildiği, antik kaynaklarda söz konusu edilmektedir. Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılmasından sonra, gerek Mısırlılar, gerek Kıbrıs Kralı Piyer, özellikle kereste ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bu yöreyi ellerine geçirmeye çalışmışlar, ancak yörenin sarp olması onların bu emellerini engellemiştir

Ormana`nın çevresi tamamen dağlarla çevrilidir. Batıda Karadağ önündeki derin vadi geleneksel dokunun gelişimini sınırlar. Yerleşimin başlık, bahçelik alanları geleneksel dokuyu kuzey, doğu ve güney yönlerinden çevreler. Ormana bölgesinde yapılmış bulunan tarihi evler belki bölgenin böyle bir kapalı ve sapa alanda bulunmasından dolayı çok fazla bilinmemektedir. Çok güzel mimari yapıya sahip olan bu evlerin önemli özelliği uzunca bir dönemin tarihini sokaklarında, mimarisinde ve yapı dokusunda yansıtmıştır.

Ormana Evlerinin Özellikleri

- *Topoğrafyaya uygun bir biçimde uzanan kıvrımlı dar sokaklar, taş duvarlı ve ahşap cumbalı evler, darabalı taş bahçe duvarları doku ve renk bakımından bütünlük gösterir.
- *Geleneksel doku içinde aniden biten çıkmaz sokaklara, su kuyularına ve sarnıçlara rastlanır.
- *Geleneksel Ormana Evleri; oldukça düz bir arazi üzerine konumlanmış, iki katlı, bahçeli, kısmen kagir, kısmen ahşap çatıklı yapılarıdır.
- *Yerleşimde genellikle ayrıık yapılanma düzeni hakim olmakla birlikte sıra ev niteliğinde, bitişik düzenli evlere de rastlanmaktadır.
- *Ormana evlerinin tasarımında iklim koşulları, halkın yaşam ve üretim biçimi, deprem ve çevrede bulunan malzemeler etkili olmuştur.
- *Yerleşim alanının dağlar arasındaki bir yayla olmasından dolayı kışlar soğuk, Akdeniz Bölgesi'nde yer alması nedeniyle yazlar sıcak geçmekte, evler de bu koşullara uygun olarak kışlık ve yazlık bölümlerden oluşmaktadır.
- *Evlerin büyük çoğunluğu iki katlı olup, zemin katlar hayvan barınağı ve depo, üst katlar konut olarak kullanılmaktadır. Üç katlı yapılara bölgede köşk ya da konak denilmektedir.
- *Yörede bütün evlerde kullanılan geleneksel malzeme moloz taştır. Evlerin her iki katında da ahşap hatıllı taş duvar tekniğı kullanılmıştır. Evler genellikle kırma veya beşik çatılıdır.
- *Evlerde kullanılan ahşaplar, genellikle yörede katran olarak tanımlanan sedir ağacıdır.
- *Ormana evlerinin cephe düzeninde (büyük konaklar hariç) etkin unsur, ahşaplarla oluşturulan düğmeli taş duvar örgüsüdür.
- *Yapıların genelinde en az bir cephesinde, olmak kaydıyla ahşap cumba yapılmıştır.
- *Pencereler dikdörtgen formlu olup, giyotin pencerelerdir.
- *Yapıların genelinde ahşap saçak detayı kullanılmıştır.
- *Yapılarda genelde kademeli ahşap tavan, dairesel kesitli çatalı ahşap tavan, dairesel kesitli ve çatalı yıldız tavan kullanılmıştır.

Ormana Evleri, ilgi eksikliği ve tarihi eserlere yanlış bakış açısından dolayı, koruma altına alınmış görünmesine rağmen kaderine terk olmuş görüntü çizmektedir.

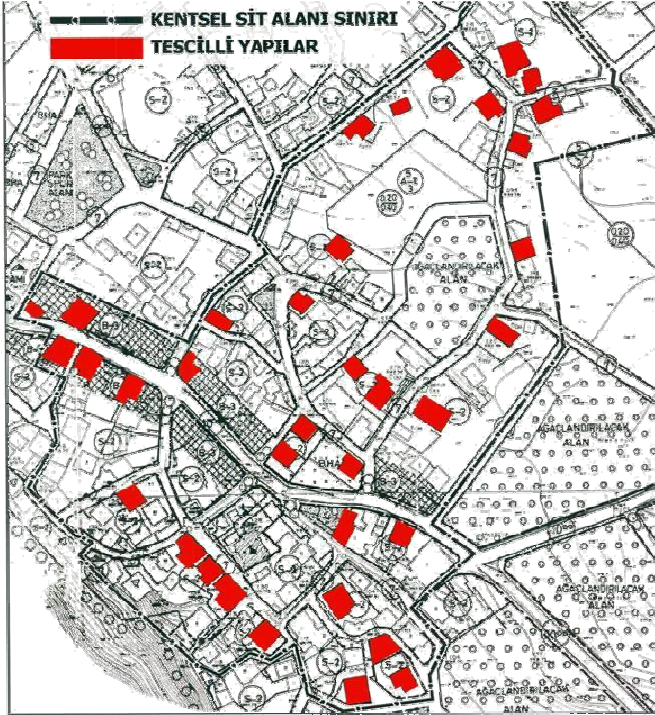
Tahribat Nedenleri

- *Ormana'da geleneksel dokuyu tahrip eden nedenlerin başında yangınlar gelmektedir. Özellikle 1914 yılında meydana gelen yangında evlerin çatı örtülerinin ahşap olmasından dolayı köyün büyük bir kısmı yanmıştır.
- *Evlerin tahribatına neden olan bir diğer unsur da kullanılmamalarıdır. Köy halkının büyük çoğunluğu iş bulmak, çocuklarını okutmak gibi amaçlarla büyük şehirlere göç etmiştir. Göç eden ailelerin evlerine ancak yaz tatillerinde gelebilmektedir. Dolayısıyla az kullanılan ya da terk edilen evler bakımsızlıktan dolayı daha çabuk tahrip olmaktadır.

*1980'li yıllardan sonra etkisini gösteren modernleşme istediği ile yerleşimin bütün camileri, okulu ve harap durumdaki dükkanları ve konutları yıkılarak yerlerine betonarme yapılar yapılmış, cadde ve sokaklar genişletilmeye çalışılmıştır.

*Bu tip uygulamalar halkta ve yerel yönetimde koruma bilincinin olmamasından dolayı tarihi evlere zarar vermiştir. Geleneksel doku içine kütle, gabari, cephe oluşumu ve renk olarak aykırı yapılar yapılmıştır. Sokakların genişletilmesi için ahşap darabalı taş duvarlar yıkılarak, sokaklar fabrikasyon malzemelerle kaplanmaktadır.

*Envanter çalışmalarının 1980'li yıllarda yapılmamış olmasından dolayı geleneksel dini ve eğitim yapılarının yanı sıra, eski tarihli evlerde kolaylıkla yıkılmış ve yerlerine nitelsiz betonarme binalar yapılmıştır.

ORMANA MERKEZİNDE TESCİL EDİLEN SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ YAPILAR

S.No.	ADRES	SAHİBİ
1	Kahvecioğlu Sk. No.3	Hüsnü KAHVECİOğLU
2	Zelil Ali Cad. No.12	Perihan KAPLAN
3	Zelil Ali Cad. Tüfekçiler Sk. No.1	Şadullah KÖSE
4	Zelil Ali Cad. Karatay Sk. No.1	Ahmet KARATAY
5	Atatürk Cad. No.3	Baba Ahmetoğlu Evi
6	Atatürk Cad. No.11	Nermin ALDEMİR
7	Mucukuoğlu Çıkmaı No.2	Makbule YILMAZ
8	Hacı Abdullah Cad. No.1B	Bahadır ERMAN
9	Hacı Abdullah Cad. No.1B	Kazım Nami KELEŞ
10	Hacı Abdullah Cad. No.1A	Abdi ÇAKAR
11	Topıaşı Çıkmaı No.1	Emine Öz Varisleri
12	Atatürk Cad. No.27	İhan BAYAR
13	Ahmet Yesevi Cad. No.4	Fatma ŞANLI
14	Şehit Ziya Sk. No.8	Burhan YAVUZ
15	Hafız Hüseyin Sk. No.1	Mustafa Nazmi ÇAKAR
16	Mehmet Gürsoy Cad. No.10	Müeyesser GÖKDAĞ
17	Mehmet Gürsoy Cad. No.1	Mehmet Nuri YÜCEL
18	Abdullah Özgüven Cad. No.3	A.Nevzat ÖZGÜVEN
19	Mehmet Gürsoy Cad. Musa Camii Çık.N.1	Mehmet GÜRİSOY
20	Dokuzoğlu Çıkmaı No.1	Sait KARABAYIK
22	Abdullah Özgüven Cad. No.24	Sabit TANDOğAN His.
23	Allah Kerim Cad. No.2	Nezihe AKIŞ
24	Şekerci Sk. No.4	Fariha KODCAKULAK
25	Atatürk Cad. No.24	Nuri DOğAN
26	Atatürk Cad. No.52	Mustafa AKIŞ
27	Atatürk Cad. No.43	Nihat UZUNER
28	Atatürk Cad. No.51	Osman YÜKSEL
29	Yörükol Çıkmaı No.9	Ormana Vakfı
30	Mustafa Nazmi Demiröz Cad. No.29	Tunçer DOğAN
31	Bayrakçılar Sk. No.25	Burhan CİRİT
32	Bayrakçılar Sk. No.3	Mehmet KEŞKİNOğLU
33	M.Nazmi Demiröz Cad. No.4	Naim ALP
34	Eyüp Beyoğlu Cad. No.24	Meryem BOZKURT
35	Eyüp Beyoğlu cad. No.25	Mustafa EYÜBOğLU var.
36	Özturan Cad. No.9	Fatih ÖZTURAN
37	Özturan Cad. No.8	Mehmet PEŞMEN
38	Kayağil Cad. Sorunun Hafız Sk. No.8	Arif ÖZBAY

Herşey rağmen konuya hassasiyet duyan birkaç kişi çıkmıştır. Kendi kişisel çabalarıyla günümüzde belli yerleri de olsa yeniden aslına uygun olarak canlandırmaya çalışmaktadırlar. Kendileri ile yaptığımız görüşmelerde devletin de bu konuda devreye girmesi gerektiğini, kendilerinin yapabileceklerinin çok kısıtlı olduğunu söylediler.

Onarım ve Restorasyon Çalışmaları

*1914 yılındaki yangından sonra yanan evlerin yerine yine geleneksel sistemle yeni evler yapılmıştır. Ancak yeni yapılan evlerde bazı plan değişiklikleri de yapılmıştır.

*Olası bir yangına karşı önlem olarak evlerin çatılarındaki tahta kaplamaların üzeri alaturka

kiremitle kaplanmıştır.

*1923'ten sonra ataeril aile yaşamından çekirdek aile yaşamına geçildiği için evlerin yataydaki büyüklüğü de küçülmüş, evlerin bölümlerinin işlevleri de değişmiştir.

*Günümüzde ise harap olan evlerin turizme kazandırılması tarihi ve kültürel miras olarak kalabilmesi için restorasyon çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Şu anda Ormana'da 4 evde restorasyon çalışmaları başlamış, bu evlerden 2 tanesi kullanıma açılmıştır. Bunun da yetersiz olduğu görülmüştür.

*Restore edilen evlerden birisi eski belediye binasının yanında bulunmakta ve Kültür Evi olarak kullanılmaktadır.

*Diğer ev ise çarşı mevkiinde bulunmaktadır. İçerisi eski eşyalarla süslenmiş ve bahçesine restoran açılarak turistlerin hizmetine sunulmuştur.

Sonuç

Ormana, Antalya Koruma Bölge Kurulunun 25.03.2005 gün ve 321 sayılı kararıyla Kentsel Sit Alanı belirlenmiştir. Buna rağmen bölgede tarihi korumak ve yaşatmak adına devlet tarafından hiçbir çalışma yapılmaya başlanmadı. Ormana evlerinin daha fazla tahribat görmemesi için gerekli çalışmaların biran önce yapılması gerekiyor. Yani Ormana'nın sadece gönüllü kişilerin insafına terk edilmemesi lazım. Konu birimler arası irtibat sağlanarak gündeme getirilmeli ve projelerin oluşturulması sağlanmalıdır.

Evlerin korunması, turizme kazandırılması için yapılan çalışmaların yetersiz olması ve evlerin koruma altında olmasından dolayı mülk sahiplerinin evlerini istedikleri gibi tamir ettirememeleri tarihi ve kültürel mirasın yok olmasına sebep oluyor. Evler tamir edilirken eskisine uygun çalışma yapılmak zorunda olduğu için ve bu tür tamiratların maddiyatının çok yüksek olmasından dolayı, devlet tarafından bölge insanına maddi destek sağlanırsa evler köhneleşmekten kurtulabilir.

Bölgenin tanıtımı çok yetersiz durumdadır. Safranbolu evlerini bütün Türkiye tanırken Ormana evleri Antalyalılar tarafından dahi bilinmemektedir. Bölgenin biran önce turizme kazandırılabilmesi gerekiyor. 12 ay bölge turizme açık olabilir.

Yatırımcılar teşvik edilerek bölge ekonomiye kazandırılabilir. Yayla turizmi oluşturulup, evler aslına uygun olarak restore edilerek butik otel ya da evlerin insanlara kiraya verilmesi sağlanabilir. Böylece tarihin, insanlarla iç içe olabileceğini düşünüyoruz. Bu durumda bölge çok lüks otellerin dışında, alternatif bir konaklama yeri olabilir.

Bazı evlerin de her yönden anlatımı yapılarak, müze olarak kullanımı sağlanabilirse, mimari tanıtımının yanında insanların kültürel yaşantısı da anlatılmış olabilir.

Sonuç olarak Ormana Bölgesinin yalnızlığı giderilirse hem Türkiye, hem Antalya, hem de bölge maddi-manevi kazançlı çıkacaktır.

KAYNAKÇA

-YEŞİLDAL, Nergiz, **Antalya, Ürnlü köyü sivil mimari örneği yapıların yapım sistemlerinin incelenmesi**, yıldız teknik üniversitesi fen bilimleri enstitüsü, mimarlık ana bilim dalı, yüksek lisans tezi, İstanbul 2008.

-ERDEM, Ayten, ÖZAKIN, Rabia, *Ormana Houses and Their Place in Mediterranean Architecture, Experiences of Integrated Rehabilitation in the Mediterranean/ Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul*

-T.C Antalya Valiliği Kültür Envanteri(Akseki-İbradı-Gündoğmuş-Gazipaşa), 2005

-www.ormana.bel.tr

-<http://ormanaaski.blogcu.com/tarihi-dugmeli-ormanaevleri/19667950>

-Tolga Özgüven ile 05.10.2014 tarihli görüşme

-Abdullah Özgüven ile 05.10.2014 tarihli görüşme

-Zuhal Kumruloğlu ile 11.10.2014 tarihli görüşme

KAFKAS SÜRGÜNLERİNİN PARÇALANMIŞ, SAHİPSİZ AİLELERİ VE GERİ DÖNÜLMEZ BİR MÜCADELENİN TANIKLARI: ÇELEBİLER

Dilara ÖZALP (10/B)

Elif ÇİLOĞLU (10/B)

Danışman Öğretmen Mahir Selim AKÇAKAYA (Tarih)

GİRİŞ

Neolitik Çağ'da insanların yerleşik hayata geçmesiyle birlikte özel mülk anlayışı ortaya çıkması sonucu insanlar toprak için savaşılmaya başlamışlardır. Kimileri daha fazla toprağa sahip olurken kimileri de buldukları yeri terk etmek zorunda kalmıştır. Tarih boyunca da bu şekilde birçok olay yaşanmıştır.

1.Dünya Savaşı çok fazla ülkenin savaşa girmesi ve önceki savaş tarihine göre çok tahribat olmasından dolayı farklılık oluşturmaktadır. Bu dönemde büyük imparatorluklar çökerken kendi milli devletlerini kurmaya çalışan toplumlar çeşitli politikalar takip etmişlerdir. Çeşitli bölgelerdeki insanlar kendisi gibi olmayanları ya asimile ederek ya da göç etmeye zorlayarak bölgede hakimiyet kurmayı amaçlamışlardır.

Günümüzde bile birçok karışıklığa sahne olan Kafkasya, o yılların karanlık ortamında çok daha fazla olaya maruz kalmıştır. 1. Dünya Savaşı yıllarında bölgede nüfusun çoğunluğunu Müslüman Türkler oluşturmaktaydı. Bunu değiştirmek için Rusların ve Ermenilerin Kafkasya üzerine uyguladığı politikalarından dolayı birçok aile göç etmek zorunda kalmıştır. Bu ailelerden biri de Çelebilerdir.

1908 yılından itibaren asimilasyon sürecinin artması sonucu kendi benliklerini kaybetmekten korkan bu aile göç etmek zorunda kalmıştır. Karabağ'dan başlayan göç yolculuğu Çukurova'da sona ermiştir. Aile, yolculukta zorlu şartlardan dolayı parçalanmıştır. Günümüze gelindiğinde, göç eden ailelerin bir kısmı yurtlarına geri dönmüştür. Dönerler hala Çelebilik kültürünü devam ettirmektedirler. Geri dönmeyenler ise asimile olmuştur.

Çelebililer kimlerdir?

Çelebi, Allah'ın tecelli ettiği insan veya Allah'ın nuru konmuş insan demektir. Çelebi ailesinin en önemli özelliği Seyyid olmasıdır. Seyyid İslam peygamberi Hz. Muhammed'in soyundan gelen demektir. Çelebilik bir statüdür ve babadan oğula aktarılır. Tarihsel süreç içinde baktığımız zaman, Çelebililer Emevi baskısından kurtulmak için Mekke, Kufe, Diyarbakır ve Azerbaycan'a hicret etmişlerdir. Çelebililer, Anadolu inanç âleminde Bektaşilerde ve Mevlevilerde birer konu olarak bilinir. Kaşgarlı Mahmud, Çelebi kelimesinin hangi toplumlarda ne şekilde geçtiğine dair bilgi verir. Alman Araştırmacı Marr da bu kelimenin XIV. yüzyılda Selçuklu Türklerinde geçtiğine dair görüşünü nakletmektedir. Bu sözcüğün idol ya da ikon anlamına geldiğini ifade etmektedir. Marr'a göre ise tanrı anlamına gelen Çeleb kelimesi Kafkasya kökenlidir. Aynı zamanda kutsal ve soylu demektir. Bu özelliklere sahip olan Çelebi ailesi, 1.Dünya Savaşı yıllarında Rusların ve Ermenilerin baskısından ve benliklerini kaybetme korkularından dolayı göç kararı almışlardır. Yurtları olan Karabağ'dan birçok zorlukla Türkiye'nin çeşitli yerlerine göç etmişlerdir.

Azerbaycan ve Ermenistan:

1.Dünya Savaşı'nın sonunda saldırılma sırası Azerbaycan Türklerine gelmişti. Bakü'deki Bolşeviklerle birleşen Ermeni milliyetçileri, oradaki Türk nüfusunun neredeyse yarısını şehri terk etmeye zorladı. Sadece Bakü'de, hemen hemen hepsi Türk olan 8000 ile 10000 kadar Müslüman öldürüldü. Ermeni gerilla lideri Andranik, 60 000'den fazla Türk mülteciyi kaçırmaya zorlayarak, Nahcivan ve Güney Azerbaycan'daki köyleri yakıp yıktı. 420 köy yerle bir edildi. Yüzlerce köy hasar gördü ve Kars'ta binlerce Türk daha öldürüldü. Erivan'daki Türklerin üçte ikisi yok edildi. Türkler Bakü'de ve diğer yerlerde intikam aldılar ama öldürülen ve sürülenler daha çok Türklere. Erivan, Kars ve Azerbaycan'daki Türklere tamamen Rusların kontrolü altındaydı. Neredeyse tümü silahsızdı, savaşmak için ne istekleri ne de güçleri vardı.

Kafkasya Cephesi:

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi ile doğuda büyük bir Rus cephesi açılmış oldu. Ruslar Berlin Barışı ile ellerine geçirdikleri Doğu Anadolu'daki Kars, Ardahan ve Batum'u ilerideki savaşlar için tam bir üs haline getirmişlerdi.

Yıllarca Osmanlı Devleti içinde huzur içinde yaşayan Ermenileri, Kafkas Ermenileri ile iş birliği içerisinde sokarak kıskırtmışlar ve bilinçli bir şekilde bir "Ermeni Sorunu" oluşmasına neden olmuşlardı. Rusya ile Osmanlı Devleti savaşa başladığı anda Rusya bölümünde kalan Ermeni çeteleri silahlandırılmış ve Türklere karşı kullanılacak önemli bir

güç haline getirilmişlerdi. Rusların hedefinde Doğu Anadolu'daki diğer illeri ele geçirmek ve müttefikleri olan İngilizlerden önce Basra Körfezi'ne inmek vardı.

Buna karşılık Enver Paşa'da Kars Ardahan ve Batum'u kurtarmak ardından Güney Kafkasya'ya girmek ve orada yaşayan Türkleri Rus ve Ermenilere karşı ayaklandırmak istiyordu. 2 Kasım 1914'te Rus kuvvetlerinin Kars'a doğru taarruz hareketine geçmesi ile savaş başladı. Bu sırada Enver Paşa'nın başında bulunduğu Osmanlı Ordusu da karşı saldırıya geçmişti. İlk önceleri Rus birlikleri biraz geri çekilse de, 22 Aralık 1914'te Başkomutan Vekili Enver Paşa'nın çetin kış şartlarına rağmen Sarıkamış civarında Ruslara karşı yaptığı harekatta 3. Ordu'ya mensup 60.000 asker Allahuekber dağlarında donarak şehit oldu.

1915 yılı baharında Ermenilerle birleşen Rus birlikleri Van ve Malazgirt'i aldılar. 22 Temmuzda başlayan karşı taarruzla Van ve Malazgirt 25-26 Temmuz 1915'te kurtarıldı. 1916 yılında Ruslar Kafkasya'daki kuvvetlerini artırarak taarruza geçtiler. Şubat 1916'da Erzurum ve Muş, 3 Mart'ta Bitlis, 19 Nisan'da Trabzon ve 25 Temmuz'da da Erzincan Ruslar tarafından işgal edildi. Hükümet, Çanakkale bölgesinde bulunan 2.Ordu'yu Kazım Karabekir komutanlığında Doğu Cephesi'ne kaydırıldı. 10 Mart 1916'da atama emrini alan Mustafa Kemal, Edirne'den Diyarbakır'a kaydırılan 16. Kolordu'nun komutanı olarak, 15 Mart 1916'da Doğu Cephesinde göreve başladı. 7-8 ağustos 1916'da Muş ve Bitlis Ruslardan kurtarıldı. Yılsonuna kadar Ruslarla savaşa devam edildi.

1917 yılında Rusya'da iç karışıklıklar başladı ve Bolşevikler devrimle yönetime el koydu. Yıl boyunca Rus birlikleri işgal ettikleri topraklardan çekildiler. 18 Aralık 1917'de Ruslarla "Erzincan Mütarekesi" yapıldı. Mütarekeden sonra Rus kuvvetleri Doğu Anadolu'yu tamamen terk etti. 1917 kışı, hem Türkler hem de Ruslar için güç şartlarda geçti. Soğuk ve hastalıklar sebebiyle iki tarafta ağır kayıplar verdi.

3 Mart 1918'de Rusya ile Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında "Brest Litovsk Antlaşması" yapılarak Kars, Ardahan ve Batum'un Osmanlı İmparatorluğu'na bırakılması sağlandı. Brest Litovsk Barış Antlaşması ile Osmanlı Devleti 1878 Berlin Barışı ile Ruslara verdiği Kars Ardahan ve Batum'u geri aldı. Ayrıca Rusların Kafkasları boşaltması ile Osmanlıya Kafkasya yolu açılmış oldu.

Celebilerin göç süreci

Çelebiler veya Karamanlıların Azerbaycan'da en yoğun olduğu yer Cebrail'dir. Burası Aras Nehri ile Hudafer Kapısı arasındaki bölgededir. Bu bölge hala Ermeni işgali altındadır. Bölgenin nüfusu 70-80.000 iken bu miktarın 20.000'i Çelebi olarak biliniyordu. Yöre halkı Alevi ve Akkoyunlu Türkmenlerinden oluşmaktadır ve burası "Türkiye ve Türkistan'dan gelen Karamanlıların Ocağı" olarak bilinir. Ocağın hikmetinden dolayı Ermeniler de Müslümanlar

gibi inanır ve itibar ederler. Hacı Kasım Çelebi Baba ve Fatma Ana, Karamanlı diye bilinen bu aileden gelmektedir. Anadolu'daki Geyikli Babalar gibi Karamanlı Ocağının da Meral – Geyik Efsaneleri vardır.

Karabağ'da Larendeliler, Çelebiler, Kalpaklılar(karapapak) Türkleri yaşamaktayken yerel soy isim yerine kullanılan lakaplar da kullanılmıştır. Bunlar:

1-Ahmetliler(Ahmetli Milleti)

2-Tomaslılar,

3-Mıncıklılar

4- Karabeşirliler,

5-Kara uşaklılar,

6-Seydi Mahmutlular,

7-Şehvelliler,

8-İshaklılar,

9-Başaratlı lar,

10-Uğrular,

11-fetullah uşağı,

12-Allah kulular

13-Zurnacılar

14-Çukkanlar

15-Selverliler

16-Karauşaklılar

17- Cevatlar

18-Dadaşlar

19-Kasımlar

Çelebiler yurtlarında düzenli ve mutlu bir şekilde yaşarken Dünya'da huzursuzluklar çıkmaya başladı. Osmanlı bu dönemde son zamanlarını yaşıyordu ve Rusya'da güçler el değiştirmişti. Ermenistan'ın kurulması için, Müslüman Türklerin göçe zorlanması gerekmektedir. Ruslar bu amaç uğrunda planlar yapmaya, Türk köylerinde huzursuzluklar çıkarmaya başladılar. Müslüman yerel güçler ve cemaatler de yer yer örgütlenip gerilla türü savaşlar verdiler. Bu esnada Rus yetkililer Çelebi cemaatlerinden birine yakınlık göstererek yanına çekmeyi başardı ve onlara dediler ki ‘ Müslüman sizin gibi olur, temiz, dürüst çağdaş, laik, ılımlı, uyumlu, mükemmel ve münevver insanlarsınız. Sizlerle işbirliği yapmak istiyoruz. Size bağlı okullardan, kurslardan tekke ve zaviyeden yetişen öğrencilere icazet ve belge verelim. Sizlerde halkınızın haklarını koruyarak, beraberce yaşama hoşgörüsünü

destekleyeceksiniz. Karşılığında her türlü yetkiniz ve söz sahipliğiniz olacak”. Bu sözlerin ardından cemaat Rus yetkililerle anlaşmıştır. Bu dönem Abdüsselam Çelebi⁵’nin öğrenciliğinin bitme dönemidir. İcazet alması gerekmektedir. Bunun için sınava girer. Komisyon başkanının yanında eşi de vardır. Uygun lisanla selamlarını verirler. Sınava giren öğrenciler erkeklerle tokalaşırlar fakat komisyon başkanının eşinin elini sıkmazlar. Mamanın (hanımın) eli havada kalır. Abdüsselam Çelebi hemen öne atılır ve bayanı utandırmamak için “Hoş geldiniz” der ve elini sıkar. Ama Mama öfkelenmiştir. Eşini bir kenara çeker “ Kesinlikle gerici ve yobazlara diploma vermeyeceksin. Önce bir kadına nasıl davranılacağını öğrensinler, sonra diploma almayı hak etsinler.” Bunun üzerine komisyon başkanı Abdüsselam Çelebi’den başkasına diploma vermez.

Günler ayları, aylar yılları kovalar, asimile harekâtları devrimler adı altında boyut değiştirerek Çelebiler’in karşısına çıkar. Asimile olmak istemeyen Çelebiler’e karşı güçlerini toplayan Ruslar yeni bir yaptırım anlaşması dayatır. Rus güçleri yeni şartlarla gelirler. Ve ilk sözleri:” Müslüman’ın akı, karası olmaz. İlimlisi, ılımsız da olmaz. Sizin hocalarınıza göre;, İnsan ya Müslümandır ya kafir yada münafıktır.Zaman hepimizin aynı olduğunu göstermiştir.Kamplardaki çocuklarımız hariç bir adım bile ilerlemediniz. Bundan sonra eski yumuşaklığımız yok haklarınız kısıtlanacak. Size tanınan ayrıcalıklar kaldırılacaktır. Bizlere karşıacaksınız. Kız alıp vereceğiz. Ana dilinizle değil Rusça konuşacaksınız. Rus kanunlarına muhalefet edilmeyecek. Edenler acımasızca cezalandırılacaklardır” olur.

Çelebiler Kerbela’dan bu yana toplumlara önderlik edip, bağımsızlık harekâtı başlatmasınlar diye, zulme uğradıklarından erkek nesli pek azdır. Hala hayatta olanlar ise tarafsızlığı tercih etmişlerdir. Tarafsız kalmaları Rusları korkutmuştu. Ruslar Çelebilerden çekinmekteydiler. Bunun sebebi ise Çelebilerin Seyyid olmalarıdır. Çünkü Çelebiler bu yönlerini kullanarak insanları örgütleyip ayaklanma çıkarabilecek güçtedirler. Özgürlüklerini ve benliklerini kaybetmek istemedikleri için göç kararı alırlar. Pahada ağır, yükte hafif ne varsa alırlar ve yola düşerler. Kimini anası kalır, kızı gelir, kiminin babası gelir oğlu kalır. Bölünmüş ailelerin binlercesi gözyaşlarıyla yola düşerler ve vatan hasreti dilde ağıtlaşıp.

Karabağda talan var

Göçü uca salan var

Çek kervancı kervanın

Gözü yolda kalan var

⁵ Karabağ’dan Türkiye’ye göç sırasında Çelebilere önderlik etmiş olan ve Adana’ya gelip orada Mecidiye Köyü’nü kuran aile büyüğü.

Jandarma ve subaylara tenekeler dolusu altın rüşvet vererek Aras Nehri'ne gelirler. Nehir taşkındır, suları azgındır, fakat geçilmesi lazımdır. Aras Nehri geçilirken bütün ekmeğe yemeye alışmış bir çocuk uykudan uyanır ve der ki “ Ana ben ekmeğe isterem “. Anası ekmeği böler ve bir parça verir. Çocuk “ Ben tüm ekmeğe isterem” der ve bağırtıyı basar, rüşvet almayan diğer yetkilileri uyandırınca bir yayılım ateşi başlar. Binlerce Çelebi ölür. Sudan kurtulanlar arasında Abdüsselam Çelebi de vardır. Gün ışımıştır. Aras nehrine bakan Abdüsselam Çelebi suda bir tezek parçası görür:

“Kül başına ay Aras
Üstünde tezek akar.”

Bunu söylerken Abdüsselam Çelebi'nin anlatmak istediği şudur:

“Aras sen öyle bir nehirsin ki,
Üzerinde tezeği yüzdürürsün,
Gencecik delikanlıları boğarsın.”

Bir çok zorlukla Adana'ya gelinmiştir. Devlet, Çelebilere Karabacak Köyü mevkiinden tapulu muhacir tarlası verir fakat halk bu tarlaları vermek istemez bu yüzden Çelebiler daha içeriye göç etmek zorunda kalırlar. Devletin verdiği tapular ise zaman aşımından başkalarının eline geçer. Bundan dolayı Mecidiye(Papak) Köyü'ne yerleşirler.

Reşadiye Köyü'nün Göç Hikâyesi

Çelebiler Azerbaycan'ın Karabağ kasabasının Başaratlı ve Tumaşlı köylerinde beylikler halinde uzun yıllardan beri yaşarlardı. Bu beylikler çok zenginlerdi. Her hanenin 40-50'ye yakın davar koyun ve sığırları vardı. Ruslarla arasının açılması ile bu beyliklerden 6 kişi eşir düşmüştü. Bu esirleri Sibirya'ya götürmüşlerdi. İsteklerini kabul etmeleri durumunda esirleri serbest bırakmışlardı. Esirler köyelerine döndüklerinde Osmanlı devletine kaçmaya karar vermişlerdi. Bu sırada Osmanlı Devleti Balkanlar'la savaş halindeydi. Mahmut beyin başkanlığında 90 haneli bu beylik 1.Dünya Savaşı yıllarında Aras nehrini geçerek İran'a iltica ettiler. Fakat tekrar Osmanlı devletine dönmek zorunda kalınca Sultan Reşat bu beyliğin bir kısmını Malatya'ya bir kısmını da Ceyhan nehrinin kenarına Abilisl köyüne yerleştirdi. Birazını ise Hemite civarındaki Papak köyüne yerleştirdi. Buraya yerleştirilen papaklar ise bu köyü şimdiki adıyla kurdular.

Köyleri Mahmut Bey inanç liderleriyle birlikte bu şekilde yerleştirildikten sonra Rusya ya giderek oradaki diğer köyleri ve beylikleri de Anavatana getirmek istiyordu. Fakat Rus kazakları buna izin vermiyorlardı. Bu teşebbüsünde dolayı Mahmut Bey tutuklanmıştı. Tumaşlı köyü ve Şerefli beyliğinin ileri gelenleri adamları toplayıp silahlandırarak Mahmut beyin bulunduğu Post karakolunu basmışlardı. Orada bulunan kazakları öldürmüşlerdi.

Mahmut beyin kendisini kurtaran silahlı adamlarla birkaç ay eşkıyalık yaptıktan sonra 60 hane daha olarak Aras ırmağını geçtikten sonra İran'ın Hoy şehrine gelmişlerdi. Burada İranlılar bu insanları adeta soydular. Mahmut Bey tekrar Rusya'ya gidip oradaki 160 haneyi daha alarak Aras nehrini geçmek istemiş fakat kış mevsimi olup nehir taşkın olduğundan dolayı 30 hane sulara kapılarak öldüler.

Mahmut Bey kalan hanelerle Osmanlı devletine sığınmıştır. Van'a Van'dan da Tatucın'a oradan da Diyarbakır'a geçtiler. Diyarbakır'dan sonrada Elazığ şehrine geçerler. Malatya'ya geldiklerinde ise Padişah Sultan Hamit tahttan indirilmiş yerine Sultan Reşit gelmiştir. Sultan Reşit bu beyliği 60 haneyi Tokat'a 80 haneyi Adıyaman'a 10 haneyi Malatya'ya ve kalanını ise Adana ili Kadırlı çevresine gönderdi. Kaymakam ise bu haneleri şimdiki Reşadiye yani Papaklar köyünün olduğu yere yerleştirdi. Bu Türk aşireti kuzu derisinden yapılmış olan ve papak adı verilen kalpak giydiklerinden kalpak adına izafeten Papaklar denmiştir. Kara papak, Düz papak ve Terekeme diye dinsel inançlarına ve soylarına göre isim almışlardır. Sonradan köyün adı padişahın adı olan Reşit'ten ilham alınarak Reşadiye adını aldı.

Kadırlı'nın Reşadiye köyüne irşat için yerleştiğinde köyden bazıları aynı soya mensup akrabalarından Amasya'daki Seyit Niğari veya diğer ismi ile Mir Hamza ve çocuklarının dedelik, şıklık veya üstatlığını kabul ederek Reşadiye köyüne davet edip ona biat edince; Reşadigelileri Dayısının torunu olan Seyyid Niğari evlatlarına bırakıp aile içi sürtüşmelere neden olmamak için Çelebi dede, akraba arasında dini çekişme olmasın diye Mecidiye köyüne kendisine tabi olanlarla kalkıp yerleşmiştir. Salih Çelebi'nin mezarı Reşadiye'dedir. Aşık Sefer o mezarda babasının gecelere de nur yağdığını anlatırdı. Seyyid Çelebinin mezarı ise Endel koçyurdundadır. Abdüsselam Çelebi dedem kara uşağı kızı olan eşi Peri (HANIM) ölünce imam nikâhı ile Ceyhan'ın Erenler (VAĞDİLİ) köyünden Hayransa (Hayrulnisa) isimli hali vakti iyi bir kadınla evlenir kadın elini obasını bırakıp gelmez dede ara sıra beş on günlüğüne eşinin olduğu köye gider, eşinde misafir olur. İrşatlarda bulunur. Daha sonra eski eşi Peri'nin akrabalarından Medine isimli biri ile resmi nikâhla evlenir. İlk eşi Peri'den bir kızı olmuştur. Başkada çocuğu olmaz.

Erenler-Vağadili, Abidiye (Papak) , Selimiye ve Mecidiye Köyleri'nin Göç Hikâyesi

Bu köylerin tarih ve göç hikâyeleri birbirinin aynıdır. Abidiye -Vağadili ve Erenler diye anılan atalarının kurt ya da kuzu derisinden özel yaptırarak giydikleri tahminen bir kilo ile beş kilo arasında değişen şapka yerine kullanılan kalpak ya da papak kasketinden dolayı papak ismini alan Erenler (Papak) köyü halkı ise Azerbaycan'a bağlı Karabağ'dan 1900'lü yıllarda gelmiştir. Köy halkının daha Önce 1904 tarihinde Karabağ özerk bölgesi Gence ili

Vagadi-Tezekend köyünde yaşarlarken Rus Çarlığından Osmanlı Devleti'ne şartlı olarak geçiş izni alırlar.26 aile, 40 kağı ile Erivan üzerinden Aras Nehri üzerindeki Malkara Köprüsü'nü, Alican Gümrük Kapısı'nı geçerek Çili Hudut Karakolu'nda Osmanlı Devleti'ne teslim olurlar. Iğdır'dan Ağrı Dağı arasından geçerek Doğubayazıt'a uğramadan, Taşlıça'ya oradan da Ağrı'ya geçerler. İlk göç yılı kışını 1904 yılında Mirzehan'da geçirirler. Daha sonra Muş-Malazgirt-Bostankaya Köyü'ne yerleşirler. Erzurum, Kars ve Ağrı illerinin Rus işgaline uğraması sonucu, burada yaşayan aileler 1915 tarihinde göç ederek Sivas Tutmaç köyüne yerleşmişlerdir. Tutmaç Köyü'ndekilerin yarısı akrabalarının bir kısmını orada bırakarak, Adana Ceyhan'daki Erenler (Papak) Köyü'ne yerleşmişlerdir. Ceyhan'a 8 km mesafede Ceyhan'ın doğusunda Papak Köyü'ne yerleşenlerin bir bölümü, Adana'nın aşırı sıcak olmasından dolayı, tekrar Sivas'a dönmüşlerdir. Köy ilk yerleşim yeri olarak şu an ki Ceyhan'ın bulunduğu yere kurulmuştur. Burada aşırı sivrisinek ve sıcak havadan bunalan köy önde gelenlerin buradan 8 km ileride rakım olarak ta biraz yüksek ve esintisi olan şimdiki mevcut köyün bulunduğu yere yerleştirilmiştir. Köyün ilk ismi Papak'tır. Köyün kurulduğu yerde daha önceden birkaç kabile yerleşmiş olup bu kabileler çeşitli hastalıklardan ölmüş yok olmuştur. Papak Halkı buraya yerleştiğinde komşu köy halkı tarafından nasıl olsa bunlarda bir hastalığa yakalanır ölürler diye düşüncesiyle, kabilenin yerleşmesine tepki göstermemişlerdir. Zamanla kimsenin ölmediğini görünce burada oturan halka bunlar "Ermiş" demeye başlamışlar ve komşu köy halkı arasında "Erenler"e gidiyorum söylemleri başlayınca köyün adı Erenler Köyü olarak değiştirilmiştir. Köyün ilk resmi adı Abidler yurdu anlamına gelen Abidiye'dir. Ancak, birçok yerde olduğu gibi köyün adı 1960 ihtilalinden sonra Erenler olarak değiştirilmiştir. Papak şimdiki adıyla Erenler köyü, 50 hane 300 nüfusa sahip, gelir kaynakları tarım ve hayvancılığa dayalı Ceyhan'ın rakımı yüksek yazları serin bir köyüdür.

Selimiye ve Mecidiye de aynı tarihlerde 500 hane olarak kısım kısım gelmişlerdir.

Malatya, Amasya, Tokat, Sivas ve Konya'da benzeri isimli köyler ve aile uzantılarımız mevcuttur. Diyarbakır da soy imsi aldığımız Hacı Karamanın amcası veya babası olan Aziz oğlu Ahmet Çelebi'nin türbesi Diyarbakır'da Hüsrev Paşa Cami avlusundadır.

Rus baskısından kaçtıklarında yeni vatanlarını ve soydaşlarını seviyorlardı. Bu sevgiyle coşmuşlardı. Şark mahkemeleri istiklal reisi Alisaib Ursavaş mebus olarak ilk meclise girdiğinde Abdüsselam Çelebi'nin eskinin ilim merkezi Horasan şehrinde beraberce tahsil yaptıkları Karabağlı aile dostları Ağaoğlu soyadını alan hemşerileri de Anakarayla temas halindedir. O yıllarda Çelebi hoca dini eğitim alırken Samet Ağaoğlu'nun babası mı yoksa yakınımı bilinmez fen bilimler tahsili almıştır. Öyle de olsa aynı mektebin öğrenci ve

velileri olarak birbirlerini tanıma fırsatı olmuştur. Aynı zamanda Karabağ'da ailece tanışmaktadırlar.

Tanışmanın ötesinde, çok uzaktan da akraba olduklarından bir hemşeri şınastlığı ile aile dostlarını arar. Ağaoğlu, Abdüsselam Çelebi'nin Türkiye'de izini kaybettiğinden hep aramıştır. Bu aramalar sırasında Ağaoğlu, mebus olan Alisaib Ursavaş'a sorar. Alisaib paşa, doğu kökenli olmasına rağmen şark mahkemeleri istiklal reisliği görevini yapmıştır. Doğulu hemcinslerini genç Türkiye Cumhuriyeti'ne ısındırma harekâtındaki başarıları gözden kaçmamıştır. Bu nedenle Çukurova bölgesinde, Anavarza Kalesi'nin güney ve güney doğu sınırlarını kapsayan Sumbas Çayı ile Ceyhan nehri arasındaki tahminen 50.000 dönümlük arazi kendisine hediye edilmiştir. Bu hediye bir ödüldür. Sebebi ise şark mahkemesi reisliği görevidir. Hediye edilen yerde 66 hane Çerkez köyü vardır. Zorla veya ikna ile Çerkezler göçürülüp, oraya Alisaib Bey çiftliğini kurmuştur. Bu çiftliğin sahibi Alisaib Ursavaş Adana mebusu olarak, Ağaoğlu'larından biriyle sohbet ederken, Baba Ağaoğlu: —Sizin oralarda Abdüsselam Çelebi diye birinin olup olmadığını araştır. Bul ve ona sahip çık. diye emanet eder. Alisaib paşa Abdüsselam Çelebi'ye sahip çıkar taki hocanın eniştesi ölüp kızı üç oğlan bir kızla dul kalıncaya kadar. Alisaib Bey Abdüsselam Çelebi'nin dillere destan güzellikteki kızı ile evlenmek isteyip,o da kızını vermeyince Çelebilere destek azalır. Verilmeme sebebi ise yetimlere yabancı birinin bakamama endişesi ile kültür birliğinin olmayışı gösterilir.

Alisaib Paşa'yla evlenecek insan çoktur. Askeri kimliğinin yanında halk desteğini alabilmek için sivil bir evliliğe ihtiyaç duyar. Hoş böyle bir gerekçeye de ihtiyaç yok zaten Hacer Çelebi'de zamanının en güzel kadınlarından biridir. Daha sonra Hacer Çelebi olan annemizi amcamız nikâhına aldı diye çiftliğin özel karakolunda bir dayak faslı dolayısı ile iflah olmamıştır. Bu dayak ölümüne sebep olmuştur. İntizardan mı neden olduğu bilinmez rivayetler çoktur. Daha sonra Baş Komutan Atatürk ile arası açılan Alisaib Ursavaş'ın Ankara desteği biter.

Samet Ağaoğlu ailesinin hamili kartlık desteği gönül işine yenik düşmüştür. Bu sebeple Alisaib Paşanın desteği Abdüsselam Çelebi'ye azalmıştır.

Mehmet çelebi ile Hacer çelebiden olan Şemşedinin acıklı bir aşk hikayesi vardır: Mehmet Çelebi ile Hacer Çelebi'den olanlardan biri de Şemseddin Çelebi'dir. Şemseddin Çelebi'nin acıklı bir aşk öyküsü vardır. Karabağ'dan gelen Pürsefa Karabağlı, Malatya'ya yerleşmiştir. Kunduracılık yapmaktadır ve zengindir. Malatya serin sulak yayla bir yerdir.

Orada çocukları olur. Çukurova'ya Efendi Baba'nın⁶ yani dayısının yanına gezmeye gelir. Yanında yeni yetişen kızı Ayşe de vardır. Mutaassıp uzun boylu yakışıklı ince dalyan köy delikanlısı yeni yetme akraba kızı Ayşe'yi görünce sevdalanır. Ayşe der de başka şey çıkmaz ağzından. Araya dünürçüler girer ve Malatya ile Adana arasında yeni bir akrabalık köprüsü oluşur. Ama kızın anasının gönlü yoktur. Düğün yapılır evlenirler. Ayşe gelin hamile kalır. Bu arada baba evini özlediğinden Malatya'ya gider. Yalnız Çukurova'nın sıcağına alışmadığından damat beyi zorlayarak Malatya'da yaşamaya mecbur etmek ister. Bu arada Ayşe gelinin kardeşi Kemal bir sokak kavgasında öldürülür. Acılı baba kızını yanında ister. İzinle Malatya'ya giden Ayşe gelini geri vermezler. Şemseddin Çelebi sevdiğinin peşine düşmek ister lakin amcası merhum Mürsel Çelebi utan der burada bu kadar akrabalar varken bir kadının peşine düşüp gidecek misin ayıp sana deyince aşk gurura ve geleneklere yenilir. Herkes kendi yoluna gider. Lakin sevda duman, duman tüter. Ne zaman bir Ayşe'li türkü duysa gözyaşları yanağıyla dans eder de kimsecikler bilmezmiş. Hamile Ayşe gelin Babası Pürsefa Karabağlı zengin olduğundan başka biriyle Ayşe gelini evlendirir. Şemseddin Çelebi ise akrabalarından Mehti İsmail Karaer'in ilk hanımından olan kızı Zabita ile evlenir. Ayşe gelin çocuğunu doğurur fakat çocuğu Adana'daki akrabalarından saklar. Şemseddin'in Zabita'dan olma çocukları babalarının Ayşe'den olma kardeşleriyle yıllar sonra tanışılır. Sanki hep bir arada yaşamışçasına birbirlerini benimserler.

Savaş yıllarında birçok aile gibi Çelebilerin de yaşamları çok olumsuz etkilenmiş ve türlü zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardır. İnsanlar için en zor olanı da yaşadığı, benimsediği ata topraklarını terk etmek zorunda kalmasıdır. Çok çeşitli alanlara yayılmak zorunda kalan Çelebilerin bir kısmı günümüze geldiğinde yurtlarına geri dönmüştür. Dönenler hala Çelebilik kültürünü devam ettirmektedirler. Geri dönmeyenler ise Çelebilik kültürünü kaybetmiştir.

⁶ Abdüsselam Çelebi

KAYNAKÇA

1. <http://www.ataturk.net/imp/idunya.html>
2. Ermeni Soykırım ı' İddiaları – Yanlış hesap Talat'tan dönünce, sayfa,25,26
3. Ermeni Soykırım ı' İddiaları – Yanlış hesap Talat'tan dönünce, sayfa, 29,30
4. <http://www.atauni.edu.tr/#!/sayfa=idunya-savasi-oncesinde-rusyanin-dogu-anadoludaki-ermeni-siyaseti>
5. Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk halk inançları
6. <http://www.yasarkalafat.info/index.php?Il=newsdetails&w=1&yid=129>

GÖRÜŞMELER

- 1.Perihan Karaman
- 2.Ahmet Karaman
- 3.Aliye Özalp
- 4.Şahap Karaman
- 5.Rasim Karaman
- 6.Yaşar Kalafat

**GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ANTALYA YÖRÜKLERİNİN GÜNLÜK KONUŞMA
DİLLERİ VE EĞLENCE ANLAYIŞLARI: KÜRESELLEŞMENİN ANTALYA
YÖRÜKLERİ GELENEKLERİNİ DEVAM ETTİRMELERİ ÜZERİNDE OLUMLU
VE OLUMSUZ ETKİLERİ**

Nagihan AKIŞ (9/D)
Havva Hande KÖK (9/D)
Danışman Öğretmen: Gülcan Coşkun (Tarih)

GİRİŞ

Küreselleşme, "Batının çıkarlarını merkeze alan yeni bir dünya tasarımı" olarak tanımlanmaktadır. Bütün dünyayı etkileyen bu süreç çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden ve Osmanlı Devleti'nin önemli bir kısmını oluşturan Yörükler de bu süreçten etkilenmiş topluluklar arasındadır. Küreselleşmenin sonunda birçok konargöçerin yerleşik hayata geçmesiyle Yörüklerin Orta Asya'dan beraberinde getirdikleri gelenekleri ve dilleri unutulmaya yüz tutmuştur. Günümüzde Antalya üzerinde yaşayan Yörükler diğer insanlara karışmış ve kültürlerini neredeyse kaybetmek üzeredirler. Antalya Yörüklerinin günümüz şehir hayatı üzerinde kültürlerine olan bağlılıkları günden güne yok olmaktadır.

YÖRÜKLER

Yörükler, Orta Asya'dan getirdikleri gelenekleri devam ettiriyorlardı. Hayatları, belli kaidelere bağlanmıştı. Bu kaideler, daha çok, örf'e bağlıydı. Yazları serin olan yaylalarda, kışları ise sıcak veya ılık kışaklarda geçiren Yörüklerin, yaylalara gidiş gelişleri, belli bir düzen içinde yapılırdı. Bu gidiş gelişler, belli yollardan olurdu. Yaylağı ve kışlağı olmayan Yörükler de otlak kiralarlardı. Yörüklerde yaylaklar, oymakların malı sayılır o oymağa mensup olan herkesin hayvanları burada serbestçe otlardı.

Anı duru bir Türkçe konuşan ve zengin bir folkloru bulunan Yörüklerde, an'a ne ve geleneklere bağlılık vardı. Yörüklerin göçleri, belli esaslara bağlanmıştı. Yaylaklara göç, bahar aylarında olurdu. Oymak veya boy beyleri, göçün gününü önceden tespit ederek herkese duyururdu. Göç günü gelmeden önce, gerekli hazırlıklar yapılırdı. Önceden bildirilen gün gelince, bütün eşyalar develere yüklenir, üzerine kilimler atılırdı. Develerin alınlarına süs, küçük ve büyük çanlar takılırdı. Kervanın önünde, yeni elbiselerini giymiş, elinde kirmanı ile yün eğirerek bir gelin giderdi. Çevrede, ata binmiş genç erkekler, silah atarak, at sürerek yayla yoluna yürürlerdi. Boyun çocukları, kadınları ve genç kızları, hayvan sürülerinin önünde veya yanında yürürlerdi. Uzun yolculuktan sonra yaylağa varılır, yerleşilirdi. Sonbaharda da buna benzer merasimle yaylaktan göç edilirdi. Yörüklerin nişan, düğün, bayram ve sünnet zamanlarında uyguladıkları, buna benzer merasimleri vardı.

Zamana ve teknolojiye inatla direnenler Toros Dağlarında varlıklarını korumaya çalışmaktadırlar. Onlarca binlerce yıllık bir kültürün son temsilcisi son Yörüklerdir.

Bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme sürecinde bütün yerel kültürler gibi Yörük kültürünün de etkilendiği sonucuna varılmıştır. Konar göçerlik, günümüz dünyasında daha da zorlaşan bir yaşam tarzı olduğu için konargöçer Yörüklerin sayısı azalmaktadır.

Modern yaşamın etkisiyle konar göçerlikten uzaklaşıp şehirleştikleri görülmüş, olumlu etkisi ise haberleşme ve iletişim teknolojisinin gelişmesiyle web tabanlı dayanışma dernekleri kurmuşlar, geleneklerini ve adetlerini, faaliyetlerini etkinliklerini güncelleyerek topluma duyurmaya çalıştıkları ve Yörük bilincini devam ettirme çabaları gözlemlenmiştir.

Zamana ve teknolojiye inatla direnenler Toros Dağlarında varlıklarını korumaya çalışmaktadırlar. Onlarca binlerce yıllık bir kültürün son temsilcisi son Yörüklerdir. Konar göçerlik, günümüz dünyasında daha da zorlaşan bir yaşam tarzı olduğu için konargöçer Yörüklerin sayısı azalmaktadır. Bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme sürecinde bütün yerel kültürler gibi Yörük kültürünün de etkilendiği sonucuna varılmıştır. Modern hayat

içerisinde Yörüklerin konar göçerlikten uzaklaştıkları geleneklerini ve adetlerini unutmaya başladıkları olumsuz etki olarak gözlemlenmiş, olumlu etkisi ise haberleşme ve iletişim teknolojisinin gelişmesiyle web tabanlı dayanışma dernekleri kurmuşlar, geleneklerini ve adetlerini ,faaliyetlerini etkinliklerini güncelleyerek topluma duyurmaya çalıştıkları ve Yörük bilincini devam ettirme çabaları gözlemlenmiştir.

Küreselleşmenin Antalya Yörüklerinin kültürleri üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?

-Öncelikle "küreselleşme" kavramında başlayalım: küreselleşmeyi; başta Amerika olmak üzere batının çıkarlarını merkeze alan yeni bir dünya tasarımı olarak tanımlamak mümkündür. Bu tasarım kapitalist bir dünya ekonomisini temel almıştır. Son otuz yıldır sosyal bilimcilerin üzerinde en çok durduğu konuların başında küreselleşme olgusu gelmektedir. Bütün dünyayı etkisi altına alan bu süreçte yerel kültürlerin, toplulukların bundan etkilenmemesi düşünülemez. Küreselleşmenin dünya açısından siyasi ve ekonomik olarak çok önemli sonuçları olduğu gibi, aynı zamanda yerel kültürler üzerinde de önemli etkileri olmaktadır. Öte yandan toplumların evrimine baktığımızda, insanoğlu, neolitik devrimle tarım üretimi yapmaya başlamadan önce 'avcı toplayıcı' topluluklar halinde yaşamaktaydı. Tarım üretimi ve bu üretimin ticaretin konusu olması, kırsalda yaşayan ve tarım üretimi yapan insanların şehirlere göç etmesini beraberinde geliştirmiş ve sanayi toplumu dediğimiz fabrika merkezli toplumlar ortaya çıkmıştır. Avrupa'da 1700'lü yıllarda başlayan bu süreç dünya nüfusunun önemli bir kısmının kırsaldan şehirlere göç etmesiyle neticelenmiştir. Bizde ise 1950'li yıllarda nüfusun %80'e yakını kırsalda yaşayan insanlardan oluşmaktaydı. Türkiye'de de sanayi toplumuna geçilmeye başlanması yavaş yavaş da olsa nüfusun önemli bir kısmı şehirlere göç etmiştir. Cumhuriyet'in kurulduğu yıllarda Türkiye'de nüfusun önemli bir kısmı tarım üretimi yapan insanlardan bir kısmı da konargöçerler dediğimiz ve hala yerleşik hayata geçmemiş Yörükler ve Türkmenlerden oluşmaktaydı. Türkmen dediğimiz konargöçer topluluklar, Kızılırmak yayının doğusunda kalan bölgede konargöçer Oğuz boylarını ya da yakın zamanda daha önce bu bölgelerde konargöçer olarak yaşamış olanları ifade eden bir kavramdır. Yörükler ise özellikle Akdeniz, Ege ve Batı Karadeniz bölgelerinde yaşayan konargöçer oğuz Türkleri için kullanılan bir kavramdır. Dolayısıyla Türkmenler ve Yörükler hayat tarzı itibarıyla ortak fakat yaşadıkları bölge itibarıyla birbirinde farklı topluluklardır. Osmanlı devleti başlangıcından sonuna kadar bir tarım devleti olarak kalmıştır ve nüfusunun önemli bir kısmı da kırsal bölgelerde yaşamaktaydı. 16. yüzyılda Anadolu'da yaşayan Oğuz Türklerinin yaklaşık % 25'i konargöçer aşiretlerden oluşmaktaydı. Özellikle, Osmanlı devletinin yaşadığı ekonomik sorunlara dayalı olarak geliştirilen iskân politikaları neticesinde

o tarihlerden bu günlere değin yavaş yavaş, konargöçer dediğimiz aşiretlerin yerleşik hayata geçmeleri süreci yaşanmıştır ve bu süreç günümüzde de her an devam etmektedir.

Yörüklerin şehirleşmesi süreci Türkiye'nin yaşadığı sosyo-ekonomik ve siyasal dönüşümlerden bağımsız olarak düşünülemez. Günümüzde Türkiye'de nüfusun çok önemli bir kısmı şehirlerde yaşamakta, köy dediğimiz yerleşim birimleri de eskiden olduğu gibi ekonomik pazar için tarım üretimi yapılan bir yerleşim olmaktan yavaş yavaş çıkmaktadır. Özetle köylerin sosyolojisi önemli bir değişim yaşamaktadır. Öte yandan konargöçer olarak yaşayan Yörük aşiretleri de bu süreçte kültürlerinin yok olması tehdidi ile karşı karşıydılar. Antalya özelinde bu durumu anlamak için Antalya'nın sosyolojisine bakmak gerekiyor. Antalya dünyanın en önemli turizm şehirlerinden biri. Antalya 2014 yılında, nüfusu itibariyle Türkiye'nin en büyük 5. şehri konumuna gelmiştir. 1990 ve 2000'deki genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Türkiye nüfusu % 20,06 artış gösterirken, bu oran Antalya için % 51,89 olmuştur. Yani diğer şehirlere göre nüfus artış hızı oldukça yüksektir. Bu durumun kendine özgü sebepleri vardır. Antalya muhtelif sebeplerle hem yurtiçinden hem de yurtdışından göç almakta ve bu durum da şehrin kültürel olarak çoğulcu bir yapı kazanmasını beraberinde getirmektedir.

Antalya, son yıllarda dış göç de almakta, şehirde yaşayan yabancı uyruklu nüfus hızla yükselmektedir. Antalya'da ikamet izni verilen yabancı sayısı 2008'de 6702 iken 2009 yılında 7712 olmuştur. Ayrıca ikamet izni olmadan turizm sektöründe çalışmak için şehirde bulunan yabancı uyruklu sayısı da mütemediyen artmaktadır. Antalya, Türkiye'ye gelen yaklaşık 40 milyon turistin yüzde 35'ine ev sahipliği yapıyor. Geçen 30 yıllık süreçte turist sayısı yaklaşık 2000 bin kat büyümüştür. O dönem 5000 olan gelen turist sayısı, günümüzde 14 milyona ulaşmıştır. Son dönemde İran başta olmak üzere İslam ülkelerinden gelen turist sayısında da artış yaşanmaktadır.

Antalya'nın küreselleşme sürecinde Türkiye'nin farklı bölgelerinden ve dünyanın çeşitli ülkelerinden birçok insanın göç ettiği, gelip yerleştiği bu süreçte Antalya Yörükleri de özellikle son yetmiş yıllık süreçte konargöçer hayat tarzını terk ederek şehirli olmaya başlamışlardır. Bugün Antalya'da yaşayan Antalya'nın yerlisi insanların kahir ekseriyeti birkaç nesil öncesine kadar bölgede yaşayan Yörüklerden oluşmaktadır. Bunların bir kısmı önce köylere yerleşmiş ve bugün hâlâ kırsal kesimde yaşamakta bir kısmı da Antalya il merkezine yerleşerek hayatlarına burada devam etmektedirler. Yerleşik hayata geçmeyen, evi barkı olmayan, çadırlarda yaşayan Yörüklerin sayısı bugün artık neredeyse yok denecek kadar azdır. Konargöçer Yörüklerin çoğunluğu Serik Ovasında, Elmalı ve Korkuteli yöreleri içinde mevsimlere bağlı olarak hareket eden topluluklardır.

Konargöçer Yörüklerin sayısı her geçen gün azalmaktadır. Bu durum yeni nesiller açısından şehirlerde yaşamının cazip olması ve konar göçerliğin günümüz dünyasında her geçen gün daha da zorlaşan bir hayat tarzı haline gelmesinin bir sonucudur. Yerleşik hayata geçen topluluklar açısından da durum çok farklı değildir. Bir örnekle açıklayacak olursak: Antalya içinde Doğuyaka, Gebizli ve Yeşildere mahallelerinden oluşan Zeytinköy bölgesinde yaşayan ve halk arasında çingene ya da roman olarak bilinen Beydilli aşireti mensubu olan Yörüklerin günümüzde yerleşik hayata geçmiş olmalarına rağmen bildikleri, alıştıkları hayatı yaşamaları bile neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Müzik işinde maharetli olan bu insanlara yönelik talebin değişen şehir kültürü içinde azalması ve ürettikleri el işi ürünlerin seri üretimin konusu olması kültürlerine son derece bağlı olan bu insanları kültürlerini yaşatmaları konusunda çıkmaza sokmaktadır. Bu durum diğer bölgelerde konargöçer olarak yaşayan diğer Yörükler için de geçerlidir. Sayılarının azalması aralarındaki dayanışma ağlarının da zayıflamasına yol açmakta ve bu durum da bu toplulukların bir varlık yokluk mücadelesi içine girmelerine yol açmaktadır. Küreselleşme sürecinde değişen dünyada ve önemli bir sosyal yapı değişimi geçiren Antalya bölgesinde Yörüklerin kültürlerini yaşatabilmeleri, en başta kültürel varlıklarına yönelik olarak destekleyici tedbirlerin alınmasıyla mümkün olacaktır.

Küreselleşme Antalya Yörükleri gibi yerel kültürel topluluklar için bir tehdit olduğu gibi birçok fırsatın da ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Küreselleşmeyle birlikte yaşanan sosyoekonomik değişme süreci konargöçer Yörüklerin kültürlerinde bir değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Konargöçer Yörüklerin değişen şartlar içinde kültürel varlıklarını koruma ve yaşatma anlamında, zamanın ruhuna uygun olarak varlıklarını tahkim edebilmeleri, en başta bu sürecin en önemli imkânlarından olan yeni iletişim kanallarını kullanarak, yeni dayanışma ağları oluşturmaları ile mümkün görünmektedir. Antalya'nın turizm potansiyelinin de bu anlamda bir imkân olarak değerlendirilmesi konargöçer Yörüklerinin kültürel özelliklerini metalaştırmadan bu toplulukların turizm açısından da bir değer olduğunun kamu otoritesi ve Antalya'da var olan sivil toplum örgütleri tarafından değerlendirilmesi ile mümkün olacaktır, diyebiliriz.

KAYNAKÇA

<http://www.antalyabugun.com/makale/antalya-yorukleri-3-2569.html>

www.biroybil.com

www.yorukler.com

www.turan.org

www.ozturkler.com

www.yorukturk.com

www.turkdirlik.htm

TRT Belgesel: Özü Türk, Bozkırın Düşü, Son Göç, Kırk Pencere, Damgaların Göçü, Karlı Dağlardaki Sır. (2010, 2011)

Torosların Son Yörükleri. M.N.Hız. Albüm-2010

Sarıkeçililer. Atlas Dergisi Belgeseli.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRK DEVLETLERİNDE HÜKÜMDAR VE DEVLET BAŞKANLAR 'I İLE DANIŞMANLARI: DANIŞMANLARIN DEVLET YÖNETİMİNE ETKİSİ

Cafer YAVUZ (9/B)

Onur CENGİZ (9/B)

Danışman Öğretmen: Gülcan Coşkun (Tarih)

GİRİŞ

Danışmanlık mesleği geçmişte adı konmuş bir kurum olmamakla beraber eski Türk devletlerinden 20. yüzyıla kadar vezirlik, haseki, Valide Sultan gibi görev ve rollerle örtük bir şekilde hükümdarlar üzerinde etkili olmuş, günümüzde ise danışmanlık mesleği atama ve seçme yoluyla, devlet yöneticileri tarafından sürdürülmektedir. Proje de geçmişten günümüze danışmanlık alanının tarihsel süreç içerisinde nasıl geliştiği ve danışmanlık mesleğinin günümüzdeki anlam ve öneminin açıklanmasını hedeflemektedir.

Bir sultanda bulunması gereken temel özellikler Siyasetnâme'de şöyle açıklanmıştır: Fakirlere, emri altındakilere ve hizmetkarlarına iyi muamele eden, halkın üzerinden zalimlerin zulmünü kaldıran bir kişi olmalıdır. Sultan mazlumların ve adalet isteyenlerin şikâyetini dinlemeli, suçlulara ceza vermekten kaçınmalıdır ki, zalimler ve müstebitler ellerini halkın malından çeksinler. Sultanlar memleket işleri için âlimlerle meşveret yapmalı, ihtisas sahiplerinin o konuda görüşlerini açıklamasına, her âlimin düşüncelerini beyan etmesine fırsat vermelidir.

Devlet adamları, yöneticiler; attıkları adımları, aldıkları kararları, yalnızca kendi akıllarına güvenerek, düşüncelerine dayanarak yerine getirmekte aceleci davranmamalıdır. Kendilerine güvenilir, muhakemeli, tecrübeli danışmalar edinmelidirler. Şerhi yardımcı ve danışmalara en ibretli örnek, Firavun'un danışmanı, baş veziri Hamandır. Firavun zaman zaman Hz. Musa'nın söylediklerini kabule meyil göstermişse de, Haman, onu, bu meybinden etkileyici diliyle ve mantık oyunlarıyla vazgeçirmiştir. Bugünün idarecilerinin de bilge adamlara ihtiyaçları vardır. Sorunların karmaşıklaştığı zamanlarda kriz anlarında akıl adamların önemi artar. Bu ihtiyaç uzun bir süredir hissedildiği içindir ki günümüzde danışmanların rolünün kurumsallaştığı bir sürece tanıklık ediyoruz. Batı'da ve Türkiye'de düşünce kuruluşları yükselmektedir. Yöneticilerin özelliklerinden biri de, doğru sözlü danışmana sahip olmalarıdır. Sorunların karmaşıklaştığı zamanlarda danışmanların önemi artar. Siyasetnâme'de: Sultan; güzel yüzlü, iyi huylu, mert, cesur, ata iyi binen, her türlü silâhı kullanabilen, sanattan anlayan, dindar, namaz kılan, oruç tutan, nasihatler ve sadakalar veren, fakirlere, emri altındakilere ve hizmetkarlarına iyi muamele eden, halkın üzerinden zalimlerin zulmünü kaldıran bir kişi olmalıdır. Hükümdar, cemiyetin haklarına riayet etmeli. Dinî hükümlerden ayrılmamalı, ilim ehline saygıda kusur etmemelidir. Hükümdar Allah'ın nimetini tanırsa Allah kendisinden Devletin üst düzey yönetiminde, divan üyelerinin dışında sultanın müşavirleri , hatunlar ve ulema , devlet kurumlarında alınan önemli kararlarda etkili rol oynarlardı. Bunlar aynı zamanda Selçuklu sultanlarının danışmanları arasında idiler. Tuğrul Bey 'in ilk eşi Altuncan Hatun devlet işlerinde oldukça etkili idi. Selçuklu vezirleri de sultanların en önemli danışmanları idi. Bunların dışında, Selçuklu Devleti'ne tabi bazı emirlerin ve hükümdarların Selçuklu sultanlarına danışmanlık yaptıkları bilinmektedir. Danışman: Danışman bir sorun bilgisine ve düşüncesine ihtiyaç duyulan, bunun için kendisine danışılan ve bu danışma karşılığında bir ödeme yapılan kişi olarak tanımlanabilir. Danışman asıl uzmanlık alanının dışında danışmanlık mesleğine ait kuralları benimsemiş kişidir. Danışmanlık profesyonel bir meslektir, bu nedenle her bilgisine ve görüşüne başvuru kişi danışman vasfını kazanmaz. Danışman alanında uzman, sağlam bir eğitim görmüş, fiilen iş hayatında tecrübe kazanmış olmalıdır. Danışman iyi bir dinleyici ve gözlemci olmalıdır. Danışmanın kendine has özellikleri vardır. Kendi alanında çok başarılı olan bir kişi aynı başarıyı danışmanlıkta gösteremeyebilir. Herhangi bir uzmanlık, danışmanlığın temel şartlarındandır. Sınırlı uzmanlık yeteneğine sahip, tecrübesiz, becerisi olmayan bir kişinin danışmanlık yapması zordur. Ancak iyi bir danışman olmak için bilgi, beceri ve tecrübe gerekli olsa da yeterli değildir.

Siyasetnâme

Selçuklu Devleti'ndeki bütün düzenleme ve değişlikleri ciddi şekilde inceleyen bu eser; nasihatlerden, darb-ı mesellerden, âyet tefsirlerinden, hadîslerden, Peygamberlerin (as) hayatlarından, âdil padişahların hikâyelerinden, sultanların ve büyük zâtların hayatlarına ait bilgilerden müteşekkildir. Eserde hükümdarlara ve devlet adamlarına yol gösterilmekte ve devlet idaresi çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Müellif, eserde yalnızca nasihat vermekle kalmamış, hâdiseleri nakletmiş, Selçuklu Devleti'nin işleyişi, aksayan tarafları ve alınması gereken tedbirlerle ilgili bilgiler vermiş, müesseselere işlerlik kazandırmak için yapılması gereken düzenlemeleri yazmıştır.

Siyasetnâme'ye Göre:

1- Sultan nasıl olmalıdır?

Allah'ın padişaha, liyâkati ve imanının sağlamlığı ölçüsünde devlet ve millet verdiğiinden, onun heybet ve siyasetini bütün ülkelere ulaştırdığından bahisle, bir sultanda bulunması gereken temel özellikler Siyasetnâme'de şöyle açıklanmıştır: Sultan; güzel yüzlü, iyi huylu, mert, cesur, ata iyi binen, her türlü silâhı kullanabilen, sanattan anlayan, Allah'ın kullarına merhamet edip şefkat gösteren, verdiği sözleri yerine getiren, dindar, tam imanlı, ibadeti seven, namaz kılan, oruç tutan, din büyüklerine saygı gösteren, ilme tâlip olan, nasihatler ve sadakalar veren, fakirlere, emri altındakilere ve hizmetkarlarına iyi muamele eden, halkın üzerinden zalimlerin zulmünü kaldıran bir kişi olmalıdır. Hükümdar, cemiyetin haklarına riayet etmeli ve halkını asla mağdur etmemelidir. Dinî hükümlerden ayrılmamalı, ilim ehline saygıda kusur etmemelidir. Hükümdar Allah'ın nimetini tanırorsa Allah kendisinden razı olur. Hakk'ın rızasında, halkıyla birlik olma ve adaletini yayma vardır. Çünkü halkın hayır ve duası günden güne artarsa onu ebedî kılar. Sultan mazlumların ve adalet isteyenlerin şikâyetini dinlemeli, suçlulara ceza vermekten kaçınmamalıdır ki, zalimler ve müstebitler ellerini halkın malından çeksinler

2- Sultanlar devlet yönetiminde nelere dikkat etmelidir?

Sultanlar memleket işleri için âlimlerle meşveret yapmalı, ihtisas sahiplerinin o konuda görüşlerini açıklamasına, her âlimin farklı da olsa düşüncelerini beyan etmesine fırsat vermelidir. Sultan ordunun ve halkın durumunu bizzat yakından tetkik etmeli, ne olup bittiğini bilmelidir. Böyle yapmazsa hata ve gafflete düşüp halka hakaret ve zulüm kapısı açılmasına, memlekette fesat ve adaletsizliğin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bir sultanın halkına vereceği en büyük ihsan adalettir. Halk âdil bir idare görürse, o memleket yaşar, her gün güç kazanır. Memleket zulümle yaşayamaz. Sultan, zulüm görmüş olanların şikâyetlerini bizzat dinlemeli, zalimden hakkı alıp mazluma vermelidir. Sultan, aklı ve bilgisi ile elinin

altındaki fertlerden her birine kendi ölçüsünde bir iş ve yer vermelidir. İçlerinden liyakatlıleri seçip rütbe ve makam vererek, din ve dünya işlerinde onlara itimat etmelidir. Böylece itaat etmekten sorumlu olan halk, kendi işlerini yapıp onun adaletinin gölgesinde dünya hayatını rahat ve huzur içinde geçirmelidir. Sultanlar ülkenin imarı için her türlü yatırımı yapmalıdır. Buna dikkat ederlerse, halk kendilerini sürekli hayırla yâd edecektir.

3-Sultanın memurları nasıl olmalıdır?

Kadı, emniyet müdürü, belediye reisi ve vergi memuru seçilirken o şehirde din işlerinde hassas, Allah'tan korkan, kin ve garazı olmayan kimseler bulunmalı, onlara "Şehir ve nahiyeyi sana emanet ediyoruz, Allah öbür dünyada bizden neyi sorarsa, biz de senden onu sorarız." denmelidir. Memleketteki kadıların durumlarının teker teker bilinmesi gerekir. Onlardan ancak âlim ve zahit olanlara vazife verilmelidir. Valiler halka nasıl muamele edeceklerini bilmelidirler. Onlar halkın başında emniyet müdürü gibidirler. Yaptıkları iyi muameleyle halk padişahattan memnun olursa, onun ceza ve azabından emin olurlar. Vergi memurları vergi ve öşür toplarken iyi muamelede bulunmalı, iyi sözler söyleyerek bu işleri yapmalıydılar. Sipahi ve vergi memurları çok zengin olmamalıdır. Kendilerine özel bir kale yaptırmamalıdır. Buldukları şehri onarmaları için iki senede bir yer değiştirilmeleri gerekmektedir.

Siyasetnâme'ye Göre:

1- Devletin varlık gâyesi Hukukun hayata geçirilmesi için devletin varlığı "olmazsa olmaz"dır. Devletin varlık gayesi dini korumak, dünyevî maslahatları ve toplumun idaresini üstlenmektir.

2- Kamu düzeni ve adalet Nizamü'l-Mülk, devlet idaresinde temiz yönetim ve temiz toplum anlayışını, toplumun huzur ve saadeti için herkesi kuşatan bir adaletin sağlanmasını esas alır. Cemiyette sultanın yerine getirmesi gereken en önemli vazifenin, kargaşayı önleyip nizamı hâkim kılmak, barış ve adaleti sağlamak olduğunu belirtir. Nihâî gâyenin de halkın refah içinde ve onun adaletinin gölgesinde yaşayabileceği şartları gerçekleştirmek olduğunu söyler. Geçmişte Siyasetnâme'nin muhteva zenginliği anlaşılınca hem medeniyet ve müesseseler tarihi, hem de devlet teşkilâtı ve devletler hukuku ile uğraşanlar için önemli bir kaynak olarak kabul edilmiş ve eser canlılığını bugüne kadar muhafaza etmiştir. Acaba Siyasetnâme, bugün siyaset ilmiyle uğraşanların dünyasında ne kadar yer almaktadır?

Temennimiz, günümüz dünyasında bu makamlara cesaretle talip olanların, daha doğrusu lâyıık görülenlerin, Siyasetnâme'nin tercüman olduğu evrensel hakikatleri hayata geçirme konusunda da cesur ve kararlı olması, daha da önemlisi, Hak rızasından ayrılmamasıdır. Devletin üst düzey yönetiminde , divan üyelerinin dışında sultanın müşavirleri , hatunlar ve ulema , devlet kurumlarında alınan önemli kararlarda etkili rol oynarlardı. Bunlar aynı

zamanda Selçuklu sultanlarının danışmanları arasında idiler. Tuğrul Bey ‘in ilk eşi Altuncan Hatun devlet işlerinde oldukça etkili idi. Selçuklu vezirleri de sultanların en önemli danışmanları idi. Bunların dışında , Selçuklu Devleti’ne tabi bazı emirlerin ve hükümdarların Selçuklu sultanlarına danışmanlık yaptıkları bilinmektedir.

Nuşirevan ‘ın Ülkesini Kurtaran Danışman

Yöneticilerimizin vazgeçilmezlerinden biri de, doğru sözlü danışmana sahip olmalarıdır. Çünkü yönetici zaman zaman yanlışla yönelebilir. Danışmanları hemen uyarmalı ve yanlıştan döndürmesi gerekir. Yöneticinin, böyle uyarıcı danışmanlara ihtiyacı kesindir. Nitekim İran’ın sefahet ehli yöneticisi meşhur hükümdarı Nuşirevan’ın sonraları dillere destan adaletli yönetime geçişi, danışmanın tarihe geçen meşhur uyarısı sayesinde olmuştur. İsterseniz Nuşirevan’ın, danışmanı tarafından nasıl bir üslupla uyarıldığına bakalım:

Efendimiz’in 571’deki doğumundan dokuz yıl sonra 579’da islamı tanımadan ölen Sasani Devleti’nin ünlü hükümdarı Nuşirevan, aslında 49 senelik hükümdarlığının başlangıcında, ülkesini harabe haline getiren zalim ve sefahet ehli bir adam olarak biliniyordu. Bu sefih hali, danışmanının baykuş ötüşlerini tercüme etme uyarısına kadar sürdü. Bir gün çıktığı bir av partisinde harabelerde ötüşen baykuş seslerini duyan Nuşirevan, merak edip danışmanına sorar.

-İnsan kuş dilini bilse ne güzel olur değil mi? Şu baykuşların birbirlerine ne demek istediklerini anlar hiç olmazsa?

Akıllı danışman , beklediği fırsatı beklediği düşünür:

-Efendim der , bendeniz birazcık anlarım kuş dilinden.

Heyecanlanan Nuşirevan:

-Öyle ise hemen söyle , şu baykuşlar ne konuşuyorlar aralarında?

Danışmanı kuş dilinin tercümesini bakın nasıl yapar. İlk öten baykuş diyor ki der:

-Oğlum evlendirmek istiyorum , kızımı verir misin? Öteki baykuş da cevap olarak diyor ki:

-Oğluna kızımı veririm , ama başlığı büyük olur. Gücün yeter mi isteyeceğim büyük başlığı vermeye? Ben çatısında öteceğim virane evler isterim. Bir dizi virane ev bulmaya gücün yeter mi?

Sözün burasında Nuşirevan heyecanlanır:

-Peki ne diyor öteki baykuş, bir dizi virane ev isteğine? Diyor ki der:

-Merak ettiğin şeye bak. Bu milletin başında Nuşirevan gibi ülkesini ihmal ederek vaktini av partilerinde öldüren bir hükümdar varken , bir dizi virane ev değil , bir dizi virane şehir bulabilirim sana. Bu hükümdar bu ihmal ve eğlencesini biraz daha sürdürsün,

göreceksin ülke bir baştan öteki başa haraba haline gelecek , ben de sana dizlerce harabe şehirler vereceğim.

Bu kuş dili tercümesinden sonra derin bir sessizlik başlar. Daldığı düşünceden sonra kendine gelen Nuşirevan, toparlanır.

-Bunun ne demek olduğunu anladım benim akıllı, nezaketli ve dürüst danışmanım, der ve ilave eder.

KAYNAKÇA

“Toy” Maddesi, *Meydan Larousse Ansiklopedisi*, 10. Cilt.

Kurultay”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12 (1981–1982), s. 249–258. Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Bozkır Kültürü*, Ankara, 1987.

Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, İstanbul, 1984.

Saray, Mehmet, *Türk Devletlerinde Meclis (Parlamento), Demokratik Düşünce ve Atatürk*, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, 1999.

Türkçe Sözlük, T.D.K., 2. Cilt.

Ateş, Toktamış. **Osmanlı Toplumunun Siyasal Yapısı**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1991.

Ateş, Toktamış. **Türk Devrim Tarihi**, Der Yayınları, İstanbul 1997.

Büyük Larousse, Gelişim Yayınları, İstanbul 1987.

Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları** (Sadeleştiren: Yalçın Koker), Toker Yayınları, İstanbul 1995.

16. YÜZYIL ÂLİMİ TAKİYÜDDİN BİN MARUF'UN CEBİR RİSALESİNİN OKUNMASI VE ORTAÖĞRETİM MÜFREDATINDAKİ YERİ

Türkan KAAAN (11/B)

Sümeyye AKSAY (11/B)

Danışman Öğretmen: Kamil GÜN (Matematik)

ÖZET

Konu hakkında yeterli bir bilgiye ulaşabilmek için ilk önce Takiyüddin'in yaşamış olduğu dönem incelendi. Yani 15 ve 16.yüzyılda Dünya ve Türk tarihi araştırıldı. Ardından yine o dönemde yaşamış önemli Türk ve diğer bilim adamları incelendi. Bunun için ilk başta Antalya'daki kütüphaneler dolaşıldı. Bulunabilen veriler toplandı. Fakat bu veriler yeterli görülmedi. İnternette daha detaylı bilgi aranırken istenilen bilgilerin İstanbul'da mevcut olduğu öğrenildi. İlk başta İstanbul'daki Beyazıt ve Süleymaniye kütüphaneleriyle iletişime geçildi. Takiyüddin'in el yazması eserlerinin ellerinde bulunduğu öğrenildi ve bunun üzerine İstanbul'a gidildi. Geniş bir araştırmanın ardından Beyazıt Kütüphanesi'nde Takiyüddin'in cebir risalesi bulundu. Ve kopyası alındı. Bu risale üzerinden yola çıkıldı. Risale okunup anlaşıldı. Takiyüddin'in yapmış olduğu çalışma ve tespitlerin çoğunun günümüzde geçerliliğini koruduğu fark edildi ve o yıllarda kullanılan yöntemlerin ortaöğretim müfredatında nerelerde yer aldığı tespit edildi. Risalenin orijinal Osmanlıcasının incelenmesi için konunun uzmanından yardım alındı. O dönemde kullanılan matematiksel terimlerin günümüzdeki terimlerle karşılaştırılması yapıldı. Araştırmaya devam edilirken Elif Şafak'ın 'Ustam ve Ben' adlı kitabındaki Takiyüddin ile ilgili bir bölüme dikkat çekildi. Bu bölümde Takiyüddin'in yıkılan rasathanesindeki çalışmalarının çok bir kısmının kurtarıldığı, bir çoğunun kurtarılamadan yandığı, bir kısmının da Avrupalılar tarafından kaçırıldığı öne sürülmektedir. Yani Avrupalıların öne sürdüğü birçok hipotez Takiyüddin'e ait olabilir. Sonuç olarak amacımız olan o yıllarda matematikte neler bilindiği konusunda 10.sınıfta öğrendiğimiz ikinci dereceden denklemlerin o yıllarda nasıl incelendiği hakkında bilgi sahibi olundu.

Anahtar Kelimeler: Takiyüddin Bin Maruf, Cebir, Risale, Cebir Risalesi

ÖNSÖZ

“Türk Gençleri ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde cesaret bulacaktır.”

M.Kemal ATATÜRK

Son yüzyılın en büyük egemenlik savaşlarından olan kültür savaşları maalesef en çok Türk gençlerine zarar vermiştir. Bir İngiliz genci yıllar öncesine ait herhangi bir metni okuyabilir iken bizler biraz geriye gittiğimizde maalesef anlama düzeyimiz düşüyor. Hele de birkaç yüzyıl geriye gidersek bu neredeyse bizim için imkânsız oluyor.

Bu durum ile mücadele etmenin en önemli yollarından bir tanesinin arşiv çalışmaları olduğunu ve geçmişte yapılan çalışmaların günümüz Türkçesi ile gençlerin kullanımına sunmak olduğunu düşünüyoruz.

Ayrıca Türk bilim tarihi, tarihimizin en bakir safhalarından biridir. Bu durum hem yerli hem de yabancı tarihçileri zihinlerinde, Türklerin bilimle ilgilenmedikleri,” Kalem ehli değil, kılıç ehli” oldukları zannının doğmasına ve giderek yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Türk-İslam Bilim Tarihi yeterince incelenmeden İslam coğrafyasında bilimsel faaliyetlerin olmadığına ve dolayısıyla Müslüman bilim adamının da yetişmediğine inanılmaktadır. Oysa ki El-Harizmi, Abdülhamitibn Türk, Farabi, İbn-i Sina, Uluğ Bey, Ali Kuşçu gibi Ortaçağ İslam Dünyası’nın önde gelen birkaç ismi bile bu iddianın asılsız olduğunu kanıtlamaya yeterlidir.

Biz bu çalışmamızda,16. Yüzyılın yetiştirdiği Türk bilginlerinden Takiyüddin’in, yazmış olduğu cebir risalesi ile matematiğe katkılarını anlatacağız.

16.YY’da Tarihi Durum

Avrupa’daki Gelişmeler

Haçlı seferlerinin ardından Avrupa’da barutu ateşli silahlarda kullanılmasıyla, feodalite yıkılmış ve merkezi krallıklar güçlenmiştir. Yine Haçlı seferleriyle kağıt ve matbaanın Avrupa’da kullanılmasıyla okuma yazma oranı arttı. Hümanizm, Rönesans ve Reform hareketleri doğdu.

Coğrafi Keşifler

Nedenleri

Cesur gemicilerin yetişmesi ve gemicilik alanındaki gelişmeler, Haçlı seferlerinin sonucunda Avrupa’da pusulanın kullanılması, İpek ve Baharat Yollarının Türkler’in elinde olması, coğrafya bilgisindeki ilerlemeler ve Avrupalıların doğu ülkelerinin zenginliğini elde etmek istemeleri başlıca nedenlerdendir.

Sonuçlar

Yeni ırkların ve medeniyetlerin varlığı keşfedildi. Akdeniz limanları önem kaybederken Atlantik Okyanusu’ndaki limanlar önem kazandı. Kilise itibarını kaybetti. Sömürgecilik

başladı. Yeni bitkiler ve hayvanlar keşfedildi. Afrika'dan getirilen yerliler Amerika'ya yerleştirildi. Böylece köle ticareti başladı. Avrupa zenginleşti. İslam ülkelerinde ekonomi bozuldu. Osmanlı parası değer kaybetti. En önemli sonucu ise Rönesans ve Reform'a neden olmasıdır.

Rönesans

15. ve 16. Yüzyıl'da İtalya'da başlayıp Avrupa ülkelerine yayılan edebiyat, sanat, bilim alanında yenilik ve gelişmelere denir. Rönesans'ın nedenlerini sıralayacak olursak; matbaanın etkisiyle yeni buluş ve düşüncelerin yayılması, eski Yunan ve Roma Medeniyeti'nden kalma eserlerin incelenmesi, Avrupa'da üstün yetenekli sanatçıların yetişmesi, Coğrafi keşiflerin sonucunda Avrupa halkının yaşam standartlarının yükselmesi, sanatçı ve sanat eserlerine değer veren mesen sınıfının ortaya çıkmasıdır.

Reform

16.Yüzyıl'da Katolik mezhebindeki bozulmaları önlemek ve düzenlemeler yapmak amacıyla gelişen harekete denir. Nedenleri; İncil'in milli dillere çevrilmesi ve matbaa sayesinde dini eserlerin bol miktarda basılması, Katolik kilisesinin bozulması, Katolik kilisesinin "Endüljans" adlı af belgesi sayesinde zenginleşmesi ve Rönesans'ın etkisidir.

Coğrafi Keşiflerin, Rönesans ve Reformun Osmanlı Devletine Etkileri

Osmanlı Devleti 15 ve 16.yy'da yaşayan Avrupa'daki bilimsel gelişmelerden uzak kaldı. Coğrafi Keşifler ise Osmanlı Devleti'ni olumsuz yönde etkiledi. Avrupalıların keşfettikleri ülkelerden bol miktarda altın ve gümüşü Avrupa'ya taşınması ve bu madenlerin Osmanlı Devleti'ne girmesi akçenin değer kaybetmesine ve enflasyona neden oldu. Keşifler ticaret yollarının önemini yitirmesine neden oldu. Ancak Avrupa'da yaşanan Reform hareketleri Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren bünyesinde yaşayan Hıristiyan halka din ve inanç özgürlüğü tanıdı.

İspanya; Coğrafi Keşifler sonucu güçlü bir devlet konumuna geldi. İspanya Kralı Şarlken, evlilikler yoluyla ele geçirdiği İspanya topraklarının yanında, Avrupa'da daha birçok ülkeyi ele geçirdi. Ve kutsal Roma-Germen İmparatoru seçildi. Fransa Kralı I.Fransuva'yı yenerek onu esir aldı. Ancak, Osmanlılara karşı giriştiği mücadelelerde başarılı olamadı. İspanya 1588'de İngiltere'ye yenilince eski gücünü kaybetti.

Portekiz; Avrupa'da genişleme yerine, denizsızı topraklarda egemenlik kurmayı tercih etti. Coğrafi Keşifler sonucunda büyük bir sömürge imparatorluğu durumuna geldi. Hint Okyanusu'nda ve Fas'ta egemenlik kurmak için Osmanlı Devleti ile savaştı. İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın sömürgecilğe başlaması sonucu, sömürgelerinin çoğunu kaybetti.

Fransa;16.yy.ın ortalarında 1. Fransuva, Pavia savaşında Şarlken'e yenildi ve esir düştü.

Kanuni'nin yardımıyla esaretten kurtuldu.16.yy.ın sonlarına doğru Fransa mezhep kavgaları yüzünden çok zayıfladı.

İngiltere;16.yüzyılda Kral 8.Henry, Reform hareketlerine girerek Anglikan mezhebini kurdu. Kraliçe 1.Elizabeth zamanında denizlerde güçlenen İngiltere kısa zamanda büyük bir sömürge imparatorluğu haline geldi.

Almanya;16. Yüzyılın başında Almanya'nın yönetimi Habsburg Hanedanlığı'nın elindeydi. Şarlken zamanında Almanya büyük bir imparatorluk haline geldi. İngiltere ve Fransa dışında hemen hemen bütün Avrupa devletleri Almanya'nın denetimi altındaydı. Bu yüzyılda Almanya'nın karşısında tek güçlü devlet Osmanlı Devleti idi.16.Yüzyılın ortalarında Osmanlılar, Macaristan'ı ele geçirerek Almanya içlerine kadar ilerlediler. Luther'in başlattığı Reform hareketi, Almanya'da mezhep kavgalarının çıkmasına neden oldu. Osmanlılar karşısında ve mezhep kavgalarını önlemede başarısız olan Şarlken, imparatorluğu kardeşi ve oğlu arasında paylaştırdı. Bunun sonucu olarak bir süre sonra imparatorluk parçalandı.

İtalya;16.yy başlarında İtalya'da siyasi birlik yoktu. Ülkede; Napoli, Venedik, Ceneviz, Milano, Floransa ve Papalık devletleri bulunuyordu. Venedik, Cenova ve Floransa İtalya'nın en güçlü ve zengin devletleriydi.

Lehistan;15.yüzyılda Lehistan Doğu Avrupa'nın en güçlü devleti olup geniş topraklara sahipti. Ancak güçlü bir devlet teşkilatına sahip değildi. Lehistan 16. Yüzyılda eski gücünü 7 Yitirdi. Bu durum, güçlü Avrupa devletlerinin, Lehistan'ın iç işlerine karışmalarına yol açtı.1575'te Lehistan iç işlerine karışan Sokullu Mehmet Paşa, Erdel Bey, Batı'yi Lehistan kralı seçti. Böylece Lehistan, bir süre için Osmanlı egemenliğine girmiş oldu.

Macaristan; Osmanlıların Rumeli'ye geçişinden sonra kurulan bütün Haçlı ittifaklarına katıldı.16.yüzyıl ortalarında Kanuni, Macaristan'ı fethederek Osmanlı topraklarına kattı.

Diğer Avrupa Devletleri

16.yy başlarında Kuzey Avrupa'da; İsveç, Norveç ve Danimarka devletleri bulunuyordu. Bu devletler, Danimarka'nın öncülüğünde kurulan Kalmar Birliği içinde yer alıyorlardı.1523'te Danimarka'da savaşılan İsveç, bu birlikten ayrıldı. Üç devlet de zamanla bağımsız duruma geldi. Daha sonra reform hareketlerine girerek Protestanlık mezhebini benimsediler.

16.YY' da Osmanlı Devleti

16.yüzyılda Osmanlı Devleti, siyasi kudret açısından tarihindeki en yüksek seviyeye ulaşırken, dil, edebiyat, kültür ve sanat alanlarında da gelişmesini sürdürmüştür. Bu yüzyılda, Osmanlı dünyanın cazibe merkezi olurken dünya siyasi hayatında söz sahibi küresel bir aktör haline gelmiştir. Bu devirde halkın kültür ve refah seviyesi olabildiğine yükselmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı'nın saltanat makamında 2.Beyazıt (1481-1512),Yavuz Sultan Selim(1512-

1520),Kanuni Sultan Süleyman(1520-1566),2.Selim(1566-1574),3.Murat(1574-1595) ve 3. Mehmed (1595-1603) bulunmuştur.

Osmanlı, bu yüzyıla 2. Bayezid'in ılımlı yönetiminde girmiştir. Bu ılımlı tavır, özellikle göçebe topluluklar gibi Osmanlı hakimiyetine karşı memnun olmayan grupları isyana cesaretlendiriyordu. Şah İsmail'in Anadolu'da yaptığı siyasi propaganda Osmanlı idaresine karşı oluşan muhalefetin iç sorunu olmaktan çıkmasına sebep oldu. Osmanlı hakimiyet alanlarında çıkan huzursuzlukların, yaşlı ve hasta Sultan 2. Bayezid tarafından denetlenemediği aşikar bir gerçektir. Bu durum karşısında Şehzade Selim, yeniçeri desteğini de alarak 1512 de babasını tahtı bırakmaya zorladı.

1.Selim(Yavuz), tahta geçtikten sonra, öncelikle tahttan kendisine rakip olan kardeşlerini ortadan kaldırdı. 1514 Çaldıran Zaferi ile Şah İsmail'i yenerek Safevi tehlikesini bertaraf etti.1.Selim, 1516 Merc-i Dabık, 1517 Ridaniye Zaferleriyle Memlukların elindeki Suriye, Mısır ve kutsal toprakları aldı. Özellikle Mekke ve Medine'nin Osmanlı'yı İslam

Halifeliğinin merkezi olma pozisyonuna yükseltti.1.Selim'in fetihlerinin önemli bir diğer sonucu da dünyanın en zengin ticaret yolunun Osmanlı'nın eline geçmesidir. Kanuni Sultan Süleyman dönemi ise Osmanlı'nın altın çağıdır. Kanuni döneminde, Osmanlı yönünü batıya çevirmiş, bir dünya gücü olarak ortaya çıkmıştır. Kanuni, Habsburglardan 5.Karl ile Fransa Kralı 1.François arasındaki problemde 1.François'in yanında yer alarak Avrupa siyasetinde aktif rol almıştır.1526 Mohaç'la Macaristan Türk hâkimiyetine girmiştir.1538 Preveze'yle Osmanlı donanması Akdeniz hâkimiyetini sağlamıştır. Kanuni Sultan Süleyman, askeri ve siyasi başarılarının yanında, Kanunnameleri günün şartlarına göre yeniden düzenleyerek bir kanunnameler çağı oluşturmuştur.

1566 yılında Kanuni'nin vefatından sonra, 2.Selim, 3.Murat ve 3.Mehmed dönemlerinde Osmanlı fetihlerinin devam ettiğini görürüz.2.Selim ve 3.Murat döneminde Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, devlet idaresinde etkili olmuş, dönemin olaylarına yön vererek Osmanlı'nın yükselişine önemli katkıda bulunmuştur. Bu yüzyılın sonuna doğru birçok kurum yapısında bozulma işaretlerinin görülmesi, 17.yüzyılda devletin bir duraklama dönemine girmesine sebep olmuştur.

16.Yüzyıl'da Bilim (DÜNYA)

16.yy'da Avrupa'da modern bilimlerin temellerinin atıldığı, Rönesans'ın yani yeniden doğuşun başladığı yüzyıldır. Bu yüzyılda Batı birçok alanda ilerleme kaydetmiştir. Topun ve ateşli silahların kullanılması yaygınlaşmıştır. Pusulanın sapma açısının düzeltilmesi ile gemicilik sanatı ilerleme kaydetmiştir.

Doğa ve Bilgi Felsefesi

Bu dönemde Yunan felsefe ve bilim anlayışına yeniden dönülmüştür. Yunancadan pek çok eser çevirisi yapılmıştır.

Francis Bacon(İngiltere);Ötenazi kavramını günümüzdeki anlamına yakın içerikteki tanımını ilk kez Bacon yapmıştır. Bacon felsefe ve siyaset alanında pek çok eser vermiştir. En önemli eserleri Novum Organum, Bilimin İlerlemesi, Yeni Atlantis'tir.

Bacon'a göre; bu güne kadar insanın doğa karşısında zavallı bir duruma düşmesinin nedeni, ne insan aklının yetersizliği ne de doğanın anlaşılamayacak kadar karmaşık olmasıdır. Yalnızca yanlış bir yöntemin kullanılmasıdır.

MATEMATİK

Bu dönemde matematik dünyası analitik geometri, Kartezyen koordinat sistemi, integral gibi yeni kavramlarla tanışmıştır.16.yüzyılda matematik özellikle Raffaello Bombelli, François Viète, Jerome Cardan, Simon Stevin sayesinde büyük bir ilerleme kaybetmiştir.

Jerome Cardan, üç bilinmeyenli denklem için meşhur yöntemini ortaya koydu. Ve yazdığı cebir kitaplarıyla Ortaçağ cebir usüllerini alt üst etti.

François Viète, Fransız bir matematikçidir. Cebir alanında pek çok katkısı olmuştur. Avrupa'da ilk kez cebirsel dönüşümleri geometriye uygulamıştır. Analitik Sanatına Giriş adında bir kitabı vardır.

ASTRONOMİ

Bu dönemde en önemli gelişmeler astronomi alanında olmuştur. En önemli öncüsü Polonyalı Nicolaus Copernicus 'tur.

Copernicus, Güneş Merkezli Evren Modülünü formüleştirmiştir. Evrenin merkezinin güneş olduğunu, bütün gök cisimlerinin güneş çevresinde döndüğünü ispat etmiştir.

TIP

Bu dönemde Leonardo da Vinci ve Andreas Vesalius'un yapmış olduğu çalışmalar sonucu çağdaş anatominin temelleri atıldı. Ayrıca Paracelsus kimyasal maddeleri ilaç olarak tip bilimine hediye etti.

Macellan adlı bir denizci, dünyayı deniz yoluyla dolaşmaya başladı. Fakat Filipinli yerlilerle yaptığı savaşta ölünce kaptanı Del Kano yolculuğu tamamladı. Böylece dünyanın yuvarlak olduğu kesinleşti.

Bu dönemde güzel sanatlar ilerleme kaydetti. İtalya'da güzel sanatlarla ilgili 3 tane okul açıldı.

Ayrıca bu yüzyılda Alman Leonardo Fuchs botanik biliminin temellerini attı.

16.YY'DA OSMANLI'DA BİLİM VE TEKNOLOJİ

Osmanlı biliminin altın çağı 16.yüzyıldır. Bu yüzyıl bilimde büyük bir dinamizm ve yaratıcılığın görüldüğü bir yüzyıl olmuştur. Hem bilimin kalitesi hem de bilim adamı sayısının çokluğu ile bilimsel gelişmenin yapılaştağı bir dönemdir. Özellikle bu dönemde Osmanlılar İslam bilimi kültürünü güçlendirdiler ve gelişimine etkin bir şekilde katkıda bulundular. Mimar Sinan, Barbaros Hayreddin Paşa, Fizuli, Baki, Takiyüddin, Neşri Mehmet Efendi gibi insanlar bu dönemde yetişmiştir.

Mimar Sinan; başta İstanbul olmak üzere birçok şehrimizi cami, mescit, hamam, han, saray gibi büyük eserlerle donattı. Türk mimarlık sanatını en yüksek düzeye ulaştırdı. Mimar Sinan'ın "Ustalık Eseri" Edirne'deki Selimiye Camii'dir.

Matrakçı Nasuh; coğrafyacı, tarihçi, matematikçi ve çeşitli silahları kullanmada usta olan çok yönlü bir bilgidir. Silah kullanmadaki ustalığından dolayı Kanuni Sultan Süleyman kendisine "üstad" ve "reis" unvanını vermiştir. Nasuh ayrıca Türk minyatür sanatının en önemli ustalarından biridir. Nasuh'un Tuhfetül Guzat adlı eserinde silahların nasıl kullanılacağı ve dövüş hünelerini anlatır. Cemalü'l-Küttab, Kemalü'l-Hisab ve Umdetü'l-Hisab adlı geometri ve matematik kitapları yazmıştır. Umdetü'l-Hisab uzun yıllar matematikçilerin el kitabı olarak kullanılmıştır.

Nakkaş Osman; 3. Murat döneminde yaşamış bir saray ressamıdır. En güzel minyatürleri "Hünernâme" adlı iki ciltlik albüme yer alır.

Seydi Ali Reis; bu dönemin büyük denizcilerinden biridir. Aynı zamanda bir coğrafyacı, matematik bilgini ve yazardır. En önemli eserleri Muhit ve Miratü'l Memalik'tir.

Takiyüddin; bu dönemde astronomi alanında en çok dikkat çeken bilgidir. İstanbul Topخانه'de padişahın izniyle Avrupa'nın en gelişmiş rasathanesini kurdu ve göğü incelemeye başladı. Elde ettiği sonuçları Sidretü'l Munteha adlı kitabında topladı. Takiyüddin Uluğ Bey'in zic'lerine açıklama getirmiştir. Ama maalesef ki Takiyüddin'in çalışmaları Şeyhülislam tarafından engellendi ve rasathane bir gecede yok oldu.

Osmanlı Tarihçiliği

Sultan 2.Bayezit zamanında yazılan "Cihannüma" adlı tarih kitabı Neşri Mehmet Efendi'nindir. Ayrıca İdris-i Bitlisi'nin Farsça olarak yazdığı "Heşt Behişt" adlı tarih kitabı vardır. Bu dönemin en önemli tarih kitabı ise Kemalpaşazade'nin "Tarih-i Al-i Osman" adlı eseridir.

TIP

Sultan 2.Murat devrinde yetişip "Zahire-i Muradiye" ve "Miftah-ün Nur" adlı iki eser yazmış olan Mukbilzade Mümin devrin ilk tıp bilginlerindedir. Bu eserlerde özellikle göz

hastalıkları ve ameliyatları hakkında bilgi vermektedir.Devrin ilk tıp eserlerinden biri de Ahmedi'nin "Tervih-ül ervah"ıdır.Bu eser Türkçe'nin bu tür ilimlerde başarı ile kullanılabileceğini göstermesi bakımından önemlidir.Sabuncuoğlu Şerafettin ,15.yüzyılın en büyük tıp bilginidir.Kendi deneylerini yazdığı "Cerahname-i İlhan" devrinin en özgün tıp eseridir.

MATEMATİK-ASTRONOMİ

Matematik ve astronomi alanlarında Ali Kuşçu devrin en büyük bilginlerinden biriydi. Uluğ Bey'den ve Kadızade 'den matematik ve astronomi öğrenmişti. Bu dönemde yetmişmiş olan Sinan Paşa'nın da matematiğe bayağı katkısı olmuştur. Bu dönemde astronomi ve matematik alanında en dikkat çeken kişi ise Takiyüddin'dir. Bu dönemde matematik ve astronomiyle uğraşan bilginlerden bazıları şunlardır: Yusuf bin Kemal, Hacı Muhyiddin bin Mehmed, Cezayirli Ali bin Veli, Hızır Halife ,Mustafa Zeki...

Bu dönemde uluslararası vuku bulan normal alışveriş yöntemiyle Avrupa bilimi yayılmıştır.15. ve 16. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun çok güçlü olduğu dönemlerde, Osmanlılar Avrupa bilimini almak için bir sebep görmemişlerdir. Yani Batı'dan etkilenmemişlerdir. Osmanlı biliminin İslam toplumunun sosyo-kültürel ihtiyaçlarını karşıladığına inanmışlardır. Avrupa biliminden transfer olduysa bile bu çok küçük boyutlarda olmuştur.

TAKİYÜDDİN

Hayatı

1521 yılında Şam'da doğdu. Takiyüddin İstanbul'a gelmeden önce Kahire'de yetişmiş, eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. Onun İstanbul'da Çivizade, Ebusuud, Kutbeddinzade ve Saçlı Emir gibi kimselerden ders aldığı bilinmektedir. Daha sonra TennisKadılığı'naatandı. İstanbul ve Kahire'de çeşitli medreselerde hocalık yapmıştır. Kadılığı sırasında yaptığı gözlemlerle ün kazandı.1571'de Mustafa Çelebi'nin ölümünden sonra 2.Selim tarafından saray müneccimbaşılığına atandı.1574 yılında Galata Kulesi'nde gözlem çalışmalarına başladı. Hoca Saadettin ve Sokullu Mehmet Paşa'nın desteği ve padişah 3.Murad'ın fermanıyla 1577'de Tophane sırtlarında Takiyüddin'in yönetimi altında bir gözlemevi (rasathane) kuruldu. Kurulan bu rasathane o dönemin en mükemmel rasathanelerinden biri olmasına karşın kuyruklu yıldızla ilgili verdiği yanlış bilgidен dolayı bu rasathanenin ömrü çok kısa olmuş ve 1583'de Şeyhülislam'ın fetvasıyla bir gecede yok olmuştur. Takiyüddin bu olaydan sonra iki yıl daha çalışmalarına devam etti.1585'te İstanbul'da öldü.

Rasathanenin yıkılmasından sonra Avrupa ile Osmanlı'nın arasında bilimsel bakımdan bir uçurum oluştu. Osmanlı'da yeni bir rasathane ancak 1911'de kurulabildi.

Bilime Katkıları

Takiyüddin dönemin en büyük bilginidir. Yalnızca astronomiyle ilgilenmemiş, matematik, optik, mekanik gibi diğer matematiksel bilimlerle de uğraşmıştır. Özellikle trigonometri ile ilgili çalışmaları övgüye değerdir.16.yüzyılın ünlü astroloğu Copernicus sinüs fonksiyonunu kullanmamış, sinüs, cosinus ve kottanjanttan söz etmemiştir. Oysa Takiyüddin bunların tanımını vermiş, kanıtlarını yapmış ve cetvellerini hazırlamıştır.

Takiyüddin, trigonometrik fonksiyonların kesirlerini ilk defa ondalık kesirlerle göstermiş ve birer derecelik fasıllarla 1 dereceden 90 dereceye kadar hesaplamış, sinüs ve tanjant tabloları hazırlamıştır.

Aritmetik alanda ise kendisine özgü pratik bir rakamlama sistemi geliştirmiş ve çok eskiden beri kullanılmakta olan altmışlık kesirlerin yerine ondalık kesirleri kullanmaya başlamıştır. Takiyüddin ondalık kesirleri kuramsal olarak incelemiş ve bunlarla dört işlemin nasıl yapılacağını örneklerle göstermiştir. Batı'da bu düzeye yaklaşık on sene sonra yazılmış olan(1585) Simon Stevin'in eseri ile ulaşabilmişlerdir. Ancak Takiyüddin'in sayı ve kesrini birbirinden ayırmak için bir simge kullanmadığı ve geliştirmedığı görülmektedir.Örneğin;532.876 sayısını''5 yüzler 3 onlar 2 birler 8 onda birler 7 yüzde birler 6 binde birler'' biçiminde veya ''532876 binde birler'' biçiminde sözel olarak ifade etmekle yetinmiştir. Ayrıca, yüzbinler basamağı ile yüzde birler basamağı arasında kalan kesirli sayıların kolayca mertebelenmesi yani tam ve kesir kısımlarının birbirinden ayrılabilmesi için tablo düzenlemiştir. Çarpma, bölme, karekök alma işlemlerinden sonra sonuç sayısının tam ve kesirli kısmını anlayabilmek için bu tabloya bakmak yeterlidir.

Takiyüddin optik konusunda da önemli çalışmalar yapmıştır. Göz ve Bakış Bahçelerinin Işığı Üzerine Kitap (Kitabu Nur-i Hadakati'l –Ebsar ve Nur-i Hadikati'LEnzar) adlı yapıtı optikle ilgilidir. Bu kitabın en dikkat çekici yönü ,temel dokusunun İslam Dünyası'nda yaklaşık sekiz yıl önce başlatılmış köklü ve başarılı optik çalışmalar sonucu elde edilmiş temel argümanlar ,problemlerden oluşturulmuş olmasıdır. Takiyüddin cebirle de ilgilenmiş ve ikinci derece denklemlerin çözümünde aritmetiksel yolu izlemiştir. Bizim projemizde inceleyeceğimiz cebir risalesi Takiyüddin'in matematiksel yönü hakkında fikir vermektedir.

ESERLERİ

Et-Turuk-us Seniyye: İlk eseri olup mekanik ve su mühendisliği ile ilgilidir.

El-alat-ür Rasadiyyeli Ziy-i Şehinşahiyye: İstanbul rasathanesinde bulunan aletleri tanıtan bir eserdir.

Cedavil-ür Rasadiyye: Astronomik gözlemler sonucunda yazılan cetvellerden meydana gelmiştir. Eser tamamlanamamıştır.

Sidret-ül Müntehal Efkâr fî Melekut-il-Felek-id Devvar: Özel rasatlarını topladığı bir eserdir.
Risaletü Rub-ul-Ceyb: Rubutahtasidenilen, zamantayini, namaz vakitlerinin, hicri ayların ve kiblenin tayini ve hesaplamalarıyla ilgili aletin tarifi ve kullanışıyla ilgilidir.

Tercüman-ül Etübbâ ve Lisan-ülElibba: Farmakolojik bir lügattir. İlaçlar hakkında bilgi veren bir eserdir.

Gunyet-üt Tullabminel-Hisab El-Müzvelet-iş-Şimaliyye li-Fadli ufki Kostantiniyye: Güneşsaatleri, Rubutahtası ile ilgilidir.

Gurubu Şems Sebebühu ve Teahhuru: Astronomiyle ilgilidir.

Ziy-i Cedid-i Saideddin Düstur-ut-Tercih li Kavaid-it-Testîğ

Reyhânet-ür-Ruh fir-Rusm-is Sa'ati ala Musteve-üs-Sütuh: Projeksiyon metoduyla ilgilidir.

Takiyüddin'e ait el yazmalarının bir kısmı Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Takiyüddin'in diğer eserleri başka kütüphanelerin raflarındadır.

Kitab el-Nisab el-Müteşakele(Sayıların Oranı)

Bismillahirrahmanirrahim,

Allah'a şükürler olsun. O'na sayılamayacak kadar hamdolsun. Salat-ü selamım yüce Peygamberimize ve onun yakınlarındadır. Bu risale, cebir ve mukabele ilmi hakkındadır. Onu, hatırlanmam için yazdım. Allah dilerse, ona başlarım. Bu risaleyi, bir giriş, üç bölüm ve bir sonuç kısmı olmak üzere hazırladım. Allah doğru ve güzel netice için yardım eder.

Giriş: Teknik Terimlerin Açıklanması.

Cezr (kök)'de c harfi fethi ile z harfi de kesre ile gösterilir. Kendi kendisiyle çarpılma özelliği bulunan belirsiz sayıya kenar da ,şey de denir. Özel bir yöntemle farz edilen değerle çarparak bilinene ulaşmak için bilinmeyen malum farz edilir. Bu nedenle elde genel ve özel kökler vardır. Böylece bunlar bilinmeyen faraziyeleri sağlar ve her biri kendi kendisiyle çarpılır. Faraziye bilinmeyen ise şey olur ve kendi kendisiyle çarpılmaz. Kök veya şey'in kendi kendisiyle çarpımından mâl(kare) elde edilir 13. Muka'ab ve ka'b eş anlamlıdır, şimdiye kadar geçen terimlerin kuvvet açısından en büyüğüdür. Kök'ün kare ile çarpılmasından elde edilir 14. Bu üç çeşit(terim) asıl kuvvetler olarak belirlenmiştir. Mâlmâl, ka'b'ın en küçük kenar ile, yani kök ile çarpımından meydana gelir, mâl'in kendi kendisiyle çarpımıdır da15, çünkü mâl, ka'b ve kök arasındaki orantının orta terimidir 16. Bu bilimde buna bilinmeyenlerin bulunması denir. Mâl el ka'b, mâl mâl'in kök ile çarpımından elde edilir 17. Ka'b el ka'b, mâl el ka'b'ın kök ile çarpımından elde edilir18. (Bu terimlerden) her çeşidin kendisinden önce gelene oranı, kendisinden sonra gelenin kendisine oranına eşittir 19. Ve böylece devam eder. Bu çeşitler (terimler) arasında toplamayı ifade etmek için, terimlerin

kuvvetlerinin toplamı söylenir. Bütün bu kuvvetler ister çarpma ile büyütülmüş olsun, isterse çarpma yolu ile küçültülmüş kesirlerle elde edilmiş olsun, toplanırlar.

Eğer kök yarım olarak farz edilirse, karesi çeyrek, kübü sekizde bir, dördüncü kuvveti sekizde birin yarısı, beşinci kuvveti sekizde birin çeyreği, altıncı kuvveti sekizde birin sekizde biri olur ve bu prensibe göre böylece devam eder²⁰. Bu özellik, tabii sayılar dizisindeki mevcut bütün terimler için söz konusudur. Kök bir, kare iki, küp üç olur, bu hesap üzere altıya kadar devam eder. Mâl mâl olduğunda dört, mâl el ka'bbeş, ka'bka'b altı olur ve böyle devam eder²¹.

$$13x.x=x^2$$

$$14x^2.x=x^3$$

$$15x^3.x=x^4=x^2.x^2$$

$$16x/x^2=x^2/x^3$$

$$17x^4.x=x^5$$

$$18x^5.x=x^6$$

$$19 \text{ örneğın, } x^2/x=x^3/x^2=x^4/x^3=\dots 15$$

$$20x=1/2 \text{ ise,}$$

$$x^2=1/4$$

$$x^3=1/8$$

$$x^4=(1/8).(1/2)$$

$$x^5=(1/8).(1/4)$$

$$x^6=(1/8).(1/8)$$

$$21x,x^2,x^3,x^4,x^5,x^6$$

Terimlerin bu kuvvetlerinin temelindeki prensibi öğrenmek isterseniz, sayıları basamaklarını bilin ve onları iki ile, üç ile, on'a kadar bölün, bu bölümleri toplayın veya yineleyin. Yedinci kuvvet için mâl mâlka'b 22 ve sekizinci kuvvet için mâl mâl ka'b 22 ve sekizinci kuvvet için mâl ka'bka'bolur. Burada, mâl dört defa yinelenecek de sekizinci kuvvet elde edilir 23. Dokuzuncu kuvvet için ka'bka'bka'b olur, ve değişik yineleme biçimiyle, üç kere mâl ve bir kere ka'b yazılarak da aynı şey elde edilir 24. Ve böylece devam eder.

Birinci Bölüm: Hesap

Toplama: Bir cinsin kendi cinsine ilave edilmesidir. Sayılar yazılır ve çeşitli terimler vav ile toplanır. Üçsey'in dört kare ile toplamında, bu kareler belli sayıdaki şey'evav ile bağlanır²⁵. Diğerlerinde de böyle yapılır. Ancak, çıkartılma durumu ve aynı cins terimler varsa, aynı cins terimler önceki gibi toplanır ve bütünden çıkarılır. Beş kare eksi altmış ifadesinin üç kare ile toplamında, sekiz kare eksi altmış elde edilir 26. İki tarafta toplam

durumundakiler toplanır, sonra çıkartılma durumundakiler(negatifler)toplanır, çıkartılma durumundakilerin tamamı bütünden çıkartılır. Dört kök eksi beş şey ve altı kök eksi üç şey'in toplamı, on kök eksi sekiz şey olur 27.

Çeşitli cinslerin toplamına gelince, serbest biçimde bir araya gelmiş terimlerin bulunduğu ifadelerde, çıkartılma durumunda olanlar ayrılır, yalnızca bunlar toplanır, sonra bu toplam, diğerlerinden çıkartılır,

Çıkarma: Sayıların azaltılmasıdır. Çeşitli cinslerin çıkartılmasında, bunlar hariç tutma (kelimesi) ile çıkartılır. Örneğin, üç şey'in dört kareden çıkarılması meselesinde cevap dört kare eksi üç şey ya da üç şey eksi dört kare olabilir 28. Çıkartılma durumundaki terimi eşitliğin her iki tarafına ekleyin, eşitlik bozulmaz, ya da bir tarafta çıkarma yapın. Beş şey'in yedi kare eksi şey'den çıkarılmasında toplamadan sonra ifade yedi ve altı biçimine dönüşür.

$$22x^2.x^2.x^3=x^7$$

$$23x^2.x^3.x^3=x^2.x^2.x^2.x^2=x^8$$

$$24x^3.x^3.x^3=x^2.x^2.x^2.x^3$$

$$253x+4x^2 16$$

$$265x^2-60+3x^2=8x^2-60$$

$$274\sqrt{x}-5x+6\sqrt{x}-3x=10\sqrt{x}-8x$$

$$284x^2-3x,3x-4x^2$$

Çıkarma işareti gelir ve çıkarmadan sonra yedi kare eksi altı şey kalır 29. Dört kare eksi iki dirhem beş küp eksi üç şey'den çıkarılmasında ,ifade dört kare ve üç şey'in beş küp ve iki dirhemden çıkarılmasına dönüşür 30.

Çarpma: Birleştirme (arttırma) çabası. İki çarpandan birinin çarpıma oranı, bir'in diğer çarpına oranına eşittir 31. Müfred sayıların çarpımında sayılar ayrılır ve çarpım neticesinde terim elde edilmez(sayı elde edilir).İki çarpandan biri sayı ve diğeri bir terim cinsindense, önceki gibi çarpma yapılır, çarpımın cinsi bu terim cinsinden olur. Dört'ün iki kök ile çarpımı sekiz kök verir 32. Diğer terimlerle de aynı şekilde yapılır. Eğer iki tane müfred kök olsaydı sonuç yine önceki gibi olurdu ve neticenin kuvvetini çarpanların kuvvetlerinin toplamı belirler. Eğer iki çarpan da mürekkep ya da biri mürekkep olursa bir çarpandaki her cins terimi diğer çarpandaki terimlerle birer birer çarpın ve her çarpımın cinsini belirleyin, bütün neticeleri toplayın elde edilen istenendir. Beş ve iki şey'in altı ve üç şey ile çarpımında, beşi altı ile çarparsınız, otuz olur. Sonra, beş'i üç şey ile çarparsınız, on beş şey olur. Sonra, iki şey'i altı ile çarparsınız, on iki şey olur. Sonra iki şey'i üç şey ile çarparsınız, altı kare olur. Bunları toplarsınız, otuz ve yirmi yedi şey ve altı kare elde edilir 33. Bu doğrudur. Burada çıkarma olması durumunda, kaide şudur: kendisinden eksiltme yapılan pozitif, çıkartılan negatif olur. Pozitif

ile pozitifin çarpımı ve negatif ile negatifin çarpımı pozitif olur. İkisinden birinin diğeri ile çarpımı negatif olur 34. Bunu anladıysanız, önceki gibi çarpma işlemini yapın ve negatif pozitiften çıkartın, cevabı bulursunuz.

Beş eksi iki şey ile altı eksi üç şey'in çarpımında, önceki örnekteki gibi çarpınız ,sonra toplarız ve negatifleri çıkartırız. Otuz ve altı kare eksi yirmi yedi şey bulunur 35. Beş artı şey ile on eksi şey çarpımında, beş'in on ile çarpımından elli gelir, beş'in şey ile çarpımından beş şey noksan, ve şey'in on ile çarpımından artı on şey, şey'in şey ile çarpımından eksi mâl gelir. Artı on şey'den eksi beş şey'i çıkartırız, ve kare de çıkartılır. Netice elli artı beş şey eksi kare bulunur36.

$$29(7x2-x)-5x=7x2-6x$$

$$30(5x3-3x)-(4x2-2)=(5x3+2)-(4x2+3x)$$

31Örneğin 2.3 çarpımında ,2/6=1/3 dür.

$$324.2x=8x$$

$$33(5+2x).(6+3x)=30+15x+12x+6x2$$

$$34(+).(+)=(-).(-)=+$$

$$(+).(-)=-$$

$$35(5-2x).(6-3x)=30+6x2-27x 17$$

$$36(5-x).(10-x)=50-5x+10x-x2=50+5x-x2$$

Bir'den küçük kesirli terimlerin tam sayılı terimlerle çarpımı da tam terimlerin çarpımı gibi olur. Çarpım neticesinin kuvveti her iki ifadenin kuvvetlerinin farkıdır 37. Burada fark alınır ve şey sayıya dönüşmez. Bunun için kesin biçimde yapılmış bölmeye ihtiyacınız olduğunu biliniz.

Bölme: Müfred ifadenin müfred ifade ile bölümünde üç grup söz konusudur. İlki, bir cinsin kendi cinsine bölümüdür. Bölme neticesinde bu cins elde edilmez, çünkü bölümün kuvveti (üssü), kuvvetlerin farkıdır ve burada kuvvetlerin farkı söz konusu değildir (sıfırdır). Bölünen daha büyükse, bölüm sayı olarak ;bölene eşit ise bir olarak bulunur; bölünen daha küçük ise, kesin olarak elde edilir.

İkincisi, bölünenin kuvvetinin bölenin kuvvetinden daha büyük olduğu bölme grubudur. Bölümün cinsi kuvvetlerin (üslerin) farkı ile bilinir. Bölüm birincide olduğu gibi bulunur. Altı küp'ün iki kare'ye bölümü üç kök, ve altı küp'ün dokuz kare'ye bölümü 2/3 kök verir 38.

Üçüncüsü, bölünenin daha küçük kuvvete ve bölenin bundan daha büyük kuvvete sahip olduğu bölmedir. Bölümün kuvveti, kuvvetlerin farkıdır, ancak bu fark bölen tarafına yazılır. Bölüm yine birinci grupta olduğu gibi bulunur. Beş kare'nin beş küp'e bölümünde, paydada kök bulunur40.Sekiz kök'ün on iki mâl ka'b'a bölümünde iki bölü üç mâl mâl elde edilir41.

Bu mesele böylece incelendi. İbnHâim ve diğerleri bu konuda bir şey söylememişlerdir. Bu ifadeye göre düşünmek faydalı olmadığından ve buna göre işlem yapılamadığından, eksilerin de teyid ettiği gibi ,bölmenin doğruluğunun ispatı (sağlaması) çarpmadır.

Müfred ifadenin ya da mürekkep ifadenin mürekkep ifadeye bölünmesine gelince, bunun iki yolu vardır. Meşhur altı problem anlatılmadığından ,burada vermeye gerek yoktur. Allah en iyi bilendir.

$$37 \text{ örneğın } a^3 \cdot (1/a^2) = a^3 - 2 = a$$

$$386x^3/2x^2 = 3x \text{ ve } 6x^3/9x^2 = (2/3)x$$

$$395x^2/5x^3 = 1/x$$

$$408x/2x^3 = 4/x^2$$

$$418x/12x^5 = 2/(3x^4)$$

İkinci Bölüm: Kurallar Üzerine

Cebir: Bir'in bulunacak miktara (bilinmeyene) oranının eldeki kesirin bir'e oranına eşit (lenmesi ile kurulacak) orantı yardımıyla (eşitliğin çarpılması gereken) miktarın bulunmasıdır

42. Bir, bu orantıda orta terimdir. Bir'i eldeki kesire böldüğünüzde, bir'den daha büyük bir sayı çıkar, bu sayıyı eldeki kesir ile çarptığınızda yine bir elde edilir⁴³. Bunun ispatı, orantının orta terimlerinin çarpımının, yan terimlerin çarpımına (ortalar-yanlar çarpımı) eşit olmasına dayanır. dörtteüç, bir tam bir bölü üç'e neden olur, ve bu payda ile çarpılarak yine müfred kesire dönüştürülür⁴⁴.

Başka bir yol: Eldeki kesir ile bir arasındaki farkı bulun. Bu farkı kesire oranlayın ve bulduğunuzun eldeki kesre oranını bir'e ekleyin. Kesir ve bir arasındaki fark dörtte birdir. Bunun kesire oranı 1/3 eder, bunu miktara ekleyin, bir tam 1/3 bulunur, cevap budur⁴⁵.

Hat: Aranılan miktarın bir'e oranı, bir'in küçültmek istediğiniz bir'den büyük sayıya oranına eşit (lenmesi) işlemidir⁴⁶. Bir tam 1/3'ün hat işleminde 3/4 bulunur, bu, bir'in bir tam 1/3'e bölümünden çıkandır.

Başka bir yol: Küçültülecek sayı ile bir arasındaki farkı bulun, bunun küçükletecek sayıya oranını bir'den çıkarın, kalan istenendir⁴⁷.

Burada mukabele işlemi de görülür. Cebirsel veya çizgisel (lineer) bir nicelik, eşitlikteki bütün terimler ile çarpıldığında ,durum değişmez ya da eşitliğin terimlerinde, cebir ile bir'e tamamlamak için çarpılan miktar kadar artma, veya hat işlemiyle bir'e indirmek için eksiltme yapılan miktar kadar azalma olur. Bunun başka bir anlamı vardır, bu, eşitliğin bir tarafında yada iki tarafında da çıkarma işleminde olduğu gibi kesirin artırılması veya eksiltilesidir.

$$421/x = c/1$$

$$431/c = a, a \cdot c = 1$$

$$441:3/4=x/1 \quad x=4/3=1$$

$$451-(3/4)=1/4, (1/4)/(3/4)=1/3, 1+(1/3)=4/3$$

$$46x/1=1/c(c>1), x/1=1:4/3, x=3/4$$

$$47(4/3)-1=1/3, (1/3)/(4/3)=1/4, 1-(1/4)=3/4$$

Eğer orantı konusunda size sunulanları öğrendiyse, eşitliklerde mukabele ile birlikte cebir veya hat işlemini yapmak sizin için kolay olacaktır. Örneğin, şey ve şey'in dörtte biri ile altıda biri $87(1/2)$ 'ye eşit olsun. Sayıların oranından, şey'in $87(1/2)$ 'ye oranının $24/25$ 'e eşit olduğunu buluruz. İçler-dışlar çarpımından ve bir tarafı diğer tarafa bölerek ,cevap olarak 84 buluruz48.Bu, hat işlemidir. Cebir de bunun aksidir.

Üçüncü Bölüm: Cebir Problemleri

Her biri iyice incelenmiş altı tip (denklem) vardır. Orantı yardımıyla bilinmeyenlerin bulunması ve bu yolların artırılması mümkündür. Bu altı tipten üçüne ‘‘müfred denklemler’’ (yalın denklemler) denir; bu çeşit denklem tiplerinde(x ve x^2 'li)terimler ,veya terim ve sayı arasında eşitlik kurulur.

İlki ,kare miktarın köklü terime eşit ($ax^2=bx$)olduğu denklem tipidir. Burada, kök katsayısı(b),karenin katsayısına (a ‘ya) bölünür. Örneğin, üçmâl'in on iki şey'e eşit olması durumunda ($3x^2=12x$ eşitliğinde),bu bölme ile dört bulunur. Bulunan bu dört, bilinmeyenin değeridir. Kare on altı olur. Üç kare kırk sekizdir, kırk sekiz ise on ikinin dört ile çarpımına eşittir 49.

İkincisi, kare miktarın sayıya eşit($ax^2=c$)olduğu denklem tipidir. Burada da sayı ,kareli terimin katsayısına bölünür. $3x^2=12$ örneğinde, kare dört bulunur. Üç kare ise on iki olur 50.

$$48x+x(1/4.1/6)=87(1/2)$$

$$X(1+1/24)=87(1/2)$$

$$24/25=x/87(1/2)$$

$$24.175:2/25=84=x$$

$$493x^2=12x$$

$$X^2=4x \quad X=4 \quad X^2=16 \quad 3x^2=48 \quad 48=12.4$$

$$503x^2=12$$

$$X^2=4$$

Üçüncüsü, köklerin sayıya eşit ($bx=c$)olduğu denklem tipidir. Buradaki yol, sayının(c'nin)kök katsayısına (b'ye)bölünmesidir.Örneğin, $3x=12$ denleminde, kök dört bulunur. Kökün üç katı on iki olur51.Bölen bir olduğunda (yani, kök katsayısı bir olduğu zaman),bu bölme işlemi yapmaya ihtiyaç yoktur, eşitlik doğrudan çözümü verir.

Mukterinat (katışık denklemler)da üç çeşittir. Bu denklemlerde ,terimlerden biri diğer ikisine

eşittir(eşitliğin bir tarafı mükrekptir.).

İlki, kare ve kökler toplamının sayıya eşit($ax^2+bx=c$)olması halidir. Çözümü bulma kaidesi, kök katsayısının yarısının karesini sayıya ekleme, ve bunun kare kökünden kök katsayısının yarısını çıkartma şeklindedir. Kalan, istenendir, yani köktür 52. Bunun örneği, $x^2+10x=24$ denklemdir. Kök iki ve kare dört, on kök ise yirmi bulunur. Kare ve on kökün toplamı yirmi dört elde edilir 53.

Üçüncü mukterinat, karenin kök ve sayı toplamına eşit ($x^2=bx+c$) olmasıdır. Buradaki kaide, kök katsayısı yarısının karesinin sayı ile toplanıp bu toplamın karekökünün kök katsayısı yarısına ilavesidir, bu şekilde kök elde edilir56.Buna örnek $x^2=4x+5$ denklemdir. Kök beştir 57.

$$513x=12$$

$$12/3=4=x$$

$$3.4=12$$

$$52x=\sqrt{(b/2)^2+c}-(b/2)$$

$$53x^2+10x=24$$

$$X=2, x^2=4 \text{ ve } 10x=20 \text{ 20}$$

$$X^2+10x=4+20=24$$

$$54x=(b/2)-\sqrt{(b/2)^2-c}$$

$$55x^2+16=10x$$

$$X=2$$

$$X^2=4$$

$$X^2+16=4+16=20=10x$$

$$56x=(b/2)+\sqrt{(b/2)^2+c}$$

$$57x^2=4x+5$$

$$X=5$$

Uyarı: Mukterinattaki işlemler, x^2 'nin katsayısının bir yapılmasına dayanır. x^2 'nin katsayısı birden küçük olduğu zaman bir'e dönüştürün. Bir'den büyük olduğu zaman da bir'e indirin.

Cebir ve hat hesabında pratiğini yaptığınız üzere, elinizde kalan ile doğru biçimde hangi işlemin yapılacağı muhakkak bellidir. Sonra, elde edilen sayı ile üçüncü kaideyi doğru olarak uygularsınız.

Cebirin örneği: $(3/4)x^2+10x+(1/2)x=24$ denkleminde, x^2 'nin katsayısını bir'e dönüştürmek için, kareli ve köklü terimleri ve onların eşiti olan sayıyı cebir ve hat işlemleri uygulamaktır.

Cebir ve hat işlemlerinin müfred denklemler için de geçerli olduğunu biliniz. Bunun örneğini devir problemleri arasında buluruz. Kaplumbağa, güverzin ve bir top kumaş alınsın.

Kaplumbağanın ederi=(güvercinin ederi/2)+15, güvercinin ederi=(kumaşın ederi/4)+15,kumaşın ederi=(kaplumbağanın ederi/5)+15 olsun. Bunların her birinin ederi ne kadardır? Kaplumbağanın ederi=x olsun. Bundan 15'i çıkartalım, sonra iki katını alalım, iki şey eksi otuz elde edilir, bu güvercinin ederi olur. Bundan 15'i çıkartırız, iki şey eksi kırk beş kalır, bunun dört katını alırız, sekiz şey eksi 180 bulunur. Bu, kumaşın ederi olur. Bundan 15 çıkartılır, sekiz şey eksi 195 kalır, bu kaplumbağanın ederinin beşte birine eşittir. Mukabele işleminden sonra,7 tam $4/5x=195$ şekline dönüşür. Üçüncü müfredata göre, sayıyı x'in katsayısına böleriz, bunun için önce tam sayılı kesiri tekrar kesir haline dönüştürürüz ve her iki tarafı bu kesire böleriz. Bu işlem başka bir çeşit cebir ve mukabeledir. Bölmeden 25 çıkar ve bu kaplumbağanın değeridir. Bundan 15'i çıkartırız, geriye 10 kalır, bunun iki katını alırız, 20 eder, bu güvercinin ederidir. Bundan 15'i çıkartırız, 5 kalır, bunun dört katı kumaşın değerini verir, bu ise 20'dir. Bundan 15 çıkartılırsa, 5 kalır ve bu kaplumbağanın değerinin beşte biridir 58. Buna benzer örneklerde böyle hesaplanır.

Bu altı meselenin çözüm kaidelerine dahil olduğu zaman, devir problemlerinin çözümünde de pratik işlemlere ve konunun sağlam bilgisine ihtiyaç vardır. Üç denklem oluşturmak üzere, elmas, yâkut ve lâl olsun. Elmasın ederinin üçte birinin 100'den farkının yâkutun ederi, yâkutun ederinin yarısının 100'den farkının lâlin ederi ,ve lâlin ederinin dörtte birinin 100'den farkının elmasın ederi olduğu söylenmektedir⁵⁹.Elmasın ederini x ile gösterelim. Bunun üçte birini 100'den çıkartalım. $100-(x/3)$ ifadesi kalır. Bunun yarısını 100'den çıkartalım, $100-(1/2).(100-x/3)$, $50+x/6$ kalır. Bunun dörtte birini 100'den çıkartalım, $100-(1/4).(50+x/6)$, 87 tam $1/2 -1/4$. $x/6=x$ bulunur. Mukabele işlemi yaparak negatif ifadeyi eşitliğin öbür tarafına geçiririz,87 tam $1/2=x+1/4$. $x/6$ elde edilir. Sonra bunlarla hat işlemi ve çıkarma yaparız, $x=84$ =elmasın ederi bulunur. Devr'i bitirmek için ,yakutun ederi=72 ve lâlin ederi=64 bulunur. İstenen de buydu.

$$25-15=10$$

$$10.2=20=\text{güvercinin ederi}$$

$$20-15=5$$

$$5.4=20=\text{kumaşın ederi}$$

$$20-15=5=1/5 \text{ kaplumbağanın ederi}$$

Sonuç=Bu Bilimin Sırlarının Açığa Vurulmasını Tayin Eden Geçerli Cebir Problemleri Grubu

$$58x-15$$

$$2(x-15)=2x-30=\text{güvercinin ederi}$$

$$2x-30-15=2x-45$$

$$4(2x-45)=8x-180=\text{kumaşın ederi}$$

$$8x-180-15=8x-195=x/5, 7 \text{ tam } 4/5x=195, (39/5)x=195$$

$$X=(5/39).195=25=\text{kaplumbağanın ederi}$$

$$59100-(\text{elmasın ederi}/3)=\text{yakutun ederi}$$

$$100-(\text{yakutun ederi}/2)=\text{lâlin ederi}$$

$$100-(\text{lâlin ederi}/4)=\text{elmasın ederi}$$

Mesele: Bir sayının üçte biri ile dörtte birinin çarpımı, sayının yarısını vermektedir. Sayı x olsun. Bu durumda $(x/3).(x/4)=(1/2).(1/6)x^2$ olur. Çünkü, kesirli x ile kesirli x 'in çarpımı daha da küçültülmüş x^2 'yi verir. Böylece $(x^2/12)=x^2/2$ elde edilir. Cebir işlemiyle, kesirli x^2 'yi tam sayılı x^2 'ye dönüştürürüz. Bunun için 12 ile çarpalım, bu çarpımla, eşitlik $x^2=6$ şekline dönüşür. Şeyleri mâl'e böleriz ve $x=6$ bulunur. Bunun üçte biri ile dörtte birinin çarpımı, altının yarısını verir60.

Örnek: Kare(bir sayının) üçte biri ile dörtte birinin çarpımı 3 yapmaktadır. Kare(sayı) x olsun.

Daha önce geçtiği üzere, $x^2=36$ bulunur. Bunun karekökünü alırız. $X=6$ elde edilir 61.

Tenbih: Ancak bu kökü alırız, çünkü bölüm müfred karedir, ve bu neticeyi değiştirmez, bölüm sonucu kare otuz altı olur. Bunun karekökünü alırız, çünkü sayı ona bağlıdır.

Mesele: On sayısını iki kısma bölün ve kısımların her birini kendi kendisiyle çarpın ve bunları toplayın,68 bulunur. Kısımlardan biri $5+x$ ve diğeri de $5-x$ olsun. Bunların karelerini alıp toplayalım.

$$2x^2-50=68 \text{ bulunur.}$$

Müşterek terimleri çıkartırız, $2x^2=18$ kalır ve $x=3$ bulunur. Bunu, beşlerinin birinden çıkartırız,2 kalır. Ve diğere beşe ilave ederiz,8 olur62.Bunlar on sayısının kısımlarıdır.

$$60(x/4).(x/3)=(1/2).(x^2/6)=x^2/2$$

$$(x^2/12)=x^2/2$$

$$X^2=6x, x=6$$

$$61(x/3).(x/4)=(1/2).(1/6)x^2=3$$

$$X^2=36, x=6$$

$$62(x-5)^2=x^2+10x+25 (x-5)^2=x^2-10x+25$$

$$(x+5)^2+(x-5)^2=2x^2+50=68$$

$$2x^2=18$$

$$X^2=9, x=3$$

$$X+5=8$$

$$5-x=2$$

Mesele: Bir kare (sayıdan) üçte biri ve üç sayısını çıkarıldığında,20 kalıyor. Kare(sayı) x ile gösterelim. Bundan üçte birini çıkarttığımız zaman, $(2/3)x$ kalır. Bundan da 3 sayısını

çıkartırsak,

$(\frac{2}{3})x-3=20$ elde edilir. $\frac{2}{3},3$ 'den ayrılır(serbest bırakılır) ve mukabele işlemi ile $3,20$ 'ye eklenir, 23 elde edilir, bu $(\frac{2}{3})x$ 'e eşittir. X 'in katsayısı 1 yapılarak , 34 tam $\frac{1}{2}$ elde edilir.

İstenen de buydu 63 .

$$63x-(x/3)=2x/3 (2x/3)-3=20(2/3)x=23$$

$$X=(3/2).23 X=34 \text{ tam } \frac{1}{2}$$

Bu konu ile ilgilenenler için bu kadar bilgi yeterlidir. Başarı Allah'dan gelir. Allah'a şükür Risale bitti.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Anlamak için Melek DOSAY'ın çevirisinden yararlandığımız cebir risalesi ile o dönemde bilinen hususlar hakkında fikir sahibi olduk. 10. Sınıfta öğrendiğimiz ikinci dereceden denklemlerin çözüm yöntemlerine o yıllarda da ihtiyaç duyulduğunu fark ettik.

Matematik kitaplarında sürekli batılı bilim insanlarının isminin geçmesi Türk gençlerinin bilimin batıda üretileceği kendimizin bir şey üretemeyeceği gibi bir algı oluşturduğunu ancak bu çalışmaların kısmen de olsa kitaplarımızda yer almasının bu algının kırılmasında önemli rol alacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- 1) Melek DOSAY : Takiyüddin'in Cebir Risalesi
 - 2) <http://egitimcihaber.net/kpss/genel-kultur-dokuman/tarih/16-yuzyılda-avrupadaki-gelişmeler-egitimcihaber.html>
 - 3) <http://m.youtube.com/watch?v=eA25BNGhncQ>
 - 4) <http://m.youtube.com/watch?v=b1UhBIIl81c>
 - 5) <http://tr.m.wikipedia.org/wiki/Takiy%C3%BCddin>
 - 6) http://www.akat.org/ast_tarihinden/takiyuddin.htm
 - 7) <http://acikerisim.iku.edu.tr:8080/xmlui/11413/353>
 - 8) www.yavuzunat.com/m/M15.pdf
 - 9) <http://tr.m.wikipedia.org/wiki/16.y%C3%BCzy%C4%B11>
 - 10) Osmanlı bilim ansiklopedisi sayfa 399-411
 - 11) Osmanlı bilim ansiklopedisi sayfa 35-63
 - 12) İslam ansiklopedisi cilt 39,sayfa 456
 - 13) www.matematikdunyasi.org/arsiv/
 - 14) Elif Şafak 'Ustam ve Ben'
 - 15) www.etutodasi.net › ... › Tarih - İnkılap Tarihi 11. Sınıf
 - 16) [tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:15._yüzyıl_bilim_adamları](http://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:15._y%C3%BCzyıl_bilim_adamları)
 - 17) yenicagdabilim.blogspot.com/p/a.html
 - 18) www.neslihareket.net › Forum › TARİH › Osmanlı Tarih
 - 19) tr.wikipedia.org/wiki/Takiyüddin
 - 20) www.biltek.tubitak.gov.tr/bilgipaket/biliminsanlari/.../S-351-34.pdf
 - 21) www.bisav.org.tr/userfiles/yayinlar/NOTLAR_7.pdf
 - 22) vizyon21yy.com/documan/Egitim...Bil.../Takiyuddin/Takiyuddin.pdf
 - 23) www.journals.istanbul.edu.tr/iuoba/article/viewFile/.../1023008416_25
- EK 1: Kitab el-Nisab el-Müteşakele (Sayıların Oranı)